

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU

Cu titlul de manuscris
C.Z.U: 378 (043.3)

Lilia ȚURCAN (BALȚAT)

**FORMAREA TOLERANȚEI PEDAGOGICE
A CADRELOR DIDACTICE**

Specialitatea: 533. 01. Pedagogie universitară

Teză de doctor în științe pedagogice

Conducător științific:

Maia Cojocaru-Boroza,
dr. hab., prof. univ.

Autoare:

Lilia Țurcan (Balțat)

CHIȘINĂU, 2015

© Lilia ȚURCAN (BALȚAT)

CUPRINS

ADNOTARE (română, rusă, engleză)	4
LISTA ABREVIERILOR	7
INTRODUCERE	8
1. REPERE ISTORICO - CONCEPTUALE ALE TOLERANȚEI PEDAGOGICE	
1.1. Geneza toleranței ca problemă pedagogică	17
1.2. Arhitectura socioprofesională a toleranței pedagogice	35
1.3. Formarea cadrelor didactice în perspectiva educației pentru toleranță	45
1.4. Concluzii la capitolul 1.	55
2. CADRUL METODOLOGIC AL DEZVOLTĂRII TOLERANȚEI PEDAGOGICE	
2.1. Modelul teoretic al toleranței pedagogice în perspectivă axiologică	56
2.1.1. Premise curriculare ale dezvoltării toleranței pedagogice în universitate	68
2.2. Determinări sociale ale educației pentru toleranță în lumea contemporană	74
2.3. Conceptul pedagogic de educație pentru toleranță	76
2.3.1. Sugestii metodologice pentru dezvoltarea curriculumului la dirigenție pe dimensiunea educație pentru toleranță	83
2.4. Concluzii la capitolul 2.	90
3. PRAXIOLOGIA FORMĂRII TOLERANȚEI PEDAGOGICE A CADRELOR DIDACTICE ÎN PERSPECTIVA EDUCAȚIEI PENTRU TOLERANȚĂ	
3.1. Demersul experimental al cercetării toleranței pedagogice	92
3.2. Strategia formării toleranței pedagogice a cadrelor didactice în scopul educației pentru toleranță a elevilor	109
3.3. Valori ale toleranței pedagogice formate experimental în mediul profesional	116
3.4. Concluzii la capitolul 3.	140
CONCLUZII GENERALE	141
BIBLIOGRAFIE	144
ANEXE	
Anexa 1. Glosar de termeni	158
Anexa 2. Curriculum disciplinar universitar Pedagogia toleranței	164
Anexa 3. Curriculum disciplinar universitar Educație pentru toleranță	167
Anexa 4. Teme de cercetare a toleranței pedagogice	169
Anexa 5. Seminarii didactice universitare la Pedagogia toleranței	170
Anexa 6. Grilă de observație/evaluare a toleranței pedagogice	179
Anexa 7. Test de autoevaluare a toleranței pedagogice	180
Anexa 8. Chestionar de evaluare a reprezentărilor profesorilor despre educația pentru toleranță	181
Anexa 9. Tabel generalizator de evaluare a nivelului de toleranță pedagogic	182
Anexa 10. Date experimentale comparate obținute prin aplicarea testului de autoevaluare a toleranței pedagogice (studenți, profesori școlari)	188
DECLARAȚIA DE ASUMARE A RĂSPUNDERII	194
CV-UL AUTOAREI	195

ADNOTARE

Țurcan (Balțat) Lilia

Formarea toleranței pedagogice a cadrelor didactice,

Teză de doctor în științe pedagogice, Chișinău, 2015

Structura tezei include: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 246 de surse, adnotare (română, engleză, rusă), concepte-cheie în limbile română, engleză, rusă, lista abrevierilor, 143 pagini de text de bază, 50 de tabele, 19 figuri, 10 anexe.

Publicații la tema tezei: 13 lucrări științifice.

Concepte-cheie: toleranță, pedagogia toleranței, referențial profesional al cadrelor didactice, toleranță pedagogică a cadrelor didactice (TPCD), educația pentru toleranță.

Domeniul de studiu reprezintă pedagogia universitară, pedagogia culturii emoționale (PCE), pedagogia toleranței.

Scopul cercetării: formarea toleranței pedagogice a cadrelor didactice în vederea educației pentru toleranță a elevilor. **Obiectivele investigației** vizează: stabilirea fundamentelor epistemologice ale toleranței pedagogice în contextul formării profesionale a cadrelor didactice; elaborarea Modelului teoretic al toleranței pedagogice; formularea criteriilor, indicatorilor, descriptorilor și a valorilor toleranței pedagogice; dezvoltarea curriculumului pedagogic universitar prin integrarea disciplinelor specifice pedagogiei toleranței; conceptualizarea educației pentru toleranță și dezvoltarea curriculumului la dirigenție pe dimensiunea vizată; elaborarea și validarea experimentală a Strategiei formării toleranței pedagogice în scopul educației pentru toleranță a elevilor.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării sunt întemeiate de: elaborarea Modelului teoretic al toleranței pedagogice în contextul referențialului profesional al cadrelor didactice; formularea criteriilor, indicatorilor, descriptorilor și a valorilor toleranței pedagogice; conceptualizarea pedagogică a educației pentru toleranță; elucidarea valorilor culturii toleranței în mediul educațional.

Problema științifică soluționată în cercetare constituie dezvoltarea curriculumului de formare a cadrelor didactice prin integrarea toleranței pedagogice în referențialul profesional al cadrelor didactice în scopul creării premiselor educației pentru toleranță a elevilor; renovarea curriculumului la dirigenție pe dimensiunea educație pentru toleranță; elaborarea instrumentelor de evaluare a toleranței pedagogice în plan axiologic și elaborarea metodologiei de formare a toleranței pedagogice în perspectiva sporirii culturii toleranței în mediul educațional.

Semnificația teoretică a cercetării este confirmată prin: stabilirea fundamentelor epistemologice ale toleranței pedagogice; clarificarea semnificației termenilor specifici pedagogiei toleranței; sistematizarea conținutului ideatic privind toleranța pedagogică și crearea noilor cunoștințe în domeniul Pedagogiei universitare, a Pedagogiei culturii emoționale și a Pedagogiei toleranței.

Valoarea aplicativă a cercetării: contribuirea teoretico-praxiologică la dezvoltarea curriculumului pedagogic universitar prin integrarea disciplinelor specifice pedagogiei toleranței; elucidarea nivelurilor de formare a toleranței pedagogice a cadrelor didactice; dezvoltarea curriculumului la dirigenție pe dimensiunea educație pentru toleranță; elaborarea și validarea experimentală a Strategiei formării toleranței pedagogice ca o condiție principală a educației pentru toleranță a elevilor.

Implementarea rezultatelor științifice a fost realizată prin mediatizarea elaborărilor teoretice și experimentarea Strategiei de formare a toleranței pedagogice a cadrelor didactice în U.P.S „I. Creangă” din Chișinău și în Liceul teoretic nr. 94 din Chișinău în anii 2011 – 2014.

АННОТАЦИЯ

Цуркан (Балцат) Лилия

**Формирование педагогической толерантности учителей
диссертация кандидата педагогических наук, Кишинёв, 2015**

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиографию из 246 источников, аннотацию на румынском, русском и английском языках, список аббревиатур, 143 страниц, 50 таблиц, 19 фигур, 10 приложений.

Публикации по теме диссертации: 13 научных работ.

Ключевые понятия: толерантность, педагогика толерантности, педагогическая толерантность, профессиограмма учителей, воспитание толерантности.

Область исследования: Педагогика высшего образования, Педагогика эмоциональной культуры, Педагогика толерантности.

Целью исследования является формирование педагогической толерантности учителей для воспитания толерантности учеников. **Задачи исследования:** определение научных основ педагогической толерантности в контексте профессионального формирования учителей, разработка Теоретической модели педагогической толерантности, разработка критериев, показателей, дескрипторов и ценностей педагогической толерантности, развитие педагогического университетского куррикулума посредством внедрения предметов педагогики толерантности, концептуализация воспитания толерантности, разработка и экспериментальная проверка Стратегии формирования педагогической толерантности для воспитания толерантности учеников.

Научная новизна и оригинальность исследования заключается в: разработке Теоретической модели педагогической толерантности в контексте профессиональных стандартов формирования учителей, разработке критериев, показателей и ценностей педагогической толерантности, педагогической концептуализации воспитания толерантности учеников, в описании ценностей культуры толерантности в школьной среде.

Научная проблема, разрешенная в данном исследовании, представлена развитием куррикулума педагогического формирования учителей в целях создания предпосылок воспитания толерантности учеников, переосмыслением и развитием школьного курикулума по воспитательной деятельности в плане воспитания толерантности, разработкой методов исследования педагогической толерантности в плане специфических ценностей и внедрением методологии формирования педагогической толерантности в перспективе повышения культуры толерантности в школьной среде.

Теоретическая значимость исследования аргументирована: определением научных основ педагогической толерантности, выявлением научного значения специфических терминов педагогики толерантности, систематизацией научного содержания педагогической толерантности и созданием системы научных знаний в области Педагогики высшего образования, Педагогикеи эмоциональной культуры и Педагогикеи толерантности.

Прикладное значение исследования заключается в: теоретическом и практическом развитии педагогического университетского куррикулума посредством внедрения специфических предметов по Педагогике толерантности, описании уровней формирования педагогической толерантности учителей, развитии школьного куррикулума по воспитательной деятельности в плане воспитания толерантности, разработке и экспериментальной проверки Стратегии формирования педагогической толерантности как главной условия воспитания толерантности учеников.

Внедрение научных результатов исследования производилось посредством медиатизации научных разработок и экспериментирования Стратегии формирования педагогической толерантности в высшем учебном заведении им. *И. Крянгэ*, мун. Кишинёв и в теоретический лицей N. 94 из Кишинёва с 2011 по 2014 год.

ANNOTATION

Țurcan (Balțat) Lilia

The Formation of Teachers' Pedagogical Tolerance

Doctoral thesis in pedagogical sciences, Chisinau, 2015

The thesis' structure includes: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, 246 references, annotation (Romanian, English, and Russian), key-concepts in Romanian, English, and Russian, the list of abbreviations, 143 pages of the basic text, 50 tables, 19 figures, and 10 riders.

Publications related to the thesis' theme: 13 scientific works.

Key-concepts: tolerance, pedagogy of tolerance, teachers' professional referential, teachers' pedagogical tolerance (TPT), education for tolerance.

The field of the research represents Higher Education Pedagogy, Pedagogy of Emotional Culture (PEC), and Pedagogy of Tolerance.

The aim of the research: the formation of teachers' pedagogical tolerance aiming at teaching pupils tolerance. **The research objectives target:** to establish the epistemological backgrounds of pedagogical tolerance in the context of teachers' professional training; to draft the Pedagogical Tolerance Theoretical Model; to elaborate the criteria, indicators, concepts, and the pedagogical tolerance values; to develop the higher education curriculum by including the disciplines peculiar to the Pedagogy of Tolerance; to conceptualize the education for tolerance and the development of the guidance and counselling curriculum on the targeted dimension; to elaborate and experiment the validation of the Strategy of Pedagogical Tolerance Formation having the purpose of cultivating tolerance in pupils.

Scientific novelty and originality of the research are grounded in: the elaboration of the *Pedagogical Tolerance Theoretical Model* in the context of teachers' professional referential; the elaboration of the criteria, indicators, concepts, and the pedagogical tolerance values; pedagogical conceptualisation of the education for tolerance; crystallization of the culture of tolerance values in the educational environment.

The scientific problem solved in the research constitutes: the development of the teachers' training curriculum by including the pedagogical tolerance in the teachers' professional referential aiming at producing the prerequisites of pupils' education for tolerance; redevelopment of the guidance and counselling curriculum on the education for tolerance dimension; drafting the evaluation instruments of the pedagogical tolerance assessment on the axiological plane and the elaboration of the pedagogical tolerance formation methodology aiming at increasing the culture of tolerance in the educational environment.

Theoretical value of the research is averred by: establishing the epistemological grounding of the pedagogical tolerance, clarifying the meaning of the concepts related to the field of Pedagogy of Tolerance; adjusting the ideational content regarding the pedagogical tolerance and originating new knowledge in the field of Higher Education Pedagogy, Pedagogy of Emotional Culture, and Pedagogy of Tolerance.

The practical value of the research: theoretical and praxeological contributions to the development of the pedagogical curriculum in higher education by integrating the disciplines peculiar to the Pedagogy of Tolerance; crystallizing the levels of teachers' pedagogical tolerance formation; the development of the guidance and counselling curriculum on the education for tolerance dimension; elaboration and experimental validation of the Strategy of pedagogical tolerance formation as a main condition for pupils' education for tolerance.

The implementation of the scientific results has been achieved through communicating the theoretical elaborations and implementing the Teachers' Training Strategy in the Pedagogical State University „I. Creanga” and theoretical Lyceum, nr 94 from Chisinau in the years 2011-2014.

LISTA ABREVIERILOR

În limba română:

TPCD – toleranța pedagogică a cadrelor didactice

PCE – Pedagogia culturii emoționale

PT – Pedagogia toleranței

SFTPCD – Strategia formării toleranței pedagogice a cadrelor didactice

În limba rusă:

ПТУ - педагогическая толерантность учителей

ПЭК - Педагогика эмоциональной культуры

ПТ – Педагогика толерантности

СФПТВТУ - Стратегия формирования педагогической толерантности для воспитания толерантности учеников

În limba engleză:

TPT - teachers' pedagogical tolerance

PEC - Pedagogy of Emotional Culture

PT - Pedagogy of Tolerance

SPTF - Strategy of Pedagogical Tolerance Formation

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Paradigma actuală a pedagogiei toleranței în societatea contemporană se afirmă prin promovarea activă în ultimul deceniu a valorilor culturii toleranței: *coexistență umanistă, respectul diferențelor, alegerea liberă a orientărilor valorice și acceptarea nonconflictuală a drepturilor altora* în contextul Declarației despre principiile toleranței [177]. Educația toleranței este o problemă globală, „crearea unei societăți mondiale tolerante reprezintă un ideal educațional internațional” [74, p.140].

Actualitatea temei este determinată de procesele sociale contemporane caracterizate prin tendințe de confruntare și dezintegrare care se produc pe fonul crizei spirituale ale societății, reflectate și în domeniul învățământului. În aceste circumstanțe toleranța este mai necesară ca oricând, deoarece confruntările, care iau amploare, constituie o amenințare universală potențială pentru orice persoană sau regiune. Toleranța creează echilibrul necesar „*omului înzestrat cu rațiune și voință, toleranța instituind o lume umanizată prin cultură și civilizație*”, rațiuni din care, abordând problema mentalității tolerante, autorul I. Grigoraș (2012) menționează că „*pentru a practica toleranța este nevoie de oameni educați, cu o solidă cultură umanistă, cu un subtil simț al valorilor și cu dorința fermă de autoperfecționare conștinuă*” [77, p. 15].

Cercetătorii în domeniul educației își conjugă eforturile pentru a demonstra că *toleranța este o valoare universală și formă axiologică a conviețuirii umane, în același timp, este una din cele mai contradictorii valori ale lumii contemporane (interpretată ca răbdare și sacrificiu de sine)* și descriu conținutul conștiinței, gândirii, acțiunii și mentalității tolerante. Declarația Principiilor Toleranței a Statelor Membre ONU (1995, 2004, 2008, 2010) abordează toleranța ca „*o condiție necesară păcii, progresului economic și social al tuturor popoarelor*”, clarificând semnificația toleranței, rolul statului social în promovarea acesteia, dimensiunile socioeducaționale și angajamentele de acțiune în demersurile educaționale. Comisia UNESCO (2012, 2014) în culegerea *Educația în spiritul toleranței*, în calitate de reper pentru activitatea cadrelor didactice din învățământul preuniversitar, conceptualizează *toleranța* ca patern axiologic și comportamental al persoanei, sensibilizând profesorii la această problemă, care reprezintă o condiție imanentă pentru realizarea obiectivelor educaționale [62, p 22]. Din aceste rațiuni orientarea pozitivă a educației se realizează prin angajarea *axiologică* pentru realizarea *prin și pentru valori*, ființa umană reprezentând valoarea supremă [115].

Câmpul semantic al noțiunii de toleranță este dezvoltat prin sintagmele ancorate științific în domeniul Pedagogia toleranței de către autori consacrați precum: Voltaire (2010) – conceptul științific *toleranță socială* [163]; T. Kuhn - conceptul *toleranță psihofiziologică* [96]; Golu M. (1997) - toleranță interpersonală [79], A. Tucicov (2001) [147]; J. Cara (2011)

[12]; N. Silistraru (2008) - toleranță interetnică, B. Reardon (2010), El. Macavei (2004), V. Goraș - toleranță religioasă/interconfesională; O.Чебыкина (2012) – toleranța de gen [135; 126; 98; 75; 212]; M. Guzun (2005) – toleranța politică și etnică [79]; C. Cramarenco (2010) - toleranța comunicativă [35]; L. Thourunde (1997) , Fr. Torralba (1997), Скрыбина О. (2000), Fr. Paulo (2006); P. Freire (2006), T. Fadeeva (2011) - toleranța pedagogică [231; 232; 202; 221]; L. Natehan (2013) – pedagogia toleranței pozitive, Vl. Pâslaru (2004), (2006), (2013) – toleranța ca derivată a identității persoanei [115]; L. Cuznețov (2008) – cultura toleranței în familie [43]; Dm. Patrașcu (2011) – fantasma mentalității [117]; Em. Stan (2004) – educația pentru toleranță [139]; D. Toes (2013) – educația pentru toleranță [146]; L. Balțat, T. Șova (2014) – toleranța la stres [138]; L. Balțat (2013) – pedagogia toleranței [156]; L. Balțat (2014) – educația pentru toleranță etc. [152]. Menționăm că în diferite culturi conceptul *toleranță* este interpretat în mod diferit.

Sursele cercetării includ teorii, concepții, idei, opinii, sugestii din domeniul psihopedagogiei, a psihologiei sociale, a psihologiei educației, a pedagogiei culturii emoționale, a filosofiei educației etc. **Reperetele epistemologice ale cercetării** au constituit: teoriile sociologice (Durkheim); teoria interacțiunii sociale (T. Felson); teoria conflictului (M. Weber), teoria frustrare-agresivitate (S. Dollard, M. Berkowitz); teoriile din domeniul educației - teoria constructivismului (Bordieau) [91]; teoria culturii emoționale (I. Andreeva) [172], teoria maximizării afective (M. Hammond); teoria disciplinării emoționale (Ch. Manz) [91]; teoria educației bazate pe inteligență emoțională (D. Goleman) [73]; teoria muncii emoționale; teoria culturii emoționale, metodologia cercetării și tehnologia dezvoltării culturii emoționale (M. Cojocaru-Borozaan) [31]; teoria despre Pedagogia toleranței (F. Toralba, L. Thorunde) [233; 234]; teoria despre Pedagogia culturii emoționale (D. Chabot, M. Cojocaru-Borozaan ș. a.) etc. [31].

Sistemul de formare a cadrelor didactice exprimă sensibilitate în acest sens, devenind un spațiu al formării moral-spirituale prin valorile toleranței în perspectiva consolidării sistemului de valori existențiale ale agenților educației. Din această perspectivă viziunea tolerantă asupra formării profesionale a cadrelor didactice presupune formarea conduitei deontologice orientate spre comunicare bazată pe valorile culturii toleranței ca expresie a empatiei, compasiunii, stimei de sine și de alții, a acceptării unor compromisuri în situații profesionale tensionante. Tendințele menționate actualizează necesitatea educației pentru toleranță pentru a răspunde adecvat provocărilor conflictogene și distructive în interacțiunile umane.

Una dintre preocupările actuale ale conceptorilor de curriculum pentru formarea cadrelor didactice este dezvoltarea la acestea a toleranței pedagogice, problemă soluționată în

domeniul Pedagogia toleranței – știință pedagogică, ce are ca obiect de studiu – **educația pentru toleranță**. Majoritatea problemelor profesionale ale cadrelor didactice în societatea contemporană (*conflictele intra- și interpersonale în grupurile profesionale, rezistența scăzută la tensiunile profesionale și violența în mediul educațional*) sunt puse pe seama formării insuficiente a toleranței pedagogice, ce conduce inevitabil la apariția deficitului de educație pentru toleranță a elevilor, fenomen care se exprimă prin *agresivitate și atitudini intolerante*. Ceea ce este *intolerabil* este ușor de identificat: *rasismul, xenofobia, violența sau discriminarea* etc. [162, p. 225]. Asumarea toleranței pedagogice este întotdeauna dificilă întrucât, după cum afirmă La Bruyère (2003), implică înaltă *omenie*, valoare centrală, care se învață prin educație, tratată în termeni de „*mentalitate și cultură tolerantă*”, pentru a exclude *mentalitatea totalitară, indiferența, agresivitatea și violența*. Recunoaștem că oamenii sunt intoleranți, fiind „*atât de plini de ideile lor, încât nu mai este loc pentru cele ale altora*” [Apud, 221].

Educatorii au nevoie de pregătire foarte bună pentru a forma elevilor aceste valori, pentru a înțelege reacțiile copiilor și a răspunde într-o manieră corectă și constructivă, pentru a aplica demersuri adecvate conceptualizării și predării valorilor umane fundamentale, validate de normele ONU în materie de drepturi ale omului. Formarea spiritului de toleranță este un proces complicat, îndelungat și etapizat [160].

Învățământul superior este/trebuie să devină un spațiu al dezvoltării spirituale pe direcția formării toleranței pedagogice ca valoare profesională a cadrelor didactice, pedagogia toleranței fiind un domeniu relativ nou de cercetare atât pentru teoria și practica educațională din R. Moldova, cât și pe plan global. Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice pe direcția formării toleranței pedagogice presupune valorificarea situațiilor de învățare universitară pentru a asigura dezvoltarea culturii toleranței sociale și promovarea valorilor democratice. Modelele toleranței promovate de forurile științifice internaționale în condițiile provocărilor generate de diversitatea interculturală, de opinii, credințe etc., prezintă noi exigențe privind eficientizarea formării profesionale a cadrelor didactice, concepută ca obiect al preocupărilor privind dezvoltarea profesională a educatorilor pe dimensiunea eticii pedagogice, pentru formularea răspunsurilor la problematica renovării standardelor de formare profesională.

În acest sens, **pedagogia toleranței**, orientată spre formarea toleranței pedagogice ca și competență profesională, **are ca obiect de studiu educația pentru toleranță**. Cadrele didactice au nevoie de formare specifică pentru a demonstra gândire tolerantă și constructivă, pentru a aplica demersuri necesare promovării valorilor toleranței, validate în materie de drepturi ale omului. Important în context universitar devine faptul să extindem semnificația toleranței pedagogice care reprezintă fundamentul etic al comunicării pedagogice. Dezvoltarea optimă în

plan socioafectiv a cadrelor didactice se reflectă în competențe și cultură emoțională ce asigură acestora un comportament echilibrat, motivat și orientat valoric [156, p. 60]. Condițiile complexe socioculturale actualizează tot mai acut problematica întemeierii științifice a formării TPCD. Formarea toleranței pedagogice este o problemă de etică profesională a comunității pedagogice, aflată în responsabilitatea instituțiilor de formare a cadrelor didactice, ca mediul propice pentru a crea premise educației pentru toleranță a elevilor. În această activitate dificilă este nevoie, de a determina și descrie esența științifică a toleranței pedagogice, a conținutului și a expresiilor comportamentale în mediul educațional.

Promovarea culturii toleranței implică precizarea limitelor toleranței prin minimalizarea tendinței de absolutizare a acesteia ce ar putea conduce la expresii de *intoleranță*, prin decodificarea semnificației și înțelegerea corectă a toleranței ca *responsabilitate, respect și umanism*, care previne încălcarea limitelor toleranței ca *răbdare*. Antipod al toleranței - *intoleranța*, apare în interacțiuni comunicative agresive și poate fi recunoscută în plan intern la nivelul sistemului de valori individuale prin atitudini de superioritate în raport cu ceilalți și în plan extern prin încălcarea evidentă sau subtilă a drepturilor și libertăților persoanei, serios impediment în construcția unei societăți tolerante.

Concluzionând pe această linie de subiect, subliniem că problema toleranței este una fundamentală pentru societățile în schimbare la etape de reformă (religioasă, politică sau economică), pentru șocurile pe care le aduce globalizarea. **Importanța studierii problemei** vizate rezultă din **contradicțiile** înregistrate, nu doar în mediul social, ci și, în context educațional, ce apar sub forma încălcării normelor sociale și a valorilor culturii toleranței: (a) între provocările educației contemporane și particularitățile formării profesionale ale cadrelor didactice; (b) între nivelul dezvoltării toleranței cadrelor didactice și exigențele imperative înaintate de situațiile pedagogice concrete; (c) între nevoia de formare a toleranței pedagogice și insuficiența studierii acestei dimensiuni a culturii profesionale a cadrelor didactice, în general; (d) între cerințele profesorilor școlari și ale instituției de învățământ avansate elevilor și nivelul de educație a toleranței acestora; (e) între valorile toleranței și particularitățile comunicării educaționale autentice (reale) ale elevilor.

Astfel, **problema cercetării** este demersul social actual pentru cultura toleranței și formarea insuficientă a toleranței pedagogice a cadrelor didactice în vederea educației pentru toleranță. **Direcțiile de soluționare a problemei cercetării** pe care le înaintăm sunt: (a) clarificarea câmpului semantic prin definirea conceptului TPCD și elaborarea Modelului teoretic al TPCD; (b) elucidarea premiselor curriculare ale formării TPCD în învățământul superior; (c) elaborarea/descrierea conceptului pedagogic *educație pentru toleranță*;

(d) implementarea Strategiei dezvoltării TPCD; (e) formularea unor concluzii intermediare și finale privind promovarea culturii toleranței. Direcțiile formulate pot fi realizate prin conceptualizare și dezvoltare curriculară și prin activități de formare/dezvoltare profesională inițială și continuă a cadrelor didactice.

Scopul cercetării constă în formarea toleranței pedagogice a cadrelor didactice în vederea educației pentru toleranță a elevilor. **Obiectivele investigației** vizează: stabilirea fundamentelor epistemologice ale toleranței pedagogice în contextul formării profesionale a cadrelor didactice; elaborarea Modelului teoretic al toleranței pedagogice; formularea criteriilor, indicatorilor, descriptorilor și a valorilor toleranței pedagogice; dezvoltarea curriculumului pedagogic universitar prin integrarea disciplinelor specifice pedagogiei toleranței; conceptualizarea educației pentru toleranță și dezvoltarea curriculumului la dirigentie pe dimensiunea vizată; elaborarea și validarea experimentală a Strategiei formării toleranței pedagogice în scopul educației pentru toleranță a elevilor.

Metodologia cercetării științifice a inclus utilizarea în demersul investigațional și experimental a metodelor: teoretice - documentarea științifică, metoda modelării, metodele analitico-sintetice, metode experimentale - experimentul pedagogic, observația, conversația, chestionarul, grila de observație, metode de măsurare a datelor experimentale: prelucrarea matematico-statistică a datelor experimentale și metoda statistică: Programul SPSS – 17.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării sunt întemeiate de: elaborarea Modelului teoretic al toleranței pedagogice în contextul referențialului profesional al cadrelor didactice; formularea criteriilor, indicatorilor, descriptorilor și a valorilor toleranței pedagogice; conceptualizarea pedagogică a educației pentru toleranță; elucidarea valorilor culturii toleranței în mediul educațional.

Problema științifică soluționată în cercetare constituie: dezvoltarea curriculumului de formare a cadrelor didactice prin integrarea toleranței pedagogice în referențialul profesional al cadrelor didactice în scopul creării premiselor educației pentru toleranță a elevilor; renovarea curriculumului la dirigentie pe dimensiunea educație pentru toleranță; elaborarea instrumentelor de evaluare a toleranței pedagogice în plan axiologic și elaborarea metodologiei de formare a toleranței pedagogice în perspectiva sporirii culturii toleranței în mediul educațional.

Semnificația teoretică a cercetării este confirmată prin: stabilirea reperelor conceptuale ale toleranței pedagogice; clarificarea semnificației termenilor specifici pedagogiei toleranței; sistematizarea conținutului ideatic privind toleranța pedagogică și crearea noilor cunoștințe în domeniul Pedagogiei universitare, a Pedagogiei culturii emoționale și a Pedagogiei toleranței.

Valoarea aplicativă a cercetării: contribuirea teoretico-praxiologică la dezvoltarea curriculumului pedagogic universitar prin integrarea disciplinelor specifice pedagogiei toleranței;

elucidarea nivelurilor de formare a toleranței pedagogice a cadrelor didactice; dezvoltarea curriculumului la dirigenție pe dimensiunea educație pentru toleranță; elaborarea și validarea experimentală a Strategiei formării toleranței pedagogice ca o condiție principală a educației pentru toleranță a elevilor.

Implementarea rezultatelor științifice a fost realizată prin mediatizarea elaborărilor teoretice la Pedagogia toleranței în mediul studenților pedagogi în procesul de pregătire inițială și al cadrelor didactice școlare în cadrul formării continue prin experimentarea *Strategiei de formare a toleranței pedagogice* în învățământul superior (UPS „I. Creangă” din Chișinău) și în învățământul preuniversitar (liceul nr. 94 „Gh. Ghimpu” din Chișinău, gimnaziul „N. Holban” din s. Scorțeni) în perioada anilor 2011 - 2014.

Aprobarea și validarea rezultatelor științifice este asigurată de investigațiile teoretice și experiențiale la tema cercetării. Rezultatele investigației au fost prezentate **în monografii colective:** *Toleranța la stres*, 2014, *Cultura de gen în educație*, 2014; **în ghidurile metodologice:** *Pedagogia toleranței*, 2013; *Educație pentru toleranță. Sugestii metodologice profesorilor școlari*, 2014; **în reviste științifice de specialitate:** *Abordări actuale privind integrarea toleranței comunicative în sistemul valorilor fundamentale*, În: Revista de Științe Socioumane nr. 1 (23), 2013; *Considerații psihopedagogice privind comunicarea empatică și tolerantă*, 2012, *Perspective ale comunicării orientate spre dezvoltarea toleranței*, 2012, În: Revista de Științe Socio-Umane, 2012, nr. 2 (21); *Perspective ale comunicării orientate spre dezvoltarea toleranței*, În: Revista de Științe Socio-Umane nr.2 (21); **în cadrul conferințelor internaționale și naționale:** *Toleranța comunicativă un imperativ al comunicării eficiente*. În: Familia – factor existențial de promovare a valorilor etern-umane. Conferința științifică internațională; Chișinău: Centrul editorial poligrafic al USM, 2012; *Poziționări actuale în abordarea toleranței comunicative a cadrelor didactice*. În: Cultura profesională a cadrelor didactice. Exigențe actuale. Materialele Simpozionului științific internațional, 16-17 mai, 2013 Chișinău: S. N., 2013; *Pedagogical tolerance – indicator of the teachers` Professionalism. Globalization and intercultural dialogue: multidisciplinary perspectives*/ed.: I. Boldea. - Târgu-Mureș: Arhipelag XXI, 2014; **în analele doctoranzilor:** *Exprimarea toleranței în mediul studenților*. În: Analele doctoranzilor, 2014.

Publicațiile la tema tezei: 13 lucrări științifice – monografii colective (2) - [138], [23], note de curs (1) - [156], ghid metodologic (1) - [152], articole în reviste științifice (4) - [149], [151], [153], [154] și participări la foruri științifice naționale și internaționale (5) [150], [155], [157], [158], [159].

Volumul și structura tezei include adnotări în limbile română, rusă și engleză, introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 247 surse, 11 anexe.

Concepte-cheie: toleranță, pedagogia toleranței, curriculum de formare a cadrelor didactice, referențial profesional, toleranță pedagogică, educație pentru toleranță.

SUMARUL COMPARTIMENTELOR TEZEI

În **Introducere** este argumentată actualitatea și importanța temei de cercetare, sunt formulate problema cercetării și direcțiile de soluționare, scopul și obiectivele, sunt relevate reperele teoretice ale cercetării și descrise valoarea științifică și praxiologică a cercetării, ce susține teoretic și metodologic noutatea științifică și originalitatea investigației privind formarea toleranței pedagogice a cadrelor didactice.

Capitolul 1. Fundamente epistemologice ale toleranței pedagogice prezintă descrierea conținutului științific al conceptului *toleranță*, examinat din multiple puncte de vedere prin incursiune în istoria apariției și dezvoltării conceptului *toleranță* în literatura științifică.

Examinarea semnificațiilor atribuite termenului toleranță permit a concluziona despre răspândirea unor conotații și în conținutul conceptului de *toleranță pedagogică*. Precizarea elementelor constitutive ale acestui fenomen a debutat cu studiul modelelor explicative ale toleranței, care elucidează componente valabile și în structura toleranței pedagogice. Capitolul descrie contextul de formare a cadrelor didactice, ce constituie argument teoretico-aplicativ pentru integrarea toleranței pedagogice în sistemul competențelor profesionale necesare cadrelor didactice în vederea educației pentru toleranță în perspectiva edificării culturii sociale.

Toleranța pedagogică crează premise pentru dezvoltarea culturii toleranței în context social care „se instaurează în condițiile respectării principiilor toleranței pedagogice: al responsabilizării școlii în vederea educației pentru toleranță; al atitudinii pozitive în raport cu elevii, principiul educației multiculturale și al creării climatului pozitiv” [213]. Dinamica dezvoltării toleranței pedagogice se explică prin acumularea experiențelor profesionale și a influenței factorilor de mediu profesional ce acționează asupra cadrelor didactice, idee care ne permite să considerăm că *pregătirea inițială este perioada favorabilă pentru dezvoltarea toleranței pedagogice*, acest proces continuând în perioada formării continue. Se conchide, că toleranța pedagogică poate fi interpretată ca o caracteristică integratoare a personalității ce determină potențialul individual de a soluționa pozitiv situații problematice de criză pentru recuperarea echilibrului neuropsihologic, pentru neadmiterea confruntărilor și pentru dezvoltarea unui sistem de raporturi sociale constructive cu sine și cu alții. Din aceste rațiuni competențele afective, între care apare și toleranța, întrunite în cultura emoțională, devin imperativ necesare pentru a înțelege specificitatea toleranței pedagogice a cadrelor didactice.

Capitolul 2. Cadrul metodologic al dezvoltării toleranței pedagogice conține descrierea Modelului teoretic al toleranței pedagogice în perspectivă axiologică și rezultatul evaluării premiselor curriculare ale dezvoltării toleranței pedagogice în universitate. Analiza programelor de studiu ale UPS „I. Creangă” a avut ca scop identificarea cursurilor universitare, a finalităților de studiu și a competențelor ce crează oportunități pentru valorizarea conținuturilor privind dezvoltarea TPCD în procesul pregătirii inițiale a cadrelor didactice. Programele de studiu avansează implicit în standarde de formare profesională comportamente specifice TPCD.

Constatăm, faptul că în programele de studiu nu se atestă un curs de *Pedagogie a toleranței* cu statut obligatoriu. În concluzie, examinarea curriculumului pedagogic universitar conduce spre afirmația, că deși la nivel național și internațional există anumite cercetări ce reflectă, în temei, toleranța pedagogică, totuși competența profesională vizată este insuficient formată în procesul pregătirii inițiale, întrucât se propun conținuturi curriculare doar implicit, cadrele didactice universitare promovând prin conduita sa deontologică valorile culturii toleranței.

Studiul determinărilor sociale ale educației pentru toleranță în lumea contemporană a condus la ideea despre necesitatea întemeierii științifice a conceptului pedagogic de educație pentru toleranță. Conceptualizarea educației pentru toleranță prin formularea unor competențe afective și valori specifice au permis elaborarea finalităților de studiu, a conținutului și a strategiilor educative orientate spre amplificarea culturii toleranței în mediul educațional.

În baza conceptului de educație pentru toleranță, fundamentat de principiile educației pentru toleranță: *al poziționării sociale responsabile și individualizării biosinergetice, al creării valorilor culturii toleranței în dialogul culturilor, al gândirii tolerante și a activismului social, principiul creării mediului tolerant și al reflecției*, propunem sugestii metodologice autorilor de curricula și profesorilor școlari prin care contribuim la dezvoltarea curriculumului la dirigenție pe dimensiunea educație pentru toleranță. Capitolul conține criteriile de evaluare, indicatorii și descriptorii toleranței pedagogice, necesari pentru descrierea comportamentului deontologic.

Valorile educației pentru toleranță pot fi integrate în curricula educației școlare prin eforturi de continuă dezvoltare profesională a cadrelor didactice pentru ca această dimensiune a educației să nu devină sursă de posibile dificultăți pentru educatori, să nu facă obiectul unor variate interpretări în comunitatea școlară. S. Cristea (2010) subliniază, că, deși insuficient fundamentată teoretic și dezvoltată în plan experiențial, ***educația pentru toleranță*** constituie o dimensiune specifică noilor conținuturi pedagogice lansate de UNESCO ca răspunsuri la problematica lumii contemporane, cu genericul *noile educații*, angajată la nivelul educației pentru democrație și drepturile omului ce apare ca unul dintre obiectivele generale ale educației internaționale.

Educația pentru toleranță reprezintă capacitatea de a accepta diversitatea culturală, lingvistică, etnografică, nutrițională etc., în sens social, însă, nu presupune acceptarea nonvalorii, a fanatismului, a agresivității etc. [37, p. 54].

Capitolul 3. Praxiologia formării toleranței pedagogice a cadrelor didactice în perspectiva educației pentru toleranță include descrierea design-ului cercetării experimentale al toleranței pedagogice a cadrelor didactice în procesul pregătirii profesionale inițiale și a formării continue a profesorilor școlari pentru implementarea conceptului pedagogic de educație pentru toleranță în învățământul preuniversitar.

Conținutul capitolului prezintă praxiologia valorificării metodologice a elaborărilor conceptuale (*Modelul teoretic al toleranței pedagogice* și *Conceptul educație pentru toleranță*) proiectate ca rezultat al studierii preceptelor teoretice și implementate în Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă” din Chișinău și în instituții de învățământ preuniversitare. Rezultatele cercetării experimentale și statistice scot în evidență valori medii comparate sporite, ce confirmă eficiența *Strategiei de formare a toleranței pedagogice în scopul educației pentru toleranță*, constituind reale efecte ale acțiunilor experimentale de construcție și dezvoltare a curriculumului pedagogic universitar, de pregătire profesională a studenților pedagogi în planul toleranței pedagogice, de dezvoltare profesională continuă a cadrelor didactice orientate spre crearea culturii toleranței.

Experimentul pedagogic în care au fost realizate obiectivele cercetării a confirmat **ipoteza cercetării**: formarea toleranței pedagogice a cadrelor didactice poate fi eficientizată în condițiile în care: vor fi stabilite fundamentele epistemologice ale toleranței pedagogice în referențialul profesional al cadrelor didactice; va fi elaborat Modelul teoretic al toleranței pedagogice; vor fi elaborate/formulate criteriile, indicatorii, descriptorii și valorile toleranței pedagogice; se va contribui la dezvoltarea curriculumului pedagogic universitar prin integrarea disciplinelor specifice pedagogiei toleranței; va fi conceptualizată educația pentru toleranță și dezvoltat curriculumul la dirigenție pe dimensiunea vizată; va fi validată experimental Strategia formării toleranței pedagogice. Spiritul toleranței promovat în contextul profesional prin intermediul conduitei deontologice tolerante ale cadrelor didactice provoacă învățarea modelelor de comunicare bazate pe valorile toleranței și ale culturii.

Concluziile generale relevă principalele rezultate teoretice și metodologice ale cercetării toleranței pedagogice a cadrelor didactice **și prezintă recomandări metodologice** conectorilor de curriculum, cercetătorilor în domeniu și cadrelor didactice în vederea educației pentru toleranță.

1. REPERE ISTORICO - CONCEPTUALE ALE TOLERANȚEI PEDAGOGICE

Capitolul *prezintă* conținutul științific al termenului toleranță, examinat din multiple puncte de vedere (filosofic, psihologic, pedagogic etc.); *conține* modele explicative ale toleranței care prezintă la nivel de structură și conținut semnificația acestui concept și, în acest mod, ne apropie de conotația toleranței pedagogice; elucidează geneza toleranței în perspectiva înțelegerii și dezvoltării arhitecturii socioprofesionale a toleranței pedagogice; *descrie* oportunitățile de formare a cadrelor didactice în vederea educației pentru toleranță, *include* concluzii intermediare și finale ce converg spre ideea despre necesitatea clarificării ariei semantice a toleranței pedagogice necesară pentru eficientizarea prestației pedagogice în spiritul toleranței sociale.

1.1. Geneza toleranței ca problemă pedagogică presupune o incursiune în istoria apariției și dezvoltării conceptului *toleranță* în literatura științifică, examinarea multiplelor semnificații atribuite acestuia de-a lungul evoluției sale ca și termen, precizarea elementelor constitutive ale acestuia pentru a identifica premisele lexicale ale conceptului în dezvoltarea reprezentărilor despre fenomenul vizat ca problemă pedagogică.

Studiul genezei conceptului toleranță este organizat prin prezentarea rezultatelor investigației teoretice pe dimensiunile: etimologică, istorică, psihologică și socială.

Dimensiunea etimologică și semnificația termenului *toleranță* abordează noțiunea de *toleranță* ce apare în istoria culturii europene la începutul secolului al XVI-lea, reflectând gândirea umanistă, reprezentată de Erasmus din Rotterdam, în efortul său de combatere a fanatismului religios, de John Locke (1632-1704), Voltaire (1694-1778) și Gotthold Lossing (1729-1781). John Locke, în „*Scrisoarea asupra toleranței*” („*A Letter Concerning Toleration*” 1689), recomandă toleranța ca reacție față de un comportament neadecvat. Aproape ca semnificație și analog al conceptului *toleranță*, în limba română, apare termenul cu semnificația „*răbdare*”. Din conceptul *răbdare* a derivat semnificația de *a suporta cu insistență și rezistență într-o anumită activitate*, ce ne permite să asociem semnificația toleranței cu *autoreglarea volitivă și discernământul*.

Toleranța este interpretată diferit în limbile popoarelor lumii. Prezintă în continuare semnificația acestui termen în limbile: română ***toleranță*** – *faptul de a accepta, a respecta, a rezista, îngăduință*; limba franceză ***tolerance*** – *acceptarea modului diferit de a gândi și acționa*; limba spaniolă ***tolerancia*** – *capacitatea de a accepta idei și păreri diferite de cele proprii*; limba engleză ***tolerance*** – *disponibilitatea de a fi îngăduitor, răbdător în raport cu alte idei*; limba rusă ***толерантность*** – *calitatea de a răbda ceva sau pe cineva, a fi stăpân pe sine, a fi rezistent, a accepta, a ține cont de părerea altora*; limba chineză ***kuang rong*** – *a permite, a accepta, a fi generos*; limba arabă ***tasamul*** – *iertare, îngăduință, blândețe, caritate, compasiune, bunăvoință*,

răbdare, care, deși diferite la o primă analiză, în același timp, indică asupra comunității de sensuri în interpretarea esenței științifice a conceptului *toleranță* [53, p. 231]. Dicționarele includ un sistem de alte semnificații pe care le vom examina în continuare pentru a descifra mai multe conotații ale termenului la nivelul structurilor de profunzime și periferice ale câmpului semantic.

Din studiul semnificațiilor toleranței deducem că aceasta este percepută nu doar ca valoare a lumii contemporane ci, mai ales, ca efect al educației [109, p. 34].

Tabelul 1.1.

Semnificații ale conceptului de toleranță în dicționare

Dicționare	Dicționar explicativ	Dicționar de filosofie	Dicționar de pedagogie	Dicționar de psihologie	Dicționar de sociologie
Semnificația	- îngăduință, indulgență, atitudine îngăduitoare. Dicționar enciclopedic capacitatea organismului de a suporta influențe negative ale diferitor factori de mediu; - suportarea altor opinii, credințe și comportament [50].	- Acceptarea înțeleaptă a opiniilor opuse, - Integrarea în convingerile personale a binelui, frumosului, adevărului, - îngăduință și indulgență în evaluări prin reflecții profunde și detaliate [48].	- respect al ideilor sau sentimentelor contrare, - atitudinea de recunoaștere a dreptului altora de a se comporta și de a gândi diferit; - particularități individuale ale organizării conduitei umane în condiții nefavorabile ale activității profesionale și ale vieții cotidiene [47].	- lipsa reacției violente la factori distructivi ca rezultat al scăderii sensibilității, - capacitatea de a opune rezistență, de a suporta sau a nu observa influențele negative din partea altor persoane [48]. - absența sau slăbirea răspunsului la factori negativi prin reducerea sensibilității la efectele sale, - acceptarea liberală de comportamente, credințe și valori ale altora, - a tolera stresul, tensiunea, durerea, etc. [48].	-fenomen al comunicării interpersonale ce arată că subiectul comunicant suportă particularitățile individuale ale interlocutorului, acceptându-l fără a exprima nemulțumire, - existența afinităților ce sporește nivelul de acceptare [49].

În accepțiune psihologică prin *toleranță* înțelegem respectul ideilor sau a sentimentelor contrare celor personale, potențialul organismului de a suporta inconveniențe fără a manifesta semnale de conduită agresivă [48, p. 80]. Analiza de conținut și semnificație psihologică a modelului psihologic al toleranței dovedește că toleranța constituie un *mecanism de autoapărare ce implică diminuarea sensibilității la influența factorilor nefavorabili din exterior*. Dicționarul de psihologie explică mecanismul *toleranță* (răbdare) prin *lipsa sau scăderea intensității reacției*

la *factorii nefavorabili*. Judecând în cheia interpretărilor preluate din literatura străină [259], descoperim utilizarea termenului *toleranță* cu semnificația de *libertate a gândirii* (din lat. *liberalis*); acceptarea fenomenelor sociale neadmisibile, indulgență exagerată.

Interpretarea toleranței ca pe o caracteristică integratoare a personalității implică interiorizarea valorilor culturii emoționale în interacțiune cu trăsăturile de personalitate generând orientarea pozitivă a personalității.

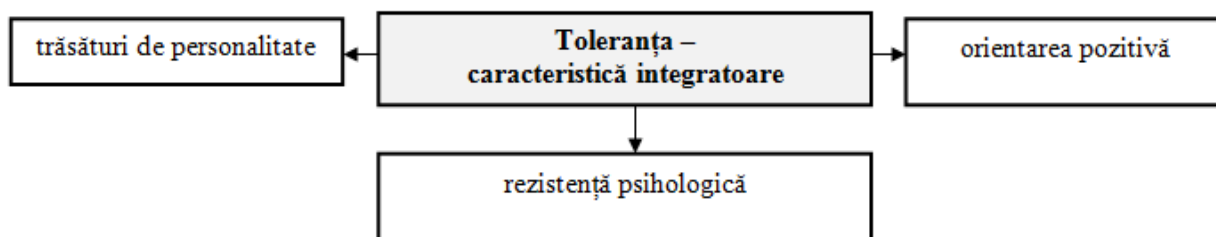

Fig. 1.1. Modelul psihologic al toleranței [211]

Orientarea pozitivă în modelul psihologic al toleranței se exprimă prin **empatie**, care semnifică transpunerea persoanei în condiția altuia pentru a-l înțelege și accepta [103, p. 89]. Spre deosebire de *empatie* toleranța se impune prin caracteristica sa reflexivă. Aceste semnificații ne provoacă să pătrundem în esența termenului de *toleranță* pentru a înțelege dacă acest concept comportă și nuanțele semantice de *liberalism*, *indulgență*, *suportare*, *lipsă de exigențe*. *Toleranța* și *empatia* (din limba greacă *empathia* - retrăirea sau transpunerea în starea psihologică a altuia; din limba engleză *empathy* - compătimire) sunt termeni alternativi și apropiați ca semnificație [47].

Toleranța este respectul, acceptarea și aprecierea bogăției și diversității culturilor lumii noastre, expresiilor de exprimare a calității noastre de ființe umane, încurajată prin cunoașterea, deschiderea spiritului, comunicație și libertatea gândirii, conștiinței și credinței. Toleranța este armonia în diferențe, este o cultură a păcii, semnificând acceptarea faptului că ființele umane, prin comportamentele și prin valorile lor, au dreptul de a trăi în pace.

În lumea modernă, toleranța e mai necesară ca oricând, deoarece trăim într-o vreme marcată de accelerarea mobilității, comunicației, integrării și interdependenței populațiilor. Promovarea toleranței și modelarea atitudinilor față de diferite opinii în sensul unei deschideri reciproce și al solidarității urmează să aibă loc în școală prin intermediul educației [109, p. 90].

Literatura științifică în domeniul pedagogia toleranței avansează diverse abordări (axiologică, filosofică, pedagogică, sociologică, umanistă) ale conceptului toleranță ce pot fi urmărite în Tab. 1.2, care elucidează aspectele prioritare în cercetarea toleranței pedagogice.

Tabelul 1.2.

Abordări ale fenomenului toleranță

axiologică	filosofică	pedagogică	psihologică	sociologică	umanistă
Toleranța ca valoare	Toleranța ca stil existențial	Toleranța ca ideal pedagogic	Toleranța ca necesitate umană	Toleranța ca normă socioculturală	Toleranța ca principiu al conviețuirii sociale
Vizează interpretarea toleranței ca valoare general-umană, evaluarea căreia permite a înțelege toleranța ca formă a interacțiunii umane, necesară pentru conviețuirea socială.	Fundamentată pe ideea de smerenie ca formă a înțelegere a vieții și pe ideea răbdării ca formă a interacțiunii active.	Abordarea pedagogică conștiința și conduita tolerantă își are originea în aptitudinea înăscută de a suporta inconveniențele și constituie un indicator al siguranței de sine în raport cu statutul, al potențialului de a concura cu oamenii de alte opinii.	Abordarea psihologică nevoia umană de autoafirmare a personalității și de a înțelege și accepta diferențele ca formă și condiție a comunicării sociale.	Paradigma sociologică abordează toleranța ca sistem de norme și modele de conduită umană bazate pe deschiderea de a accepta oamenii și a interacționa în bună înțelegere cu aceștia.	Abordarea umanistă a toleranței se desprinde din cercetările din domeniul științelor umanitare semnificând recunoașterea și respectarea diferențelor, deschidere și indulgență, bunăvoință, stimulare, compătimire, răbdare, stabilitate și echilibru, rezistență și potențial înalt de înțelepciune. Toleranța este atributul umanității (Voltaire).

Dimensiunea axiologică a toleranței este subscrisă conceptelor de *valoare*, *valori ale educației*, *educație axiologică*, precum și contextelor la care sunt raportate. Termenul **valoare** desemnează *totalitatea lucrurilor semnificative pentru om: un lucru este recunoscut că valoare abia în momentul în care omul se raportează în mod personal la acest lucru*. Lucrurile încă necunoscute de om nu reprezintă valori, fapt care ne motivează pentru învățarea valorilor toleranței. Valorile educației angajează toate tipurile de valori, create sau necreate de om, cu condiția ca acestea să reprezinte mesajul promovat de *teleologia, conținuturile, metodologia și epistemologia* educației [115, p. 104]. Derivate din experiența umană valorile toleranței susține evoluția societății. Debutând prin demers filosofic reflexiv cu ideea lui Democrit (*devenită axiomă*), că „*înțelepciunea este valoarea supremă*”, menționăm că acumularea acesteia presupune *putere spirituală și libertate*, valori care, după cum afirmă A. Shopenhauer, „*apar din buna gestionare a lucrurilor în viață*” [Apud, 31]. Generația contemporană este preocupată de clarificarea originii și a conținutului valorilor, criteriile de selecție și, în special, strategiile de interiorizare în conștiința și conduita individuală a valorilor. Aflați mereu în fața alternativelor, tinerii trebuie să aleagă cu înaltă responsabilitate [119, p. 68]. Simplul fapt de a aborda valorile fundamentale ale omenirii și a reflecta asupra semnificației acestora aduce un spor de cultură la ceea ce numim *nivel de educație*. Toleranța se dobândește prin educație, ceea ce înseamnă că este/trebuie inclusă în finalitățile educației. Vorbind în termeni strict

pedagogici, toleranța nu este un scop în sine, ci un mijloc, iar obiectivul educației în spiritul toleranței constă în „*a recunoaște și a respecta demnitatea și integritatea tuturor ființelor umane*” [37, p. 19]. Toleranța este, deci, o valoare general-umană a educației [126, p.103]. Orice educație care se raportează la pace, drepturile omului și democrație este o educație pentru valori (*axiologică*). B. Reardon (2004) afirmă că „prin educația toleranței înțelegem de fapt, educația unei culturi a păcii ce presupune *dezvoltarea și întreținerea relațiilor pozitive, a responsabilității sociale și a maturității etice* în luarea deciziilor privind comportamentele și relațiile sociale” [126, p. 26].

Tendința de a întrebuița valorile constituie un semn al maturității psihologice necesară pentru orientarea pozitivă a existenței umane. Centrarea pe principiul pozitiv în educație este condiția Binelui, Frumosului, Adevărului, Dreptății și Libertății – valori fundamentale ale omenirii, peste care dăinuie veșnic Sacralitatea [115]. Valorile continuă să fie sursă de posibile dificultăți pentru educatori, deoarece cele mai răspândite valori fac obiectul unor interpretări variabile și, nu rareori, se întâmplă ca părinții să perceapă valorile educației ca pe o amenințare pentru valorile pe care ei se străduiesc să le formeze copiilor săi [Ibidem].

Filosoful german, Fr. Nietzsche *consideră că dezvoltarea personalității este o valoare supremă, scopul educației fiind formarea omului capabil de crearea a noilor valori. Pentru a atinge acest scop este necesar a lua în considerare factorii ereditari, posibilitățile personalității și tendința acesteia spre autodezvoltare, creând condiții pentru dezvoltarea individualității*. Lui Platon îi aparține prima clasificare a valorilor ce reflectă esența binelui superior - valorificarea potențialului individual al personalității. În legătură cu aceasta, Aristotel sublinia importanța educației drept condiție necesară pentru o viață demnă. Omul devine virtuos doar în procesul educației celor trei părți ale sufletului (fizică, volitivă, intelectuală). În concepția lui Platon, valorile sunt calități „*în sine*”, idei ce planează transcendent asupra lumii sensibile, alcătuind împreună cu celelalte idei „*o lume a ideilor*” în care tronează valorile: *binele, frumosul, adevărul* [37, p. 49]. Platon, prin teoria ideilor, a deschis o perspectivă axiologică, dezvăluind în sistemul său „*natura valorilor*”. Binele reprezintă cea mai înaltă valoare urmărită de ființa umană și, totodată, criteriul de evaluare a calității omului [1, p. 40]. În această ordine de idei Vl. Pâslaru reia ierarhizarea valorilor oferită de T. Vianu și clasifică în felul următor valorile dominante ale educației la anumite vârste: *valorile vitale* - la vârsta copilăriei fragede; *valorile vitale și morale* - la vârsta timpurie; *valorile vitale, morale și religioase* - la vârsta copilăriei mici; *valorile vitale, morale, religioase și teoretice* - la vârsta adolescenței timpurii; *valorile vitale, morale, religioase, teoretice și estetice* - la vârsta adolescenței mature; *valorile vitale, morale, religioase, teoretice, estetice, juridice, politice și economice* - la vârsta maturității [115, p. 205].

Din perspectivă istorică semnificația toleranței a fost abordată ca *răbdare, tendință și capacitate de a stabili și întreține comunitate cu oamenii în spiritul smereniei* promovat prin valorile religioase. Toleranța apare ca rezultat al analizei raționale, echilibrate și pertinente a dificultăților în procesul de cunoaștere a realității.

Din perspectivă socială conceptul *toleranță* se utilizează în abordarea toleranței etnice, politice, genuriale etc. În cazul, analizei toleranței cu semnificație de răbdare, literatura științifică propune termenul de **toleranță psihosocială**, atunci când ne referim la semnificația de rezistență a toleranței este denumită **toleranță psihofiziologică**. Resursele de a aborda condițiile nefavorabile de mediu prin: *schimbarea atitudinii* (diminuarea sensibilității) față de factorii negativi sau elaborarea strategiilor individuale de activitate ce asigură funcționarea normală a subiectului în condiții de stres. *Toleranța* presupune respectarea normelor de conviețuire socială și înțelegere a esenței comportamentului uman, fiind o atitudine autoeducativă. În sens larg, prin toleranță se înțelege acceptarea că oamenii sunt diferiți fiecare având o poziție individuală având anumite temeiuri și justificări [49, p. 22]. *Toleranța este competența de a-l accepta pe celălalt că pe un purtător/exponent al altor valori, al altui mod de a gândi, al altor forme de comportament; prin conștientizarea dreptului de a fi altfel, diferit, accentuarea acestei diferențe; prin privirea celuilalt „din interior”, prin tratarea lumii din ambele puncte de vedere: al meu și al celuilalt* [40, p. 45]. *Toleranța* presupune respectarea normelor de conviețuire socială și înțelegere a esenței comportamentului uman, fiind o atitudine autoeducativă. În sens larg, prin toleranță se înțelege acceptarea că oamenii sunt diferiți fiecare având o poziție individuală cu anumite temeiuri și justificări [122, p. 22]. *Toleranța* ca fundament al personalității umaniste se exprimă în acceptarea altor stiluri de viață, comportament, obiceiuri, opinii, credințe, idei, diluarea reacției conflictogene ca răspuns la factorii de mediu.

În psihologia socială, *toleranța* se situează între limitele sociale cuprinse între *acceptarea pasivă* a unei situații sau a unei conduite anormale sau necorespunzătoare și apariția reacțiilor reprobatoare, defensive și normative, **în psihologia clinică**, toleranța este proprietatea variabilă în funcție de indivizi, de a suporta un anumit grad de expunere la excitații sau la stimulări fără să apară reacții inadecvate sau simptome patologice J. Selosse [apud, 136].

Conceptul de toleranță este definit **la nivelul științelor politice** desemnând „*opțiunea deliberată a cuiva care posedă puterea și cunoașterea necesară, de a nu împiedica sau stânjeni conduite pe care le dezaprobă*”, având ca sferă de acțiune indivizii, instituțiile și societatea, implică norme axiologice, îndeosebi de educație pentru toleranță, de ordin moral, pentru că altfel „*a tolera ar fi echivalent cu a socoti drept să fie îngăduit un lucru rău*”. De aceea, „toleranța poate fi totuși deosebită de simpla consimțire” [37, p. 29]. Toleranța „*orientează stilul de gândire*

în raport cu celălalt în situații dificile când doar înțelegerea te ajută”. Toleranța presupune înfruntarea permanentă a propriilor convingeri, a stereotipurilor de gândire, a ideilor preconcepute pentru ca mintea să fie pregătită de a accepta ideile, opiniile și felul de a fi diferit al celorlalți [126, p. 87].

Studiile din domeniul psihopedagogiei operează cu termenii **toleranță activă** exprimată prin *implicare* în viața și acțiunile de realizare a intereselor altora, atitudini de *cooperare* și *coparticipare*, de respect și *tendință binevoitoare de conviețuire*. În acest context este necesar să subliniem că semnificațiile enumerate descriu, în mod special, umanismul relațiilor sociale, caracterizate prin dialog și înțelegere reciprocă, comunicare interpersonală constructivă. Sintagma **toleranță pasivă** semnifică partea dezavantajoasă a accepțiunilor toleranței – *suportare*, *indulgență*, *acceptarea îndelungată a inconvenientelor* etc. Formele vizate prezintă de fapt **modelul toleranței pasive-active** ce arată asupra valorizării toleranței în conduita activă după ce acestea sunt procesate prin conștiința tolerantă în plan pasiv (Figura 1.2).

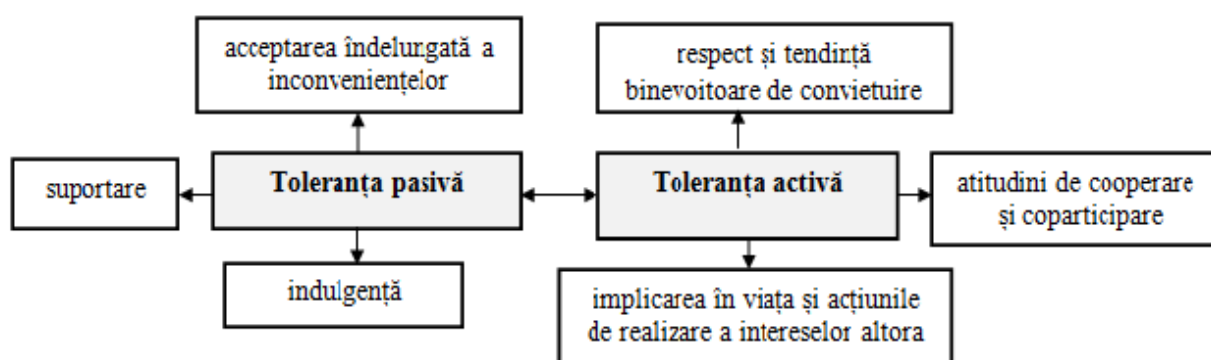

Fig. 1.2. Modelul toleranței pasivă - activă [216]

O abordare sociologică amintește semnificația termenului toleranță ca și atitudinea de a suporta ceva (exemplul negativ al „caselor de toleranță” în Occident). Modelul evocat al utilizării conceptului este dezavantajos pentru generațiile în proces de formare în condițiile sociale actuale, care avansează provocări și probleme ce solicită mobilizare optimă a actorilor educației, deoarece există riscuri de interpretare greșită a valorilor culturii toleranței sociale [208, p. 357]. Din considerentele menționate anterior, acest context de valorificare a termenului nu-l vom dezvolta în continuare.

În literatura de specialitate se atestă sintagma științifică **toleranță internă** ce vizează sistemul atitudinilor orientate spre acceptarea diferențelor de opinii, particularități și caracteristici individuale, dar și expresia științifică **toleranță externă**, ce se reflectă în puterea individuală de a exprima în acțiuni concrete efectele gândirii și acțiunilor tolerante, utilizată pentru diminuarea premisele apariției conflictelor și crearea comunității prin cooperare [207].

Modelul toleranței alcătuit din două dimensiuni, promovat de A. Г. Аскеров [173, p. 7] evidențiază două **componente de bază**: toleranța *internă* ce presupune *stabilitate emoțională*, *rezistență psihofiziologică*, *răbdare*, *admiterea și acceptarea diferențelor*, dar și toleranța *externă* ce include *nivelul de educație*, *flexibilitate în situații de incertitudine*, *rezistență la stres*.

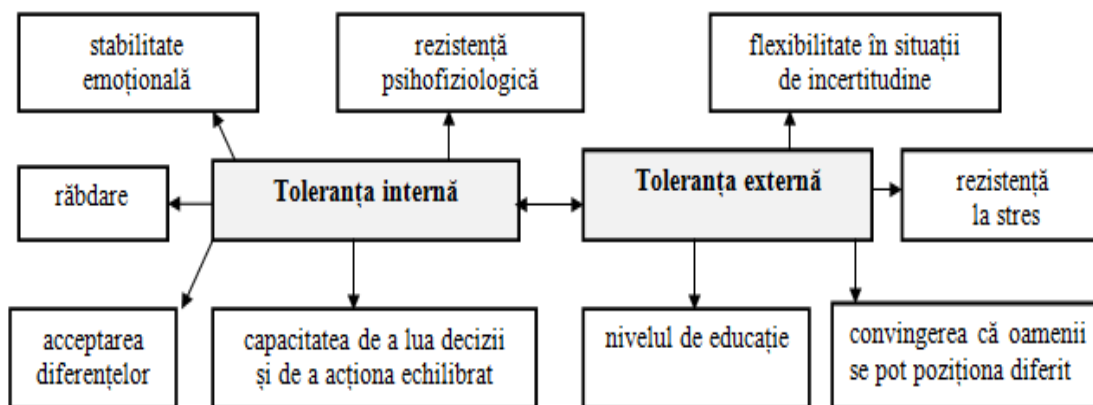

Fig. 1.3. Modelul toleranței interne - externe [207, p. 9]

Modelul toleranței din două componente, dezvoltat de С. Бондырева [175, p.7], susținut de A. Асмолов, acest model clarificând că *toleranța internă* se prezintă prin capacitatea de a păstra calmul și echilibrul emoțional în situații nespecifice de conflict, neașteptate, de incertitudine, risc și stres, capacitatea de a lua decizii și de a acționa echilibrat și rațional în aceste condiții și *toleranța externă* ce constituie caracteristica socială a personalității care se exprimă în acceptarea convingerii că oamenii se pot poziționa diferit, pot avea alte puncte de vedere, reflectând cultura raporturilor interpersonale, construită pe principiul renunțării de violență și principiul acceptării oamenilor și a promovării valorilor general-umane [Ibidem].

Beneficiile educației pentru toleranță, având ca principal efect acceptarea celuilalt, sunt multiple: psihosociale, educaționale, morale, etc. înseamnă împărtășirea unor valori comune împreună cu alții, legături de prietenie, relații afective, convorbiri, discuții, dezbateri pe probleme dificile, exersând subtilitatea interpretărilor, acordând încredere și respect.

Comisia Internațională pentru Educație în secolul XXI pune accentul pe educația pentru toleranță ca fiind una vitală în dezvoltarea unei societăți armonioase, deoarece se referă la nevoia formării capacităților de a trăi împreună cu ceilalți prin dezvoltarea spiritualității umane [3].

Limitele toleranței implică examinarea dezavantajelor acestui fenomen, corelate și comparate cu avantajele dezvoltării toleranței care pot fi decodificate în mediul socioeducțional.

Avantajele și dezavantajele dezvoltării toleranței

Avantajele	Dezavantajele
• Stabilirea comunității cu oameni diferiți; • autoapărare prin diminuarea sensibilității la influența factorilor nefavorabili; • rezistență la stres; • eficiență socială; • cooperare și coexistență socială; • cultură emoțională și socială; • adaptare și integrare; • profesionalism.	• Încălcarea limitelor de acceptare a inconveniențelor în situații tensionante; • înțelegerea greșită a semnificației toleranței ca răbdare ce conduce la creșterea numărului oamenilor și a copiilor agresați, al violenței și prostituției, • Conflicte interpersonale; • Stabilizarea indiferenței față de valorile autentice, • insecuritate și limitarea libertății.

Într-o lume marcată de probleme sociale și conflicte este nevoie să aducem în atenția copiilor, viitorul de mâine, care sunt toate aspectele sensului unor cuvinte precum: *toleranță, înțelegere, îndulgență, cooperare, comunicare* etc., fapt ce poate reprezenta primul pas spre schimbarea mentalității, a atitudinii față de semenii. Toleranța este un comportament destul de vag. A tolera înseamnă a suporta, a îndura, a refuza, refuzul a ceea ce este considerat a fi intolerabil pentru o societate sau individ. Ceea ce este intolerabil este ușor de identificat: rasismul, xenofobia, violența sau discriminarea etc. [162, p. 96].

Examinarea comparată a modelelor explicative ale toleranței au condus la ideea despre caracterul insuficient al abordării toleranței pedagogice. În prezent, există un consens asupra modelelor toleranței, prin care majoritatea dintre acestea promovează valorile culturii toleranței. Sintetizăm semnificația **modelelor toleranței** și autorii consacrați în acest domeniu.

Modelul toleranței pozitive-negative, de origine socială promovează valorile democrației (*respectul față de ceilalți și recunoașterea drepturilor și libertăților umane*), toleranța se cultivă, facilitând inserția socială a persoanei [65, p.40]. **Toleranța pozitivă** reprezentată de semnificațiile *respectul ideilor sau a sentimentelor contrare celor personale, potențialul organismului de a suporta inconveniențe fără a manifesta semnale de conduită agresivă, suportarea cu pertință și rezistență* și **Toleranța negativă** reprezentată de semnificațiile *suportarea suferinței, acceptarea a ceva nedorit, suportarea durerii, neplăcerii*.

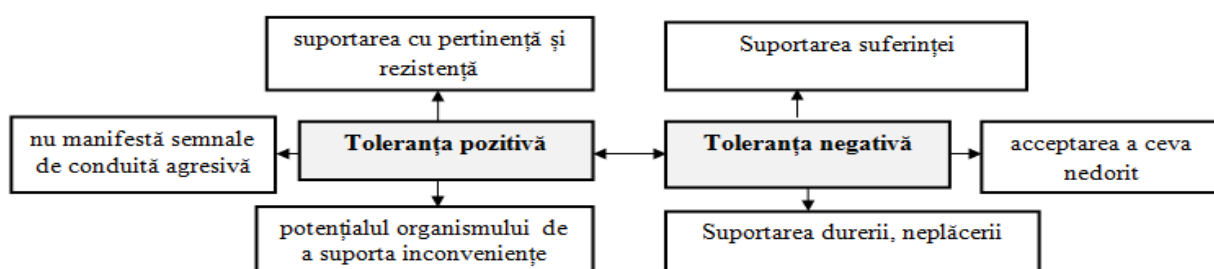

Fig. 1.4. Modelul toleranței pozitive-negative [65]

Acceptarea suferinței, durerii, neplăcerii, a ceva nedorit și greu de rezistat constituie semnificații care se atribuie **toleranței negative**, prin care se subliniază dezavantajele conștiinței tolerante, a gândirii și a acțiunilor tolerante. *Formațiunile intolerante* reprezintă consecințe ale experienței negative, a căror înlăturare va contribui la dezvoltarea *formațiunilor tolerante firești* în comunicare. Astfel deducem **limitele toleranței** care rezultă din necesitatea de a exclude factorii distructivi ce generează efecte nedorite în circumstanțe sociale. Toleranța nu se echivalează cu răbdarea fizică inconștientă, ce presupune suportarea de către receptor a durerii fizice sau morale ca urmare a abuzului sau acțiunilor violente, exclude dominarea forțată și opresivă. Pentru a aprecia comportamentele intolerante, se recurge la indicatorii („simptome ale intoleranței”) formulați de Betty A. Reardon în culegerea „Toleranța - ușa deschisă spre pace”, expuse în caracteristici ale comportamentului social [126, p. 44].

Toleranța pozitivă scoate în evidență partea constructivă a conotației conceptului *toleranță*. **Modelul constructivist al toleranței** în analiza comportamentului cotidian studiază personalitatea umană din următoarele perspective: (a) **perspectiva personalității** ce examinează personalitatea ca o sinteză bio-psiho-socio-istorică și culturală, finalitatea dinamicii dezvoltării personalității fiind acțiunea, *valorizarea*, *integrarea* și *afirmarea* în realitatea socială, *succesul* personalității este determinată de *eficiența socială*. Realizarea personalității nu poate fi deci concepută în afara socialului, care-și pune amprenta asupra dezvoltării individului, îi modelează comportamentul și stilul gândirii; (b) **perspectiva anturajului** este importantă ca parte singulară a sistemului de valori convenționale, reprezentate de familie, biserică, școală și alte instituții sociale; (c) **perspectiva societală** prezintă autoritatea instituțiilor sociale, societățile umane fiind stratificate social după variia criterii [93, p. 127].

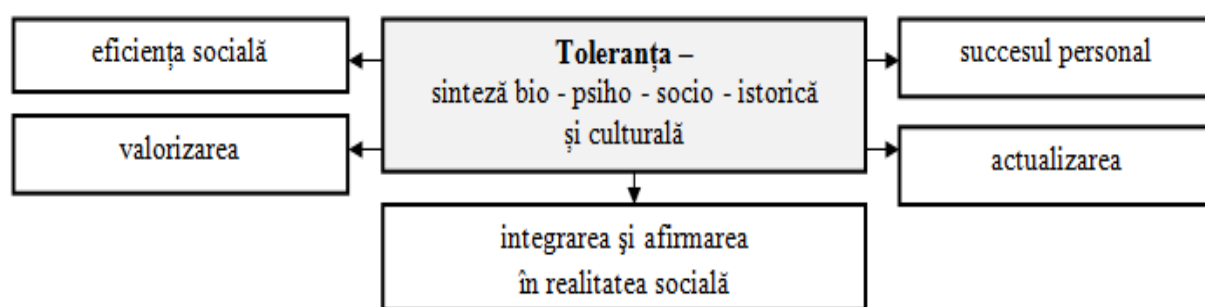

Fig. 1.5. Modelul constructivist al toleranței [93]

În concluzie, analiza **modelelor explicative ale toleranței** prezente în literatura de specialitate pe problema abordată în cercetare sunt controversate ca și esență teoretică.

Toleranța este un principiu de o mare importanță atât pentru conviețuirea dintre oameni, cât și pentru relațiile dintre state și popoare. Toleranța este respectul, acceptarea și aprecierea bogăției și diversității culturilor lumii noastre, felurilor noastre de expresie și manierelor de

exprimare a calității noastre de ființe umane. Ea este încurajată prin cunoașterea, deschiderea spiritului, comunicație și libertatea gândirii, conștiinței și credinței.

Într-o accepțiune generală, toleranța ar putea însemna faptul de a recunoaște și a accepta modul de a fi al altor persoane sau grupuri, adică faptul de a nu interzice, a nu împiedica și a nu interveni în comportamentul respectivei persoane sau al respectivului grup. Este vorba de respectarea libertății celuilal, a modului său de a gândi, simți, și a acționa.

Toleranța este armonia în diferențe. Ea nu e doar o obligațiune de ordin etic; ea e, de asemenea, și o necesitate politică și juridică. Toleranța e o virtute care face ca pacea să fie posibilă și care contribuie la înlocuirea culturii războiului cu o cultură a păcii. Toleranța nu e nici concesie, nici condescendență ori îndulgență. Toleranța este atitudinea activă generată de recunoașterea drepturilor universale ale persoanei umane și libertăților fundamentale ale altora. În nici într-un caz, toleranța nu poate fi invocată pentru a justifica violarea acestor valori fundamentale. Se afirmă că prin acțiunea educativă, ar trebui cantracarate influențele negative care conduc la intoleranță, violență, excludere și marginalizare [19, p.103].

Educația pentru o cultură a dialogului e definitorie presupunând întoarcerea oamenilor spre sine, natură, cultură și istorie, singurul mod de a întrerupe relația puterii și supraputerii, și singura cale spre o viață comună. Dialogul este întotdeauna o modalitate de schimb, fiecare dintre culturile în contact primind și oferind sisteme valorice și moduri alternative de viață. Prin contact comunicațional, deprind să trăiască împreună, *dacă nu se iubesc, măcar se suportă*”[45].

Tabelul 1.4.

Tipologia toleranței

Categorii ale toleranței		Descrierea semnificației
Toleranța	la gen	- formațiune personală integratoare ce prezintă comportament echilibrat, capacitatea de a stabili relații armonioase [213]. - atitudine aprobatoare a particularităților de gen, lipsa ideilor discriminatorii de gen, sexismul.
	de/la vârstă	- echitate la persoanele în vârstă, respect [45].
	la nivelul de educație	- acceptarea comportamentului persoanelor cu nivel scăzut de educație [114], [65].
	interculturală	- manifestarea comportamentului social activ prin acceptarea diversității culturale [90].
	etnică	- acceptarea reprezentanților diferitelor națiuni și păstrarea reprezentărilor pozitive despre propria cultură, fără un sentiment de superioritate națională, etnocentrism, xenofobie, naționalism agresiv [100].
	religioasă	- respectul persoanelor ce dețin diferite credințe religioase [99].
	geografică/ regională	- echitate față de rezidenți sau orașe mici de provincie, sate și alte regiuni pe locuitorii ai capitalei și invers [105].

la diversitatea de clasă socială	- atitudine non-violentă, respectuos între diferite grupuri sociale, care se datorează diferenței de starea materială, statut social, apartenență la o subcultură.
politică	- presupune recunoașterea drepturilor politice ale oamenilor: fără atitudine preferențială față de un anumit grup atunci când distribuie beneficii [83].
la orientarea sexuală	- imparțialitate față de persoanele cu orientare sexuală diferită [22].
la persoane marginalizate social	- acceptarea persoanelor fără adăpost, cerșetori, persoanele dependente de droguri, alcoolici, prizonieri [39].
imunologică	- stare psihofiziologică a organismului prin care acesta nu e capabil să activeze sistemul de autoapărare ca răspuns la factorii nefavorabili din mediul ambiant [200].
fiziologică	- acceptarea pacienților și persoanelor cu handicap [208].

Examinând diversitatea tipurilor de toleranță, constatăm că această atitudine și comportament, se învață în domeniile vieții sociale prin acumularea și evaluarea continuă a experiențelor de comunicare în variate instituții, se însușește pe bază de modele de la cea mai fragedă vârstă, universul spiritual al omului devenind laboratorul principal pentru practicarea toleranței, instituțiile de învățământ constituind „agentul” de integrare socială și „centru culturale ale comunității”.

La această etapă a cercetării teoretice am considerat necesar a realiza analiza comparată a variatelor puncte de vedere asupra semnificației atribuite conceptului de *toleranță* pentru a rezuma privind punctul *comun* și *distinct* în abordarea științifică a fenomenului vizat în spațiul românesc.

Tabelul 1.5.

Abordări ale toleranței pedagogice în evoluție

P. Popescu - Neveanu (1978)	<i>Toleranța</i> - lipsă de fermitate față de încălcarea normelor de conviețuire socială etc.
C. Cucos 1997	<i>Toleranța este competența de a-l accepta pe celălalt că pe un purtător/exponent al altor valori</i> [40].
A. Tucicov-Bogdan 2001	A practica toleranța, nu înseamnă a face concesii, a fi indulgent, sau a renunța la propriile convingeri. Nu este obligatorie, ci absolut necesară în familie, școală și societate [147].
S. Cristea 2004	<i>Toleranță</i> este definit la nivelul științelor politice desemnând „ <i>opțiunea deliberată a cuiva care posedă puterea și cunoașterea necesară, de a nu împiedica sau stânjeni conduite pe care le dezaprobă</i> ”.
B. Reardon 2004	Toleranța este percepută ca normă psihologică de comportament comunicativ al individului ce permite acestuia să supraviețuiască în condițiile complexe și variate ale comunității umane [126].

V. Goraș - Postică 2004	Toleranța interpersonală ar fi „<i>alfa și omega</i>” abordărilor în domeniu, or, de la persoană pornim și la ea ajungem în orice demers educațional axat pe cultivarea și promovarea toleranței. Toleranța față de persoană și toleranța față de faptă/ comportament, față de anumite lucruri din mediul înconjurător sunt aspecte ce ar trebui delimitate, căci, conform principiilor toleranței, respectăm și acceptăm persoana ca individualitate umană, dar nu vom tolera comportamentul indecent, acțiunile ce sfidează valorile morale și aduc prejudicii celor din jur sau care atentează la drepturile și libertatea altora [75].
Em. Stan 2004	Educația presupune întotdeauna pozitivitate, iar toleranța, pe lângă înscrierea certă, neproblematică în registrul pozitivității, constituie chiar una dintre presuposițiile educației. A fi tolerant înseamnă a prefera să lauzi în loc să critici într-o lume în care avem nevoie să împărtășim bucuriile, să ne ajutăm în momentele de primejdie, în realizarea obiectivelor personale ori de grup pentru progresul social și economic al tuturor [139].
L. Handrabura 2006	<i>Toleranța</i> este echidistantă, reflexivă și inofensivă și presupune o anumită reacție la intoleranță. Persoanele tolerante prezintă o identitate puternică și sunt deschise [85].
C. Cramarencu 2010	Toleranța presupune orientarea pozitivă a comportamentului afectiv al partenerilor în cuplul familial, care constituie un indicator serios al nivelului de cultură emoțională a familiei atât pe dimensiunea intrapersonală, cât și pe dimensiunea interpersonală [35].
VI. Pâslaru 2013	<i>Toleranța</i> este o componentă a conștiinței identității, inerentă conștiinței alterității, adică a conștientizării și acceptării <i>celuilalt</i> [123].
L. Cuznețov 2013	<i>Cultura toleranței în familie</i> include: perceperea adecvată și conștientă a realității, a particularităților familiei și capacitatea de a se orienta în dirijarea acestora, libertatea de prejudecăți, acceptarea propriei persoane, a semenilor și a altora așa cum sunt, spontanietatea manifestărilor, simplitatea și naturalitatea, stabilite cu o doză de conformism conștientizat, orientarea constructivă, capacitatea de a privi viața cu ochi deschiși, de a o estima în mod obiectiv, constructiv, nepărtinitor, tolerant, autonomia și independența, stabilitatea la factorii perturbatorii ce exercită diverse influențe, prospețimea percepției, sentimentul de solidaritate, coeziune cu familia, comunitatea și omeniirea, conștientizarea propriei persoane ca cetățean al omeniirii; lipsa manifestărilor de dușmănie în relațiile interpersonale; prietenia cu alte personalități ce se autoactualizează; cerc larg al relațiilor interumane, deschidere spre colaborare; spiritul democratic în interacțiuni; disponibilitatea de a învăța de la alții; acceptarea altor viziuni, simțul filosofic al umorului, privesc la viață în general și la sine, în particular, cu o suficientă doză de umor; convingeri morale, atitudini valorice stabile [43].
L. Țurcan 2013	<i>Educația pentru toleranță</i> constituie o dimensiune nouă a educației, care prin obiective, conținuturi și strategii specifice asigură dezvoltarea în conduita umană a valorilor toleranței (acceptarea diversității, empatia,

	rezistența la critici, înțelepciunea interacțiunii etc.) în perspectiva edificării culturii toleranței sociale [152]. <i>Toleranța pedagogică</i> constituie o competență afectivă complexă bazată pe convingeri umaniste de acceptare a altor stiluri de viață, comportament, obiceiuri, opinii, credințe, idei, reflectată într-un sistem de capacități (de a asculta, a înțelege, a respecta, a accepta individualitatea altora) pentru a reacționa adecvat suportând inconveniențe și demonstrând responsabilitate pentru retroacțiunea comunicării prin rezistență emoțională și înalt profesionalism în abordarea interlocutorilor din mediul socio-educational [156].
--	--

În R. Moldova interesul pentru problematica pedagogiei toleranței este în continuă creștere, autorii menționați în cercetările vizate la bibliografie formulează concepte, evidențiază valori ale toleranței, descriu comportamente tolerante care constituie un reper în cercetările pe problemă.

Tabelul 1.6.

Abordarea științifică a fenomenului vizat în spațiul englez și francez

John Locke (1689) Gotthold Lossing (1729-1781)	<i>Toleranța</i> este o reacție față de un comportament neadecvat [97].
Laurence Thouroude (1997)	<i>Pedagogia toleranței</i> - semnifică pedagogie a „stărilor mentale” [233].
D. Hopkins 2004	<i>Toleranța</i> creează condiții pentru a reduce utilizarea de stereotipuri și acceptarea diferențelor culturale [86].
D. Coon 2005	<i>Toleranța pedagogică</i> presupune orientarea pozitivă a comportamentului afectiv[221].
Voltaire 2010	<i>Toleranța</i> - atributul umanității [163].
Francesc Torralba Roselló 2011	<i>Toleranța comunicativă</i> reprezintă o formă superioară de înțelegere, înțelepciune, putere și civilizare [234].
Pauliné Fouillet 2012	<i>Toleranța pedagogică</i> este interpretată în sistemul relațiilor sociale ca condiție a socializării eficiente ce constă în capacitatea de a convești în armonie în micro și macro mediu, armonia relațiilor semnificând respectul reciproc [222].
Nathan Loewen 2013	<i>Toleranța</i> este capacitatea de a construi pacea între diferite popoare. Educația deschide calea către toleranța și este necesar ca domeniul său de aplicare fie extins continuu. Această extindere va fie temperată de valorile de bază ale demnității și integrității umane [228].
D. Toes 2013	<i>Toleranța pedagogică</i> constituie o competență profesională ce vizează rezistența fiziologică, psihologică și socială la diversitatea și complexitatea influențelor din mediul socioeducational [146].

Rezultă în acest context că „toleranța înseamnă bunul simț de a nu fi egoist. Lipsa toleranței este egoism – sursă a relelor în lume. Toleranța este respectul, acceptarea și aprecierea bogăției și diversității culturilor lumii noastre, felurilor noastre de expresie și manierelor de exprimare a calității noastre de ființe umane, încurajată prin cunoașterea, deschiderea spiritului, comunicație și libertatea gândirii, conștiinței și credinței. Toleranța este armonia în diferențe. Ea nu este doar o obligațiune de ordin etic și o necesitate politică și juridică. Toleranța e o virtute care face ca pacea să fie posibilă și care contribuie la *înlocuirea culturii războiului cu o cultura a păcii*” [46, p. 200].

Abordări științifice ale toleranței în spațiul rus [apud, 173]

A. П. Садохин
(2009)	<i>Toleranța este respectul și acceptarea ideilor celorlalți</i>
A. Ребер
(2010)	<i>Toleranța - suportarea tensiunilor, durerea și stresul fără efecte distructive.</i>
A. Г. Асмолов
2011	<i>Toleranța este mecanismul unic în învățat social al dinamicii coexistenței grupurilor sociale, normă a stabilității sociale, ce determină păstrarea diferențelor în realitatea transformărilor cotidiene; este tipul de reacționare la factorii nefavorabili prin rezistență la stres, incertitudine în situații de conflict și devianță comportamentală. Dimensiunea socială a toleranței se explică prin formarea conștiinței tolerante”.</i>
B. В. Шалин
2011	<i>Toleranța vizează abordarea persoanelor de pe poziții ale echității sociale și deschiderea pentru acceptarea oamenilor: rezistență, răbdare, permisiune, normă socioculturală.</i>
C. Братченко
2011	<i>Toleranța ca recunoaștere a pluralismului culturii și a renunțării la agresivitate.</i>
М. Уолцер
2011	<i>Toleranța ca valoare prin îngăduință și răbdare.</i>
В. С. Гершунекого,
В. Лекторского,
2011	<i>Toleranța ca ideal moral, ca normă a compromisului civilizat într-o societate pluriculturală</i>
Б. З. Вульфов
2011	<i>Capacitatea personalității de a coexista cu oamenii de altă mentalitate socială și stil de viață.</i>
A. Н. Асташова
2011	<i>Atitudine respectuoasă față de opiniile altora, loialitate în evaluarea conduitei altora, deschiderea pentru cooperare în soluționarea problemelor de relaționare interetnică și de interacțiune în grup.</i>
Г. У. Солдатова
2011	<i>Înțelegerea ca principiu de acceptare a altora în relațiile interpersonale.</i>

С. К. Бондырева, Д. В. Колесов 2011	Capacitatea de a percepe alte opinii fără a exprima nemulțumire și agresiune.
А. П. Садохин 2011	Simțul răbdării și a respectului față de alții.
И. Б. Гришпун 2011	Trăsătură individuală de personalitate și capacitate de comportament neagresiv.
Р. Р. Валитова 2011	Bunăvoință morală a personalității ce caracterizează atitudinea în raport cu alții.
А. Н. Джуринский 2011	Fundament al dialogului pluricultural.
Л. П. Ильченко 2011	Condiție istorică a păstrării diversității și a dreptului la propria individualitate.
В. А. Тишков 2011	Conștientizarea multidimensionalității societății contemporane.
Л. Буева (1994)	<i>Toleranța pedagogică</i> presupune orientarea pozitivă a comportamentului, conștientizarea dimensiunilor de toleranță și intoleranță ale sinelui, interacțiuni pozitive în comunicarea interpersonală [175].
Т. Кун 2003	<i>Toleranța pedagogică</i> poate fi abordată ca o categorie a toleranței profesionale atribuindu-se semnificațiile: suportare a inconvenientelor, rezistență la influența factorilor interni și externi ai vieții socioprofesionale și activism profesional orientat spre sporirea eficienței profesionale prin optimizarea comunicării pedagogice.
И. Гришпун (2009)	<i>Toleranța pedagogică</i> – vizează acceptarea individualității altora și de a nu reacționa agresiv.
Т. Фадеева (2011)	<i>Toleranța pedagogică</i> este o competență profesională afectivă ce reprezintă, de fapt, cultura emoțională a profesorului [208].

În această ordine de idei, analiza definițiilor toleranței din perspectiva diferitor domenii ale științei despre om și societate, putem deduce că aceste interpretări au multiple semnificații similare, cu toate acestea având și accepțiuni comune/asemănătoare prin care

toleranța exprimă disponibilitatea umană de a reacționa la factori perturbatori cu înțelepciune și respect față de nevoile umane, față de diferențe în interpretarea fenomenelor sociale, a orientărilor valorice, al stilului de viață și al specificului culturii.

Toleranța ca valoare general - umană se reflectă în comunicare. Conduita tolerantă în comunicare este condiționată de prezența în conștiința umană a unor predispoziții native pentru o comunicare tolerantă, care trebuie să devină un principiu și regulă în comunicarea pedagogică [203, p. 28]. Conform unor cercetări vizând idealul comunicativ, toleranța este trăsătura de bază a personalității, în același timp fiind o competență definitorie pentru comunicarea pedagogică eficientă. Conștiința comunicativă definește idealul comunicării în descrierea interlocutorului tolerant, care ar exercita rolul de ascultător atent și asertiv.

Apariția și promovarea în literatura pedagogică a acestui deziderat este determinată de următoarele caracteristici ale comportamentului comunicativ: *comunicativitate sporită, activism comunicativ, dezbateri fără compromisuri, emoționalitate și sinceritate, tendința de a spori investiția verbală, para- și nonverbală în comunicare, atenție comunicativă* [203, p. 18].

Din perspectiva opiniei exprimate de B. Бойко (1996), toleranța comunicativă se manifestă sub forma caracteristicilor comportamentale comunicative. Spre exemplu, **nivelul general scăzut al toleranței comunicative** se manifestă prin: (a) refuzul de a înțelege individualitatea celuilalt, (b) supraestimarea de sine „percepția că este etalonul corectitudinii”, (c) manifestarea conduitei categorice, (d) conservatorismul în evaluarea altora, (e) incapacitatea de a inhiba stările emoționale distructive, (f) tendința de a reeduca partenerul, (g) refuzul de a ierta greșelile celuilalt, (k) manifestarea nerăbdării la disconfortul fizic sau psihic al partenerului, (l) adaptarea dificilă la comportamentul celor din jur [174, p. 69] fapt care este întâlnit în mediul didactic în relația elev – profesor. B. Бойко distinge, de asemenea, substructurile ce condiționează **exprimarea toleranței comunicative**. *Substructura intelectuală* reflectă stilul activității de gândire a altuia, a principiilor înțelegerii realității, conștientizarea problemelor, ideilor, luarea deciziilor, individualismul intelectual al partenerului. *Substructura valorico-orientativă* prezintă înțelegerea individualismului, idealurilor, concepțiilor fundamentale despre lume ale fiecărei persoane, a scopurilor sale vitale apropiate și îndepărtate, a intereselor, a evaluărilor celor întâmplătoare, a reprezentărilor privind sensul vieții și fericirea. *Substructura etică* vizează răbdarea și acceptarea normelor morale, orientarea spre bine, justețe, sentimentul datoriei. *Substructura estetică* relevă toleranța în sfera preferințelor, gusturilor, sentimentelor și particularităților de percepție. *Substructura afectivă* se manifestă prin toleranță față de spectrul emoțional predominant, în care de cele mai dese ori persoana întâlnește bucurie sau tristețe, optimism sau pesimism,

agitație sau calm, urcuș sau coborâș, lipsa grijilor și neliniștii, dragostea față de lume sau agresivitatea. *Substructura sensibilității* include perceperea particularităților organizării senzoriale individuale, perceperea sensibilă a lumii la nivel vizual, auditiv, olfactiv, gustativ, tactil și locomotor. *Substructura energico-dinamică* reflectă perceperea varietății proprietăților energetice–calități și putere ale câmpului său energetic. *Substructura algoritmică* marchează toleranța pentru diferite stiluri de activitate, pentru diferite ritualuri, inclusiv familiale, religioase. *Substructura caracterologică* se referă la perceperea specificului calităților stabile, tipice ale personalității, care sunt înnăscute sau formate în rezultatul educației. *Substructura funcțională* marchează toleranța la diferite sisteme de asigurare a vieții și menținere a confortului personalității necesitățile, preferințele și aspirațiile [Ibidem, p. 371]. În concluzie, pentru a dovedi toleranță în comunicare este nevoie de multă grație socială, de mare finețe psihologică și de mare subtilitate metafizică pentru a te forma într-o atitudine comportamentală coerentă [122].

Toleranța este o formă de exprimare a domeniului afectiv și ține de dispoziția de receptare în fața unor situații. Relativa pasivitate înseamnă toleranță. Pentru domeniul cognitiv, este un criteriu de performanță individuală. Înteracțiunea colectivă, cum ar fi utilizarea brainstormingului ori a jocurilor educative înlătură violența față de etnie, de religie, de gen, de statut social. Educația pentru diversitate asigură integrarea în școală, succesul, eficiența, iar școala trebuie să se raporteze la favorizarea unui climat flexibil, la implicarea comunității locale și la dezvoltarea incluziunii. Educația aduce în prim-plan toleranța prin cuvinte precum pace, securitate, dezarmare, drepturi și libertăți, etc. Acțiunea determinată psihosocial oferă îmbunătățiri și preocupare școlii și astfel se creează un echilibru. A fi tolerant înseamnă a fi empatic, comunicativ și preocupat de relaționare [118, p.122].

Problemele în comunicarea pedagogică care dovedesc nede dezvoltarea toleranței sunt: rezistență scăzută la comunicarea interpersonală, deficitul de energie emoțională, schimbare de dispoziție, agitație sau apatie, ritm scăzut de adaptare la câmpul școlar, analfabetism emoțional, nivel scăzut al culturii emoționale reflectată prin dezechilibru emoțional, lipsă de sensibilitate și maturitate afectivă, conflicte interpersonale, stres, rezistență scăzută la activitatea de învățare și studiu individual, inexpressivitate afectivă, nede dezvoltarea competenței sociale și comunicative, eforturi minimalizate de autoeducație și evaluare subiectivă, incoerență acțională, dificultatea sau incapacitatea de a descrie propriile sentimente, dificultatea de a percepe emoțiile altora, de a diferenția stările emoționale exprimând rigidizarea emoțională (*constricția*), incapacitatea de autoexaminare [31, p. 10].

1.2. Arhitectura socioprofesională a toleranței pedagogice

Interpretarea socială a toleranței realizată în contextul evoluției actuale a teoriei despre toleranță prin analiza axiomatică a acestui fenomen social complex și contradictoriu are implicații profunde. În cercetările științifice contemporane problema exprimării toleranței în context pedagogic este deosebit de actuală fiind puțin studiată. Din aceste raționamente **discursul științific derulat în aria pedagogiei toleranței** provoacă reflecții asupra mutațiilor valorice înregistrate în societatea postmodernă la nivelul culturii naționale (*dezvoltată continuu în interacțiune cu alte culturi*), grup social (*dincolo de orice context minoritar/etnic, lingvistic, confesional, profesional, comunitar, sexual etc.*), evaluarea procesului de învățământ (pe criteriul contribuției acestuia la reducerea sau chiar anularea inegalităților/culturale, lingvistice, de grup etc.) [37, p.55] și ar face posibilă înțelegerea arhitecturii socioprofesionale a fenomenului vizat.

Studiul teoretic al toleranței în context social actualizează necesitatea de a descifra semnificația teoriilor sociologice ce facilitează înțelegerea multiplelor fenomene de intoleranță în viața socioprofesională a cadrelor didactice și a valorilor toleranței pedagogice ce pot fi deduse din esența științifică a acestora (Tab. 1.7).

Tabelul 1.7.

Valori comportamentale ale toleranței pedagogice deduse din teoriile sociologice [91]

Teorii	Autorii teoriilor	Semnificație științifică	Valori comportamentale ale toleranței pedagogice
Teorii privind interacțiunea socială	T. Felson, 1994 G. Mead	„comportamentul agresiv sau acțiunile coercitive constituie un comportament de influență socială”, „persoana folosește acțiunile coercitive pentru a produce o schimbare în comportamentul altcuiva”.	• stil relaționist • interacțiuni sociale bazate pe comunicare, • sociabilitate
Teoria sociologică	Durkheim	„clasa socială este o grupare de oameni bazată pe interese comune și funcțiuni sociale identice, clasele sociale fiind rezultatul diviziunii funcțiilor”.	• afiliere la grup • integrare
Teoria constructivismului	Bordieau și Passeron	„descrie modul de a gândi relational”	• construcția sinelui și a raporturilor sociale

Teoriile sociologice rezultă din axiomele „viața socială este comunicare – principiu al organizării vieții sociale”, valabile și în cazul educației prin valorile toleranței „problemele

sociale ale educației trebuie abordate din perspectivă interacționistă: organizarea clasei de elevi și a raporturilor comunitare; orientarea elevilor, tratarea handicapului școlar ș.a. ”.

În acest context apare nevoia abordării pedagogiei toleranței, obiectul de studiu al căreia este educația generațiilor în spiritul valorilor culturii toleranței: al bunăvoinței, cooperării, al respectului drepturilor și libertăților umane. Pedagogia toleranței recomandă educația în baza valorilor fundamentale și a virtuților umane, fiind esențială într-un sistem democratic. Toleranța permite a controla reacțiile primare de intoleranță, oferind oportunități de acceptare în confruntarea cu opinii ale persoanelor ce acționează într-un alt mod [62, p. 6].

În viziunea noastră **pedagogia toleranței** este știința educației ce studiază conceptele pedagogice necesare explicației fenomenelor comunicării interpersonale și ale formării formatorilor responsabili de educația pentru toleranță, conform unor valori ale culturii toleranței specifice societății democratice [156, p. 38]. Acest concept corelează cu termenul de pedagogie a culturii emoționale.

Pedagogia culturii emoționale (PCE) este știința educației ce analizează conceptele pedagogice operaționale necesare studierii fenomenelor afective prin abordări inter-, multi- și transdisciplinare ale formării formatorilor implicați în proiectarea/realizarea educației pentru dezvoltare emoțională conform unor valori afective raportate la idealul educațional. Sunt considerate valori emoționale orice element al competenței afective care se formează prin intermediul dezvoltării afective în cadrul educației pentru dezvoltare emoțională [27, p. 40]. Importanța acestor concepte și a termenului de competență afectivă rezultă din valoarea discursului despre toleranța pedagogică.

Competența emoțională este rezultatul sporirii coeficientului de emoționalitate (QE), un sistem de convingeri/atitudini privind importanța disciplinării comportamentului afectiv, spectrul variat al cunoștințelor despre viața afectivă a individului, ansamblul de capacități ce permit gestionarea/canalizarea adecvată a energiei emoționale, integrarea de succes în mediul social și crearea unei cariere de rezonanță [25, p. 45].

Educația pentru dezvoltare emoțională (EDE) constituie obiectul de studiu al pedagogiei culturii emoționale. Dezvoltarea afectivă se apreciază prin creșterea coeficientului de emoționalitate (EQ). **Educația pentru dezvoltare emoțională (EDE)** este o nouă dimensiune a educației ce vizează formarea-dezvoltarea optimă a coeficientului de emoționalitate (EQ), exprimată prin atitudini responsabile față de propriile stări afective, reflectate în comportamente comunicative rezonante ce derivă din sistemul individual al valorilor inteligenței emoționale, măsurabile la nivelul competențelor emoționale, asigurând performanța academică (IQ), sănătatea mentală și integrarea socio-profesională [165, p 134.].

În accepția unor autori celebri (*Nietzsche, Shopenhauer, McDougall, Freud*), **emoțiile constituie forța motrice esențială, sursa de energie și rezonare la situațiile existențiale.**

Pedagogia toleranței este destinată nu doar școlii, ci întregii societăți, problema fiind una globală. Crearea unei societăți mondiale cu adevărat tolerante reprezintă un ideal educațional mondial. Or, toleranța nu se moștenește, ci se dobândește prin educație, pentru aceasta însă este nevoie de cunoștințe specifice și de formarea unei noi mentalități [103, p. 144]. V. Goraș afirmă din acest punct de vedere că „Școala este mica societate, unde ar fi bine să se învețe a practica toleranța în multiple circumstanțe” [75, p. 42], deoarece pentru a preveni instaurarea climatului nefavorabil educației este necesar să formăm comportamente ce previn apariția conflictelor pedagogice, ce pot fi rezumate din teoriile conflictului (Tab. 1.8).

Tabelul 1.8.

Valori comportamentale ale toleranței pedagogice deduse din teoriile conflictului [91]

Teorii	Autorii teoriilor	Semnificație științifică	Valori comportamentale ale toleranței pedagogice
Teoria conflictului	Max Weber	„Tensiunile între grupurile sociale inegale generează schimbări”.	• excluderea tensiunilor sociale • soluționarea conflictelor
Frustrare-agresivitate	S. Dollard, 1939 M. Berkowitz, 1989	„atribuie importanță frustrării în direcționarea comportamentului”. „obstacolele apărute activează reacții agresive doar atunci când au un caracter imprevizibil”	• inhibarea reacțiilor agresive • anticiparea conflictelor

Conflictologia pedagogică operează cu teorii ce explică factorii generatori de conflicte, deoarece rezultatul soluționării acestor contradicții este transformarea vieții sociale. Toleranța scăzută la frustrare se exprimă prin anumite probleme exprimate în tulburări comportamentale.

Metodologia de cercetare specifică pedagogiei toleranței, după cum afirmă S. Cristea (2008), apare de tip interdisciplinar și pluridisciplinar, bazate pe inițiative de pedagogizare a socialului sau de transfer al unor concepte din alte științe sociale (*cultură, contextualizare, socializare, egalizare, globalism, integrare, migrație, imigrație, drepturile omului, cooperare internațională etc.*). Esențială este înțelegerea diferenței între multiculturalitate (*bazată pe coexistența culturilor*) și interculturalitate (*bazată pe interacțiunea culturilor*) [37, p. 54].

Analiza istorică a toleranței permite deschiderea spre noi semnificații sociale: a) toleranța religioasă, b) toleranța civică și morală, c) toleranța politică, sexuală, comunitară etc. În condițiile secolului XX principalele arii ale dezbaterii în secolul XX privesc credința religioasă, practicile sexuale, opoziția politică și, în vremea din urmă, egalitatea dintre genuri. Perspectiva axiomatică valorifică analiza valorilor toleranței, identificând fundamentele teoretice ale doctrinelor moderne despre toleranță, anticipate de Locke și Voltaire. Conținutul conceptului *toleranță* poate fi explicat, prin delimitarea sa de unele practici sociale negative: intoleranță (*opusul toleranței*), indulgență (*exces de toleranță*), indiferență (*autoînfrânare*) [Ibidem, p. 68].

Modernizarea învățământului solicită specialiștilor în educație construcția și dezvoltarea carierei într-un mediu multicultural prin valorificarea principiilor toleranței. ***Integrarea în uzul comunității științifice a conceptului toleranță pedagogică și dezvoltarea conținutului acestuia prin noi elemente și conținut este actuală***, influențată de factorii: (a) diversitatea accepțiunilor teoretice ale semnificației termenului în literatura de domeniu din diferite arii geografice, (b) caracterul incert și specific al interpretării termenului în literatura autohtonă; (c) expansiunea și reconsiderarea permanentă a rolurilor profesionale. Din aceste rațiuni este important a educa cetățenii în spiritul coexistenței interpersonale, multiculturale și religioase [62, p.6].

Societatea contemporană adaugă, pe lângă responsabilitățile profesionale tradiționale, noi funcții în contexte/medii (consilierea elevilor, consilierea părinților, cercetarea și inovarea în învățământ etc.). Pentru exercitarea profesiei didactice, echilibrul proceselor nervoase și stabilitatea emoțională apar ca și cerințe principale într-o activitate confruntată permanent cu situații imprevizibile. Nevoia continuă de adaptare, corelată cu puternicul impuls de autoafirmare, conștiința conflictului posibil, cerințele actuale față de școala modernă impun profesorului formarea anumitor caracteristici, integrate în competențe psihopedagogice, competența fiind înțeleasă ca și indicator al potențialului actual și predictor al evoluției ulterioare, al șanselor de reușită în domeniul învățământului.

Concepția umanizării educației confirmă ideea că lumea este a personalității integrale deaceia este necesar să învățăm generalul care unește oamenii și îi caracterizează. În cercetare a fost valorificată abordarea umanistă în formarea cadrelor didactice ce presupune: echitatea socială a opiniilor în sistemul valorilor umaniste prin perpetuarea specificului etnocultural, recunoașterea necesității de a cunoaște și valorifica diferențele culturale; deschiderea către inovații, egalitatea, pragmatismul sociocultural, dialogul și schimbarea. În obiectivul pedagogiei umaniste se află formarea omului interpretat ca valoare supremă a societății și ca scop al dezvoltării sociale.

Evaluarea expresiilor tolerante în procesul activității pedagogice dovedește că toleranța pedagogică constituie o competență profesională de mare actualitate și importanță, ce permite cadrelor didactice să interacționeze eficient în mediul educațional. Toleranța psihologică îi asigură rezistență la mulți factori de stres profesional, facilitând dezvoltarea carierei. Toleranța socială capătă caracteristici specifice contextului profesional, astfel, încât toleranța pedagogică apare ca varietate a toleranței profesionale.

Toleranța pedagogică este o competență profesională importantă a cadrelor didactice ce presupune activism profesional și implicare optimă în activitatea pedagogică pentru autoactualizare și sporire a eficienței profesionale. Etica pedagogică implică adoptarea de către profesori a unor principii și norme ale toleranței, valabile pentru domeniul învățământului, conștientizarea rolurilor de creator al valorilor și dezvoltarea comunității profesionale prin schimbul de valori sociale ce determină satisfacția muncii.

Studiul funcțiilor generale ale educației generează reflecții despre corelația funcțională între acestea cu funcțiile toleranței pedagogice. Astfel, conștientizarea primelor de către cadrele didactice presupun autodezvoltarea *sine-gua-non* a anumitor capacități, consolidate în competențe necesare pentru realizarea funcțiilor educației contemporane.

Tabelul 1.9.

Correspondența între funcțiile toleranței pedagogice și funcțiile generale ale educației

Funcțiile generale ale educației	Funcțiile toleranței pedagogice
• antropologică („de umanizare a omului”); • axiologică („de învățare a valorilor culturii și civilizației umanității”); • socializare („de adaptare și integrare socială a omului”); • instrumentală („de profesionalizare umană”), • de selectare și transmitere a valorilor de la societate la individ, • de dezvoltare conștientă a potențialului biopsihic al omului, • de pregătire a omului pentru integrarea activă în viață socială [127, p. 22].	- axiologică - de motivare și energizare, - reglatorie, - de adaptare; - de asigurare/păstrare a păcii, - de conservare/ păstrare a culturii, - creativă, - comunicativă, - gnoseologică, de monitorizare a proceselor de cunoaștere, - de dezvoltare a stării psihologice, - de pronosticare și preventivă, - de evaluare, - de orientare socială, - integratoare [251, p.10-13]

Toleranța pedagogică constituie o competență afectivă complexă *bazată pe* convingeri umaniste de acceptare a altor stiluri de viață, comportament, obiceiuri, opinii, credințe, idei,

reflectată într-un sistem de capacități (de a asculta, a înțelege, a respecta, a accepta individualitatea altora) *pentru a reacționa adecvat* suportând inconveniențe și demonstrând responsabilitate pentru retroacțiunea comunicării prin rezistență emoțională și înalt profesionalism în abordarea interlocutorilor din mediul socio-educational. Proiecția acestor două semnificații (*a toleranței ca răbdare și ca rezistență*) asupra dezvoltării profesionale a cadrelor didactice și asupra conținutului activității profesionale demonstrează că aceste valori definesc profesionalismul pedagogic. Personalitatea profesorului eficient în mediul educațional se caracterizează prin autenticitatea, deschiderea spre reflecții asupra experiențelor proprii, autocunoașterea, puterea personală și identitatea, toleranța la indeterminare, responsabilitatea pedagogică, raporturi interpersonale profunde, trasarea unor scopuri realiste, empatie. **Toleranța pedagogică** în raport cu influențe psihologice distructive în condiții de conflict **determină formarea gândirii tolerante a elevilor**, vizând capacitatea de a-i înțelege pe cei care gândesc ce permite a reproșa eficient și accesibil oponentilor. **Gândirea tolerantă** este interdependentă cu **toleranța comunicativă**.

Valorile toleranței pedagogice care decurg în acest context sunt răbdarea, opunerea și rezistența. Problema toleranței comunicative reprezintă una din cele mai actuale probleme pentru psihologia modernă și este examinată nu doar în planul relațiilor interpersonale, ci și în context social larg. **Toleranța comunicativă** reprezintă o formă superioară de educație reflectată în înțelegere, înțelepciune, putere și civilizație [119, p. 48.].

Toleranța comunicativă este o calitate care se învață prin educație, cultură și, mai ales, prin antrenament de la părinți și educatori. Toleranța ca atitudine și comportament se învață, se însușește pe bază de modele de la cea mai fragedă vârstă, **școala devenind laboratorul principal pentru practicarea toleranței**, un agent de integrare socială și centru cultural al comunității. Voltaire afirma că *primul om care a preferat să înjure, în loc să arunce cu piatra a inventat civilizația* [186, p. 76].

Conștiința și gândirea tolerantă generează *toleranța comunicativă* ce presupune abordări filosofice, etice, estetice vizând caracteristicile de bază ale profesorului (în sensul adevărat al cuvântului): *stabilitate psihologică și echilibru, spiritul dreptății, tactul pedagogic, omenia, bunătatea, bunăvoința, spirit de observare, apropierea față de elevi, răbdarea înțeleaptă, receptivitate, bunătate și exigență, autenticitate (lipsă de fals) în interacțiunea comunicativă cu elevii, nonviolență*. Actualizarea adecvată în comunicare a caracteristicilor afective menționate va fi denumită de autoare toleranță în comunicarea pedagogică [216, p. 357].

Teoriile privind viața afectivă a personalității (Tab. 1.10) se înscriu în **aria de cercetare a pedagogiei culturii emoționale**, știință a educației ce studiază fenomenele de toleranță/intoleranță prin abordări inter-, multi- și transdisciplinare ale formării educatorilor

implicați în proiectarea/realizarea educației pentru dezvoltare emoțională conform unor valori afective raportate la idealul educațional [24, p. 56].

Tabelul 1.10

Valori comportamentale ale toleranței pedagogice deduse din teoriile din domeniul pedagogiei culturii emoționale [91]

Teorii	Autorii teoriilor	Semnificație științifică	Valori comportamentale ale toleranței pedagogice
Teoria percepției afectelor celorlalți	J. Cosnier, 2005	„ecoul corporal,, „inducție emoțională și percepție” „interferențe afective”	• inducție emoțională
Energiilor emoționale	R. Collins	„centrată pe analiza principalelor instituții sociale - familia, statul, economia, religia etc.” „ordinea socială” se sprijină pe solidaritate și angajament moral”.	• canalizarea energiei emoționale
Disciplinării emoționale	Ch. Manz	„autoorganizarea expresiilor emoționale într-o manieră inteligentă”	• disciplinarea emoțională
Maximizării afective	Michael Hammond	„explică fenomenul ordinii sociale ce depinde de actorii sociali, de două tipuri: „generatorii de ordine socială” care obțin „energia emoțională” și „executanții” suferă deficit de energie emoțională. „Actorii sociali se implică în interacțiune cu interese proprii, raporturile fiind dezechilibrate”.	• Generarea ordinii sociale • Interacțiuni sociale productive • Excluderea raporturilor sociale de putere

Rezumând asupra dezbaterii despre **toleranță în educație** menționăm accepțiunea privind **toleranța socială**, cea mai adecvată din cele elucidate anterior fiind **rezistența la influența factorilor nefavorabili de ordin extern** și accepțiunea ce vizează factorii de ordin intern -

toleranță psihofiziologică. Analiza activității educaționale arată că **toleranța socială** este o competență profesională prioritară a educatorului contemporan (Tab. 1.11).

Tabelul 1.11.

Valori comportamentale ale toleranței pedagogice deduse din teoriile
din domeniul educației [91]

Teorii	Autorii teoriilor	Semnificație științifică	Valori comportamentale ale toleranței pedagogice
Teorii educaționale	I. Bernstein	<i>„este teoria transmiterii valorilor culturii ce urmărește elaborarea unui model de transmitere a cunoștințelor despre relațiile sociale în societate”.</i>	• transmiterea valorilor culturii
Muncii emoționale	A. Hochschild, J. Turner și J. Stets (2005)	<i>„activitatea pedagogică este o muncă bazată în esență pe consum intens de energie afectivă care necesită gestionarea și canalizarea energiei emoționale”.</i> <i>„trăirea și exprimarea emoțiilor în societate sunt orientate de normele culturale”.</i>	• Consumul rezonabil al energiei emoționale
Teoria educației bazate pe inteligență emoțională	D. Goleman	<i>„educația personalității pentru o viață bazată pe principiile transmiterii inteligente a mesajelor emoționale”.</i>	• inteligența socială
Teoria culturii emoționale a cadrelor didactice	D. Chabot, 2005 M. Cojocaru-Borozan, 2015	<i>„formarea formatorilor pentru educația emoționalității umane”,</i> <i>„cultura emoțională a profesorului constituie un model de conduită socială”</i>	• cultura emoțională a profesorului • educația continuă a emoționalității
Empatiei generalizate	G. Allport (1937) C. Rogers (1958)	<i>„transpunerea imaginară a sinelui în lumea celuilalt și percepția precisă a cadrului de referință internă al unei persoane”</i>	• interferențe afective pentru transpunerea în situația altuia

De valoare incontestabilă în comunicarea pedagogică sunt condițiile interne ce influențează direct calitatea expresiilor tolerante. Acestea pot fi descifrate prin cunoașterea semnificației teoriilor psihologice (Tab. 1.12).

Tabelul 1.13.

Valori comportamentale ale toleranței pedagogice deduse din teoriile din domeniul psihologiei [91]

Teorii	Autorii teoriilor	Semnificație științifică	Valori comportamentale ale toleranței pedagogice
Devenirii personalității (“perspectiva asupra întregii vieți”)	E. Erikson	„dezvoltarea se prelungește pe parcursul vieții, dincolo de vârsta adultă”. „Calitatea interacțiunii sociale cu sine și cu ceilalți se schimbă la fiecare vârstă”.	• autoeducație pentru dezvoltare continuă • interacțiunii sociale pozitive cu sine și cu ceilalți.
Teoria psihologică	Z. Schmoller	„accentuează ideea că clasele se bazează pe condiții de viață identice de activitate profesională și participare identică la ordinea economică politică”.	• Interpretarea psihologică a intereselor generatoare de interacțiuni sociale
Teoria vieții emoționale (1) teorii procesuale ce explică mecanismele reacțiilor emoționale și (2) teorii funcționale ce definesc pragmatic emoțiile.	J. Cosnier, 2005	„Științele educației valorifică teoriile generale clasice asupra vieții emoționale prin care se afirmă că trăirea emoțională este o stare de conștientizare a unor „trăiri ale unei subsisteme: de asistență, acțiune, informare, reglare și monitorizare”. „emoțiile ne ajută să supraviețuim”. „Emoțiile sunt baza strategiilor de adaptare și de coping, ne salvează, declanșându-se în situații de supraviețuire”.	• Conștientizarea și autoreglare emoțiilor • Adaptare socioprofesională prin valorile culturii
Teoria psihanalitică	W. James	„semnificația emoțiilor se descoperă prin examenul obiectiv al conduitei emoționale”.	• Decodificarea conduitei sociale

Conform cercetărilor de psihologie socială, problema toleranței se acutizează în colectivitățile pedagogice în care se manifestă crize de identitate personală, etnică, religioasă etc., or, toleranța, sub forma cea mai simplă și fundamentală, constă în a le acorda altora dreptul de a-și vedea respectată propria persoană și identitate [apud, 82, p. 130]. Toleranța

constituie o componentă a competenței de soluționare a conflictelor, ce constă în capacitatea de a opune rezistență dificultăților profesionale fără a reduce gradul de adaptare socială. În acest mod, toleranța pedagogică își extinde conotația prin includerea capacităților de a evalua obiectiv situația și a anticipa dezvoltarea acesteia pentru a formula soluții adecvate, de a reconstrui raționamente și comportamente pentru o comunicare nonagresivă, de a valorifica orientările valorice individuale respectând alte opinii [216]. Din aceste rațiuni competența de soluționare a conflictelor dezvoltată în structura toleranței pedagogice permite realizarea unui sistem de funcții ale educației. Vorbind în termeni strict pedagogici, toleranța nu este un scop în sine, ci un mijloc, obiectivul educației în spiritul toleranței fiind „a recunoaște și a respecta demnitatea și integritatea tuturor ființelor umane”.

Valorile comportamentale ale toleranței pedagogice deduse din examinarea atentă a teoriilor toleranței confirmă epistemologic necesitatea definirii structurii și a conținutului competenței profesionale – toleranța pedagogică. Un profesor tolerant este unul empatic, cu înalt nivel de responsabilitate și spiritualitate, posedând capacitatea de a descoperi împreună cu elevii în jungla cunoașterii punctele forte ale celorlalți și de a învăța din experiențele pozitive, având puterea de a identifica și de a evita capcana provocărilor nefaste. Prin modul în care formulează întrebările și dirijează dialogul, profesorul poate construi cu elevii o platformă a bunei înțelegeri, un mediu de învățare în care aceștia se simt bine împreună, comunică și cooperează indiferent de limbă, religie, rasă, sex ori etnie, pentru că au dobândit capacitatea de a vedea „partea plină a paharului” fiecăruia și au conștiința de a scoate la lumină frumosul și adevărul [162, p. 43]. Profesorul tolerant explorează diferențele prin intermediul dialogului cultural și soluționează conflictele prin discuții și argument, acceptă opinia altora, fără a exercita presiuni, atâta timp cât ideile acestora nu influențează negativ mediul social [80].

Conceptul de toleranță pedagogică necesită precizare a conținutului la nivelul interacțiunii cu noțiunile de cultură, grup social, evaluare a procesului de învățământ. La nivel practic, această competență reflectă capacitatea educatorului individual și colectiv de reprezentare pozitivă a celuilalt. De la această premisă, dezvoltarea toleranței pedagogice este asigurată prin recunoașterea diferențelor culturale și comunitare; stimularea comunicării dincolo de frontierele culturale și comunitare; intensificarea contactelor între modele culturale reprezentative; construirea aptitudinilor de acțiune socială în contexte interculturale deschise [36, p. 68]. Obiectivele dezvoltării toleranței pedagogice din acest punct de vedere: formarea sistemului de cunoștințe despre toleranță, conduita tolerantă și conștiință tolerantă; stimularea căutărilor personale și activismului și asimilarea noilor concepte din domeniul pedagogiei; formarea capacităților de conduită tolerantă și interacțiune tolerantă.

1.3. Formarea cadrelor didactice în perspectiva educației pentru toleranță

Tendențele Republicii Moldova de integrare europeană prin aderarea la principiile Procesului de la Bologna, promovarea paradigmei educaționale postmoderne, ancorate în umanism și constructivism în abordarea educației determină necesitatea elaborării unei politici coerente în formarea inițială și trasarea unor strategii de renovare a curriculumului de formare a cadrelor didactice. Codul educației actualizează ideea privind importanța educației superioare în spiritul toleranței prin articolul 75 *Misiunea învățământului superior* cu referire la *păstrarea, dezvoltarea și promovarea valorilor naționale cultural-istorice în contextul diversității* [235].

Direcțiile de formare a cadrelor didactice din R. Moldova se asociază tendințelor generale europene de promovare a calității educației superioare prin competențe, a învățării permanente, de diversificare a traseelor de formare profesională, de compatibilizare a programelor de studii, de promovare a programului individual de dezvoltare. Inițiativele reformatoare în organizarea învățământului pedagogic au început treptat să fie puse în aplicare, drept premisă constituind politica educației în domeniul formării cadrelor didactice prin care pregătirea de calitate a profesorilor este o prioritate a sistemului de învățământ în perspectiva integrării în Aria Europeană Comună a Învățământului Superior. Accentul apare pe capacitatea absolventului universitar de a demonstra un comportament axat pe principiile colaborării și a soluționării eficiente a problemelor profesionale, indicator principal al calității standardelor de formare inițială în învățământul universitar devenind competența profesională ce exprimă esența acțională cu un pronunțat caracter social-util [apud, 89]. Centrarea pe competențe marchează o perspectivă în abordarea curriculumului, un model prin care se formează absolventul universitar din perspectiva exigențelor actuale, menționează I. Negreț-Dobridor [apud, 89].

În contextul viziunii de integrare europeană a Republicii Moldova **Cadrul european al competențelor-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții** includ competențe sociale și civice care se referă la competențele personale, interpersonale și interculturale și la toate formele de comportament care îi permit fiecărei persoane să participe în mod eficient și constructiv la viața socio-profesională. Competențele civice (democrație, justiție, egalitate, cetățenie și drepturi civile) fac posibilă participarea democratică la viața socială [143].

Modelul curricular centrat pe competențe răspunde cerințelor actuale ale vieții profesionale și sociale, vizează atingerea obiectivelor cadru, a obiectivelor de referință, precum și a obiectivelor operaționale urmând ca, în timp, să se asigure formarea și dezvoltarea unui sistem de competențe educaționale intelectuale/cognitive,

psihomotorii, afectiv - atitudinale, de comunicare și relaționare socială, de abordare a problemelor, de luare a deciziilor, de rezolvare de probleme teoretice și practice, de asumare a riscurilor, de adoptare a unor soluții personale etc. Astfel, se creează premisele asigurării coerenței interne, a valențelor predictive pentru procesul de proiectare curriculară.

Un prim model construit la fază de proiect a demersurilor educaționale moderne axate pe competențe în sfera formării cadrelor de profesori școlari, a reprezentat Curriculumul psihopedagogic universitar de bază (autori I. Negură, L. Papuc, Vl. Pâslaru, 2000). Acesta este unul din produsele cu caracter conceptual ce a impulsionat reforma învățământului superior pedagogic în R. Moldova. Autorii și-au exprimat opinia privind importanța proiectului de curriculum pedagogic în dezideratul de a elimina sau cel puțin să atenueze, discordanța manifestată în ultimii ani între învățământul preuniversitar și cel universitar psihopedagogic, în aspirația de a realiza liniile principale de coerență între cele două tipuri de învățământ pe coordonatele conceptuală și proiectivă, oferind în același timp idei pertinente pentru restructurarea sistemului de perfecționare a cadrelor didactice.

Un obiectiv principal al curriculumului pedagogic universitar a fost elaborarea profilului cadrului didactic eficient, ce a rezultat din constituirea unui referențial al competențelor profesionale ale cadrului didactic, ce-i permit realizarea cu succes a obiectivelor educaționale, servind drept cadru de referință pentru autorii de curriculum pedagogic și pentru formatorii de cadre didactice. Autorii au propus referențialul competențelor de formare pedagogică, bazându-se pe anumite **paradigme ale educației**, lucru care a conferit acestui model de referențial coerență dezvoltată la nivel de obiective formulate în termeni de competență [apud, 89].

Obiectivul specific 2.4. *Modernizarea curriculumului universitar din perspectiva centrării pe competențe* al Strategiei de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” vizează acțiuni prioritare ce presupun schimbarea paradigmei curriculumului universitar în corespundere cu noile tendințe și concepte curriculare: centrare pe tematica cross-curriculară, centrare pe competențe (în conformitate cu Cadrul de competențe-cheie învățate pe parcursul vieții) [143]. În tabelul 1.14 propunem descrierea esenței științifice a principalelor paradigme în cunoașterea științifică a pedagogiei din care am derivat valorile toleranței pedagogice.

Contribuția paradigmelor pedagogiei în definirea valorilor toleranței pedagogice [94]

Paradigme în cunoașterea științifică a problematicii pedagogiei	Caracteristici esențiale	Valori ale toleranței pedagogice derivate
• Paradigma profesionalizării educatorului	- propune o soluție conceptuală și aplicativă pentru deciziile de politică educațională, instituțională, curriculară în consecință, bazat pe o argumentare rațională, științifică actuală și de perspectivă metodologică pe reconstrucția standardelor de formare profesională a cadrelor didactice. - profesionalizarea pedagogică a educatorului, prin fundamentarea teoretică a noilor competențe profesionale în realitatea situațiilor educaționale concrete.	➤ Responsabilitate pedagogică pentru decizii ➤ Perfecționarea continuă ➤ Optimism
• Paradigma formării constructiviste a personalității	Avansează un profil desirabil de competență pedagogică a profesorului constructivist: - competența de a respecta principiile constructiviste; - competența de a prevedea obstacole; - competența de a lua decizii; - competența de a relaționa cu educații, a colabora și a comunica; - competența de abordare științifice, reflexive și constructiviste; - competența de a formula reflecții și a le utiliza constructivist etc.	➤ Respect față de alții ➤ Previziune pedagogică ➤ Interacțiune pedagogică ➤ Comunicare activă ➤ Construcția de raporturi interpersonale ➤ Managementul acceptării inconvenientelor
• Paradigmele reflexivității pedagogice	- Contextuale (determinările interne și externe). - Personalizate (cu exprimarea directă, explicită a modului propriu de interpretare cu argumente). - Critice (cu luarea de poziție argumentată față de formulări sau ipoteze sau soluții eficiente cu efecte pozitive).	• echilibru afectiv • percepție pozitivă

Un proiect de standarde de formare profesională inițială la nivelul competențelor profesionale ale viitorului specialist cu studii superioare, a constituit ghidul metodologic elaborat în R. Moldova “Proiectarea standardelor de formare profesională inițială în învățământul universitar” (autori Gutu V., Muraru E., Dandara O.). Autorii proiectului standartizării învățământului universitar au determinat competențele pe care trebuie să le posede absolventul universitar: competența de cercetare/*investigațională*; competența *gnoseologică* (de a dobândi și a stăpâni informația/cunoștințele dintr-un domeniu concret); competența *praxiologică* (îndeplinirea unor activități practice); competența *prognostică*; competența *managerială* (stabilirea relațiilor, monitorizarea / dirijarea activităților profesionale, coordonarea factorilor implicați în procesul de producție / în activitatea profesională); competența *comunicativă* și de *integrare socială* (stabilirea contactului cu diferiți factori implicați în procesul de activitate profesională, rezolvarea situațiilor de conflict, soluționarea situațiilor de problemă, optimizarea procesului de activitate profesională); competența de *evaluare* a rezultatelor activității

(cunoașterea sau determinarea criteriilor de evaluare a activității profesionale, stabilirea performanțelor, luarea deciziilor pentru ameliorarea/eficientizarea activității profesionale; competența *de formare profesională continuă* (formarea în timpul studiilor la universitate, a mecanismului de învățare care este utilizat în satisfacerea nevoilor de cunoaștere/formare, identificate pe măsura realizării activității) [89, p.18].

Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” conține obiective specifice privind modernizarea curriculumului universitar din perspectiva centrării pe competențe, pe cel ce învață și pe necesitățile mediului social. Acțiunile prioritare proiectate în acest sens sunt schimbarea paradigmei curriculumului universitar, în corespundere cu noile tendințe și concepte curriculare: centrare pe tematica cross-curriculară, centrare pe competențe (în conformitate cu Cadrul de competențe-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții); implicarea mediului de afaceri în procesul de dezvoltare curriculară și a Cadrului Național al Calificărilor; modernizarea curriculumului universitar din perspectiva formării de competențe necesare pentru calificarea profesională. Obiectivul specific 4.3. al strategiei presupune *reconceptualizarea formării inițiale a cadrelor didactice prin dezvoltarea competențelor*, necesare pentru realizarea parcursului educațional într-o societate globală a cunoașterii în continuă schimbare; modernizarea planului-cadru pentru formarea profesională inițială a cadrelor didactice din perspectiva formării competențelor specifice [143].

În societatea modernă, politicile educaționale au drept scop să asigure excelența sub toate aspectele, la toate nivelurile și ciclurile sistemului educațional prin promovarea mecanismelor de asigurare a calității programelor de studii și a instituțiilor.

Formarea continuă a cadrelor didactice constituie una din strategiile prin care se poate asigura adaptarea sistemului educațional la cerințele societății actuale și asigurarea calității procesului educațional. O educație de calitate poate fi realizată doar în cazul în care resursele umane implicate sunt calificate și antrenate într-un continuu proces de dezvoltare, în rezultat având un personal didactic competent, eficient și deschis pentru schimbare. Conform Strategiei *Educația 2020*, una dintre problemele stringente ale sistemului de învățământ este sporirea nivelului de formare a competențelor profesionale ale cadrelor didactice [143, p. 60].

Educația își asumă astăzi responsabilitatea de a trasa hărțile unei lumi în continuă mișcare și de a pune la dispoziția oamenilor instrumente de orientare cu ajutorul cărora aceștia să-și găsească propriul drum. Ca urmare a acestei asumări, au apărut în sfera educației teorii și practici educaționale care reflectă schimbările de paradigmă existențială și societală ale omului postmodern. Între acestea se află și educația interculturală, ce susține și cultivă toleranța activă între culturi, coexistența plurală și pluralismul spiritual.

Dezvoltarea profesională în contextul paradigmei socio-constructiviste este parte integrantă a responsabilităților profesionale ale educatorului și a muncii sale zilnice; componentă indispensabilă a dezvoltării instituționale și condiție a asigurării calității serviciilor educaționale. Formarea profesională continuă este menită să dezvolte competențele necesare realizării multiplelor roluri profesionale, funcții și atribuții organizaționale nou-apărute [79, p. 66].

Formarea continuă este considerată o progresare profesională, nu ca mod de umplere a lacunelor unei formări inițiale neadecvate, iar profesionalizarea poate fi o identitate, un mod de a-ți prezenta meseria, responsabilitățile. Sistemul de formare ar trebui să urmărească și realizarea unui program care să aibă în vedere dezvoltarea a cinci tipuri de cunoștințe considerate ca o clasă de competențe și capacități de bază: capacități operaționale, capacități cognitive și de concepție strategică, capacități relaționale, capacități sociale, capacități de creație. Formarea inițială a cadrelor didactice trebuie să se realizeze în contextul unei strategii clare, transparente și flexibile. O strategie europeană comună în elementele sale fundamentale, cu aspecte nuanțate în contextele naționale, ar fi o cerință fundamentală a mileniului al III-lea. Principalele argumente ale acestei idei sunt: - *necesitatea dezvoltării unei culturi europene care să cuprindă în sine elementele esențiale ale culturii naționale, creându-se condiții pentru păstrarea elementelor de specificitate în fiecare dintre spațiile naționale*; - *dezvoltarea educației în plan european implică dezvoltarea tuturor sistemelor naționale ale educației armonizate; educația în sine trebuie să servească dezvoltării tuturor statelor europene*; - *este necesară deschiderea „granițelor” (fizic și psihologic) pentru fiecare cetățean al Europei*; - *este necesară dezvoltarea unei societăți a învățării unei lumi, a păcii prin mijloacele educației* [15, p. 24-26].

Formarea inițială a cadrelor didactice va asigura: - *înțelegerea modalităților prin care, în procesele didactice, ideile, comportamentele indivizilor se interinfluențează într-un sens profitabil pentru toți cei care participă, direct sau indirect, pe termen lung, la procesele educaționale*; - *crearea de către specialiști și înțelegerea de către cei interesați – manageri, salariați – a unor teorii psihopedagogice, psihosociologice*; - *înțelegerea modului în care se realizează diverse procese de grup - aderarea la grup, roluri, norme, factori de coeziune, gândire de grup, performanțe de grup*; - *conturarea unui comportament prosocial activ, necesar în viitoarea societate bazată pe cunoaștere; dezvoltarea rolului cunoașterii de sine și a cunoașterii reciproce ca premisă pentru formarea unei atitudini cert profesionale în cariera didactică*; - *alegerea și utilizarea adecvată scopurilor propuse, a celor mai adecvate metode de instruire (individuale sau de grup, active sau pasive)*; - *responsabilizarea socială și culturală deopotrivă a formatorilor, dar și a cursanților*; - *dezvoltarea unei etici profesionale specifice meseriei de cadru didactic*; -

conturarea în timp a unei abordări multiculturală în realizarea proceselor educaționale ca urmare a luării în considerare în mod constructiv a diversității culturale [Ibidem].

De asemenea, sunt determinate și unele condiții de asigurare în formarea inițială a cadrelor didactice cum ar fi: - apropierea obiectivelor curriculum-ului universitar de specificul culturii organizaționale a școlii; - definirea standardelor profesionale (disciplinare și pedagogice); - o diviziune coerentă a muncii între formarea de specialitate și cea practică – în mediul profesional; - colaborarea în perioada formării inițiale dintre formatorii universitari și practicienii de teren; - metode de învățare (formare cu un pronunțat caracter „clinic” (ce au în vedere singularitatea și complexitatea contextelor și situațiilor din mediul educațional). Prin urmare, putem menționa că nu mai poate fi vorba despre un cadru didactic universal valabil, că profesorul se desăvârșește profesional pe întreg parcursul activității sale didactice, formarea inițială reprezentând nu doar acumularea cunoștințelor și deprinderilor de bază necesare, ci mult mai mult. Așadar, se poate afirma că viitorul profesiei didactice va sta sub semnul reconsiderării sistemului de formare inițială a serviciilor specifice de asigurare a calității acestor procese [15, p. 26].

Cercetătorii V. Gh. Cojocaru [21], L. Papuc [113], au cercetat aspectele practice ale procesului de formare continuă a cadrelor didactice. Sistemul de formare continuă necesită, în opinia cercetătorului Vl. Guțu, nu numai reconversiunea prin interacțiune într-o structură inovatoare a cadrelor didactice, ci și formarea lor directă, sistematică și constantă. Acest proces, privit din perspectiva pedagogiei moderne evidențiază importanța integrării pregătirii inițiale și continue la nivelul unor direcții strategice specifice educației permanente. În concepția cercetătorului, profilul cadrului didactic de astăzi trebuie să răspundă solicitărilor unei noi generații de elevi și modificărilor profunde prin care trece societatea. Formarea cadrelor didactice reprezintă o schimbare în care este nevoie să fie foarte clar definite obiectivele inovației [78, p.4].

Formarea continuă în Republica Moldova, ca și în alte țări europene, este axată pe cadrul de competențe profesionale, psihopedagogice și manageriale, socioculturale și informaționale. Pornind de la rolul și importanța acestui sistem în promovarea reformelor, Ministerul Educației stimulează elaborarea politicilor educaționale de formare continuă care să răspundă necesităților comunității educaționale și a societății, în ansamblu [12, p. 12]. Sistemul național de formare profesională continuă în Republica Moldova reprezintă totalitatea organelor, organizațiilor, instituțiilor, unităților economice a căror activitate este orientată spre perfecționarea resurselor umane. Elaborarea cadrului normativ, metodicoorganizatoric și didactic, a strategiilor, programelor, curricula, procedurilor de certificare și a indicilor de evaluare țin de competența autorităților publice centrale și se coordonează cu Ministerul Educației, Ministerul Economiei, Ministerul Muncii, Protecției

Sociale și Familiei, ministerele de resort în conformitate cu atribuțiile ce le revin. În scopul realizării obiectivelor formării profesionale continue, subiecții sistemului conlucrează între ei și, în limitele competențelor lor, exercită funcțiile ce țin de instruirea permanentă.

Formarea continuă devine astfel una din competențele profesionale de bază ale cadrului didactic și este continuarea logică a oricărei acțiuni de încadrare în muncă, întrucât puțini din profesorii debutanți sunt capabili de la început să facă față exigențelor muncii și să demonstreze performanțe. Gândirea pedagogică a fiecărui cadru didactic se actualizează în procesul rezolvării diferitelor probleme ce apar în diverse situații pedagogice, iar pentru a găsi soluțiile necesare se apelează la competența de formare continuă, ea fiind un indicator relevant al activității didactice performante [111, p.42].

Formarea continuă a cadrelor didactice din învățământul preuniversitar din Republica Moldova este organizată în conformitate cu *Legea învățământului a Republicii Moldova, Regulamentul cu privire la organizarea formării profesionale continue (HG nr.1224 din 09.11.2004)* și se bazează pe *Concepția dezvoltării profesionale a personalului didactic din învățământul preuniversitar*, aprobată prin decizia Colegiului Ministerului Educației nr. 6.1 din 3 aprilie 2003, și pe *Metodologia strategică* – document reglator care cuprinde acțiunile de implementare a Concepției [98].

Pentru promovarea unei politici eficiente de dezvoltare a personalului didactic care ar asigura respectarea drepturilor fiecărui profesor la dezvoltarea profesională au fost elaborate și aprobate de Consiliul Național pentru Curriculum „Standardele de formare continuă a cadrelor didactice din învățământul secundar general” care au drept scop dezvoltarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice în exercițiu, introducerea sistemului de credite profesionale, proiectarea programelor de formare continuă din perspectiva asigurării calității educației.

Dezvoltarea profesională și formarea continuă a cadrelor didactice se vor realiza prin utilizarea sistemului de credite profesionale. Acest sistem presupune acumularea unui anumit număr de credite unitar la nivelul întregului sistem de formare continuă, care vor conta pentru obținerea gradelor didactice sau a unui certificat de formare continuă profesională.

În opinia cercetătorului V. Gh. Cojocaru, sistemul de formare continuă a cadrelor didactice necesită a fi modernizat pentru a îmbunătăți calitatea formării continue prin axarea lui pe satisfacerea cerințelor socioeducaționale a cadrelor didactice și prin regândirea și implementarea unui nou mecanism de evaluare a calității formării continue. Autorul propune și soluții valoroase experimentate în practică la facultatea de Formare continuă a UPS ”I. Creangă”[21].

Analiza activității de perfecționare a cadrelor didactice, susține cercetătorul S. Cristea, presupune raportarea la conceptele pedagogice de formare, în general, și de formare continuă, în

special. Evoluția activității de formare continuă a cadrelor didactice are loc pe circuitul metodologic: *formare inițială – formare continuă – autoformare*. Sistemele postmoderne de învățământ accentuează continuitatea celor trei secvențe de instruire permanentă congruente la nivel de politică a educației [38, p. 69].

Un alt aspect ce explică necesitatea reconceptualizării sistemului de formare continuă este abordat de Vl. Pâslaru, care susține integralizarea strategică și conceptuală a formării profesionale și crearea unui nou sistem național de formare profesională în învățământul preuniversitar, proiectat în dinamică concentric-liniară: activitatea educațională a cadrelor didactice – științele educației – activitatea didactică de formare profesională – activitatea educațională a cadrelor didactice. De asemenea, autorul propune integrarea sistemului formării profesionale în contextul reformei tuturor domeniilor învățământului și corelarea demersurilor individuale și instituționale de formare profesională [114, p.18].

Obiectivul major al formării continue a cadrelor didactice, consideră cercetătoarea V. Andrișchi, constă în *„dezvoltarea resurselor interne ale cadrului didactic ca personalitate creatoare de cultură intelectuală și asigurarea cadrului autentic pentru obținerea de performanțe, pentru realizare și împlinire profesională.”* [4, p. 175].

Obiectivele formării continue la nivelul instituției de învățământ, presupune pregătirea pedagogică, psihologică și metodică a profesorilor/managerilor pentru eficientizarea și optimizarea procesului educațional, proiectarea și realizarea eficientă a activităților didactice/manageriale organizate. Aceasta se poate de realizat prin diverse modalități, cum ar fi conferințele, seminariile, trainingurile de formare, dezbaterile sau alte forme speciale de perfecționare organizate la nivel interșcolar, teritorial și național, cursurile de perfecționare a pregătirii de specialitate, metodice și psihopedagogice pentru obținerea definitivului și a gradelor didactice/manageriale.

Democratizarea societății presupune modernizarea procesului educațional, formarea și perfecționarea continuă a cadrelor didactice și manageriale. Reușita reformei educaționale, demarată în spațiul european, cât și în Republica Moldova depinde în mod direct de măiestria cadrului didactic, de formarea lui profesională. Condițiile principale ar fi: renovarea permanentă a cunoștințelor generale și pedagogice; schimbările care se produc în sistemele pedagogice; ponderea caracterului creativ al activității pedagogice etc. Pornind de la perspectivele europene în formarea și dezvoltarea cadrelor didactice, se profilează următoarele tendințe: *instituirea universitarizării în formarea cadrelor didactice în sensul asigurării unui nivel superior de pregătire a tuturor cadrelor didactice*. Îmbunătățirea calității și capacității de învățare prin

mutarea accentului de pe achiziții de cunoștințe pe formarea și dezvoltarea de competențe, pe accentuarea dimensiunii practice în formarea pedagogică [18].

În condițiile actuale de dezvoltare a învățământului se schimbă însăși principiile formării continue: *de la participare pasivă a cadrelor didactice, unde axarea se face pe obiectul de studiu, predare abundentă de informații; spre participare activă la procesul de perfecționare și autoperfecționare, axarea pe personalitatea profesorului și, în consecință, a elevului.*

Existența consensului asupra formelor și modalităților de realizare a formării continue este însoțit de convergență la nivelul obiectivelor, care pot fi structurate în jurul a trei poli: dezvoltarea personală și profesională a educatorilor; ameliorarea calității sistemelor de educație, a cursurilor oferite, a instituțiilor de învățământ și a practicilor pedagogice ale educatorilor; cunoașterea mediului social și natural. Realizarea acestui ansamblu de obiective se desfășoară pe diverse căi care se înscriu în tradiția socioistorică și culturală europeană și se circumscriu logicii, spiritului și caracteristicilor proprii sistemelor educative ale fiecărui stat [111].

Modelul profesionalizării aplicat în formarea continuă a cadrelor didactice este compatibil cu politicile educaționale, cu principiile în formarea continuă dictate de noua paradigmă educațională și constituie un model relevant și adecvat contextului de formare continuă în țara noastră la etapa actuală. Acest model a fost abordat în lucrările cercetătorilor V. Lang [229] și Ph. Perrenoud [230] ca un mijloc de valorizare și ameliorare a poziției sociale a cadrelor didactice, un simbol și o garanție a calității activității și o cale pentru modernizarea educației.

Profesionalizarea didactică recunoaște complexitatea activității pedagogice, necesită explicitare și instrumentalizare, recunoaște specificitatea formării profesionale, dezvoltă noi competențe, recunoaște caracterul științific al practicii, diversifică rolurile profesorului, afirmă rolul competențelor pedagogice pentru identitatea profesională. Astfel, formarea continuă devine o necesitate permanentă a cadrelor didactice indiferent de specificul disciplinei predate și de nivelul pregătirii fiecăruia, deoarece ea reprezintă calea de la profesorul care improvizează și încearcă diverse modele a demersului didactic, către profesorul care știe și poate să-și argumenteze deciziile profesionale pentru a obține rezultate performante.

Prin urmare, formarea inițială nu poate fi considerată ca un stadiu încheiat în pregătirea profesională a cadrelor didactice, ci ca o etapă care urmează să fie continuată în viitorul imediat pe termen mediu sau lung. Din această perspectivă, orice activitate în cadrul paradigmei educaționale date corelează formarea inițială, cea actuală, cu dezvoltarea viitoare, permanentă și continuă. Coordonata orizontală probează deschiderea spațială nelimitată a activității de formare realizată transversal în fiecare moment al vieții [113].

Orientările moderne în domeniul dezvoltării sistemelor de formare continuă a cadrelor didactice vizează: asigurarea dimensiunii europene a proceselor de formare a personalului didactic prin utilizarea Cadrului European al Calificărilor drept instrument de referință; dezvoltarea carierei didactice prin intermediul proceselor evolutive și a modelului profesionalizării științifice a carierei didactice, îmbunătățirea participării personale a cadrului didactic la dezvoltarea profesională proprie și învățarea de-a lungul vieții; orientarea sistemelor de formare spre competență pedagogică și performanță educațională, adoptarea abordării bazate pe rezultatele învățării; asigurarea calității în formarea continuă prin orientarea la standardele de formare continuă a personalului didactic; implementarea sistemului de credite profesionale transferabile pentru asigurarea mobilității și dezvoltării profesionale; implementarea programelor de incluziune profesională a tinerilor specialiști, a programelor de mentorat menite să sprijine debutul în cariera didactică; descentralizarea în domeniul formării continue a educatorilor, trecerea de la abordarea sistemică la abordarea pe programe și proiecte; acreditarea programelor de formare continuă, a furnizorilor de programe de formare continuă și crearea pieței programelor de formare; utilizarea sistemului de e-learning/învățământ deschis la distanță în formarea continuă a cadrelor didactice.

Tendențele dezvoltării sistemelor de formare continuă a cadrelor didactice la nivel european și global determină perspectivele dezvoltării formării continue în plan național [76, p. 80].

Formarea/perfecționarea cadrelor didactice din școlile generale pentru educația copiilor pe dimensiune toleranței este o condiție obligatorie. Rolul conducătorului școlii constă în identificarea și implicarea acelor cadre care manifestă interes și disponibilitatea necesară în acest sens. Se va investi în dezvoltarea profesională a cadrelor didactice, pentru a crește capacitatea internă a școlii. Prin mediu educațional, înțelegem atât mediul fizic școlar – amenajarea spațiilor, facilități, afișaje etc., cât și starea de spirit, atmosfera generală existentă, bazată pe principiile educației, valorile educației (prietenie, toleranță, colaborare și ajutor reciproc etc.) promovate și pe o anumită conduită. Școala construiește un mediu lipsit de riscuri [84, p. 85]

În concluzie, formarea profesională inițială și continuă a cadrelor didactice trebuie să fie un proces de evaluare continuă indicatori ai calității, fiind necesar în condițiile de schimbare, de motivare continuă și de stimulare a creativității profesorilor și managerilor școlari pentru a corespunde cerințelor moderne. Procesul de formare continuă ar trebui să asigure mediul favorabil pentru învățarea independentă. Prioritate ar trebui să i se acorde relației de parteneriat profesori/manageri - factori de decizie etc. Organizarea eficientă a atestării contribuie la consolidarea statutului profesorului în societate, la promovarea conștiinței identității profesionale și cetățenești etc.

Literatura de specialitate pune la dispoziție interpretări pluriaspectuale ale raportului *carieră – educație – om – mediu socioprofesional*. Diversitatea abordărilor teoretice ale carierei pedagogice sub aspect filosofic, sociologic, psihologic, economic, pedagogic, a condiționat conturarea unui cadru complex al specificului dezvoltării profesionale al cadrelor didactice. Constatăm preocupări intense în ultimele decenii pentru implementarea unor metodologii de formare profesională și construcție a carierei [apud, 137].

1.4. Concluzii la capitolul 1

Examinând cadrul epistemologic al toleranței pedagogice, menționăm aspectele prioritare pentru formarea profesională a cadrelor didactice:

(a) deși larg întrebuințat în literatura de domeniu, toleranța pedagogică nu apare ca și un concept cu semnificație unanim acceptată;

(b) conținutul semantic al conceptului toleranță pedagogică necesită precizări în plan cognitiv la nivelul unor cunoștințe specifice, psihomotor la nivelul unor capacități concrete și afectiv la nivelul unor atitudini și convingeri despre valorile culturii toleranței ca expresie a rezistenței la factorii de natură distructivă ai mediului profesional nu prin extinderea indifferenței și conformismului, care este calificată ca și toleranță pasivă, ci mai ales prin învățarea unor strategii concrete de abordare a situațiilor tensionante prin activism profesional;

(c) exprimarea conduitei tolerante dovedește profesionalism prin tendința de sensibilizare la valorile toleranței prin modelul conduitei cadrelor didactice;

(d) toleranța pedagogică facilitează interacțiuni interpersonale constructive în mediul educațional;

(e) competența profesională a cadrelor didactice comportă caracter integrator în referențialul cadrelor didactice și contribuie la eficiența dezvoltării unei cariere de succes;

(f) toleranța pedagogică constituie o formă a toleranței sociale și a toleranței profesionale, în general, interpretată ca forme distincte ale activismului profesional al cadrelor didactice orientate spre sporirea eficienței activității pedagogice.

Din aceste considerente formarea viziunii tolerante a cadrelor didactice trebuie organizată prin strategii de dezvoltare a orientărilor valorice specifice educației: comunicare nonconflictuală, empatie, umanism, participare, responsabilitate etc. – valori ale culturii toleranței.

2. CADRUL METODOLOGIC AL DEZVOLTĂRII TOLERANȚEI PEDAGOGICE

Capitolul *prezintă* rezultatele valorificării reperelor teoretice care au condus la elaborarea Modelului teoretic al toleranței pedagogice prin anumite precizări la nivel de structură și conținut specific din perspectiva axiologiei educației și a sistemului de formare a cadrelor didactice, *include* analiza și evaluarea premiselor curriculare ale dezvoltării toleranței pedagogice în universitate ce au confirmat presupunerea că această competență profesională a cadrelor didactice este insuficient dezvoltată în învățământul superior pedagogic; *relevă* determinările sociale ale educației pentru toleranță în lumea contemporană; *descrie* conceptul pedagogic de educație pentru toleranță elaborat în cercetare pentru necesitățile înregistrate în contextul experimentului pedagogic; *propune* contribuții formulate pentru dezvoltarea curriculumului la dirigiență pe dimensiunea educație pentru toleranță, valorificând particularitățile de vârstă ale preadolescenților, acestea constituind noi cunoștințe produse de noi în intenția de a explica fenomenul toleranței ca problemă pedagogică și a elabora o Strategie de formare a toleranței pedagogice a cadrelor didactice.

2.1. Modelul teoretic al toleranței pedagogice în perspectivă axiologică

Pregătirea profesională a cadrelor didactice în societatea contemporană este orientată spre formarea competențelor necesare pentru socializarea de succes în mediul socioprofesional. Una dintre competențele profesionale - toleranța pedagogică, care deși constituie o condiție a integrării în sistemul raporturilor sociale din comunitatea pedagogică și o expectanță socială într-o societate pluriculturală, este abordată sporadic în literatura pedagogică, fiind insuficient fundamentată teoretic pentru a fi considerată o competență psihopedagogică în referențialul profesional al cadrelor didactice.

Înainte de a descrie toleranța pedagogică, actualizăm conținutul de idei privind domeniul care cercetează problematica pregătirii, în acest sens, a cadrelor didactice - pedagogia toleranței. Definiția pe care o formulăm ca una operațională în cercetare constituie rezultatul unor analize și sinteze a literaturii de specialitate din spațiul francofon [187]. Astfel, **pedagogia toleranței** este știința educației care are ca obiect de studiu - educația pentru toleranță și studiază fenomenele afective specifice fiind orientată spre formarea profesorilor pentru promovarea culturii toleranței și a comunicării bazate pe valorile culturii emoționale. Pedagogia toleranței operează cu anumite competențe afective și valori ale toleranței. În esență, toleranța pedagogică este finalitatea unui proces de formare profesională a cadrelor didactice pe dimensiunea afectivă a culturii profesionale. Din aceste rațiuni toleranța pedagogică constituie un imperativ al dezvoltării profesionale a cadrelor didactice.

Științele socioumane postmoderne dezvoltă o normativitate pedagogică interactivă, deschisă, bazată pe o pluralitate de valori determinată teleologic și axiologic la nivel de finalități de sistem și proces, promovând principii valorice unice ce asigură conexiuni în proiectarea, realizarea și dezvoltarea educației și include axiome, legități, legi, principii, reguli referitoare la educație [51, p. 300].

Paradigma culturală a educației postmoderne înregistrează anumite modele ale educației: a) rațională, b) umanistă, c) interacționistă, d) tehnică, e) inovatoare (Bertrand Y., Valios P., 1999) Axa integrării valorilor toleranței pedagogice în contextul profesional al cadrelor didactice a implicat valorificarea modelelor educației postmoderne [38] în Tabelul 2.1.

Tabelul 2.1.

Modelele educației postmoderne valorificate pentru validarea contextuală a toleranței pedagogice

Modele ale educației	Descrierea esenței teoretice
Modelul educației raționale	promovează viziunea de formare a personalității umane ce acordă prioritate resurselor cognitive intelectuale
Modelul educației umaniste	descrie viziunea sistemică ce acordă prioritate resurselor psihologice
Modelul educației interacționiste	prezintă viziunea bazată pe reconstrucția continuă a corelației profesor – elev, concepută la nivel de autogestiune pedagogică
Modelul educației bazate pe inteligențele multiple (H. Gardner, 2005)	orice persoană posedă un anumit coeficient de dezvoltare a fiecăreia dintre inteligențe (<i>visual-spațială, verbal-lingvistică, logic-matematică, kinestetică, muzicală, intra- și interpersonală</i>).
Modelul educației bazate pe inteligență emoțională (D. Goleman, 2007)	vizează dezvoltarea competențelor afective care se formează prin educație și conduce la sporirea coeficientului de emoționalitate și a nivelului de inteligență emoțională a personalității, măsurat prin aplicarea testelor specific.

Dintre modelele educației contemporane cele mai relevante pentru conceptualizarea educației în spiritul toleranței sunt modelul educației umaniste, modelul educației bazate pe inteligențele multiple și modelul educației bazate pe inteligență emoțională care pot fi valorificate în contextul pedagogic marcat de o tendință reprezentativă de comunicare educațională de actualizare a valorilor culturii emoționale a cadrelor didactice.

Principiile care au stat la baza elaborării modelului teoretic al TPCD vizează principiul asigurării activismului elevilor, principiul stimulării activismului cognitiv, al interesului pentru diferențe, principiul adecvării conduitei deontologice la caracteristicile mediului, la obiectivele și conținutul educației pentru toleranță, principiul construcției și menținerii unui sistem de raporturi interpersonale în mediul profesional, principiul diferențierii și individualizării educației, principiul poziționării reflexive pentru formarea unui sistem de relații interpersonale bazate pe valorile culturii toleranței: cooperare, încredere reciprocă, orientări umaniste, dezvoltând astfel individualitatea umană [196].

Oportunitatea dezvoltării referențialului profesional al cadrelor didactice rezultă din sintagmele *cariera profesională* și *proiectarea carierei*, care semnifică „urmărirea traseului propriei vieți (inclusiv a celei profesionale)”, explică O. Dandara (2012), în contextul Pedagogiei carierei – nouă direcție de cercetare, fenomenul *dezvoltare profesională* ca un sistem de *relații afective, relații de orientare către sine și colectivitate, relații universale-particulare, relații specificitate-difuziune, relații atribuire-realizare*, actualizând viziunea lui T. Parsons asupra structurilor societății: *cultura, societatea, personalitatea* ce urmărește atingerea scopurilor și adaptarea la viața socială. Autoarea demonstrează că *socializarea persoanei* este interpretată în termeni de *angajare, competență socială, anticipare a profesionalizării prin status și roluri*, iar contextul profesional ales trebuie să favorizeze integrarea prin adaptarea la muncă. Autorealizarea profesională, ca posibilitate de manifestare a potențialului individual prin construcția carierei în perspectiva succesului de a stabili compatibilitatea om - profesie, este o primă condiție pentru adaptarea la muncă. De fapt, contextul profesional trebuie să favorizeze integrarea prin adaptarea la muncă [137].

Reperete teoretice ale cercetării le-au constituit: (a) ideile filosofice despre teoria valorilor, (b) conceptul toleranță în diferite viziuni [195], (c) teoria despre dialogul culturilor [189], (d) concepții despre educația spirituală, cultura toleranței și a păcii [202].

Debutul cercetării a adus în prim plan ***funcțiile toleranței pedagogice*** stabilite în literatura științifică (axiologică, de motivare și energizare, reglatorie, de adaptare, de asigurare/păstrare a păcii, de păstrare a culturii, comunicativă, gnoseologică, de monitorizare a proceselor de cunoaștere, de dezvoltare, de pronosticare și preventivă, de evaluare, de orientare socială, integratoare care au facilitat definirea comportamentelor tolerante ale cadrelor didactice în termeni de atitudini, capacități și cunoștințe) care au facilitat definirea toleranței pedagogice.

Figura 2.1. conține reprezentarea grafică a definiției TPCD concretizată la nivel de structură și conținut în Modelul teoretic al toleranței pedagogice.

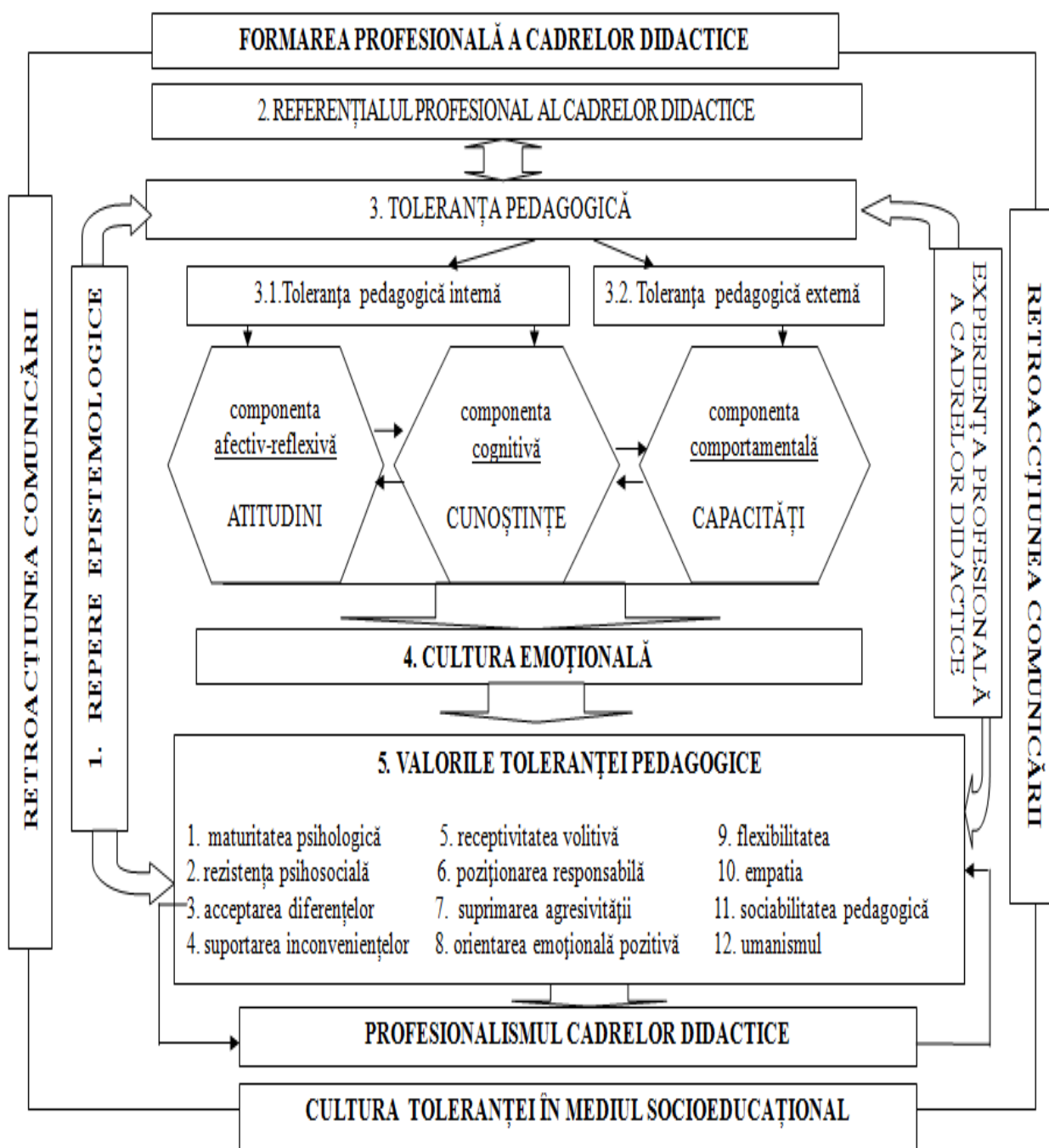

Fig. 2.1. Modelul teoretic al toleranței pedagogice

Toleranța pedagogică este o competență profesională de natură afectivă, exprimată prin stabilitate fiziologică, psihologică și socială la influențe multiple, care prin *îngăduința și acceptarea particularităților individuale ale elevilor, prin rezistența la diferiți factori de influență psihotraumatizantă, de incertitudine, de conflict, de devianță comportamentală, de încălcare a normelor sociale*, creează premise educației pentru toleranță, asigurând echilibrul între păstrarea integrității mentale, învățarea artei de a trăi împreună cu alții diferiți ca și stil de viață, supraviețuire, adaptare și integrare socială.

Stabilitatea psihologică este considerată de către specialiști condiția de bază a eficienței conduitei tolerante a profesorului, acceptată în comunitatea științifică, idee susținută în științele umaniste și în medicină. De aici rezultă, că stabilitatea fiziologică, psihologică și socială la diferite influențe este caracteristica principală a toleranței pedagogice ce contribuie la asigurarea echilibrului între supraviețuire și adaptare prin individualitatea și unicitatea personală. Rezistența la diferiți factori de influență psihotraumatizantă, de incertitudine, de conflict, de devianță comportamentală, de încălcare a normelor sociale sunt caracteristici inevitabile conduitei tolerante a profesorului.

Toleranța pedagogică este imperativ necesară cadrelor didactice în referențialul profesional pentru a crea premise educației pentru toleranță a elevilor. Constatăm că toleranța pedagogică constituie un fenomen al comunicării interpersonale ce pune în valoare capacitatea de a accepta și a fi îngăduitor cu particularitățile individuale ale altora.

Literatura psihologică propune pentru interpretarea ***toleranței ca rezistență psihologică*** sinonimele: *rezistență la problemele vieții și conflicte, stabilitate emoțională, echilibru* etc., utilizând capacitatea de a - și păstra integritatea mintală și a învăța arta de a trăi împreună cu alții. Astfel, ajungem la **concluzia** că toleranța pedagogică poate fi interpretată ca o caracteristică integratoare a personalității ce determină potențialul său de a interacționa activ și pozitiv în situații problematice de criză pentru recuperarea echilibrului neuropsihologic și a adaptării eficiente, pentru neadmiterea confruntărilor și pentru dezvoltarea unui sistem de raporturi sociale constructive cu sine și cu alții. Din aceste rațiuni competențele afective întrunite în cultura emoțională apar necesare pentru a înțelege specificitatea structurii și conținutului toleranței pedagogice a cadrelor didactice.

Conduita profesorilor poate deveni tolerantă în cazul, în care acestora vor fi formate anumite **atitudini, capacități și cunoștințe**, organizate în plan intern și extern:

(a) atitudini constructive derivate din sistemul de valori individuale și profesionale, privind convingerea că cineva poate gândi și acționa altfel, acceptarea diferențelor, exprimarea/dezvoltarea/recunoașterea libertății, insistență și pertinență în activitatea profesională, autoreglarea volitivă, încrederea în siguranța propriilor poziții, respectarea de sine și de alții, reacționarea adecvată la diferențe de confesiuni religioase, orientarea emoțională pozitivă, maturitatea afectivă, poziționarea morală activă, conștiință și gândire tolerantă, autoactualizarea personalității;

(b) ansamblul capacităților: de a evita confruntările, a preveni și a soluționa conflictele, de a stabili și întreține comunitate cu elevii/coleții care exprimă alte opinii, de a demonstra flexibilitate la incertitudini, riscuri și stres, de a susține punctul de vedere a altora, de a învinge egocentrism, de a comunica cu oameni/elevi/părinți cu viziuni distincte, de a evalua rațional și îngăduitor dificultăților, de a echilibra compromisul cu securitatea personală, de a suporta

inconveniențele și a ierta influențele nedorite, de a exprima deschidere pentru interacțiuni comunicative bazate pe înțelegere, de a concura cu persoane de alte opinii, de a diminua reacțiile negative și conflictogene la factorii nefavorabili din mediul profesional, de a reduce sensibilitatea/reacțiile la influența factorilor nefavorabili din mediul profesional, de a accepta alte modele de conduită și valori, de a accepta niveluri insuficiente de educație, de a acționa consecvent în condiții dificile, de a inhiba/suprima agresivitatea, de a exterioriza activism profesional și sociabilitate, de a reacționa pozitiv și a tutela educației, de a reflecta asupra experiențelor, de a simpatiza, ascultând și auzind educației, de a rezista dificultăților profesionale prin menținerea gradului de adaptare socială, de a evalua adecvat situațiile pedagogice pentru a anticipa reacțiile interlocutorilor, de a lua decizii constructive în circumstanțe imprevizibile, de a recunoaște situațiile pedagogice cu caracter problematic, de a conviețui cu oameni de o altă mentalitate și stil existențial, **capacități ce permit** evaluarea obiectivă a situațiilor educaționale, formularea deciziilor adecvate pentru anticiparea conflictelor, pentru a rezista tensiunilor profesionale și a menține gradul optim de adaptare socială;

(c) **sistemul cunoștințelor** despre esența științifică și conținutul conceptului de toleranță, componentele toleranței, tipologia toleranței, categoriile pedagogiei toleranței: *conștiință tolerantă, gândire tolerantă, cultura toleranței și valori ale toleranței*, teorii ale toleranței, paradigma actuală a toleranței pedagogice, principiile toleranței pedagogice, obiectul de studiu al pedagogiei toleranței - educația pentru toleranță, problematica educației pentru toleranță, mecanismele toleranței pedagogice, caracteristicile intoleranței, particularitățile de vârstă și individuale ale personalității profesorilor și elevilor, valorizarea cunoștințelor despre toleranță în practica educațională, indicatori și descriptori ai toleranței pedagogice, criterii de evaluare ai toleranței pedagogice, valorile culturii toleranței.

În raport cu cerințele pedagogiei actuale, termenul *de competență* nu se mai poate limita la capacitatea individului de a se pronunța asupra unui lucru, pe temeiul cunoașterii aprofundate a problemei, în sens informativ, cu minimalizarea laturii pragmatice a cunoștințelor de pedagogie, deși justifică științific o acțiune. Achizițiile, ca ansamblu de cunoștințe științifice pedagogice, asigură baza teoretică, dar modalitatea de cunoaștere și învățare a lor va da calitatea mobilizării și aplicării lor în practică, a exersării capacităților cognitive, a abilităților de rezolvare, va consolida independența, autonomia în abordarea lor rațională, interpretativă, argumentată, reflexivă, chiar creativă, alături de competențe educative specifice, dublate de atitudini de responsabilitate [56].

Elementele constituente ale toleranței pedagogice crează premise pentru dezvoltarea culturii toleranței în context social. Dinamica dezvoltării toleranței pedagogice se explică prin

acumularea experiențelor profesionale și a influenței factorilor de mediu profesional ce acționează asupra cadrelor didactice, idee care ne permite să considerăm că ***pregătirea inițială este perioada favorabilă pentru dezvoltarea toleranței pedagogice***, acest proces continuând în perioada formării continue, având la bază un sistem de principii generale și specifice.

Din acest punct de vedere pedagogia postmodernă stimulează participarea interactivă la viața școlară a educatorului și a educatului. Pentru ***înțelegerea funcționalității principiilor toleranței pedagogice*** am valorificat ideile lansate în axiomele pedagogiei: *axioma filozofică ce vizează interdependența dintre dimensiunea obiectivă a educației (funcția generală de formare-dezvoltare) și dimensiunea subiectivă a educației (finalitățile educației)/instruirii; axioma sociologică a educației ce arată interdependența dintre calitatea educației și calitatea dezvoltării sociale; axioma psihologică a educației indică asupra interdependenței dintre calitatea educației și calitatea dezvoltării personalității umane.*

Examinarea comparată a principiilor educației contemporane și a principiilor toleranței au facilitat precizarea valorilor toleranței pedagogice: *cooperare, respect, utilitate, acceptare, aprecierea diversității, protejarea drepturilor și a libertăților, gândire pozitivă, poziționare socială activă, creare a valorilor culturii toleranței, creativitate în dialogul culturilor, activism social, gândire tolerantă, reflecție pedagogică.*

Tabelul 2.3.

Principiile toleranței pedagogice derivate din principiile generale ale educației

Principiile educației contemporane	Principiile toleranței
- Principiul universalității criteriului axiologic; - Principiul corelației educație-autoeducație - educație permanentă; - Principiul raportării multiple individ-grup – comunitate, formulate și dezvoltate în continuare de El. Macavei: - umanizarea și democratizarea vieții sociale a celui educat; - diferențierea și individualizarea procesului educațional; - dezvoltarea individuală prin integrarea în comunitatea umană sau corelarea intereselor individuale cu cele ale societății; - creativitatea și libertatea; - unitatea educației și autoeducației;	Normativitatea morală legitimată istoric este exprimată prin principiile (Voltaire): • principiul utilității (J.Mill) maximizează avantajele; limitele care apar acolo “unde foloasele aduse de toleranță încetează de a prevala asupra daunelor”; • principiul neutralității se exprimă “sub formă de scepticism sau de relativism moral”; • principiul respectului pentru persoană (I. Kant) susține autonomia și raționalitatea; limitele apar când autonomia și raționalitatea “admit interpretări” [163]. Principiile educației pentru toleranță (UNESCO): • principiul acceptării și aprecierii diversității culturilor lumii; • principiul recunoașterii drepturilor universale ale persoanei și a libertăților fundamentale ale altora; • principiul respectării națiunilor;

- satisfacerea necesităților biologice în concordanță cu normele acceptate de conviețuirea socială; - unitatea și diversitatea acțiunilor educaționale; - valorizarea morală a celui educat în contextul axiologiei comunitare; - corelarea optimă a tuturor dimensiunilor educației: <i>spirituale, morale, ecologice</i>, - corelarea/antrenarea optimă a aspectelor biopsihofiziologice, ecologice, social-politice, cultural-spirituale ale educației; - unitatea vieții sociale și a educației; - unitatea valorilor general-umane; - educația etnoculturală/pluriculturală; - caracterul anticipativ sau prospectiv; - principiul conexiunii inverse; - principiul integrării teoriei în practică, - principiul respectării particularităților de vârstă și individuale; - principiul participării active și conștiente; - principiul accesibilității; - principiul sistematizării și continuității; - principiul corelației abstract/concret; - principiul participării active și conștiente; - principiul orientării formative; - principiul esențializării rezultatelor; - principiul autoreglării activității [99].	• principiul egalității în drepturi; • principiul promovării și protejării drepturilor și a libertăților altora [160]. Principii pedagogiei toleranței (S.Cristea, 2006): • asumarea responsabilității de a educa toleranța, • dezvoltarea modului pozitiv de a gândi, • concentrarea permanentă asupra similitudinilor, • combaterea naționalismului și a rasismului, • crearea unei atmosfere cooperante în școală, • abordarea pozitivă a diversității sociale și religioase, • integrarea valorilor educației interculturale [37]. Principiile practicării toleranței în școli și a edificării pedagogiei toleranței (B. Reardon, 2005): • abordarea pozitivă a diversității sociale; • dezvoltarea gândirii pozitive despre ceilalți; • concentrarea permanentă asupra similitudinilor; • crearea climatului cooperant [126 p. 32]. Principiile toleranței în viața școlară: • crearea unui climat și mentalități de toleranță, • deschiderea pentru cunoaștere reciprocă, • respectarea diferențelor și a unicității [75, p. 43]. Principiile toleranței pedagogice: • principiul responsabilizării în vederea E.T.; • principiul atitudinii pozitive față de unicitate, • principiul dezvoltării înțelegerii cu alții, • principiul educației multiculturale, • principiul atenției la circumstanțele vieții [213]. Principiile educației pentru toleranță: ➤ principiul poziționării sociale, ➤ principiul individualizării biosinergetice, ➤ principiul creării valorilor culturii toleranței, ➤ principiul creativității în dialogul culturilor, ➤ principiul personalizării și activismului social, ➤ principiul gândirii tolerante, ➤ principiul creării mediului tolerant, ➤ principiul reflecției pedagogice [109].
--	--

Rezumând asupra principiilor toleranței pedagogice constatăm că în comunicarea toleranța pedagogică presupune aplicarea calmă și rațională a unui sistem integrator de caracteristici ce presupune integrarea în conduita deontologică unor **valori ale toleranței**: *echilibru și stabilitate psihologică, spiritul dreptății și tactul pedagogic, umanism și bunăvoință, sensibilitate și apropierea față de elevi, răbdarea înțeleaptă și bunătatea exigentă pentru excluderea falsului în interacțiunile comunicative cu educații.*

Din valorile toleranței rezultă, că **toleranța pedagogică implică disciplinarea permanentă a emoțiilor recomandabile cadrelor didactice** ce asigură: păstrarea echilibrului în raporturile sociale, menținerea conflictelor în limite suportabile, controlul expresiilor emoționale care sunt preponderent nonverbale, dirijarea propriilor emoții, controlul impresiilor pe care le producem asupra celorlalți. Prestația profesională a cadrelor didactice implică nevoia formării competențelor afective pentru gestionarea situațiilor atipice și dezvoltare personală. Toleranța pedagogică, în acest sens, presupune respectarea libertății educaților, a modului propriu de a gândi, simți și acționa, a convingerilor acestora, dar și monitorizarea orientării lor socioafective.

Problema toleranței pedagogice este examinată în plan intrapersonal și în planul relațiilor interpersonale din mediul educațional, dar și în context social larg, referindu-ne la toleranța interculturală, religioasă, politică, fenomene în strictă interacțiune cu factorii de mediu etc.

În intenția de a formula anumite criterii de analiză/evaluare/autoevaluare a conduitei profesionale interpretate în termeni de indicatori și descriptori ai toleranței pedagogice, formulate de noi pentru a propune cadrelor didactice modele de comportamente profesionale dezirabile în contextul educațional. Acțiunile de descifrare a semnificației anumitor atitudini și capacități reflectate în stilul educațional al cadrelor didactice vor facilita interiorizarea acestora și vor conduce evident la dezvoltarea conștiinței și gândirii tolerante și preluarea în conduita profesională a principiilor toleranței prin elaborarea/implementarea în activitatea pedagogică a normelor comunicării bazate pe cultura toleranței.

Evaluarea gradului de formare a acestei competențe necesare cadrelor didactice presupune aplicarea unor criterii de evaluare a toleranței pedagogice descrise în Tab. 2.4:

Tabelul 2.4

Criteriile de evaluare indicatorii și descriptorii toleranței pedagogice

Criterii de evaluare a toleranței pedagogice	Indicatorii toleranței pedagogice	Descriptorii toleranței pedagogice
• exprimă interes și dorință de a înțelege interlocutorii; • stabilește interacțiuni comunicative prin mijloacele reflecției pedagogice, • provoacă interesul elevilor, • demonstrează rezistență la tensiuni și gestionează cu succes relațiile de comunicare, • utilizează în discursurile pedagogice valorile toleranței, • cooperează cu elevii și acceptă	• maturitatea psihopedagogică, • rezistența psihosocială în mediul educațional, • acceptarea respectuoasă a diferențelor de mentalitate și stil comportamental, • suportarea inconvenientelor profesionale, • receptivitatea volitivă în situații dificile, • poziționarea responsabilă în	• exprimă echilibru emoțional, • inhibă agresivitatea, • etalarea prezenței calme și echilibrate, • demonstrează rezistență la tensiunile și dificultățile vieții profesionale, • inhibă impulsurile conflictogene, • înfruntă realitățile

diversitatea, • realizează funcțiile comunicării bazate pe cultură emoțională și valori democratice, • învinge egocentrismul, • recunoaște dreptul de a fi diferit, • valorifică principiile toleranței în viața profesională; • învață din interpretarea comportamentelor model.	raport cu educații, • suprimarea explicită a agresivității, • orientarea emoțională pozitivă, • flexibilitatea în condiții de stres, • empatia în comunicare, • sociabilitatea pedagogică, • consecvența umanismului, • compasiunea, • abordarea critică a propriului comportament.	profesionale dificile prin acceptarea diferențelor, • reflectă dispoziție comunicativă, • prezintă flexibilitate comportamentală, • aplică strategii de soluționare a problemelor în condiții de stres ocupațional, • etalează responsabilitate continuă, • se adaptează ușor la contextul profesional.
--	---	--

Descriptorii toleranței pedagogice, derivați din indicatori și criterii, pot fi folosiți în descrierea comportamentului deontologic al profesorului. Acțiunea de cunoaștere științifică a fenomenului toleranță pedagogică face parte din cercetarea epistemologică a unora dintre problemele pedagogiei – *agresivitatea pedagogică*. Prin reflecție în termeni de criterii specifice TPCD, deducem nivelul de formare profesională pentru a analiza critic calitatea demersurilor de educație a toleranței în perspectiva valorilor culturii toleranței așteptate în mediul educațional.

Abordarea constructivistă a profesionalizării pedagogice prin valorificarea criteriilor, a indicatorilor și descriptorilor în termeni de competențe profesionale a cadrelor didactice. Demersul propus se înscrie într-un context mai larg, dat de paradigmele actuale în educație și care sunt concepute pe câteva elemente esențiale, **contrar demersurilor anterioare bazate** pe pedagogia prin obiective operaționale, de tip behaviorist (Jonnaert, 2005): *raționalitatea competențelor, perspectiva constructivistă, centrarea instruirii pe educați, importanța acordată situațiilor reale/simulate de formare* [59].

Spiritul toleranței promovat în contextul profesional prin intermediul valorilor toleranței pedagogice în conduita deontologică a cadrelor didactice influențează sporirea autorității profesionale și provoacă imitarea de către elevi a modelelor de comunicare bazate pe valorile toleranței și ale culturii.

Pentru reușita educației în spiritul culturii toleranței este necesar a integra în conduita profesională a cadrelor didactice **valorile toleranței pedagogice** ce pot fi urmărite în Tab. 2.5.

Toleranța pedagogică în referențialul profesional al cadrelor didactice [38]

Competențe profesionale ale cadrelor didactice	Valorile toleranței pedagogice derivate din competențele profesionale
• competențe de îndeplinire a rolurilor sociale, • competențe psihorelaționale și psihopedagogice, • competențe de construcție mentală prin interiorizare, sistematizare, codificare și transfer, • competențe de afirmare explicită a reflecției pedagogice ca orientare recurentă asupra problemelor, • competențe metacognitive în formarea ca educator/profesor, • autocunoaștere, autoevaluare, autodirijare, autoconstrucție cognitivă.	stabilitate psihologică, spiritul dreptății, tactul pedagogic, omenia, spirit de observare, apropierea față de elevi, răbdarea înțeleaptă, receptivitate, bunătate și exigență, autenticitate în interacțiunea comunicativă cu elevii, îngăduință, moralitate, respect, ajutor, deschidere, libertate, compasiune, altruism, generozitate, nonviolență, rezistența psihofiziologică și socială la stresul ocupațional, simțul iertării, ambiție profesională, perseverență, imparțialitate, receptivitate, umanism, bunăvoință, înțelepciune, libertate, autenticitate morală, entuziasm, empatie, compasiune, cooperare, responsabilitate, simțul umorului, sociabilitate, compromis civilizată, ideal moral, curaj social, conștiință și gândire tolerantă, altruism, autoevaluare obiectivă, loialitate.

Conduita tolerantă în comunicarea pedagogică este condiționată de prezența în conștiința umană a predispoziției native pentru comunicare, ca principiu al comunicării ce devine funcțional prin respectarea principiilor morale ce stau la baza comunicării tolerante: **principiul utilității, principiul neutralității, principiul respectului** [40, p. 38]. Măsura în care aceste principii sunt valorificate poate fi evaluată prin interpretarea conduitei într-un limbaj specific toleranței pedagogice în termeni de criterii – indicatori – descriptorii de performanță.

Valorile toleranței pedagogice prin caracteristicile elucidate în surse de către autori au fost completate. În continuare propunem descrierea unora dintre valorile prioritare ale TPCD:

altruism atitudine morală sau dispoziție sufletească a celui care acționează dezinteresat în favoarea altora [50, p. 30].

actualizare trecerea de la o stare latentă la o stare activă prin tendința de realizare a intențiilor și proiectelor (P. Popescu-Neveanu) [50].

afirmare de sine luare de poziție socială proprie (P. Popescu-Neveanu) [48].

adaptare potrivirea caracteristicilor persoanei la mediu prin acordul între modelele **socioprofesională** de conduită profesională și de conduită personală cu caracteristicile ambianței (P. Popescu-Neveanu) [47].

rezistență împotrivire, opoziție, apărare, respingerea atacurilor și menținerea pozițiilor proprii; calitatea de a fi rezistent; puterea de a înfrunța oboseala,

foamea, lipsurile etc. [50, p. 926]

optimism	concepție filosofică potrivit căreia în lume binele precumpănește asupra răului, atitudinii a omului ce primește cu încredere viața, tendința de a vedea latura favorabilă a lucrurilor [50, p. 723].
responsabilitate	obligația de a efectua un lucru, de a accepta și suporta consecințele, simț de răspundere; atitudine responsabilă față de obligațiile proprii, obligațiunea de a purta răspundere [ibidem, p. 919].
generozitate	apare în opoziție cu egoismul, însuflețit de idei alese, de sentimente sociale progresiste, nobil, mărinimos, dezinteresat, larg, inimos, prinosul de muncă, de generozitate pe care trebuia să-l aducă societății.
interes	râvnă depusă într-o acțiune pentru satisfacerea anumitor nevoi, de importanță socială, util colectivității, orientare activă și durabilă, dorință arzătoare de a cunoaște și de a înțelege, simpatie față de cineva, sollicitudine, atenție, de importanță socială [50].
respect	atitudine sau sentiment de înaltă stimă față de o persoană, cinste, considerație, sau de prețuire deosebită față de cineva sau de ceva, atenție atribuită [ibidem, p. 919].
empatie	rezonanță în comunicarea afectivă cu semenii, abilitatea de a prevedea comportamentul altor persoane pe baza cunoașterii dispozițiilor psihologice, capacitatea de a anticipa comportamentul altora, capacitatea oamenilor de a înțelege trăirile altora [47, p. 114].
sensibilitate	facultatea de a percepe impresiile venite dinspre alții [238]
putere	stabilitate emoțională și reziliență, caracterizată prin asertivitate,
emoțională	îngrijire, adaptare și abilități de gestionare a stresului
sobrietate	prezintă capacitatea de a trăi cu echilibru și maturitate într-o gamă
emoțională	echilibrată [238]
suportul	este o gamă largă de activități de comunicare a consilierului cu scopul de a
emoțional	ajuta la rezolvarea unei probleme emotionale prin furnizarea de informații și sfaturi, grija, preocupare, afecțiune și interes, mai ales în perioadele de stres sau supărare [239].

Rezumând în acest cadru de analiză a toleranței pedagogice în referențialul profesional al cadrelor didactice, putem afirma, că valorile toleranței pedagogice derivate nu doar din studiul aprofundat al accepțiunilor toleranței, și a toleranței pedagogice, în general, dar și din competențele profesionale, în special, pot fi integrate în stilul educațional pentru a crea o comunitatea școlară bazată pe valorile umanismului și a culturii sociale.

2.1.1. Premise curriculare ale dezvoltării toleranței pedagogice în universitate

(Analiza de curriculum pedagogic universitar)

Politica în domeniul educației este orientată spre asigurarea calității pregătirii profesionale. Personalul didactic are misiunea să asigure realizarea standardelor educaționale de stat [237].

Problema expertizei curriculumului universitar se încadrează în schema amplă a politicii educaționale [38]. În evaluarea curriculumului pedagogic universitar ne-am referit la analiza planurilor de studii având ca **indicatori**:

- (a) prezența disciplinelor cu potențial de formare a toleranței pedagogice;
- (b) evaluarea finalităților și a conținuturilor de curricula Pedagogie în planul proiectării procesului de dezvoltare a toleranței pedagogice;
- (c) gradul de relevanță a produselor curriculare din perspectiva contribuției la dezvoltarea toleranței pedagogice în procesul profesionalizării didactice.

Evaluarea curriculumului prin produs este forma evaluării acestuia ce privește aprecierea calității documentelor curriculare: *programa, ghiduri, materiale auxiliare* în planul contribuției la formarea TPCD. Această evaluare permite adecvarea produselor curriculare în scopul formării toleranței pedagogice ale studenților. Evaluarea curriculumului prin produs (documente curriculare: *programa, ghiduri, materiale auxiliare*) a fost desfășurată în baza următoarelor referințe:

- selecția și organizarea obiectivelor ce vizează competența - toleranță pedagogică;
- cursurile universitare propuse pentru formarea toleranței pedagogice;
- forme de evaluare a toleranței pedagogice.

Cadrul Național al Calificărilor pentru învățământul universitar la domeniul de formare profesională 142.01 – Pedagogie, 142. Științe ale Educației prezintă atât pentru ciclul I, cât și pentru ciclul II finalități de studiu și competențe ce *atenționează*, în esență **asupra caracterului imperativ al dezvoltării toleranței pedagogice**: *să construiască relații umane, strategii de dezvoltare socială a elevului, să încurajeze dezvoltarea gândirii critice, să ia decizii adecvate pentru a acționa constructiv în situații conflictuale, să structureze discursuri didactice, să adapteze mesajul educațional la mediul socio-educațional, să diagnosticheze, să reflecteze asupra noilor experiențe educaționale, să rezolve probleme cu tact pedagogic; să demonstreze comportament moral și etic profesional, să comunice eficient, să asigure feed-back în proiecția dezvoltării sale profesionale, să demonstreze spirit deschis și flexibil*. Unitatea de instruire **modulul pedagogic** este construit epistemologic ca premisă teoretică, metodologică și praxiologică a procesului de formare inițială a cadrului didactic de diverse specialități și pentru diverse treapte școlare. Este un model care inițiază și motivează social și psihologic studiul pedagogiei generale și căruia i se conferă o dimensiune teoretică, dar pronunțat metodologică

prin faptul că se scoate în relief legătura organică dintre *activitatea profesională și personalitatea profesorului*. Produsul social proiectat, formarea calitativă a profesorului definește și exprimă *competența profesională a pedagogului*. Este un produs cu caracter special ce înglobează o multitudine de calități și valențe psihologice, având astfel un caracter deschis, mereu perfectibil. El concentrează și anticipează *pregătirea și devenirea profesională a personalității profesorului*. Acestea au în vedere formarea calitativă a formatorilor prin *articularea competențelor pedagogice* care țin de domeniul:

- a) *specialității* (raportată la un domeniu mai larg al științei sau la o dublă sau triplă specializare);
- b) *pedagogiei* (raportată la problematica generală a educației și a instruirii și a proiectării educației și instruirii) și *psihologiei* educaționale / învățării (raportată la teoriile învățării / instruirii, aplicabile în sensul individualizării educației prin cunoașterea și valorificarea deplină a personalității elevilor);
- c) *didacticii aplicate/metodicii* predării disciplinei / disciplinelor de specialitate (raportată la problematica generală a instruirii, la structura epistemologică a specialității, la contextul fiecărei discipline, trepte și vârste școlare etc.);
- d) *practicii* educaționale (extinsă la mai multe roluri ale profesorului, pe lângă cel de transmitător al cunoștințelor: manager al procesului didactic, consilier, orientator, animator, îndrumător etc.) [11].

Cadrul Național al Calificărilor pentru învățământul universitar include **finalitățile de studiu și competențe - descriptori de nivel** pe cicluri care descriu **competențele specifice** (să rezolve constructiv problemele, contradicțiile și conflictele în activitatea profesională și socială; să elaboreze strategii de colaborare cu membrii comunității școlare, familiale pentru atingerea obiectivelor educaționale; să accepte diversitatea culturală lingvistică, etnografică; să manifeste disponibilitatea pentru angajarea în activități de formare continuă și dezvoltare profesională, să demonstreze abilități de comunicare, empatice și de cooperare necesare realizării procesului didactic; să manifeste atitudini și motivații pozitive față de evoluția personalității elevului, asigurând astfel șanse de acces, de reușită școlară și socială pentru toți copiii etc.) **și competențele generale** (să contribuie la stabilirea unor relații pozitive cu colegii și altor organizații existente în comunitatea în care trăiește, în așa fel încât să stimuleze angajarea acestora în sprijinirea activităților educaționale; să evalueze relațiile interpersonale din perspectivă normelor sociale; să rezolve probleme cu tact pedagogic; să demonstreze un comportament moral și etic profesional; să evalueze comportamentul elevilor pentru prevenirea comportamentului deviant; să adapteze continuu noile idei și experiențe educaționale (abilitatea de a cerceta, analiza informația din mai

multe surse). Matricea Cadrului Național al Calificărilor din Învățământul Superior asigură descriptori generici și de nivel, adaptând la cerințele învățământului categoriile și nivelurile de competență cu care operează Cadrul European al Calificărilor (EQF), Cadrul Calificărilor în Aria Europeană a Învățământului Superior (EHEA) [11].

Din punct de vedere structural, matricea CNCÎS integrează două tipuri de **competențe profesionale** și **transversale**, fiecare dintre cele două categorii de competențe avându-și importanța sa în exercitarea unei profesii, prin care se exprimă eficacitatea și eficiența profesională a absolventului unui program de studii. Prin **competență profesională** se înțelege capacitatea de selecție, combinare și utilizare adecvată a ansamblului integrat, coerent, dinamic și deschis de cunoștințe, abilități (ex: abilități cognitive, acționale, relaționale) și alte achiziții (ex: valori și atitudini), specifice unei activități profesionale, în vederea rezolvării cu succes a situațiilor-problemă circumscrise profesiei respective, în condiții de eficacitate și eficiență [89]. Competențele transversale sunt acele capacități care transcend un anumit domeniu, respectiv program de studii, având o natură transdisciplinară: abilități de lucru în echipă, abilități de comunicare orală și scrisă în limba maternă/străină, utilizarea tehnologiilor informaționale, rezolvarea de probleme și luare de decizii, recunoașterea și respectul diversității și multiculturalității, autonomia învățării, inițiativă și deschidere către învățarea pe tot parcursul vieții, respectarea și dezvoltarea valorilor și eticii profesionale etc. Competențele transversale sunt constituite din categoria competențelor de rol și a competențelor de dezvoltare personală și profesională, care au în vedere contextul social și de grup al exercitării unei profesii, precum și conștientizarea nevoii de formare profesională continuă. Competențele de rol se exprimă prin descriptori generici: autonomie/responsabilitate și interacțiune socială, dezvoltare personală și profesională [ibidem, p.10].

Planul de învățământ elaborat pentru ciclul I, Licență conține discipline prevăzute pentru specialitate și cursuri ce completează pregătirea generală sau de specialitate a viitorilor specialiști în *domeniul 141 Educație și formarea profesorilor*. Studenții sunt organizați astfel, încât pregătirea teoretică și practică să fie mai eficientă și adaptată cerințelor pieții muncii. Obținerea competențelor profesionale se realizează pe două coordonate: *obligatorie*, cu scopul de a asigura pregătirea teoretică de specialitate, și *opțională*, determinată de libera alegere a studenților în funcție de interesele specifice.

Un document important pentru dezvoltarea curriculumului învățământului superior în R. Moldova a constituit **Planul - cadru** (provizoriu-2005, aprobat 2011), elaborat în scopul asigurării calității, al perfecționării managementului educațional, al modernizării învățământului superior în perspectiva integrării în Aria Europeană Comună a învățământului superior, a

perfecționării, raționalizării și compatibilizării planurilor de învățământ la nivel național și european, al creării condițiilor pentru o mobilitate academică reală și recunoașterea reciprocă a perioadelor și actelor de studii [120]. Constatăm, deci, că în **Planul cadru de formare a cadrelor didactice** nu se propune un curs cu statut obligatoriu de toleranță pedagogică și din aceste rațiuni, în acord cu cercetătorii din domeniul Pedagogiei toleranței, ne exprimăm convingerea despre faptul că **TPCD este o competență ce trebuie formată prin toate cursurile universitare** în modulul pedagogic.

Programele de studiu, aprobate de Ministerul Educației și de Senatul UPS „I. Creangă”, incluse în *Ghidurile studenților* avansează standarde de formare profesională la specialitate și un profil de competență. Se constată că în **standardul de formare profesională a cadrelor didactice** la profiluri în structura **competenței gnoseologice** apar implicit comportamente specifice TPCD privind cunoașterea mecanismelor psihologice de reflecție, reglare și autoreglare a comportamentului uman în planul raporturilor interpersonale în mediul social. Reprezentativă pentru exercitarea rolurilor profesionale - **competența managerială**, include anumite comportamente tolerante: *asigurarea unui climat socio-afectiv securizant bazat pe încredere și cooperare în asistența grupului social; promovarea valorilor specifice unei societăți democratice și a comportamentelor prosociale și de participare civică; asigurarea parteneriatelor sociale și educaționale în soluționarea problemelor persoanelor aflate în dificultate* la specialitatea *Pedagogie socială* [Apud. 30]. Relevantă din punctul de vedere al cercetării TPCD, **competența de comunicare și inserție socială** include diverse aspecte explicite ale dezvoltării toleranței pedagogice: *utilizarea formelor de comunicare în organizarea – monitorizarea activității profesionale; adaptarea comportamentului profesional la diversitatea situațiilor de comunicare; exprimarea toleranței multiculturale și a deontologiei profesionale; dezvoltarea competențelor de comunicare eficientă; demonstrarea abilităților de comunicare tolerantă, empatică și de cooperare necesare realizării asistenței psihopedagogice și sociale a copiilor, adulților și bătrânilor; formarea competențelor comunicative (de stabilire a contactelor cu clienții, ascultarea activă, percepere și interpretare corectă a mesajelor verbale și nonverbale, utilizarea adecvată a limbajului, de elaborare a tacticilor de comunicare în funcție de scopul urmărit, particularitățile individuale ale interlocutorului și situația de comunicare, de elaborare și prezentare a unui discurs în cadrul seminarelor de informare în masă); utilizarea diverselor forme de comunicare în organizarea/monitorizarea activității de intervenție; aplicarea tehnicilor de comunicare în funcție de scopul urmărit și de particularitățile individuale ale clientului; determinarea și participarea activă la rezolvarea de situații de*

problemă prin conces/colaborare în baza aplicării cunoștințelor și capacităților psihopedagogice; manifestarea eticii comunicării și deontologiei profesionale [28, p.37-39].

Evaluarea Ghidurilor pentru studenți de la Facultatea de Pedagogie a *Universității Pedagogice de Stat „I. Creangă”* ghidul studentului propune următoarea structură a *competenței de comunicare și inserție socială* ce cuprinde: dezvoltarea competențelor de elocință pedagogică; competențe de descriere, analiză, sinteză și evaluare a experienței educaționale; formarea/dezvoltarea motivației pentru activitatea educațională; conștientizarea valorii umane; conștientizarea propriei valori culturale și profesionale; manifestarea toleranței multiculturale și a deontologiei profesionale.

Analiza programelor de studiu ale Universității Pedagogice de Stat „I. Creangă” a avut ca scop – identificarea cursurilor universitare, a finalităților de studiu și a competențelor ce crează oportunități pentru valorizarea conținuturilor privind dezvoltarea TPCD în procesul pregătirii inițiale a cadrelor didactice.

Rezultatele evaluării curriculumului pedagogic au condus la confirmarea ipotezei prin care ***dezvoltarea toleranței pedagogice a cadrelor didactice se proiectează/ formează implicit prin intermediul competențelor generale prevăzute în termeni de obiective.*** Constatăm, faptul că în planurile de studii nu se atestă un curs de *Pedagogie a toleranței* cu statut obligatoriu. Se atestă, însă o disciplină de studiu cu statut opțional (*Educație pentru toleranță* - la anul 2, sem. 4 de studii; *Educație pentru dezvoltare emoțională* - anul 3, sem. 6 de studii; *Educație interculturală* - anul 4, sem. 7 de studii). Conținuturile programelor la modulul pedagogic (*Fundamentele științelor educației, Cultura comunicării pedagogice, Etica pedagogică, Cultura emoțională a profesorului, Pedagogia comportamentului școlar*) propun teme ce vizează doar implicit formarea TPCD. Unitățile tematice se încadrează, în general, scopurilor propuse formării cadrelor didactice. Constatăm că dintre disciplinele universitare, curriculumul cursului universitar *Educație pentru dezvoltare emoțională și Pedagogia culturii emoționale* prezintă cele mai relevante obiective care reflectă indicatori reprezentativi ai toleranței pedagogice a cadrelor didactice. Spre exemplu obiectivele: *determinarea planurilor de formare a toleranței; empatiei; identificarea indicatorilor de evaluare a competenței comunicative; elaborarea strategiilor; asigurarea retroacțiunii în comunicare; promovarea demersurilor strategice active; elaborarea demersurilor de autoevaluare a TPCD; evaluarea paradigmei actuale a culturii emoționale; interpretarea tendințelor moderne ale psihologiei emoțiilor; promovarea valorilor culturii emoționale în mediul educațional; stabilirea și menținerea relațiilor afective pozitive; expresivitate, flexibilitate emoțională; autodezvoltare emoțională continuă* vizează formarea componentei afective a culturii profesionale.

Criteriile culturale ale curriculumului pedagogic universitar reflectă orientarea formării cadrelor didactice pe dimensiunile actuale ale societății cu multiple provocări sociale. În contextul provocărilor sociale actuale profilul cadrelor didactice trebuie să includă un sistem de valori ale culturii toleranței care rezultă din ansamblul rolurilor profesionale impuse de caracterul continuu al schimbărilor. Formarea cadrelor didactice în cheia exigențelor actuale ale societății determină reconsiderarea și integrarea valorilor culturale moderne și postmoderne.

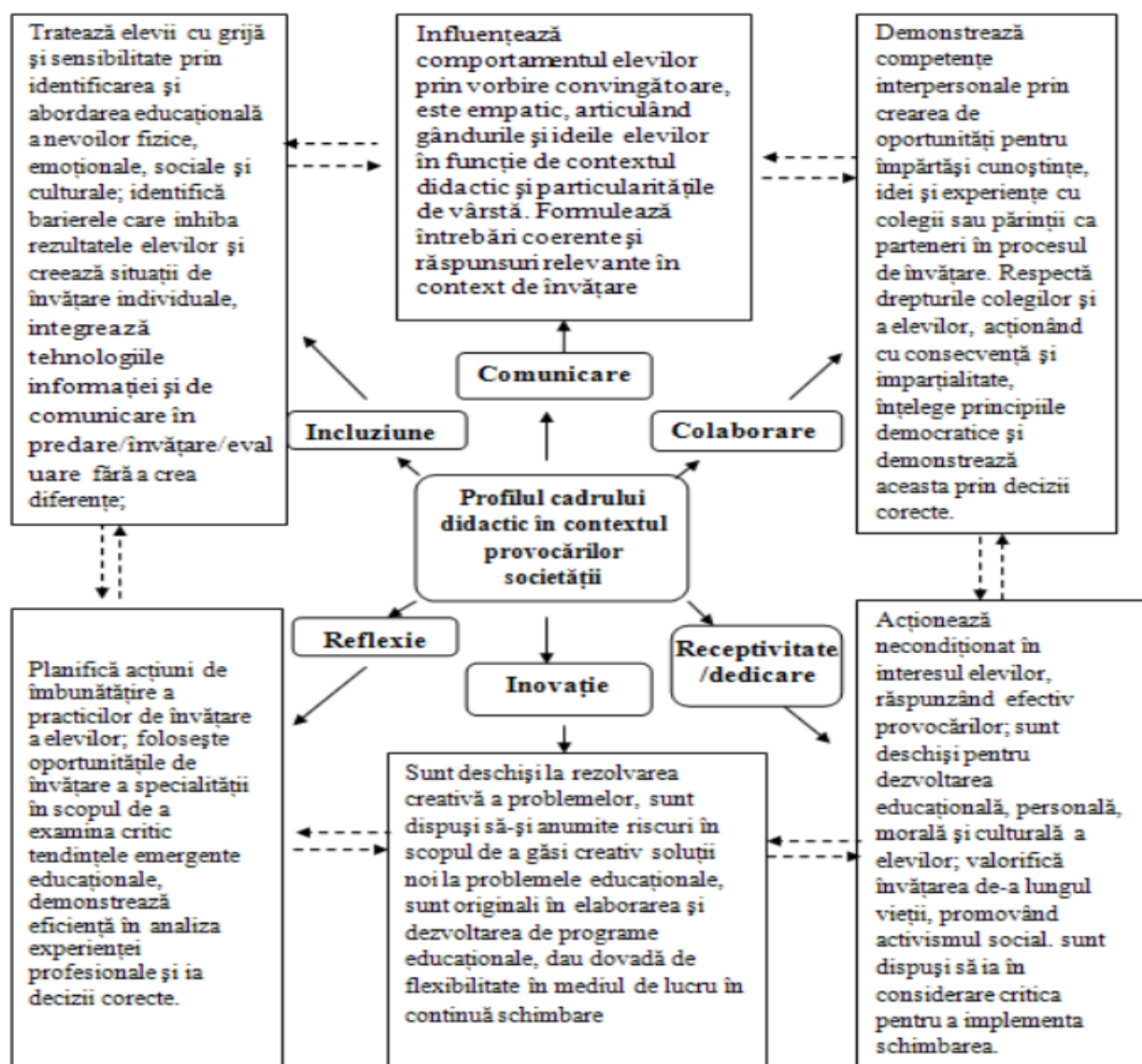

Fig. 2. 2.Expresia rolurilor cadrului didactic în context social actual [89, p. 97]

În concluzie, examinarea inițială a curriculumului pedagogic universitar conduce spre afirmația, că deși la nivel național și internațional există cercetări ce reflectă toleranța pedagogică, totuși formarea competenței vizate este insuficient formată în procesul pregătirii cadrelor didactice deoarece se propun conținuturi curriculare la nivel implicit, cadrele didactice universitare promovând în mare măsură valorile culturii toleranței prin conduita sa deontologică.

2. 2. Determinări sociale ale educației pentru toleranță în lumea contemporană

Oportunitatea și necesitatea educației pentru toleranță apare pe fondul unor tensiuni sociale determinate de fenomene de discriminare, violență, agresivitate, intoleranță, ce impun eforturi de raționalizare a propriilor experiențe de rezistență la influențele acestora. **Intoleranța** provoacă apariția anumitor **comportamente antisociale** exprimate prin încălcarea persistentă și repetată a normelor etice morale ce provoacă exprimarea tulburărilor de comportament: tulburări de opoziție și tulburări de conduită care se manifestă prin agresivitate, hiperactivitate și incapacitatea de a se controla, prin opunerea și sfidarea autorității profesorilor nerespectând regulile poate apare prin refuzul de a respecta norme morale și sociale cu violarea drepturilor celui alt. **Agresivitatea** se manifestă prin furt, minciună, consum de alcool și droguri, agresivitate verbală și fizică, fugă de acasă și vagabondaj. Cauzele acestei tulburări sunt de asemenea multiple și se intercondiționează. Tulburarea de conduită apare mai frecvent la copiii care provin din clase sociale defavorizate. Anxietatea apare ca tensiune pe care o simți în situații amenințătoare. Anxietatea este o emoție de obicei normală care poate să acționeze exact în sens opus, împiedicând să faci față diverselor situații. Tulburările de anxietate nu sunt numai stări nervoase, ci tulburări grave, adesea legate de starea biologică și de experiențele de viață ale individului și apar adesea în familie. Există mai multe tipuri de tulburări de anxietate, fiecare având caracteristici distincte. **Depresia** este durere inutilă ce afectează starea fizică, dispoziția și gândirea, părerea despre sine însuși și despre lumea din exterior. O tulburare depresivă nu este același lucru cu o stare de melancolie sau o indispoziție trecătoare, nu este un semn de slăbiciune personală sau o stare ce poate fi depășită pur și simplu. Persoanele afectate nu pot depăși această stare fără ajutorul unui specialist. Depresia se exprimă prin tristețe persistentă, anxietate sau lipsă de interes, sentimente de deznădejde, pesimism, sentimente de vină, inutilitate, descurajare, pierderea interesului sau a plăcerii în activități care altădată făceau parte din viața cotidiană, insomnii, trezirea dis-de-diminează sau, dimpotrivă, somnul prelungit, energie scăzută, oboseală, mișcări lente, gândul de suicid, agitație, iritabilitate, dificultăți de concentrare, de luare a deciziilor, simptome fizice persistente, care nu răspund la tratament, cum ar fi durerile de cap, tulburările digestive sau durerile cronice, exaltare și iritabilitate nemotivată, insomnie severă. Cauzele depresiei sunt multiple: pierdere gravă, boli cronice, relații interumane dificile, probleme financiare sau orice schimbare nedorită și radicală în modul de viață, pot de asemenea declanșa un episod de depresie. O combinație între fondul genetic, psihologic și factorii de mediu este implicată în declanșarea tulburării depresive [61].

Demersul educațional pentru formarea personalității libere este întemeiat pe orientarea spre dezvoltarea la elevi a identității personale, aceștia fiind conștienți deja de edificarea propriei personalități [25, p. 4].

Axiologia formării identității elevilor în planul educației pentru toleranță presupune cultivarea sistematică, continuă și permanentă a conștiinței tolerante în perspectiva dezvoltării spiritului umanist. Întemeiată pe repere epistemologice și metodologice proprii, educația pentru toleranță va conduce la integrarea în conduita elevilor a valorilor toleranței și a valorilor lumii contemporane, reieșind din paradigma actuală a toleranței, a paradigmei de formare a cadrelor didactice și din paradigmele educației.

Dezvoltarea curriculară pe dimensiunea educație pentru toleranță, se va realiza începând cu învățământul preuniversitar, în consens cu valorile democratice actuale. În această ordine de idei, constatăm, că Planul - Cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal în anul de studii 2013-2014 include *Educația pentru toleranță* în lista orientativă a disciplinelor opționale recomandate pentru clasele X-XII, fiind rezervată o oră în săptămână. *Educația toleranței - lecțiile Holocaustului* constituie disciplina opțională recomandată de Planul-Cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal în anul de studii 2013-2014 pentru clasele I-XII [120].

Susținem ideea lansată de D. Toes (2013) care menționează, că **educația pentru toleranță poate beneficia de aportul mai multor discipline de învățământ:** (a) *cultura civică* care presupune favorizarea acțiunilor de identificare și respectare a diversității, de respectare a drepturilor celorlalți prin analogie cu drepturile proprii, armonizarea individualității cu grupul, promovarea toleranței ca atitudine activă; (b) *istoria*, prin punerea accentului pe conviețuirea pașnică dintre etnii și popoare, bazate pe inițiative de pace. Din prisma toleranței ar putea fi privite diversele orânduirii social-politice care au marcat evoluția omenirii, documentele ce reglementau, în diversele epoci, conduitele indivizilor, diversele tipuri de dictaturi, împreună cu doctrinele lor intolerante, modul cum s-au constituit diverse organizații internaționale, viața și activitatea unor personalități care au luptat pentru respectarea drepturilor omului; (c) *religia* are la bază principiul unității fundamentale a spiritului religios, principiul neutralității confesionale, principiul toleranței ce înseamnă *acceptare*; (d) *filosofia*, disciplina cu vocație complexă, poate dezvolta la elevi spiritul toleranței, abordând și problematica drepturilor omului și a egalității dintre oameni; (e) *geografia* își manifestă potențialul formativ mai ales în ceea ce privește educația interculturală și pentru *acceptarea diversității*; (f) *consilierea și orientarea*, prin activități în cadrul cărora elevul trebuie ajutat să-și îmbunătățească imaginea de sine.

Marcat de experiențele trăite anterior, fiecare individ, într-un anumit mediu cultural, are (la nivel conștient sau inconștient) prejudecăți după care își alege scopurile și își direcționează

acțiunile, iar încercarea de a schimba opiniile, comportamentele și sistemele de valori necesită timp, modele, înțelegerea altora. **Toleranța constituie o problemă de atitudine și de voință:** a fi sau a nu fi tolerant - un scop personal care nu poate fi impus, ci, preluat ca valoare individuală, se cuvine a-l induce printr-o fină persuasiune excluzând manipularea [58, p. 56]. Sugestiile privind dezvoltarea curriculară în învățământul primar, promovate de autoare, amplifică argumentele privind necesitatea de a renova, prin dezvoltare de finalități și conținut, actualul *Curriculum la dirigentie* pe dimensiunea educație pentru toleranță la preadolescenți, vârsta favorabilă pentru integrarea valorilor toleranței în sensul acceptării diversității și a rezistenței la factorii de mediu. Formulăm în continuare anumite recomandări metodologice pe dimensiunea educației pentru toleranță.

2.3. Conceptul pedagogic de educație pentru toleranță

Educația reprezintă o prioritate națională în Republica Moldova constituind factorul de bază în crearea și transmiterea de noi valori culturale general-umane în dezvoltarea capitalului uman, în formarea conștiinței și identității naționale, în promovarea aspirațiilor de integrare europeană și are un rol primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți democratice. Idealul educațional din Republica Moldova constă în formarea personalității deschise pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate [237]. Educația pentru toleranță este lansată la nivel de UNESCO ca răspuns la problematica specifică, constituind un imperativ al lumii contemporane [62]. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020” proiectează obiective specifice educației pentru toleranță: *asigurarea unui mediu școlar protectiv, capabil să prevină violența față de copii și să intervină prompt pentru identificarea, referirea și asistența copiilor victime ale violenței; dezvoltarea și implementarea politicilor de protecție a copilului; elaborarea suportului metodologic și completarea curriculei de formare inițială și continuă a cadrelor didactice referitor la organizarea instituțională și intervenția lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului; instruirea cadrelor didactice și manageriale pentru prevenirea violenței față de copii și integrarea politicilor de protecție a copilului în demersul educațional; dezvoltarea capacităților organelor abilitate cu inspecția școlară în monitorizarea și raportarea situației privind cazurile de violență asupra copilului; împuternicirea copiilor, părinților și membrilor comunității să recunoască, să prevină și să raporteze cazurile de violență asupra copilului* [143].

Conținutul conceptului educație pentru toleranță apare în contextul unor practici sociale negative: *agresivitate și violență, intoleranță (opusul toleranței), indulgență (exces de toleranță),*

indiferență (autoînfrânare activă a agresivității) [39]. La momentul actual, când societatea se confruntă cu multiple probleme de ordin socioeconomic, se atestă tendința de acutizare a agresivității de la o generație la alta. În acest context este deosebit de important să se insiste pe educația pentru toleranță a elevilor, întrucât mediul educațional constituie un spațiu în care elevii trebuie să exploreze diferențele nivelului de cultură și educație în relațiile interpersonale prin comunicare și cooperare pe direcția minimalizării tensiunilor personale pentru soluționarea conflictelor. Dezideratul mileniului III privind sporirea culturii toleranței arată asupra importanței toleranței, dezvoltată elevilor prin curricula pentru activitatea educativă pe măsură să-i influențeze constructiv, evidențiind pericolul indiferenței față de expansiunea intoleranței.

Pedagogia toleranței apare ca o știință preocupată de formarea profesorilor în vederea educației pentru toleranță constituie un domeniu ce creează premise pentru soluționarea contradicțiilor educaționale implicite și explicite, contribuind la crearea unei societăți tolerante.

Codul educației stipulează un sistem de principii fundamentale din care se desprinde ideea educației pentru toleranță: (a) principiul echității fără discriminare; (b) principiul relevanței – în baza căruia educația răspunde nevoilor de dezvoltare personală; (c) principiul centrării educației pe beneficiarii acesteia; (d) principiul libertății de gândire și al independenței față de ideologii, dogme religioase; (e) principiul respectării dreptului la opinie al elevului/studentului; (g) principiul asigurării egalității; (i) principiul recunoașterii și garantării drepturilor persoanelor, inclusiv a dreptului la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase; (j) principiul responsabilității comunității, a părinților și a altor actori sociali interesați; (m) principiul promovării personalului din educație [237].

Educația pentru toleranță implică respectarea normativității morale exprimate prin anumite principii: **principiul utilității** (J. Mill) maximizează avantajele și limitele care apar acolo „unde foleasele aduse de toleranță încetează de a prevala asupra daunelor”; **principiul neutralității** se exprimă „sub formă de scepticism sau de relativism moral”; **principiul respectului** pentru persoană ce susține autonomia (I. Kant), limitele apar atunci, când autonomia și raționalitatea „admit interpretări diferite” [178, p. 89].

Principiile educației pentru toleranță propuse de UNESCO vizează: acceptarea diversității culturilor lumii, recunoașterea drepturilor universale ale persoanei și a libertăților fundamentale, respectarea națiunilor, egalitatea în drepturi pentru grupuri și indivizi; promovarea drepturilor și a libertăților altora [160]. Din aceste considerente B. Reardon (2005) formulează **principiile de bază pentru practicarea toleranței în școli**: asumarea responsabilității de a educa prin și pentru toleranță; abordarea pozitivă a diversității sociale; dezvoltarea gândirii pozitive în raport cu ceilalți; concentrarea permanentă asupra similitudinilor (*lucruri care ne*

unesc și ne fac să ne simțim bine împreună); crearea unui climat cooperant în școală [126, p. 32]. Educația pentru toleranță vizează învățarea valorilor toleranței, „acceptarea diversității culturale, etnografice, nutriționale” etc., și ideea că „nu există soluții pentru toate problemele”.

În contextul mai puțin extins al cercetărilor vizând educația pentru toleranță, în baza reperelor epistemologice (C. Cramarencu, 2010 [35], G. Cozma, 2011 [33], G. Coșciug, 2011 [34], El. Drăgan, 2011 [56], M. Dulamă, 2004 [58], **formulăm un posibil concept pedagogic al educației pentru toleranță** ce constituie o nouă dimensiune a educației, care prin obiective, conținuturi și strategii specifice asigură dezvoltarea în conduita umană a valorilor toleranței (acceptarea diversității, empatia, rezistența la critici, înțelepciunea interacțiunii etc.) în perspectiva edificării culturii toleranței sociale, reprezentarea grafică a căruia urmează (Fig.2.3).

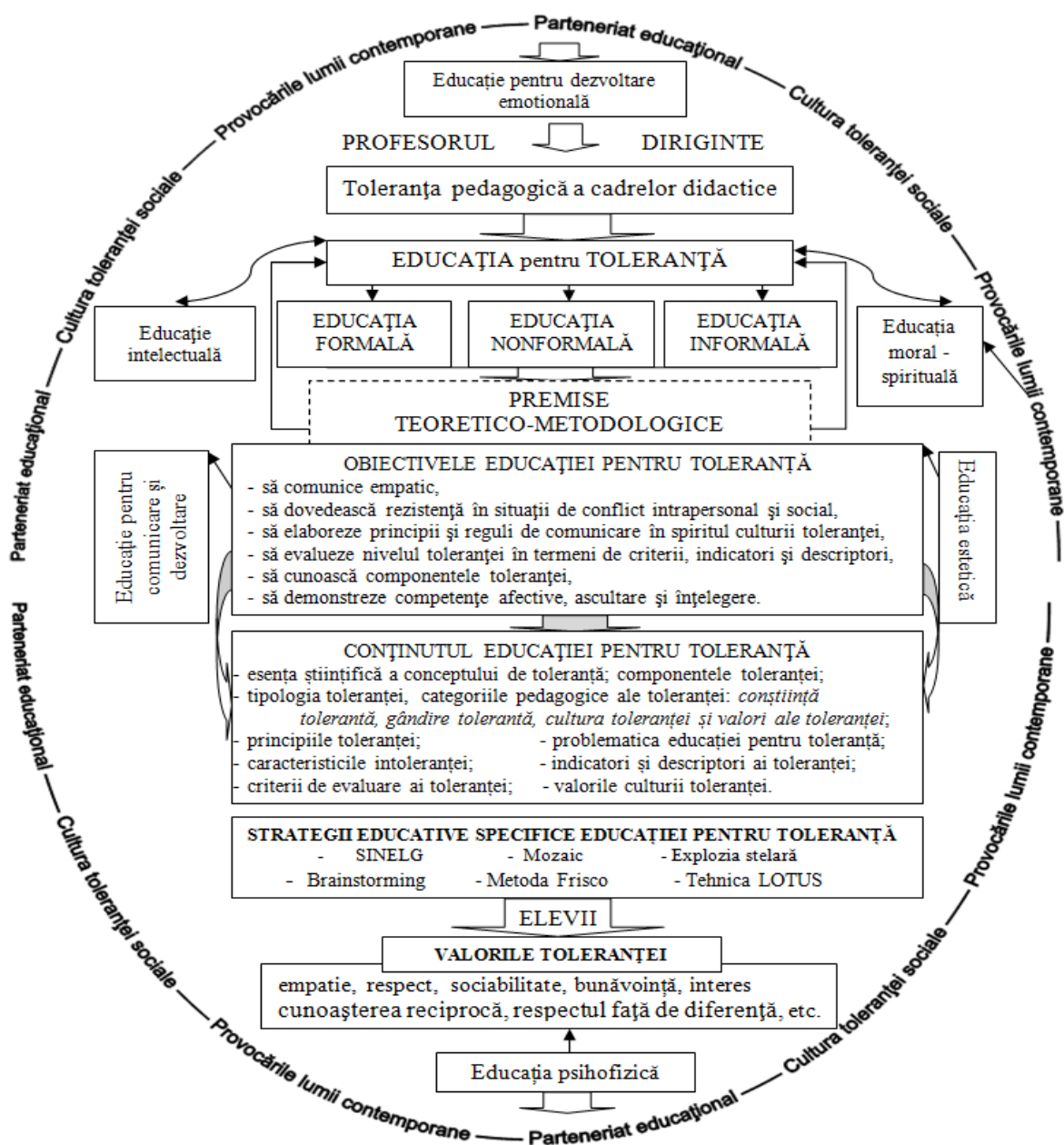

Fig. 2. 3. Conceptul pedagogic de educație pentru toleranță

În sens social, toleranța nu presupune, însă acceptarea nonvalorii și agresivității etc. Conduita tolerantă în comunicare este condiționată de prezența în conștiința umană a unor predispoziții native pentru o comunicare tolerantă [37, p. 68]. **Obiectivul general al educației pentru toleranță** anunțat pe plan global este „*recunoașterea și respectarea demnității umane*” [83, p. 19].

Scopul educației pentru toleranță este formarea conștiinței tolerante și a culturii toleranței, exprimată în valorile toleranței, prin competențe afective ce reflectă cultura socială și nivelul de educație al persoanei.

Obiectivul general al educației pentru toleranță constituie dezvoltarea capacității de a accepta diversitatea și de a se implica activ în viața socială. **Obiectivele specifice ale educației pentru toleranță vizează formarea anumitor atitudini, capacități și cunoștințe:**

- să explice semnificația toleranței,
- să cunoască componentele toleranței,
- să argumenteze necesitatea comunicării tolerante,
- să explice fenomene de intoleranță psihosocială,
- să diferențieze valorile morale de nonvalori pentru a accepta în comunicare diversitatea de opinii de ordin axiologic,
- să comunice empatic,
- să dovedească rezistență în situații de conflict intrapersonal și social,
- să elaboreze principii și reguli de comunicare în spiritul culturii toleranței,
- să evalueze nivelul toleranței în termeni de criterii, indicatori și descriptori,
- să demonstreze competențe afective [156, p. 46].

Promovarea toleranței prin modelarea atitudinilor față de diferite opinii, în sensul unei deschideri reciproce și a solidarității, trebuie realizată prin intermediul educației formale-nonformale-informale.

Educația pentru toleranță poate fi realizată prin activități educaționale, proiectate în perspectiva educației permanente pe fondul unui scop de maximă generalitate, **obiectivele specifice ale educației pentru toleranță** fiind: (a) a dezvolta un program pedagogic orientat spre valorile toleranței; (b) a aborda diferențele în manieră pozitivă; (c) a raporta toleranța la intoleranță, discriminare, rasism cultural etc.

Conținutul și strategiile educației pentru toleranță este determinat pedagogic de obiective, reflectând dimensiunea axiologică a unor finalități cu grad mai mare de generalitate, incluse în zona politicii, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Educația pentru toleranță vizează contracararea influențelor ce ar putea induce frica și excluderea altora. Educația pentru toleranță trebuie desfășurată în familie unde se produce debutul socializării copilului.

Cercetările actuale asupra problemelor relațiilor de cuplu atestă numeroase exemple de intoleranță în familie.

Tematica activităților educative pe dimensiunea *educație pentru toleranță* se va referi la următoarele **conținuturi**: esența științifică a conceptului de toleranță, componentele toleranței, tipologia toleranței, categoriile pedagogice ale toleranței: *conștiință tolerantă, gândire tolerantă, cultura toleranței și valori ale toleranței*, principiile toleranței, problematica conduitei tolerante în lumea contemporană, caracteristicile intoleranței, indicatori și descriptori ai toleranței pedagogice, criterii de evaluare ai toleranței pedagogice, valorile culturii toleranței.

Conținuturile educației pentru toleranță corespund obiectivelor specifice necesare pentru **activitatea de formare-dezvoltare a culturii toleranței**, ce pot fi operaționalizate în funcție de particularitățile de vârstă și individuale ale educaților, reprezentând informații despre valorile toleranței și valorile general-umane – binele, adevărul, frumosul etc.

Educația pentru toleranță are ca funcție pedagogică centrală - formarea-dezvoltarea conștiinței moral-civice cu deschidere spre valorile educației pentru democrație și ale educației interculturale [132, p. 80].

Metodologia educației pentru toleranță valorifică logica integrării „noilor conținuturi” în structura curriculumului școlar argumentată la nivel de UNESCO. Strategiile sunt definite ca activități prin care profesorul își administrează acțiunile în vederea atingerii scopului educației pentru toleranță [160, p. 52]. Resursele necesare pot fi identificate și valorificate prin corelația dintre educația/instruirea formală - nonformală – informală.

Activitățile specializate, realizabile într-un spațiu și timp nonformal valorifică, îndeosebi, **metoda studiului de caz și a dezbaterii demonstrative și problematizate**, integrând mai multe procedee și tehnici particulare (fișe - mobile, de opinie, chestionare, discuții în grup și microgrup, microproiecte etc.).

Strategic, este nevoie de construirea unui plan de acțiune pedagogică: (a) realizarea obiectivului central al educației pentru toleranță; (b) cercetarea mijloacelor necesare; (c) solicitarea susținerii sociale; (d) traducerea problematicii educației pentru toleranță la nivelul unui proiect; (e) sesizarea obstacolelor specifice intoleranței; (f) evidențierea avantajelor și a riscurilor [25, p. 56].

Strategiile generale ale educației pentru toleranță asigură: focalizare pe obiectivele specifice, stabilirea unor sarcini acceptate de întregul grup, ascultarea și înțelegerea, respectul de sine și ceilalți, exprimarea interesului și a acceptării, facilitarea comunicării tolerante, empatia, evitarea situațiilor de conflict, exprimarea rezistenței în comunicare [37, p. 66].

Metodologia educației pentru toleranță facilitează valorificarea principiilor toleranței în comunicarea pedagogică, folosindu-se ca suport moral prin consilierea educațională. Considerăm

eficiente metodele ce contribuie la formarea conștiinței tolerante și care dezvoltă competențele de comunicare tolerantă – **metodele expositiv-euristice** care reprezintă un continuum dintre *metodele de învățare prin receptare* și *metodele de învățare prin descoperire*: **conversația, discuția, dezbaterea** și variantele acestora (*discuția dialog, consultația în grup, discuția obișnuită de grup, discuția de tip seminar, masa rotundă, Philips-66, brainstorming, discuția dirijată (pe teme cheie, anunțate anterior), dezbaterea, discuția liberă*).

Conversația, exemplificarea demonstrativă-ilustrativă, hărțile conceptuale, convorbire generalizatoare, exercițiu-demonstrație, explicația, exerciții și teme de reflecție, diagrama cauzelor și a efectului, explorare, Turul galeriei, SINELG, Tehnica „Mozaic”, învățare prin descoperire, metoda predării/învățării reciproce (rezumând, întrebând, clarificând, prezicând), explozia stelară, studiul de caz, cercetare problematizată, scenariu, convorbire generalizatoare.

Perspectiva din care se abordează educația pentru toleranță la fiecare lecție este cea a regulilor morale. Un profesor care își propune să-i sprijine pe elevii săi în a deveni toleranți manifestă toleranță el însuși: dă dovadă de respect față de elevi, oferă libertatea de a alege, condamnă discriminările.

Toleranța ca valoare umană se reflectă în comunicare, prin educația pentru toleranță orientăm educații spre achiziția valorilor educației pentru toleranță.

Utile în acest sens, devin caracteristicile persoanei tolerante propuse de cercetătorii în domeniul pedagogiei toleranței, ilustrate în Tab. 2.6.

Tabelul 2.6.

Caracteristicile persoanei tolerante [246]

Valorile/caracteristicile toleranței	Descrierea valorilor
Atenție	arată importanța unei persoane sau a unei sarcini de lucru, dându-i concentrarea neîntreruptă.
Recunoștință	prezintă altora prin cuvinte și fapte cum au adus beneficii
Iertare	șterge greșelile celor ce au făcut rău și a nu păstrează rânchiuna
Ascultare	îndeplinește repede și cu bucurie instrucțiunile date de cei care sunt responsabili
Generozitate	administrează cu grijă resursele așa încât să se poată dăruia liber celor în nevoie
Sinceritate	exprimă dorința de a face ceea ce este bine cu motive transparente
Adevăr	câștigă încrederea viitoare prin relatarea corectă a evenimentelor trecute
Ordine	se autoorganizează pentru a avea o eficiență mai mare
Virtute	excelență morală evidentă în viața mea pe măsură ce fac este bine în mod consecvent.
Responsabilitate	a cunoaște și a face ceea ce se așteaptă de la mine
Autocontrol	a respinge dorințele greșite și a face ceea ce este bine

<i>Toleranță</i>	a realiza faptul că fiecare este la un nivel diferit de dezvoltare a caracterului
<i>Răbdare</i>	a accepta o situație dificilă fără să dai un ultimatum ca s-o îndepărtez
<i>Punctualitate</i>	a arăta stimă față de alții prin a face lucrul potrivit la momentul potrivit
<i>Creativitate</i>	a aborda o nevoie, un lucru de făcut, sau o idee dintr-o nouă perspectivă
<i>Inițiativă</i>	a recunoaște și a face ceea ce trebuie de făcut înainte
<i>Ingeniozitate</i>	a găsi utilizări practice pentru ceea ce alții ignoră sau aruncă
<i>Discreție</i>	a recunoaște și a evita cuvintele, acțiunile ce sunt rugat, pentru ceea ce alții ignoră sau aruncă, atitudinile care ar putea aduce consecințe nedorite.
<i>Hărnicie</i>	a investi timpul și energia pentru a termina fiecare muncă încredințată
<i>Sensibilitate</i>	a înțelege adevăratele atitudini și sentimente ale celor din jur
<i>Discernământ</i>	a înțelege motivele mai adânci din cauza cărora se întâmplă lucrurile
<i>Loialitate</i>	a folosi perioadele dificile pentru a demonstra devotamentul față de cei pe care îi slujesc
<i>Entuziasm</i>	a exprima bucuria prin fiecare lucru de făcut depunând tot efortul posibil
<i>Prudență</i>	a înțelege cât de importantă este potrivirea în timp pentru îndeplinirea acțiunilor concrete.
<i>Ospitalitate</i>	a împărți cu bucurie mâncarea, adăpostul sau conversația cu alții
<i>Flexibilitate</i>	disponibilitatea de a schimba planurile sau ideile în acord cu îndrumarea autorităților
<i>Curaj</i>	încrederea că ceea ce trebuie de spus este adevărat, corect și drept
<i>Conștiinciozitate</i>	a împlini ceea ce se consimte a face chiar dacă aceasta înseamnă un sacrificiu neașteptat.
<i>Chibzuință</i>	a permite însuși și altora să consume numai cât este necesar
<i>Compașiune</i>	a investi orice este necesar pentru a vindeca rănilor altora.
<i>Meticulozitate</i>	a cunoaște care factori vor diminua eficiența muncii sau a cuvintelor, dacă sunt neglijati
<i>Disponibilitate</i>	a pune propriul program și prioritățile pe locul doi după dorințele celor pe care îi slujesc
<i>Elocvență</i>	a ghida adevărurile vitale pe lângă barierele mentale ale altuia
<i>Perseverență</i>	a propune să îndeplinesc țeluri corecte la momentul potrivit, indiferent de opoziție.
<i>Respect</i>	a limita libertatea așa încât să nu ofenseze gusturile celor din jur
<i>Înțelepciune</i>	a vedea și a răspunde la situațiile vieții dintr-o perspectivă care transcede circumstanțele prezente
<i>Bucurie</i>	menținerea atitudinii bune și atunci când se confruntă cu situații neplăcute
<i>Blîndețe</i>	a ceda drepturile personale și așteptările cu dorința de a sluji.
<i>Smerenie</i>	a recunoaște că realizările rezultă din investițiile altora în viața mea

În practica educațională analiza împreună cu elevii a valorilor toleranței prin reflecții filosofice aduce beneficii în dezvoltarea personală a elevilor (elev reflexiv, învățare reflexivă,

constructivistă) și în dezvoltarea profesională a cadrelor didactice pentru îmbunătățirea relațiilor din grupul școlar și pentru interpretarea și evaluarea calității educației. Activitățile de educație a toleranței își dovedesc utilitatea în practica educațională în planul dezvoltării, formulării și prezentării modelelor de gândire tolerantă. Nivelul științific de înțelegere, explicare, interpretare accesibilă a valorilor toleranței facilitează implicarea activă a profesorilor în dezvoltarea cunoașterii pedagogice a fenomenului toleranței prin construcția proiectelor educaționale eficiente pentru dezvoltarea culturii sociale tolerante.

2.3.1. Sugestii metodologice pentru dezvoltarea curriculumului la dirigenție pe dimensiunea educației pentru toleranță

Ideea dezvoltării curriculare a apărut ca urmare a analizei curriculumului la dirigenție care a condus la constatarea privind insuficiența finalităților, conținuturilor și strategiilor proiectate/recomandate în actualul *Curriculum* cu referire la educația pentru toleranță.

În acest scop propunem completarea, adăugarea anumitor obiective, conținuturi și strategii specifice educației pentru toleranță. Orientăm acțiunile de dezvoltare curriculară spre modernizarea activității educaționale în planul educației pentru toleranță prin: **(a)** completarea obiectivelor-cadru; **(b)** renovarea conținuturilor educației pentru toleranță; **(c)** propunerea strategiilor activității educative; **(d)** optimizarea strategiilor educației pentru toleranță; **(e)** formularea criteriilor de evaluare a toleranței.

(a) Completarea obiectivelor-cadru a Curriculumului la dirigenție

Analizând obiectivele-cadru pentru preadolescenți (cl.V-VIII), constatăm premise metodologice ale ET, proiectate de concepatorii de curriculum ce permit proiectarea valorilor toleranței.

Tabelul 2.7.

Valorile educației pentru toleranță propuse în conformitate cu obiectivele-cadru (cl. V-VIII)

Obiective-cadru	Valorile educației pentru toleranță
I. Formarea conceptului de sine	• gândirea tolerantă • conștiință tolerantă
II. Formarea trebuințelor de autorealizare	• respectul de sine/de alții • autoafirmare și cooperare
Obiective-cadru	Valorile educației pentru toleranță
III. Formarea abilităților de automanagement	• managementul atitudinilor tolerante, • gestionarea relațiilor și a stresului prin comunicare tolerantă
IV. Dezvoltarea culturii comportamentale	• cultura toleranței bazată pe principii etice și morale.

Obiectivele de referință corespunzătoare obiectivelor-cadru formulate în *Curriculum* nu orientează explicit, ci doar implicit, deci insuficient activitatea educativă spre dezvoltarea valorilor toleranței. Obiectivul-cadru *IV. Dezvoltarea culturii comportamentale* presupunem se referă implicit și la cultura toleranței. Cultura comportamentală vizează, de fapt, diferite valori (morale, intelectuale, emoționale etc.), rezultate din formarea elevilor pe diferite dimensiuni ale educației. Premisele teleologice create prin obiectivul-cadru *Dezvoltarea culturii comportamentale*, ar putea include obiective de referință la educația pentru toleranță. Tabelul 2.5 include obiectivele de referință recomandate pentru integrarea valorilor toleranței în conștiința și conduita educaților.

Tabelul 2.8

Obiective de referință recomandate în vederea educației pentru toleranță (cl. V-III)

Obiective de referință	Obiective-cadru
• să exprime atitudini tolerante	I. Formarea conceptului de sine
• să-și formuleze motive pentru a accepta diferențe culturale	II. Formarea trebuințelor de autorealizare
• să demonstreze autodisciplinare emoțională pentru inhibiția impulsurilor intoleranță în limite adecvate	III. Formarea abilităților de automanagement
• să evalueze cultura toleranței proprii și a altora	IV. Dezvoltarea culturii comportamentale

(b) **Renovarea Curriculumului la dirigenție în planul conținuturilor educației pentru toleranță a preadolescenților** vizează oportunitățile pe care le oferă orele de dirigenție prin libertatea de a defini conținuturi și obiective operaționale pentru activitățile educative valorificând tematica educației pentru toleranță. În tabelul ce urmează propunem recomandări tematice de renovare a *Curriculumului la dirigenție* pe dimensiunea educației pentru toleranță.

Tabelul 2.9.

Recomandări tematice de renovare a *Curriculumului la dirigenție* pe dimensiunea educației pentru toleranță (cl. V)

O.C.	Conținuturi proiectate în <i>Curriculumul la dirigenție</i>	Conținuturi recomandate în scopul educației pentru toleranță
1. Formarea conceptului de sine	I. Persoana și identitatea sa 1.1. Omul ca parte componentă a lumii vii: asemănări și diferențe între oameni/alte ființe. 1.2. Omul și cunoașterea de sine: introspecția	1. Persoana și identitatea sa 1.1. Toleranța diferențelor. 1.2. Autoevaluarea obiectivă a toleranței/intoleranței

2. Formarea trebuințelor de autorealizare	II. Cultura dorințelor 2.1. Vârsta, stresul și alimentația. 2.2. Limitele dorințelor	II. Cultura dorințelor 2.1. Toleranța la stres ca indicator al maturizării emoționale 2.2. Acceptarea oamenilor de alte vârste, nivel de educație și stil de viață 2.3. Aprecierea justă a limitelor toleranței pentru a păstra respectul de sine
3. Formarea abilităților de automanagement	III. Cultura automanagerială 1.1. Emoțiile de bază. Autoreglarea. Rolul și importanța acestora. 1.2. Profesiile.	III. Cultura automanagerială 3.1. Autoreglarea volitivă în situații de disconfort psihologic. 3.2. Profesii ce necesită toleranță maximă.
4. Dezvoltarea culturii comportamentale	IV. Cultura și comportamentul etic 4.1. Politețea. Genul. Vestimentația. Drepturile și libertățile omului. Artă de a fi simpatic. 4.2. Norme de comportament etic în cotidian.	IV. Cultura și comportamentul etic 4.1. Modele de conduită tolerantă a oamenilor. 4.2. Principiile și regulile comunicării tolerante

Elevii ar trebui să discearnă că la nivelul societății se poate tolera diversitatea persoanelor, grupurilor și comunităților, fără a se încălca echilibrul dintre unitate și diversitate, că, deși există diferențe individuale, oamenii urmează să promoveze valorile și principiile fundamentale ale democrației, să respecte legile și să se supună acestora.

Tabelul 2.10.

Recomandări tematice de renovare a *Curriculumului la dirigenție* pe dimensiunea educației pentru toleranță (cl. VI)

O.C.	Conținuturi proiectate în <i>Curriculumul la dirigenție</i>	Conținuturi recomandate în scopul educației pentru toleranță
1. Formarea conceptului de sine	I. Persoana și identitatea sa 1.1. Familia. 1.2. Omul transmițător al genelor și valorilor familiei	1. Persoana și identitatea sa 1.3. Toleranța în familie – semn de armonie. 1.4. Învățarea valorilor toleranței prin imitarea conduitei părinților

2. Formarea trebuințelor de autorealizare	II. Cultura dorințelor 2.1. Trebuința de afiliere: apartenență, relații, colaborare. 2.2. Dorința/ trebuința/ responsabilitatea și ambiția	II. Cultura dorințelor 2.1. Aspirații de prietenie. Similitudini și diferențe. Alegerea prietenilor și cultura suportării inconveniențelor 2.2. Ambiția de a respecta principii morale și etice
3. Formarea abilităților de automanagement	III. Cultura automanagerială 3.1. Autodirijarea. Strategii individuale 3.2. Profesioniști consacrați.	III. Cultura automanagerială 3.1. Gestionarea dispoziției emoționale. 3.2. Modele de profesioniști și evaluarea toleranței acestora.
4. Dezvoltarea culturii comportamentale	IV. Cultura și comportamentul etic 4.1. Aspectul și imaginea de sine. Frumusețea veritabilă și iluzorie 4.2. Emoții. Receptivitate, tact, toleranță – condiții ale unei relații eficiente. 4.3. Comunicarea verbală. Tăcerea. Elocința. 4.4. Eticheta. 4.5. Felul de a comunica și a se comporta ca parte a identității persoanei.	IV. Cultura și comportamentul etic 4.1. Cultura emoțională – dimensiune prioritară a charisimei omului 4.2. Sensibilitate și empatie la dificultățile altora. 4.3. Respectul de alții ca semn al stimei de sine și al bune educații 4.3. Reguli ale conduitei tolerante în comunicare. 4.4. Toleranța diferențelor de norme morale și etice sau schimbarea prietenului? 4.5. Stilul tolerant de comunicare interpersonală

Pentru formarea atitudinilor în spiritul toleranței, vor fi identificate și analizate cazurile de bună conviețuire, dar și sursele culturale, sociale, economice, politice și religioase ale intoleranței care generează violență și neacceptare. Spre a contracara sau a exclude influențele negative, situațiile de învățare vor avea ca obiectiv dezvoltarea capacităților de a formula o părere proprie, de a gândi critic și de a judeca în termeni etici [59, p. 58].

„*Cel mai bun rezultat al educației este toleranța*” (Helen Keller). În acest sens educația este mijlocul cel mai eficient pentru a preveni intoleranța. Prima etapă, în sensul educației pentru toleranță, este ca fiecare persoană să-și cunoască drepturile și libertățile să fie respectate și de a promova voința de a proteja drepturile și libertățile altora.

Educația pentru diversitate asigură integrarea în școală, succesul, eficiența, iar școala trebuie să se raporteze la favorizarea unui climat flexibil, la implicarea comunității locale și la dezvoltarea incluziunii. Educația aduc în prim-plan toleranța prin cuvinte precum pace, securitate, dezarmare, drepturi și libertăți, etc.

Recomandări tematice de renovare a *Curriculumului la dirigenție* pe dimensiunea educației pentru toleranță (cl. VII)

O.C.	Conținuturi proiectate în <i>Curriculumul la dirigenție</i>	Conținuturi recomandate în scopul educației pentru toleranță
1. Formarea conceptului de sine	I. Persoana și identitatea sa 1.1. Socializarea. 1.2. Omul și lumea. Eu vreau și pot să influențez mediul meu. Puterea de influență și valorile general –umane. Perfecțiunea. Comunitatea. Patria. Europa. Terra – starea lor depinde de fiecare. 1.3. Identitatea umană.	1. Persoana și identitatea sa 1.5. Comportamentul tolerant pentru integrarea reușită în grupul școlar/social. 1.6. Învățarea toleranței pentru a rezista la dificultățile de a îmbunătăți propria identitate și imaginea comunității/patriei în lume. 1.7. Toleranța ca dimensiune a identității umane.
2. Formarea trebuințelor de autorealizare	II. Cultura dorințelor 2.1. Respectul de sine. 2.2. Munca și importanța pentru respectul de sine. Lenea 2.3. Efectele alegerii căilor inadmisibile de satisfacere a nevoilor. Furtul, violența, minciuna, trădarea	II. Cultura dorințelor 2.1. Nevoia de toleranță. 2.2. Puterea de autoînvingere în perspective dezvoltării spirituale. 2.2. Altruismul este o caracteristică a stilului tolerant de viață. 2.3. Moralitatea și înțelepciunea spiritual înseamnă libertate individuală
3. Formarea abilităților de automanagement	III. Cultura automanagerială 3.1. A fi stăpânul propriei vieți. Modalități de autoreglare: sport, creație 3.2. Calități inerente profesiilor. 3.3. Învățarea eficientă. Experiențe proprii în dezvoltarea potențialului personal. Competența și respectul. 3.4. Proiectul de dezvoltare individuală.	III. Cultura automanagerială 3.1. Proiectarea timpului individual prin respectarea timpului vieții celor din jur. 3.2. Cum aleg profesia dacă mă apreciez ca persoană tolerantă? 3.3. Formarea competențelor intelectuale și a competențelor socio-afective pentru succesul personal și autoritatea publică
2. Dezvoltarea culturii comportamentale	IV. Cultura și comportamentul etic 4.1. Comunicarea în diverse medii. 4.2. Valorile spirituale și cultura. 4.3. Vestimentația. 4.4. Măsura străduințelor de autoperfecțiune – manifestare a identității.	IV. Cultura și comportamentul etic 4.1. Competențele afective și inteligența socială. 4.2. Cultura toleranței oamenilor de diferite confesiuni și valori religioase.. 4.3. Respectul față de alte stiluri de conduită vestimentară și rezistența la prost gust de ținută vestimentară. 4.4. Stilul perfecționist de viață. 4.5. Valorile toleranței: îngăduința și deschiderea, indulgența și moralitatea, empatia și asertivitatea, bunăvoința și rezistența în proiectul de dezvoltare individuală.

Înclinarea spre intoleranță ori toleranța excesivă înseamnă încălcarea dreptului la egalitate și la diversitate. Dreptul fiecăruia poate deveni o piedică în calea exercitării drepturilor celorlalți. Necesitatea formulării **criteriilor de evaluare a toleranței elevilor** a fost determinată pentru evidența și integrarea valorilor culturii toleranței în conduita elevilor:

- acceptă și reacționează adecvat la diferențele de educație, nivel de cultură, confesiune, particularități de vârstă,
- recunoaște drepturile și libertățile altora,
- autoreglează comportamentul emoțional prin eforturi de voință,
- prezintă respect de sine/de alții și acceptă alte modele de conduită și valori,
- exprimă permanent în raport cu alții orientare emoțională pozitivă,
- susține activ principii morale și etice și întreține comunitatea de grup,
- evită confruntările, previne și soluționează conflictele,
- demonstrează flexibilitate în condiții de stress,
- demonstrează raționalitate și îngăduință la dificultățile altora,
- exprimă deschidere pentru interacțiuni comunicative,
- este sociabil inhibându-și consecvent pornirile agresive,
- exprimă simpatie, ascultând și auzind interlocutorii,
- rezistă dificultăților profesionale.

Tabelul 2.12.

Recomandări tematice de renovare a *Curriculumului la dirigenție* pe dimensiunea educației pentru toleranță (cl. VIII)

O.C.	Conținuturi proiectate în <i>Curriculumul la dirigenție</i>	Conținuturi recomandate în scopul educației pentru toleranță
1. Formarea conceptului de sine	I. Persoana și identitatea sa 1.1. Rolul social – model de conduită. Apartenența de gen și roluri sociale. 1.2. Modelul social și tendința de identificare cu el. Calități dictate de rolul social. Insuficiența de însușiri pentru adecvarea la rol. 1.3. Persoana, vârsta și dinamica rolurilor sociale. Individualitate în exercitarea rolurilor sociale. 1.4. A fi sau a părea astfel.	1. Persoana și identitatea sa 1.8. Gândire tolerant în exercitarea rolurilor sociale. 1.9. Selectarea/acceptarea modelului social și toleranța/ ignorarea nonvalorilor. Manifestări ale insuficienței de toleranță socială la copii și maturi. 1.10. Individualitate morală și schimbare în exercitarea rolurilor sociale la diferite vârste prin valorile toleranței. 1.11. Toleranța veritabilă și iluzorie. Fățarnicia în relațiile interpersonale – acceptare sau blamare. Consecințe ale fenomenului dedublării personalității în comunicare.

2. Formarea trebuințelor de autorealizare	II. Cultura dorințelor 2.1. Autorealizarea/actualizarea-trebuință umană supremă. 2.2. Autorealizarea prin intermediul comunicării. Sinceritatea, confidența, încrederea, destăinuirea. Voința în reglarea autorealizării. 2.3. Prietenia adevărată și falsă. Calitățile unui prieten adevărat. Prietenia sinceră. Diferența dintre relațiile de prietenie în grup și a prieteniei între două persoane. 2.4. Avantajele prieteniei sincere. Importanța prieteniei sincere cu persoane de același gen. Importanța prieteniei sincere cu persoane de gen opus pentru afirmare de sine. 2.5. Prietenia și manipularea 2.6. Dorințe și trebuințe. Semnificații, diferențe. Comunicarea intimă.	II. Cultura dorințelor 2.1. Asertivitatea ca model de autorealizare. 2.2. Comunicarea ca și context de autoafirmare individuală. 2.2. Altruismul este o caracteristică a stilului tolerant de viață. 2.3. Principii de selectare/ acceptare a prietenilor. Avantaje, dezavantaje. 2.4. Sinceritatea, încrederea și confidențialitate întru păstrarea libertății individuale. 2.5. Identificarea manipulatorilor între prieteni. 2.6. Cultura comunicării trebuințelor. Strategii de autoapărare în comunicarea intimă.
3. Formarea abilităților de automanagement	III. Cultura automanagerială 3.1. Emoții și sentimente. Consecințe ale emotivității etc. 3.2. Modalități de prevenire și depășire a emotivității. Emotivitate și voință. 3.3. Rațiunea și emoțiile. Responsabilitatea pentru felul de a reacționa. 3.4. Prietenia și valorile general-umane și democratice. Autodirijarea pentru păstrarea prieteniei. Drepturi, libertăți și responsabilități în relațiile de prietenie. 3.5. Aptitudini individuale pentru profesie. Aptitudini, vocația, aspirațiile. 3.6. Responsabilitatea pentru alegerea profesiei	III. Cultura automanagerială 3.1. Canalizarea adecvată a energiei emoționale pentru păstrarea sănătății mintale. 3.2. Beneficiile emotivității – starea de fericire. Delimitarea pasiunilor de sentimente prin acte de voință. Consecințele consumării iraționale și altruiste a energiei emoțiilor. Asigurarea echilibrului în consumul de energie și acceptarea investițiilor afective ale altora. 3.3. Abordarea empatică a celorlalți. Raționalizarea experiențelor de atitudine tolerantă și responsabilă. 3.4. Tenacitate în gestionarea relațiilor de prietenie prin extinderea sistemului comun al valorilor toleranței și respectarea drepturilor și libertăților interlocutorilor. 3.5. Tolerarea față de erorile proprii și ale altora în determinarea aspirațiilor legate de profesie. 3.6. Cooperare în alegerea profesiei

4.Dezvoltarea culturii comportamentale	IV. Cultura și comportamentul etic 4.1. Politețea-bunătate, toleranță, respect și omenie. 4.2. Limbajul corpului – limbajul sufletului, limbajul-verbal – limbajul minții, îngăduința - limbajul înțelepciunii. Cultura și comunicarea față de cei mai mici/vârstnici. 4.3. Clovnismul. Bravada. Agresivitatea. Fața adevărată și masca. Comportament etic/imoral. 4.4. Cultura și stilul propriu de viață-expresie a individualității. Stilul de viață - accentuarea individualității. Surse mass-media și stilul de viață.	IV. Cultura și comportamentul etic 4.1. Inteligența socială în raporturile umane. 4.2. Cultura toleranței prin limbaje variate în comunicarea cu oamenii de diferite vârste. Interpretarea semnificației comportamentului nonverbal în exprimarea compasiunii. 4.3. Recunoașterea tendințelor de agresivitate, imoralitate și atribuire a conduitei <i>Mască/false</i>. 4.4. Stil de comunicare tolerantă în limite adecvate ca model de existență umană. Modele/antimodele de cultură a toleranței în mass-media.
--	--	--

2.4. Concluzii la capitolul 2

1. Demersul investigățional teoretic dezvoltat în capitolul 1 ne-a permis să concluzionăm, în primul rând, despre statutul incert al toleranței ca și concept-cheie în cercetările din domeniul pedagogiei toleranței deoarece este insuficient de fundamentat științific la nivelul nucleului epistemologic, în al doilea rând, rămâne puțin studiat și clarificat în planul esenței teoretice termenul toleranță pedagogică, fapt care ne-a motivat spre a defini elementele toleranței pedagogice în termeni de atitudini, capacități și cunoștințe care au fost corelate principial cu funcțiile educației contemporane și ale toleranței pedagogice, cu rolurile profesionale și competențele cadrelor didactice necesare pentru exercitarea eficace a acestora. Constatăm din cele anterior menționate că componentele cognitivă, afectivă și psihomotorie a toleranței pedagogice vor permite o mai eficientă valorificare a competențelor profesionale și integrarea TPCD în referențialul profesional al cadrelor didactice.

2. Cadrul metodologic al cercetării procesului de formare a toleranței pedagogice s-a constituit prin sinteza teoretică și valorificarea unui sistem de teorii privind toleranța, modele ale toleranței și principii ale dezvoltării comportamentului deontologic tolerant care au făcut posibilă elaborarea Modelul teoretic al toleranței pedagogice, ce reprezintă viziunea noastră asupra structurii și conținutului acestui concept din perspectiva axiologiei educației. Definiția toleranței pedagogice formulată în cercetare constituie una renovată și dezvoltată pornind de la investițiile teoretice ale predecesorilor preocupați de studiul toleranței pedagogice, în special. Descifrarea conotației științifice a termenului TPCD apare în domeniul eticii pedagogice și va crea reale condiții prin dezvoltarea la studenții pedagogi a acesteia pentru implementarea principiilor culturii toleranței în cadrul educației pentru toleranță din mediul educațional.

3. Au fost elucidate determinările sociale ale educației pentru toleranță în lumea contemporană, atât la nivelul examinării contextului educațional, cât și printr-o analiză retrospectivă a factorilor socioculturali ce subliniază importanța întemeierii științifice a educației pentru toleranță ca nouă provocare educației. Examinând curriculumul la dirigenție pentru învățământul preuniversitar constatăm deficitul finalităților și a conținuturilor educației pentru toleranță și în acest scop apare evidentă necesitatea de a dezvolta curriculumul la dirigenție pe această dimensiune a educației – E.T. ca expresie de conținut pedagogic oportun într-o societate multiculturală. Propunerile de dezvoltare a curriculumului la dirigenție pe dimensiunea educație pentru toleranță au rezultat din comunicarea cu profesorii școlari și au fost întemeiate științific prin conceptul pedagogic de educație pentru toleranță, pe care l-am propus spre implementare.

3. PRAXIOLOGIA FORMĂRII TOLERANȚEI PEDAGOGICE A CADRELOR DIDACTICE ÎN PERSPECTIVA EDUCAȚIEI PENTRU TOLERANȚĂ

Capitolul include descrierea designului cercetării experimentale a toleranței pedagogice a cadrelor didactice în procesul pregătirii profesionale inițiale și a formării continue a profesorilor școlari în vederea implementării conceptului pedagogic de educație pentru toleranță în învățământul preuniversitar. Conținutul capitolului include praxiologia valorificării metodologice a elaborărilor conceptuale (Modelul teoretic al toleranței pedagogice și Conceptul educație pentru toleranță), proiectate ca rezultat al studierii preceptelor cercetării teoretice și implementate în Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă” din Chișinău și în instituții preuniversitare de învățământ. Rezultatele cercetării experimentale și statistice relevă valori medii comparate, ilustrate prin argumente științifice și statistice în textul capitolului, ce confirmă eficiența Strategiei de formare a toleranței pedagogice a cadrelor didactice în scopul educației pentru toleranță a elevilor, prin acțiuni experimentale de construcție și dezvoltare a curriculumului pedagogic universitar, de pregătire profesională a studenților pedagogi în planul toleranței pedagogice, de dezvoltare profesională continuă a cadrelor didactice orientate spre crearea culturii toleranței în mediul educațional.

3.1. Demersul experimental al cercetării toleranței pedagogice

Punctul de plecare în demararea cercetării experimentale l-au constituit direcțiile investigării toleranței, în general, și a toleranței pedagogice, în special: (a) ca rezistență psihologică [191], (b) ca unitate a competențelor profesionale și a trăsăturilor de personalitate [72] și (c) ca poziționare prosocială pozitivă [126]. Prin cercetarea experimentală a dezvoltării toleranței pedagogice a cadrelor didactice în perspectiva educației pentru toleranță în spiritul culturii emoționale, am debutat cu identificarea premiselor curriculare în învățământul superior pedagogic care asigură pregătirea profesională a cadrelor didactice pe dimensiunea studiată a profesionalizării pedagogice.

Obiectivele investigației experimentale au presupus următoarele acțiuni:

- determinarea problematicii formării toleranței pedagogice și a educației pentru toleranță în context profesional;
- construcția instrumentarului de evaluare a gradului de formare a toleranței pedagogice a studenților pedagogi și a profesorilor școlari;
- descrierea particularităților dezvoltării toleranței pedagogice, stabilite în indicatori și descriptori ai toleranței pedagogice și dezvăluite în valori ale culturii toleranței specifice mediului educațional;

- elaborarea și validarea experimentală a *Strategiei formării toleranței pedagogice în scopul educației pentru toleranță a elevilor.*

Eșantionul cercetării.

Experimentul pedagogic a fost desfășurat în Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă” din Chișinău, Facultatea Pedagogie, eşantionul experimental fiind constituit din:

(a) 30 de studenți - grup experimental (EE) și 30 de studenți - grupul de control (EC) de la facultatea Pedagogie, specialitatea Pedagogie și limba engleză anul I, II, specialitatea Pedagogie socială anul I, II,

(b) 40 profesori școlari (diriginți) din gimnaziul „N. Holban” din s. Scorțeni și din liceul „Gh. Ghimpu” din Chișinău.

(c) 108 elevi din gimnaziul „N. Holban” din s. Scorțeni și din liceul nr. 94 „Gh. Ghimpu” din Chișinău.

Acțiunile experimentale au fost realizate pe parcursul anilor 2011-2014 pe un eşantion total de 208 subiecți, reprezentați în figura 3.1.

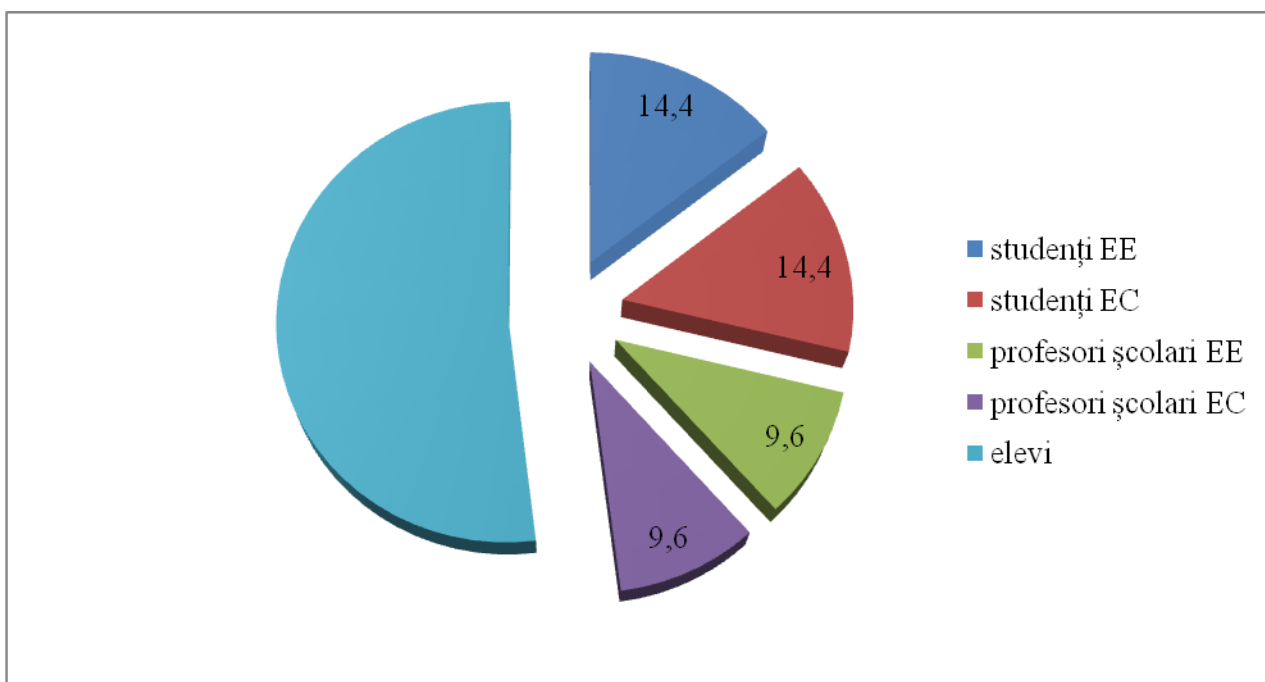

Fig. 3.1. Eșantionarea subiecților cercetării (%)

Demersul cercetării prezintă descrierea acțiunilor experimentale la etapa de constatare (2011) care a vizat proiectarea și organizarea experimentului pedagogic având ca obiective: evaluarea gradului de formare și a particularităților dezvoltării toleranței pedagogice a studenților și a profesorilor școlari, identificarea reprezentărilor profesorilor școlari și a elevilor despre educația pentru toleranță.

Examinarea cadrului teoretic al dezvoltării toleranței pedagogice a studenților a condus la:

A. formularea criteriilor și indicatorilor toleranței pedagogice ce au permis evaluarea culturii toleranței în mediul educațional.

B. stabilirea specificului și nivelurilor dezvoltării toleranței pedagogice stabilite prin metode cantitative și calitative în raport cu dimensiunile principale ale toleranței.

C. determinarea reprezentărilor cadrelor didactice și a elevilor privind toleranță pedagogică;

D. elaborarea *Strategiei dezvoltării toleranței pedagogice a cadrelor didactice* (SDTPCD).

Instrumentele de cercetare a toleranței pedagogice sunt reprezentate de testul de autoevaluare a toleranței pedagogice, grilă de observație/evaluare a toleranței pedagogice, chestionar de evaluare a reprezentărilor profesorilor despre educația pentru toleranță și Anchetă de apreciere a reprezentărilor elevilor despre toleranță.

Tabelul 3.1.

Metodologia cercetării experimentale

Eșantion	Instrumente de investigație	Etape
1. Studenți pedagogi: SEE (30) SEC (30) Facultatea Pedagogie UPSC	1.1. TEST de autoevaluare a toleranței pedagogice	Constatare
	1.2. GRILĂ de observație/evaluare a toleranței pedagogice	Validare
2. Profesori - diriginți: PEE (20) din liceul „Gh.Ghimpu” din com. Colonița, Chișinău. PEC (20) din gimnaziul „N. Holban” din s. Scorteni	2.1. Chestionar de evaluare a reprezentărilor profesorilor despre educația pentru toleranță	Constatare
	2.2. Test de autoevaluare a toleranței pedagogice	Constatare
	2.3. Grilă de observație/evaluare a toleranței pedagogice	Validare
3. Elevi: Elevii - EE (54), liceul nr. 94 „Gh.Ghimpu” din Chișinău Elevii - EC (54) gimnaziul „N. Holban” din s. Scorteni, Telenești	3.1. Anchetă (orală) de apreciere a reprezentărilor elevilor despre toleranță	Validare

Proiectarea metodologiei cercetării a fost realizată prin elaborarea instrumentelor de cercetare itemii cărora au fost concepuți în conformitate cu variabilele preluate în cercetare prin studiul literaturii din domeniul Pedagogia toleranței. În Tab. 3.2. urmărim corespondența pe orizontală între itemii/întrebările instrumentelor de cercetare, elaborate în conformitate cu variabilele cercetării, definite pe cele două dimensiuni prioritare ale toleranței pedagogice (internă și externă) ce permit identificarea dificultăților de formare.

Tabelul 3.2.

Corespondența variabilelor cercetării cu itemii instrumentelor de investigație

Variabilele cercetării	Itemii testului de autoevaluare a toleranței pedagogice	Itemii grilei de observație a toleranței pedagogice
Toleranța internă		
1.maturitatea psihologică	1. Demonstrați echilibru emoțional pentru a înțelege și comunica cu interlocutorii?	1. maturitatea psihopedagogică
2.rezistența psihosocială	2. Rezistați la solicitări multiple și tensiuni ale mediului social?	2. rezistența psihosocială în mediul educațional
3.acceptarea diferențelor	3. Acceptați cu încredință că viziunile și acțiunile oamenilor sunt diferite de convingerile dvs?	3. acceptarea respectuoasă a diferențelor de mentalitate și stil comportamental
4.suportarea inconveniențelor	4. Suportați incomodități în relații fără a ignora oamenii?	4. suportarea neignorantă a inconveniențelor profesionale
5.receptivitatea volitivă	5. Exprimați clar sensibilitatea față de problemele altora?	5. receptivitatea volitivă în situații dificile
6.poziționarea responsabilă	6. Vă expuneți coerent responsabilitatea în raport cu alții?	6. poziționarea responsabilă în raport cu educații
Toleranță externă		
7. suprimarea agresivității	7. Reușiți să vă rețineți impulsurile agresive în relațiile interpersonale?	7. suprimarea explicită a agresivității
8.orientarea emoțională pozitivă	8. Demonstrați dispoziție pozitivă în comunicare?	8.orientarea emoțională pozitivă
9.flexibilitatea	9. Gestionați flexibil stresul?	9. flexibilitatea în condiții de stres
10.empatia	10. Insistați să vă transpuneți în condiția altuia pentru a-l susține moral.	10. empatia în comunicare
11.sociabilitatea pedagogic	11. Simțiți plăcere în cooperarea cu elevii?	11. sociabilitatea pedagogică
12.umanismul	12. Reacționați cu bunăvoință la rugămintea altora?	12. consecvența umanismului

Întrebările din instrumentele de cercetare elaborate au fost gândite să reprezinte cele mai relevante valori ale toleranței pedagogice a cadrelor didactice ce ar facilita crearea mediului

favorabil educației în spiritul culturii toleranței: maturitatea psihologică, rezistența psihosocială, acceptarea diferențelor, suportarea inconveniențelor, receptivitatea volitivă, poziționarea responsabilă.

A. Descrierea instrumentelor de cercetare

A.1. Testul de autoevaluare a toleranței pedagogice conține enunțuri referitoare la diverse aspecte ale vieții profesionale. Fiecare dintre întrebările testului presupune selectarea uneia din următoarele variante de răspuns: (a) întotdeauna, (b) rareori, (c) niciodată. Subiecții sunt rugați să selecteze din cele propuse varianta ce corespunde cel mai mult reprezentărilor sale.

Prima întrebare „*Demonstrați echilibru emoțional pentru a înțelege și comunica cu interlocutorii?*” vizează, în mod direct, maturitatea psihologică, deoarece această variabilă constituie premisa stăpânirii de sine în raporturile interpersonale cu reprezentanții altor opinii în mediul profesional al cadrelor didactice. „*Rezistați la solicitări multiple și tensiuni ale mediului social?*” este **a doua întrebare a testului** orientată spre măsurarea rezistenței psihosociale ca variabilă nu mai puțin importantă în studiul toleranței. **A treia întrebare** „*Acceptați cu încredință că viziunile și acțiunile oamenilor sunt diferite de convingerile dvs?*” măsoară indirect gradul de acceptare a diferențelor. **Întrebarea a patra** „*Suportați incomodități în relații fără a ignora oamenii?*” „*Exprimați clar sensibilitatea față de problemele altora?*” constituie **întrebarea a cincea** ce vizează gradul de suportare a inconveniențelor. „*Vă expuneți coerent responsabilitatea în raport cu alții?*” este întrebarea prin care apreciem receptivitatea volitivă în condiții psihopedagogice tensionante. **A șasea întrebare** „*Vă expuneți coerent responsabilitatea în raport cu alții?*” urmărește poziționarea responsabilă în raport cu interlocutorii. „*Reușiți să vă rețineți impulsurile agresive în relațiile interpersonale?*” este **întrebarea a șaptea** prin care se apreciază măsura în care se reușește suprimarea agresivității. „*Demonstrați dispoziție pozitivă în comunicare?*” este **întrebarea a opta** ce vizează orientarea emoțională pozitivă a subiecților. **Întrebarea a noua** „*Gestionați flexibil stresul?*” urmărește gradul de flexibilitate. „*Insistați să vă transpuneți în condiția altuia pentru a-l susține moral?*” este **întrebarea a zecea** care apreciază gradul de empatizare în raporturile interpersonal. „*Simțiți plăcere în cooperarea cu elevii?*” este **întrebarea a XI**, ce vizează sociabilitatea pedagogică. **Ultima întrebare a testului, a XII** „*Reacționați cu bunăvoință la rugămintea altora?*” apreciază umanismul.

A 2. Grila de observație/evaluare a toleranței pedagogice este elaborată pentru a fi aplicată la etapa de validare a experimentului pedagogic (vezi rezultatele în capitolul III, paragraful 3.3). Grila de observație a toleranței pedagogice conține 12 itemi vizând variabilele cercetării care corespund valorilor toleranței pedagogice (1 - maturitatea psihopedagogică, 2 - rezistența

psihosocială în mediul educațional, 3 - acceptarea respectuoasă a diferențelor de mentalitate și stil comportamental, 4 - suportarea neignorantă a inconvenientelor profesionale, 5 - receptivitatea volitivă în situații dificile, 6 - poziționarea responsabilă în raport cu educații, 6 - suprimarea explicită a agresivității, 7 - orientarea emoțională pozitivă, 8 - flexibilitatea în condiții de stres, 9 - empatia în comunicare, 10 - sociabilitatea pedagogică și 11 - consecvența umanismului).

A 3. Chestionarul de evaluare a reprezentărilor profesorilor despre educația pentru toleranță conține 5 întrebări care au fost adresate profesorilor școlari până la aplicarea programului de formare experimentală pentru a descoperi problemele cu care se confruntă cadrele didactice în proiectarea și realizarea activității educative la tematica ce vizează educația pentru toleranță. Prin întrebarea I. *„Explicați conceptul de educație pentru toleranță a elevilor”* am intenționat să clarificăm ce semnificație atribuie profesorii conceptului pedagogic educație pentru toleranță. Întrebarea II. *„Considerați suficiente temele de educație pentru toleranță în curriculumul la dirigenție?”* a vizat descoperirea opiniei profesorilor despre gradul de reflectare a acestei dimensiuni a educației în curriculumul la dirigenție la nivel de obiective și unități de conținut. A III-a întrebare a chestionarului *„Formulați 2 teme de educație pentru toleranță în învățământul gimnazial”* a solicitat profesorilor un exercițiu de proiectare curriculară pentru a consolida reprezentările noastre despre măsura în care aceștia înțeleg complexa arie a pedagogiei toleranței. Întrebarea a IV – a *„Argumentați necesitatea educației pentru toleranță în școală”* a plasat profesorii în condiția să formuleze raționamente teoretice și praxiologice privind importanța educației pentru toleranță în mediul școlar, să rămână provocați în sensul importanței de a gândi un sistem de acțiuni educative pe această direcție pentru a anticipa sistemul problemelor generate de fenomenul intoleranței psihologice și sociale. Ultima a V – a întrebare *„Numiți valorile educației pentru toleranță”* a presupus un alt efort intelectual al cadrelor didactice de enumerare a valorilor culturii toleranței pentru a conceptualiza strategia de formare în cheia lacunelor descoperite.

A 4. Ancheta de apreciere a reprezentărilor elevilor despre toleranță conține întrebări prin care am intenționat să aflăm dacă elevii au reprezentări clare despre semnificația toleranței, ceea ce ar constitui pentru noi un argument pentru a crede că profesorii – diriginți proiectează și realizează activități educative pe dimensiunea educației pentru toleranță. Întrebările anchetei sunt formulate pentru a afla care dintre categoriile toleranței sunt cunoscute elevilor și dacă acestea sunt satisfăcătoare în pregătirea elevilor pentru viața socială. Ne referim, de fapt, la conștiința tolerantă a acestora, la orientarea gândirii tolerante pe direcția comunicării bazate pe inteligență emoțională, care creează reale premise pentru extinderea în comunitatea școlară a valorilor

culturii toleranței. Aceste și alte valori ale culturii sociale vor asigura șanse unei depline adaptări și unei bune integrări ale elevilor în context social.

B. Prezentarea și interpretarea datelor experimentale

(Testul de evaluare a toleranței pedagogice)

Figurile și tabelele ce urmează prezintă calitatea toleranței pedagogice a studenților și profesorilor școlari. Comparând datele eșantionului total obținute din aplicarea testului de autoevaluare a toleranței pedagogice a studenților și profesorilor școlari, constatăm faptul că ultimii (profesorii în primii 5 ani de activitate pedagogică), prezintă rezultate care se concentrează preponderent la nivelul mediu (50,8 %) și înalt (29,4 %) al toleranței pedagogice.

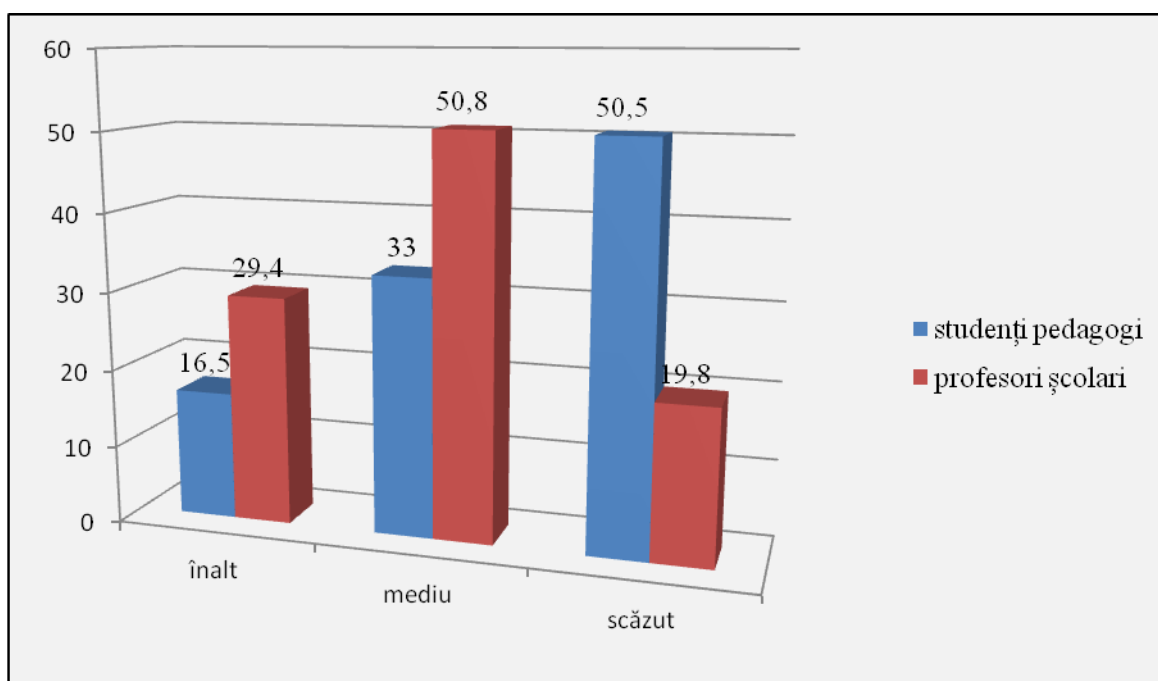

Fig. 3.2. Nivelul toleranței pedagogice a studenților și a profesorilor școlari (%)
(eșantion general, 60 studenți, 40 profesori școlari)

Profesorii școlari, deși sunt mai bine formați decât studenții care în planul toleranței pedagogice înregistrează doar 16,5 % pentru nivelul înalt, 33,0 % pentru nivelul mediu și 50,5% pentru nivelul scăzut, profesorii, totuși, la fel ca și studenții, demonstrează încă nivel insuficient de formare a toleranței pedagogice.

Datele generale acumulate pe întreg eșantionul de subiecți scot în evidență un sistem de probleme generate de nedezvoltarea toleranței pedagogice atât în mediul studenților, cât și a profesorilor – contextul școlar: conflicte interpersonale frecvente până la agresivitate în raport cu educații și cu colegii, interacțiuni sporadice dintre membrii corpului didactic care nu întotdeauna dovedesc comunitate de aspirații, dezinteres pentru creșterea profesionalismului pedagogic, fapt care se explică prin amplificarea condiției sociale necorespunzătoare a cadrelor didactice în

raport cu alte profesii cu un statut mai prestigios. Agravarea acestor dificultăți în mediul profesional se reflectă și asupra studenților pedagogi, care fiind conștienți de perspectiva integrării sale sociale, dezvoltă același tip de atitudini profesionale.

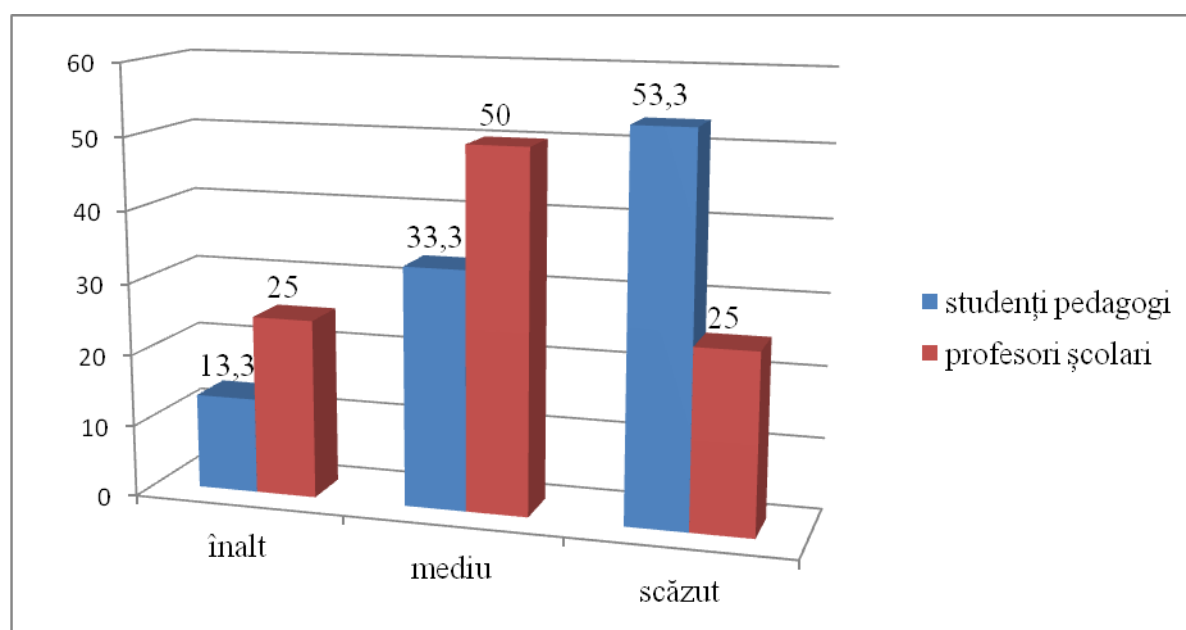

Fig. 3.3. Nivelul comparat ale toleranței pedagogice a studenților și a profesorilor școlari (%)
(testul de autoevaluare a TP, constatare EE)

În cazul examinării datelor doar a eșantionului experimental de profesori școlari se constată rezultate mai înalte (înalț – doar 25,0 %, scăzut – tocmai 25,0 % și înalt – 50,0 %) comparativ cu cele ale grupului de studenți (mediu – 33,3 %, înalt – 13,3 % și scăzut – 53,3 %), fapt care ne motivează pentru proiectarea anumitor acțiuni de îmbunătățire a toleranței atât în plan intern, cât și în plan extern. O analiză calitativă mai atentă a conduitei studenților în cadrul cursurilor universitare a permis desrierea caracteristicilor principale a nivelurilor toleranței pedagogice evidențiate în procesul experimentului.

Tabelul 3.3.

Caracteristici ale toleranței pedagogice în plan intern și extern

Toleranță pedagogică internă	Toleranță pedagogică externă
- dezechilibru emoțional, - instabilitate psihologică în variate circumstanțe educaționale, - reacționare neadecvată în condiții tensionante de stres, - dezinteres pentru acțiuni în spiritul dreptății și al adevărului social, - minim spirit de receptivitate.	• tratarea cu indiferență a colegilor și a elevilor, • inacceptarea unor inconveniențe, • neângăduință în apropierea față de alții, • bunătate condiționată de interese, • minime exigențe față de sine și maxime față de ceilalți, • fals în comunicare, • moralitate afișată nesusținută de autenticitatea convingerilor morale.

Caracteristicile identificate în conduita grupurilor experimentale denotă dezvoltarea nesatisfăcătoare atât a toleranței pedagogice interne exprimate prin *imaturitate psihologică, rezistență psihosocială scăzută și acceptarea sporadică a diferențelor de mentalitate și stil comportamental*, cât și a toleranței pedagogice externe reflectată în *suprimarea nepermanentă a agresivității, orientarea emoțională schimbătoare și minimă flexibilitate a conduitei*. Tab. 3.4. prezintă rezultatele comparate ale grupului experimental și de control pe valorile TPCD.

Tabelul 3.4.

Date experimentale comparate (EE - EC) privind nivelul de formare a valorilor toleranței pedagogice a studenților (test de autoevaluare a toleranței pedagogice, constatare)

Variabile ale cercetării	Nivelul											
	Scăzut				Mediu				Înalt			
	EE		EC		EE		EC		EE		EC	
	Nr. subiecți	%	Nr. subiecți	%	Nr. subiecți	%	Nr. subiecți	%	Nr. subiecți	%	Nr. subiecți	%
1. Maturitatea psihologică	18	60,0	15	50,0	10	33,3	11	36,7	2	6,7	4	13,3
2. Rezistența psihosocială	18	60,0	18	60,0	9	30,0	10	33,3	3	10,0	2	6,7
3. Acceptarea diferențelor	13	43,3	16	53,3	13	43,3	10	33,3	4	13,3	4	13,3
4. Suportarea inconvenientelor	16	53,3	16	53,3	8	26,7	9	30,0	6	20,0	5	16,7
5. Receptivitatea volitivă	15	50,0	17	56,7	10	33,3	9	30,0	5	16,7	4	13,3
6. Poziționarea responsabilă	18	60,0	13	43,3	9	30,0	11	36,7	3	10,0	6	20,0
7. Suprimarea agresivității	13	43,3	14	46,7	11	36,7	9	30,0	6	20,0	7	23,3
8. Orientarea emoțională pozitivă	14	46,7	18	60,0	6	20,0	8	26,7	10	33,3	4	13,3
9. Flexibilitatea	12	40,0	15	50,0	15	50,0	10	33,3	3	10,0	5	16,7
10. Empatia	17	56,7	15	50,0	8	26,7	9	30,0	5	16,7	6	20,0
11. Sociabilitatea pedagogică	19	63,3	16	53,3	7	23,0	8	26,7	4	13,3	6	20,0
12. Umanismul	18	60,0	19	63,3	8	26,7	6	20,0	4	13,3	5	16,7

Examinarea datelor permite a constata cu regret că problemele de conflict pedagogic din mediul educațional se explică prin nivelul scăzut al umanismului studenților (60,0 %), al rezistenței psihosociale (60,0 %), al empatiei (56,7 %), al maturității psihologice (60,0 %) și al poziționării responsabile (60,0 %) caracteristici asociate și vârstei tinereții.

Figura 3.4. prezintă nivelurile de formare a valorilor toleranței pedagogice a profesorilor școlari derivate din aplicarea testului de autoevaluare, care surprinde date ce explică multiple conflicte pedagogice din instituțiile de învățământ. Spre exemplu vorbitoare, în acest sens, nivelul scăzut al umanismului (5,0 %), al flexibilității comportamentale (10,0 %) și al suprimării agresivității (5,0 %). Presupunem că aceste dificultăți deontologice rezultă din varietatea responsabilităților profesionale ale cadrelor didactice ce constituie un serios factor de stres ce pune în pericol sănătatea mintală a acestora și renunțarea la activitatea pedagogică.

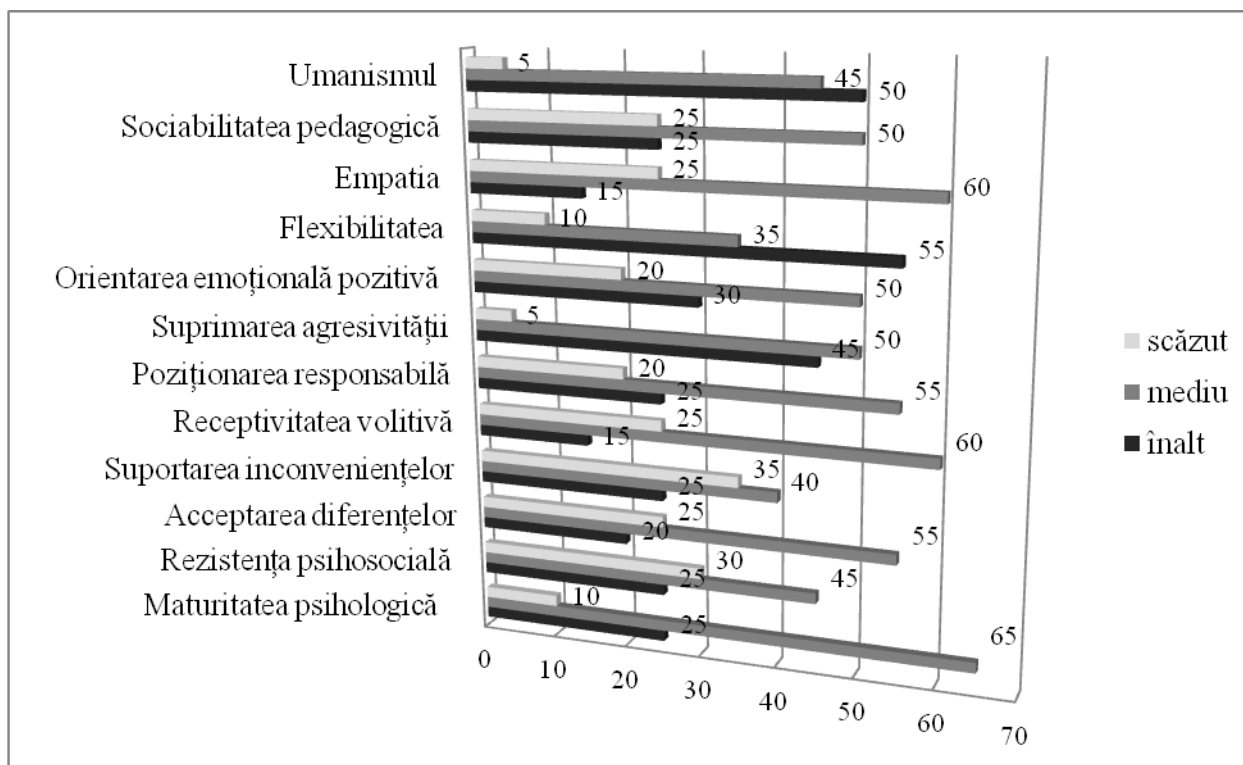

Fig. 3.4. Niveluri de formare a valorilor toleranței pedagogice la profesorii școlari (EE)

Dealtfel, *toleranța și rezistența la stres* apar în literatura de domeniu ca indicatori ai profesionalismului pedagogic. Se constată în primii 5 ani de activitate pedagogică probleme de maturitate psihologică (10,0 %) care generează dezechilibru emoțional și conflicte relaționale. Activitatea pedagogică constituie acceptarea unei munci emoționale pe termen lung (operarea nu doar cu anumite conținuturi informaționale, ci mai ales cu cele afectiv-atitudinale). Învățarea socială și formarea de către profesorii școlari a competențelor afective pentru sporirea culturii emoționale devine o soluție pedagogică real aplicabilă în procesul de pregătire a cadrelor didactice ce ar anticipa multitudinea problemelor de gândire și conduită intolerantă.

Compararea datelor statistice a constituit o procedură experimentală ce permite concluzia despre diferențe minime la această etapă a cercetării între SEE, PEE și SEC, PEC care furnizează date necesare pentru compararea valorilor medii la etapa de validare a programului

de formare a studenților pedagogi și profesori școlari. Aceste date rezultă din gradul relativ omogen de formare profesională a studenților pedagogi.

Tabelul 3.5.

Diferențe statistice comparate (EE-EC) privind gradul de formare a valorilor toleranței pedagogice a studenților

Variabile ale cercetării	Media aritmetică (mean)		T - test	Probabilitatea Sig, p
	EE	EC		
1. maturitatea psihologică	14,66	16,33	0,95	-
2. rezistența psihosocială	15,00	14,66	0,19	-
3. acceptarea diferențelor	17,00	16,00	0,54	-
4. suportarea inconveniențelor	16,66	16,33	0,16	-
5. receptivitatea volitivă	16,66	15,66	0,52	-
6. poziționarea responsabilă	15,00	17,66	1,41	-
7. suprimarea agresivității	17,66	17,66	-	-
8. orientarea emoțională pozitivă	18,66	15,33	1,57	-
9. flexibilitatea	17,00	16,66	0,18	-
10. empatia	16,00	17,00	0,49	-
11. sociabilitatea pedagogică	15,00	16,66	0,84	-
12. umanismul	15,33	15,33	-	-

Rezultatele cercetării la etapa de constatare grupul experimental și de control studenți (EE-EC) nu prezintă diferențe statistice semnificative.

Tabelul 3.6.

Diferențe statistice comparate (EE-EC) privind gradul de formare a valorilor toleranței pedagogice a profesorilor

Variabile ale cercetării	Media aritmetică (mean)		T - test	Probabilitatea Sig, p
	EE	EC		
1. maturitatea psihologică	22,00	22,00	-	-
2. rezistența psihosocială	19,50	19,50	-	-
3. acceptarea diferențelor	19,50	19,50	-	-
4. suportarea inconveniențelor	19,00	19,00	-	-
5. receptivitatea volitivă	19,00	19,50	- 0, 25	-
6. poziționarea responsabilă	20,50	20,50	-	-
7. suprimarea agresivității	21,00	23,00	- 0, 91	-
8. orientarea emoțională pozitivă	19,00	22,00	- 1, 34	-
9. flexibilitatea	17,00	24,50	- 3, 17	-
10. empatia	19,00	19,00	-	-
11. sociabilitatea pedagogică	20,00	20,00	-	-
12. umanismul	20,00	23,00	- 1, 24	-

Mediile aritmetice obținute de grupul EE și EC de profesorii școlari nu prezintă diferențe, constatându-se valoarea de (0 %), ceea ce ne permite a concluziona despre condiția inițială identică a EE și a EC de subiecți luați în cercetare.

C. Prezentarea și interpretarea datelor experimentale (*Chestionar de evaluare a reprezentărilor profesorilor despre educația pentru toleranță*) scopul aplicării căruia a constituit stabilirea premiselor praxiologice de la care putem debuta în programul nostru de îmbunătățire a pregătirii inițiale a cadrelor didactice pe dimensiunea educației pentru toleranță și determinarea unor lacune în acest proces, care devin evidente în câmpul profesional și cum am anticipa aceste probleme.

La întrebarea 1. *Explicați conceptul de educație pentru toleranță a elevilor*, profesorii școlari au oferit variate răspunsuri ce dovedesc înțelegerea insuficientă și parțială a semnificației conceptului pedagogic *educație pentru toleranță*.

Variantele de răspuns colectate de la profesori au inclus următoarele afirmații: „*toleranță – smerenie, respectarea opiniei altei persoane, modul de comportare și de gândire, responsabilitate*”; „*T. este unul din cele mai importante domenii de educație a tinerilor (elevilor), „educația atitudinii față de societate (oameni)”*”; „*educația pentru toleranță le permite elevilor crearea legăturilor elevilor*”, „*crearea legăturilor stabile cu persoanele apropiate*”; „*educația pentru toleranță reprezintă respectul modului său de gândire și de comportare și a celorlalți din jur*”; „*formarea la elevi a abilităților de a se tolera unii pe alții, de a se accepta reciproc*”; „*de a se exprima corect, de a comunica*”; „*calitatea de a fi îngăduitor, inteligent cu alții,*”; „*a acorda copiilor dreptul de a-și vedea respectată propria persoană și identitatea*”; „*educația pentru toleranță îi ajută pe elevi să fie mai receptivi, mai înțelegători pentru crearea unor legături stabile cu colegii, persoane apropiate*”; „*este metoda de a trata cu îngăduință, răbdare persoanele din jur*”; „*a fi tolerant – a fi capabil să respecte opinia, gândirea, naționalitatea altor persoane din jur*”; „*se înțelege de a trece cu îngăduință, calm peste unele abateri de la normele de conduită*”; „*este un termen social, etic și religios și definește respectul libertății altuia, a modului său de gândire și de comportare*”; „*toleranța este felul de a fi*” etc.

Examinând afirmațiile profesorilor se constată că reprezentările acestora deși converg spre ideea de a înțelege corect valoarea semnificativă a educației pentru toleranță, sunt încă imprecise pentru a obține atingerea performanțelor dorite în acest sens.

Tabelul 3.7.

Reprezentările profesorilor școlari despre educația pentru toleranță (itemul 1)

Reprezentările profesorilor școlari
- toleranța este respectul, acceptarea și aprecierea diversității culturilor lumii, - educația pentru toleranță înseamnă compasiune; - este necesară activitatea educativă teoretică și practică pentru a promova îngăduința, răbdarea și acceptarea în rândurile elevilor; - dezvoltarea competenței de îngăduință și indulgență în relația cu oamenii din jur; - toleranța înseamnă o atitudine binevoitoare ce presupune reacția la intoleranță; - bunul simț de a nu fi egoist și de a înțelege că ceva ce pentru tine este poate lipsit de importanță, pentru altul se situează pe primul loc, adică armonie; - permite elevilor să fie mai receptivi la schimbările din societate; - toleranța înseamnă educarea elevilor, a unor atitudini, modul de a fi a altor persoane; - de a respecta libertatea elevului și modului său de gândire, comportare precum și opiniilor sale de orice natură; - a lua în considerație punctul de vedere al fiecărui elev și a promova între elevi simțul respectului reciproc; - o diversitate de activități teoretice și practice bazate pe antrenarea răbdării, îngăduinței cu aproapele; - respectarea deciziilor altor oameni și e strâns legată de libertatea persoanei; - acceptarea diferențelor dintre persoane, dezvoltarea, abilităților de a vedea descoperi valori în ei și în cei din jur; - cadrul didactic este obligat să fie tolerant la părerea elevilor, purtarea lor, explicări, să corecteze delicat, fără a atinge demnitatea; - libertatea care susține drepturile omului.

Întrebarea a 2 - a „Considerați suficiente temele de educație pentru toleranță în curriculumul la dirigenție? opiniile profesorilor au gravitat între „da” și „nu” aceștia afirmând că: „trebuie de atras mai multă atenție elevilor pentru a le explica cuvântul toleranță”, de adus mai multe concluzii; „temele de educație pentru toleranță în curriculumul la dirigenție sunt insuficiente”; „urmează să fie incluse în curriculumul teme cu mult mai actuale”.

Tabelul 3.8.

Reprezentările profesorilor școlari despre suficiența temelor de educație pentru toleranță (itemul 2)

Reprezentările profesorilor școlari
- „în cadrul curriculumului la dirigenție pentru liceu sunt foarte puține teme de educație pentru toleranță, îndeosebi pentru preadolescenți” - „temele trebuie regândite în permanență pentru a exclude indiferența și egoismul”, - „educația în sensul de a fi tolerant trebuie să fie considerată un imperativ prioritar;

- „ nu sunt suficiente și nu sunt foarte relevante”;
- „trebuie de pus un accent mai mare pe conținutul toleranței,
- „ar trebui întreprinse mai multe măsuri”;
- „ar fi bine de revizuit curriculumul la dirigenție și de adaptat teme conform vârstei elevilor”;
- „consider că temele propuse de curriculum nu sunt suficiente și nu sunt bine proiectate prin startegii specifice educației pentru toleranță și eficiente ” etc.

Întrebarea 3. Formulați 2 teme de educație pentru toleranță în învățământul gimnazial adresată profesorilor școlari a provocat o intensă animație a interesului și a efortului de a formula anumite teme, care s-au dovedit a fi deosebit de interesante pentru noi deoarece temele propuse de către profesori au mai mult caracter de problemă și nu de soluție a acestora. De exemplu „*Combaterea comportamentului răutăcios*”; „*Consecințele intoleranței*”; „*Toleranță și atitudine pozitivă față de colegi și cei care ne înconjoară*”; „*Intoleranța*”; „*Lipsa toleranței (egoismul) este sursa tuturor relelor*” etc. Situația concretă din mediul școlar ne-a creat impresia că profesorii dirigenți sunt vulnerabili în fața multor probleme de intoleranță care se înregistrează în comunitatea de elevi. Reprezentările profesorilor ne-au arătat, de fapt, asupra căror aspecte trebuie să ne concentrăm în activitatea noastră de dezvoltare curriculară a programei pentru dirigenți.

Tabelul 3.9.

Teme de educație pentru toleranță formulate de către profesorii școlari (itemul 3)

Reprezentările profesorilor școlari
- Rolul comunicării; Rolul stabilității psihologice; Școala - o familie numeroasă; Acceptă și vei fi acceptat; - Toleranța în familie; Toleranța în rândurile prietenilor; Familia și cultura toleranței; - Promovarea stimei de sine în școală; Toleranța cultura păcii; Respectul față de diferențe; - Toleranța în școală; Educația în spiritul toleranței; Relațiile dintre persoane și comunitate; - Importanța comunicării; Comunicarea și relațiile durabile; Valorile și normele morale; - A fi tolerant înseamnă să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși; A tolera înseamnă a respecta; - Toleranța în societate; Eu sunt important; Adevărata podoabă; Toleranța față de colegii săi; - Credința persoanei - este alegerea proprie, care trebuie să o respectăm; Toleranța în viziunea tinerei generații; Locul toleranței în topul valorilor; Educarea toleranței la elevi; - Eficiența comunicării; Responsabilitatea elevilor; Toleranța – calea spre pace; - În lumea modernă toleranța mai necesară ca oricând; Ce ție nu-ți place altuia nu- i face; - Toleranța – un element obligatoriu în învățământ; Acceptarea diferențelor; Valorile și normele toleranței; Comunicare a relațiilor durabile; Toleranță între profesor și elev; - Respectul reciproc între elevi; Toleranța în cadrul familiei și în societate; Educarea elevilor în spiritul toleranței; Educația toleranței; Promovarea toleranței în cadrul familiei și a comunității.

La întrebarea 4. Numiți valorile educației pentru toleranță profesorii nu au întâlnit greutăți pentru a enumera valorile solicitate. Profesorii au propus cele mai variate semnificații ale termenului de toleranță, care indicau mai mult asupra cunoașterii structurilor de suprafață ale câmpului semantic al conceptului, decât ale celor de profunzime. Concluzia la care am ajuns este că nu este suficientă cunoașterea anume a valorilor educației pentru toleranță, mai ales că a vorbi, în general, despre valori, nu înseamnă, să poți defini și comportamentele tolerante la care dorim să ajungem prin acțiunea educativă.

Tabelul 3.10.

Reprezentările profesorilor școlari despre valorile educației pentru toleranță (itemul 4)

Reprezentările profesorilor școlari
- Bunătatea, încredere, adevărul, dreptatea, libertatea, respectul, voința, grijă; - Înțelegere, răbdarea, aprecierea, Bunul simț smerenie; Cumpătate, încrederea în propriile; puteri, Altruism, Dragoste, dreptate, Inteligență, stoicism, Sinceritate, Compasiunea; - Implicare în situațiile înconjurătoare, comunicarea eficientă cu actanții presupuși, - Înțelegere și analiză a situațiilor, Asertivitate, Reciprocitate, receptivitate, comunicare; - Atitudinea activă de recunoaștere a drepturilor, aprecierea, acceptarea; - Suportare, responsabilitate, manieră tactică, iertare; - Iubire pentru aproapele lor, aprecierea corectă a semenilor, Conduită morală, sentimente morale, competențe morale, cunoștință morală, pozitivism, onestitate, sprijin; - Lipsa mândriei care vine din statutul social ori bunăstarea familiei, susținere, cooperare, - Bunăvoință în orice situație, îngăduință față de cei diferiți; - Stimă față de părerea altuia, omenie, să nu fie indiferenți, acordarea ajutorului necesar; - Sinceritatea socială, punerea în practică a drepturilor, nondiscriminarea.

La întrebarea 5. Argumentați necesitatea educației pentru toleranță în școală profesorii au putut formula suficiente argumente chiar mai mult decât ne-am așteptat: „este nevoie de educația pentru toleranță în școală pentru a schimba atmosfera, manierile de comportare între elev-elev; elev-profesor, elev-părinte, părinte-școală”; „este necesară pentru formarea unei societăți armonioase, pentru formarea persoanei pozitive”; „pentru a educa generații îngăduitoare în diverse situații, pentru a evita riscurile de progresare a violenței în societate”; „pentru a ridica nivelul de dezvoltare a elevilor”; „pentru a fi mai respectuoși”; „pentru a crește o generație mai bună, mai umană, a cunoaște mai bine

drepturile omului, pentru a fi membri ai lumii moderne". Cu toate acestea, profesorii nu pot diferenția categoriile toleranței, nu disting *toleranța pozitivă de cea negativă*.

Tabelul ce urmează prezintă principalele opinii ale profesorilor asupra subiectului abordat, acestea constituie niste argumente concrete ce confirmă ideea evocată anterior despre cunoașterea insuficientă de către profesori a direcțiilor educației pentru toleranță.

Tabelul 3.11.

Reprezentările profesorilor școlari despre necesitatea educației pentru toleranță (itemul 5)

Reprezentările profesorilor școlari
- <i>atitudinea toleranță trebuie formată în familie, școala doar aprofundează unde e necesar și corectează acest aspect al educației,</i> - <i>elevii trebuie antrenați în diverse proiecte educaționale pe această temă;</i> - <i>este absolut necesară deoarece educația pentru toleranță conduce la comunicarea eficientă între elevi și profesori;</i> - <i>e necesară pentru a învăța a respecta pe ceilalți și a fi acceptat;</i> - <i>necesară pentru schimbarea mentalității societății referitor la diferențierea socială, acceptarea noțiunii de incluziune socială;</i> - <i>necesară pentru ca elevii să nu devină egoiști, violenți și agresori;</i> - <i>necesară pentru că a fi profesor înseamnă un risc asumat cu multă răbdare,</i> - <i>necesară educația pentru toleranță atât a elevilor cât și a profesorilor;</i> - <i>dezvoltă capacitatea de exercitare a responsabilității;</i> - <i>necesară pentru a respecta deciziile altor elevi,</i> - <i>toleranța este necesară în școală pentru a nu fi egoiști, să poată căuta soluții;</i> - <i>necesară între elevi, profesori, se creează legătura de înțelegere reciprocă, comunicarea eficientă, respect;</i> - <i>necesară pentru formarea și dezvoltarea la elevi a valorilor morale: binele, frumosul, adevărul, cinstea, sinceritatea, omenia, cumsecădenia;</i> - <i>necesară întrucât azi în școala s-au creat grupări între elevi nu după atitudini, ori interese comune, ci după: „cum se îmbracă, cine sunt părinții, câți bani primesc”.</i> - <i>necesară, pentru ca elevii să se învețe a fi calmi, răbdători, a ști ce se poate de trecut cu vederea;</i> - <i>în lumea modernă necesară deoarece trăim într-o vreme a accelerării mobilității,</i> - <i>necesară atât în familie și în cadrul comunității,</i> - <i>acceptarea și aprecierea diversității culturilor lumii și manierele de exprimare;</i> - <i>pentru a învăța, a fi îngăduitori, buni, răbdători și arătându-i cât este de iubit, se va simți acceptat și-i va accepta și pe alții, vor învăța să fie sensibili și respectuoși;</i>

- *educația toleranței în școală este necesară pentru formarea persoanei pozitive pentru societatea sănătoasă cu valori morale înalte;*
- *pentru evitarea unei societăți discriminatorii;*
- *pentru promovarea valorilor umane în rândurile noilor generații;*
- *pentru a reprezenta o societate civilizată;*
- *necesară educația pentru toleranță deoarece tinerii sunt foarte mult influențați de informațiile negative din societate, internet,*
- *este necesar un spirit umanist, adică mai mult decât o simplă „suportare”,*
- *va asigura respectul opiniei contrare, interes pentru susținerea libertății persoanei;*
- *necesară în procesul educației deoarece violența naște violență.*

Aplicarea instrumentelor de cercetare la etapa de constatare a experimentului pedagogic a relevat rezultate statistice diferite pentru studenți și profesori la proba de autoevaluare a toleranței pedagogice individuale. Constatăm cu regret, dezvoltarea nesatisfăcătoare a valorilor toleranței pedagogice interne a profesorilor școlari: *rezistența psihosocială, acceptarea diferențelor, suportarea inconvenientelor, receptivitatea volitivă, poziționarea responsabilă*, cel mai scăzut nivel se atestă la maturitatea psihologică.

Toleranța pedagogică internă a studenților este mult mai scăzută ca la profesorii școlari, fapt care subliniază insuficiența dezvoltării competențelor afective și a culturii emoționale. Neânsemnat diferit este nivelul de formare a valorilor toleranței externe a studenților pedagogi: *orientarea emoțională pozitivă, flexibilitatea, empatia, sociabilitatea pedagogică, umanismul*, se observă că *suprimarea agresivității* constituie valoarea cu cel mai scăzut nivel de formare. Spre deosebire de studenții pedagogi, profesorii școlari au demonstrat cel mai scăzut nivel de dezvoltare a toleranței externe la valoarea *orientarea emoțională pozitivă*, însă, în comparație cu studenții totuși reușesc mai bine să exprime toleranță pedagogică externă în conduita sa deontologică. Unul dintre argumentele promițătoare, în acest sens este faptul că studenții testați sunt abia la anul 1 și 2 de studii universitare.

3.2. Strategia formării toleranței pedagogice a cadrelor didactice în scopul educației pentru toleranță a elevilor

Programul de formare experimentală conceput pentru formarea inițială și continuă a cadrelor didactice a fost proiectat în cadrul Strategiei formării toleranței pedagogice a cadrelor didactice în scopul educației pentru toleranță a elevilor (SFTPCD) a fost elaborat luând în considerație ideile sintetizate din analiza literaturii de domeniu pe problema clarificării semnificației conceptului de toleranță pedagogică, a experiențelor de formare a acestei competențe profesionale și a datelor experimentale colectate la etapa de constatare.

Problema formării/dezvoltării toleranței pedagogice în mediul studenților constituie o preocupare a pedagogiei învățământului superior în tendința de promovare a valorilor general-umane în sensul pregătirii profesionale a cadrelor didactice pentru construcția unei societăți deschise și democratice și pentru creșterea eficienței comportamentului deontologic în câmpul socioprofesional. Promovarea în mediul educațional a valorilor toleranței constituie un indiciu al dezvoltării culturii profesionale și a calității educației.

În cercetare au fost luate ca repere metodologice valorile epistemologice ale toleranței pedagogice promovate în documentele conceptuale, normative și reglatorii ale sistemului de educație din R. Moldova care elucidează tendința de promovare a valorilor culturii universale în educație. Din aceste considerente se constată necesitatea perpetuării valorilor socioprofesionale ale comunității pedagogice universale determinate în contextul evoluției conștiinței sociale pe plan global și național.

Strategia dezvoltării toleranței pedagogice a cadrelor didactice necesară pentru experimentul de formare s-a axat pe următoarele fundamente teoretice și repere metodologice: teoriile privind posibilitatea sporirii gradului de cultură a toleranței pedagogice rezultată din formarea competențelor afective prin educație (Goleman D., 2008) [73]; teoria, metodologia și tehnologia dezvoltării culturii emoționale (Cojocar- Boroza M., 2014) [31], [172]; principiile vizând calitatea educației promovate de Cojocar V. G. 2007 [22] etc.

Reperete conceptuale care au stat la baza elaborării strategiei de formare a TPCD vizează elaborările noastre teoretice descrise în capitolul II: cadrul epistemologic al pedagogiei toleranței, modelul conceptual al toleranței pedagogice, criteriile, indicatori, descriptori, valorile toleranței pedagogice și conceptul pedagogic de educație pentru toleranță, fundamentate științific pentru necesitățile cercetării fenomenului studiat.

Intenția de a dezvolta toleranța pedagogică a cadrelor didactice pentru promovarea în mediul educațional a culturii toleranței a determinat conceperea Strategiei formării toleranței

pedagogice a cadrelor didactice în scopul educației pentru toleranță a elevilor (SFTPCD) ilustrată în figura 3.5.

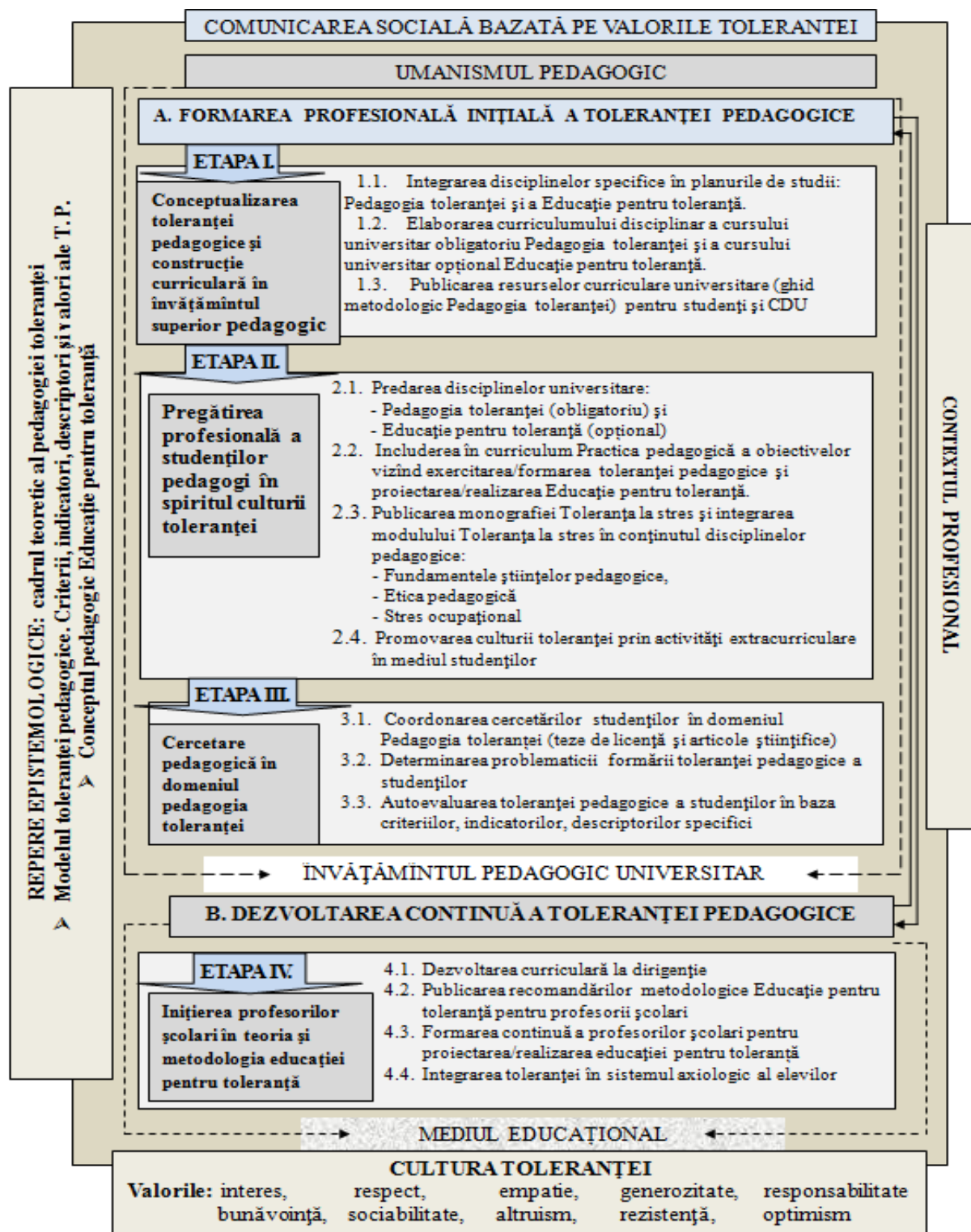

Figura 3.5. Strategia dezvoltării toleranței pedagogice cadrelor didactice
Cadrul teoretic și metodologic al cercetării în domeniul pedagogiei toleranței ne conduce la concluzia ipotetic-interogativă prin care presupunem, că arhitectura societății contemporane, bazate

pe valorile toleranței, se poate constitui, în primul rând, pe temeiul dezvoltării toleranței pedagogice și a profesionalismului cadrelor didactice, marcat de înalt umanism pedagogic în scopul educației pentru toleranță a elevilor și amplificării culturii sociale, a consolidării stilului educațional orientat spre promovarea culturii toleranței în mediul educațional. Prezentăm în continuare elementele constitutive ale Strategiei dezvoltării toleranței pedagogice a cadrelor didactice.

I. Construcție și dezvoltare a curriculumului pedagogic universitar prin conceptualizarea toleranței pedagogice

A. Formarea profesională inițială a toleranței pedagogice este impulsionată de noile roluri profesionale ale cadrelor didactice ce presupune definirea unor noi competențe și implică formarea comportamentelor deontologice în conformitate cu expectanțele socioprofesionale ale politicilor și reformelor educaționale actuale, determinate de problematica socială a lumii contemporane.

I. Conceptualizarea toleranței pedagogice vizează elaborarea și fundamentarea științifică a reperelor conceptuale ale cercetării în cadrul epistemologic al pedagogiei toleranței: modelul teoretic/conceptual al toleranței pedagogice, criteriile, indicatorii, descriptorii, valorile toleranței pedagogice și conceptul de educație pentru toleranță.

Acțiunile de construcție și dezvoltare curriculară pe dimensiunea formării T.P. au presupus:

1.1. Includerea în planurile de studii a disciplinelor specifice pedagogiei toleranței:

1.1.1. Cursul universitar obligatoriu Pedagogia toleranței, preconizat pentru studenții an.1 de la facultatea Pedagogie a fost introdus în planurile de studii la specialitatea Pedagogie și limbă engleză, renovat și aprobat în anul 1 (vezi Ghidul studenților) [80] .

1.1.2. Cursul universitar opțional Educație pentru toleranță, preconizat pentru studenții an. 2, sem. 4, de la facultatea Pedagogie a fost introdus în planurile de studii la specialitatea Pedagogie socială, renovat și aprobat în anul 2013 (vezi Ghidul studenților) [80].

1.2. Elaborarea de curriculum disciplinar al cursurilor universitare

1.2.1. Disciplina obligatorie Pedagogia toleranței pentru studenții an. 1 de la facultatea Pedagogie, specialitatea Pedagogie și limbă engleză, Anexa 6, Descrierea cursului. Disciplina reprezintă un conținut pedagogic specific ce răspunde problematicei lumii contemporane și apare ca soluție în condițiile multiplicării tulburărilor de comportament social cu efecte nocive asupra sănătății personalității umane și prevede 45 de ore conform planului de studii 2013, seminar - 15, prelegere -30. Această disciplină abordează teme și conținuturi orientate spre formarea culturii toleranței în mediul educațional constituind o punte între domeniile pedagogie, psihologie și cel sociologie, între sfera privată și cea publică a experienței umane. În acest sens, cursul are ca scop orientarea formării profesionale în vederea dezvoltării permanente a conștiinței psihosociale,

conturată la nivelul culturii emoționale, prin competențe afective ce reflectă cultura comunicării sociale prin integrarea valorilor toleranței.

Obiectivele disciplinei universitare *Pedagogia toleranței* includ finalitățile de studiu:

- să cunoască conceptele de bază vizând pedagogia toleranței;
- să integreze valorile toleranței în conduita profesională;
- să descrie toleranța pedagogică exprimată în diferite sisteme educaționale,
- să valorifice principiile toleranței în comunicarea pedagogică;
- să proiecteze propriul traseu de educație a culturii toleranței în mediul universitar;
- să prezinte comportamente universitare tolerante în grupul de studenți;
- să evalueze calitatea conduitei deontologice a cadrelor didactice în baza sistemului de criterii, indicatori, descriptori ai toleranței pedagogice.

Unitățile de curs (tematica) valorificate pentru **predarea disciplinei *Pedagogia toleranței***: repere teoretice și delimitări terminologice în domeniul pedagogiei toleranței (toleranță, conștiință și gândire tolerantă, conduită tolerantă, cultura toleranței etc.), toleranța pedagogică în referențialul profesional al cadrelor didactice, structura și conținutul toleranței pedagogice, obiectul de studiu al pedagogiei toleranței - educația pentru toleranță, considerații psihopedagogice privind comunicarea pedagogică în spiritul toleranței, strategii de dezvoltare a culturii toleranței în mediul universitar.

1.1.1. Elaborarea curriculumului disciplinar al cursului universitar opțional *Educație pentru toleranță* pentru studenții an. 2 de la facultatea Pedagogie, specialitatea Pedagogie socială, conform planurilor de studii din Ghidul studenților [80]. Numarul de ore conform planului 30, seminarii - 15, prelegere – 15. **Obiectivele disciplinei universitare *Educație pentru toleranță*** include următoarele finalități de studiu:

- să cunoască reperele teoretice ale educației pentru toleranță;
- să definească conceptele operaționale în domeniul pedagogia toleranț;
- să analizeze factorii ce influențează comunicarea tolerantă;
- să demonstreze competențe de comunicare tolerantă pentru eliberarea de tensiune emoțională negativă utilizând strategii specifice;
- să elaboreze planuri de dezvoltare a comportamentului tolerant;
- să determine problemele de violență în comunicare;
- să mediatizeze în mediul educațional conținuturi informaționale privind necesitatea disciplinării emoționale prin dezvoltarea competenței de comunicare tolerantă.

Unitățile de curs (tematica) valorificate pentru **predarea disciplinei *Educație pentru toleranță***: conceptul pedagogic de educație pentru toleranță, obiective, conținuturi și valori

specifice educației pentru toleranță, demersuri metodologice ale educației pentru toleranță în mediul educațional, valorile culturii toleranței integrate în valorile umane fundamentale, descriptorii ai comportamentului tolerant.

1.1. Publicarea resurselor curriculare universitare:

1.1.1. *disciplina universitară Pedagogia toleranței* a fost susținută prin publicarea Ghidul metodologic pentru studenți și cadre didactice universitare „*Pedagogia toleranței*” [156], care prezintă repere teoretice și metodologice ale dezvoltării toleranței pedagogice în perspectiva educației pentru toleranță a elevilor și integrarea valorilor toleranței în stilul educațional al cadrelor didactice școlare, destinat studenților, cadrelor didactice universitare și profesorilor școlari. Conținutul ghidului include curriculumul disciplinar la Pedagogia toleranței și anumite finalități educaționale în termeni de competențe specifice, realizabile prin activități de învățare, proiectate prin strategii interactive pentru studiul individual, independent și în echipe. Studenții vor beneficia și de anexe tematice relevante pentru pregătirea cursurilor și seminariilor, creând oportunități metodologice și profesorilor școlari pentru a folosi acest suport în proiectarea activităților educative.

1.3.2. pentru *disciplina universitară Educație pentru toleranță* au fost publicate Sugestiile metodologice pentru profesorii școlari și studenți „*Educație pentru toleranță*” [152]. Lucrarea metodică *Educația pentru toleranță* este destinată profesorilor școlari și conține sugestii metodologice necesare pentru proiectarea activității educative pe dimensiunea educației pentru toleranță și anumite recomandări cadrelor didactice pentru dezvoltarea toleranței pedagogice ce pot fi valorificate cu succes în organizarea seminariilor metodologice pentru personalul didactic.

1.2. Infuziunea finalităților și a conținuturilor educaționale orientate spre dezvoltarea toleranței pedagogice în disciplinele modului pedagogic universitar:

(a) Modulul Educație pentru toleranță – nouă dimensiune a educației contemporane a fost integrat în finalitățile de studiu și conținuturile curriculare la disciplina Fundamentele științelor educației, curs universitar obligatoriu pentru formarea inițială a cadrelor didactice;

(b) Modulul Cultura toleranței în educație a fost integrat în finalitățile de studiu și conținuturile curriculare la disciplina universitară Etica pedagogică, curs universitar obligatoriu pentru formarea inițială a cadrelor didactice;

(c) Modulul Toleranța la stres ca indicator al profesionalismului pedagogic a fost integrat în finalitățile de studiu și conținuturile curriculare la disciplina universitară Stresul ocupațional;

II. Pregătirea profesională a studenților pedagogi în spiritul culturii toleranței pedagogice s-a produs prin:

2.1. Predarea universitară a disciplinelor: Pedagogia toleranței (curs obligatoriu) și Educație pentru toleranță (opțional) s-a desfășurat prin intermediul strategiilor de predare – învățare universitară: prelegerea, explicația, dezbateri, studiul individual, portofoliul, activități în grup etc., proiectând elaborarea și susținerea proiectului de dezvoltare personală și consultarea surselor bibliografice de bază. Strategii de evaluare au urmărit calitatea participării studenților în cadrul diferitor tipuri de seminarii: discuții, dezbateri, răspunsuri orale, elaborarea și susținerea prezentărilor, consultarea surselor bibliografice de bază specifice fenomenului studiat, finalizând cu două probe obligatorii (proiectul de dezvoltare profesională pe dimensiunea culturii toleranței, portofoliu). În scopul formării toleranței pedagogice, studenții pedagogi devin responsabili de studierea conținutului, realizarea sarcinilor didactice și a lucrărilor.

2.2. Includerea în curriculumul la Practica pedagogică a obiectivelor vizând exercitarea/formarea toleranței pedagogice și proiectarea/realizarea educației pentru toleranță prin intermediul următoarelor obiective: să identifice fenomenele psihopedagogice de comportament intolerant, să evalueze gradul de formare a toleranței pedagogice a cadrelor didactice în baza criteriilor și indicatorilor elaborați, să proiecteze educația pentru toleranță cu preadolescenții, să descrie tulburările emoționale cauzate de funcționarea în structura personalității a unor mecanisme de conduită tolerantă pasivă și negativă, să argumenteze prin modele profesionale studiate în mediul educațional.

2.3. Promovarea culturii toleranței prin activități extracurriculare în mediul studenților, proiectată pentru studenții de la facultatea Pedagogie a UPSC, include acțiuni de sensibilizare a studenților pedagogi la adevărul cu valoare axiomatică prin care toleranța pedagogică constituie un ideal pedagogic umanist, acțiuni de atragere a studenților în activități caritabile ce presupun nivel înalt al dezvoltării toleranței pedagogice, acțiuni de culturalizare în baza valorilor toleranței sociale acțiuni de învățare a poziționării sociale active pentru construcția unui sistem de raporturi interpersonale valabile în societatea contemporană. Prin discuții individuale, masă rotundă tematică, club de dezbateri publice ș.a. forme aceste acțiuni au fost proiectate în planul individual al activității didactico-științifice la catedra Științe ale educației.

III. Cercetarea pedagogică a studenților în domeniul Pedagogia toleranței a fost proiectată spre realizare prin anumite acțiuni de mediatizare a problematicii toleranței, de elaborare a tematicii specifice cercetării toleranței pentru studenții pedagogi,

3.1. Coordonarea cercetărilor studențești în cadrul tezelor de an și de licență pentru determinarea problemelor de dezvoltare/formare a toleranței pedagogice,

3.2. Stimularea motivației și monitorizarea studenților pentru participarea cu articole științifice la concursuri universitare anuale și coordonarea cercetărilor studențești. În acest scop

studenților a fost propusă următoarea tematică, ce a putut fi valorificată și de către profesorii școlari urmărind, în principiu, dezvoltarea toleranței pedagogice (Anexa 5):

- Exprimarea toleranței în mediul școlar,
- Abordări actuale ale toleranței pedagogice,
- Toleranța pedagogică și stilurile educaționale,
- Toleranța pedagogică – indicator al profesionalismului cadrelor didactice,
- Toleranța – criteriu de evaluare a nivelului de educație a elevilor,
- Comunicativitatea – element fundamental al toleranței pedagogice,
- Corelația funcțională între educația morală și educația pentru toleranță,
- Metodologia educației pentru dezvoltare a toleranței pedagogice,
- Toleranța în construcția rețelelor de socializare,
- Conflicte generate de nedeveloparea toleranței,
- Evaluarea toleranței pedagogice: indicatori și descriptori,
- Exprimarea toleranței în discursul pedagogic.

3.3. Autoevaluarea toleranței pedagogice a studenților în baza criteriilor, indicatorilor, descriptorilor specifici prin aplicarea acestora la orele de curs, în perioada stagiilor de practică și prin familiarizarea studenților cu metodologia aplicării instrumentelor de evaluare a valorilor aparte ale toleranței pedagogice ca indicator al culturii profesionale.

B. Dezvoltarea profesională continuă a cadrelor didactice în planul toleranței pedagogice

IV. Inițierea profesorilor școlari în teoria și metodologia educației pentru toleranță

4.1. Dezvoltarea Curricula la dirigenție. Constatăm cu regret că deși Curriculumul la dirigenție conține obiective specifice educației pentru toleranță, acestea totuși se dovedesc a fi insuficiente pentru promovarea valorilor toleranței în mediul educațional în condițiile actuale ale tensiunilor de ordin cultural, socioeconomic și politic.

4.2. În ideea susținerii cadrelor didactice școlare în proiectarea și realizarea educației pentru toleranță publicăm recomandările metodologice privind educația pentru toleranță la preadolescenți și publicăm sugestiile metodologice pentru profesorii școlari și studenți Educație pentru toleranță, care s-au dovedit a fi de real folos metodologic.

4.3. Formarea continuă a profesorilor școlari pentru proiectarea/realizarea educației pentru toleranță s-a desfășurat prin organizarea seminariilor metodologice cu aceștia în cadrul instituțiilor de învățământ preuniversitar unde a fost desfășurat experimentul pedagogic.

4.4. Integrarea valorilor toleranței în sistemul axiologic al elevilor a devenit posibilă prin formarea profesională continuă a cadrelor didactice în planul educației pentru toleranță.

3.3. Valori ale toleranței pedagogice formate experimental în mediul profesional

Abordarea teoretică și praxiologică a toleranței ca principiu - normă a educației și ca ideal pedagogic implică nu doar proiectarea dezvoltării toleranței pedagogice ca o nouă competență profesională a cadrelor didactice, ci mai ales formarea instituționalizată a acestei competențe care determină profesionalismul pedagogic și calitatea educației. Modelul cadrelor didactice tolerante construit prin valorile culturii profesionale reflectă dimensiunile eticii pedagogice în relațiile interpersonale din mediul educațional, umanismul, disponibilitatea, reflexivitatea, libertatea, responsabilitatea, încrederea în sine, rezistența la stres, stăpânirea de sine, sensibilitatea, mărinimia, empatia, altruismul, simțul umorului și compătimirea, constituind valori ale culturii emoționale și ale culturii toleranței.

Soluționarea de succes a problemelor de formare profesională a cadrelor didactice pe dimensiunea toleranță pedagogică a devenit posibilă printr-un sistem de obiective și activități conjugate în vederea dezvoltării competențelor emoționale. Năzuința spre perfectibilitate a dezvoltării profesionale în vederea creșterii eficienței comportamentului deontologic în câmpul socio-profesional accentuează necesitatea proiectării sistematice a acțiunilor de formare. În cercetare au fost luate ca repere valorile teoretice ale pedagogiei umaniste și a pedagogiei culturii emoționale promovate în documentele conceptuale, normative și reglatorii: *Codul Educației*, *Concepția educației în Republica Moldova și Curriculumul de bază*, *Curriculumul pedagogic universitar și Ghidul de proiectare a standardelor de formare profesională inițială în învățământul universitar*, *Planul cadru pentru studii pedagogice de licență*, *Planurile de învățământ de la UPS "I. Creangă"* și *ghidurile studenților* care elucidează tendința de a asigura realizarea scopului general al educației: dezvoltarea armonioasă a personalității.

Studiul experimental este racordat la direcțiile de cercetare-dezvoltare la nivel național și cu unele tendințe ale științei mondiale: concepția umanistă a politicii educaționale într-o societate democratică; marcarea orientărilor valorice fundamentale valabile la nivelul sistemului și procesului de formare inițială și continuă a cadrelor didactice și a procesului de educație emoțională a elevilor, prin care se instalează un echilibru între obiectiv și subiectiv în procesul de devenire a personalității cadrelor didactice.

Etapa finală a investigației a inclus verificarea și validarea datelor experimentale rezultate din implementarea SDCCS, procesarea, sintetizarea și interpretarea rezultatelor cercetării, elaborarea și redactarea științifică a lucrării.

Obiectivele la etapa de formare a cercetării au fost următoarele:

- validarea experimentală a Strategiei de formare a toleranței pedagogice în scopul educației pentru toleranță a elevilor;

- aplicarea instrumentelor de evaluare a gradului de formare a toleranței pedagogice a studenților și a profesorilor școlari;
- analiza comparată a gradului de formare a componentelor și valorilor toleranței pedagogice măsurate la nivelul unor variabile de cercetare specifice culturii toleranței;
- descrierea valorilor culturii toleranței specifice comunicării pedagogice în mediul educațional.

Demersul experimental formativ a fost implusionat de rezultatele obținute în cadrul experimentului la etapa de diagnosticare pedagogică.

Descrierea rezultatelor experimentale obținute din aplicarea Strategiei de formare a toleranței pedagogice a cadrelor didactice în scopul educației pentru toleranță a elevilor, abreviată în continuare SFTPCD în perioada anilor 2013 pe un eșantion de 208 subiecți.

La etapa I. Dezvoltare și construcție curriculară au fost create premisele conceptuale ale experimentului de formare prin: *definirea toleranței pedagogice, identificarea elementelor și a conținutului acestei competențe profesionale, elaborarea criteriilor și a indicatorilor calității toleranței pedagogice, conceptualizarea educației pentru toleranță la nivelul unor obiective, conținuturi curriculare, strategii specifice și dezvoltarea curriculumului la dirigenție pe dimensiunea educație pentru toleranță*, acestea fiind descrise în paragraful 3.2 a capitolului III.

În învățământul superior pedagogic acțiunea de dezvoltare curriculară s-a desfășurat, în primul rând, prin infuziunea finalităților și a conținuturilor educaționale orientate spre dezvoltarea toleranței pedagogice în disciplinele modului pedagogic universitar. În această ordine de idei modulul *Educație pentru toleranță – nouă dimensiune a educației contemporane* a fost integrat în conținutul disciplinei *Fundamentele științelor educației*, curs universitar obligatoriu pentru formarea inițială a cadrelor didactice. Modulul *Cultura toleranței în educație* a fost infuzionat în finalitățile de studiu și conținuturile curriculare ale disciplinei universitare *Etica pedagogică*; similar a fost integrat și modulul *Toleranța la stres ca indicator al profesionalismului pedagogic* în conținuturile curriculare ale disciplinei universitare *Stresul ocupațional al cadrelor didactice*.

Prin resursele curriculare valorificate în UPSC studenții au beneficiat de **noi cunoștințe științifice create pentru dezvoltarea toleranței pedagogice**: esența științifică și conținutul conceptului de toleranță, componentele toleranței, tipologia toleranței, categoriile pedagogiei toleranței: conștiință tolerantă, gândire tolerantă, cultura toleranței și valori ale toleranței, teorii privind toleranța, paradigma actuală a toleranței pedagogice, principiile toleranței pedagogice, obiectul de studiu al pedagogiei toleranței - educația pentru toleranță, problematica educației pentru toleranță, mecanismele dezvoltării toleranței pedagogice, caracteristicile intoleranței, valorizarea cunoștințelor despre toleranță în practica educațională, indicatori și descriptori ai toleranței pedagogice, criterii de evaluare ai toleranței pedagogice, valorile culturii toleranței.

Problema toleranței pedagogice este examinată nu doar în planul relațiilor interpersonale din mediul educațional, ci în context social mai larg al diverselor categorii de toleranță - interculturală, religioasă, politică etc.

Etapa a II-a Pregătirea profesională a studenților pedagogi în spiritul culturii toleranței pedagogice s-a desfășurat prin *predare universitară a disciplinelor specifice*:

2.1. Disciplina universitară Pedagogia toleranței (curs obligatoriu), a fost predată studenților de la facultatea *Pedagogie*, anul I de studii licență în semestrul doi la specialitatea *Pedagogie și limbă engleză* în anul universitar 2013-2014 și anul universitar 2014-2015. Tipologia seminariilor universitare aplicate în cadrul cursului vizat include: seminarii-prelegere, seminarii-dezbateri, seminarii-conferință, seminarii mixte (aplicare practică a cunoștințelor teoretice) (Anexa 3).

Tabelul 3.9.

Proiectarea didactică universitară a seminariilor pentru dezvoltarea toleranței pedagogice

Seminariile la Pedagogia toleranței	Seminarul 1. Interpretări ale toleranței, comunicării tolerante și a competenței de comunicare tolerantă în perspectiva dezvoltării TPCD	Seminarul 2. Determinări și corelații funcționale între pedagogia culturii emoționale și pedagogia toleranței	Seminarul 3. Analiza cadrului normativ al pedagogiei toleranței	Seminarul 4. Integrarea educației pentru toleranță în noile dimensiuni ale educației	Seminarul 5. Proiectarea activităților de educație pentru toleranță
Scopul seminariilor universitare					
Scopul seminariilor	Formarea la studenții pedagogi a unei viziuni generalizate asupra toleranței pedagogice ca expresie a profesionalismului Tip seminar universitar: Seminar - prelegere	Operarea cu un sistem de concepte specifice necesare pentru a explica fenomenul toleranței Tip seminar universitar: Seminar – dezbateri cu oponenți studenți asupra semnificației conceptelor operaționale	Cunoașterea și aplicarea principiilor conduitei deontologice tolerante Tip seminar universitar: Seminar – aplicații a teoriei pedagogiei toleranței în practica educațională	Corelarea valorilor educației pentru toleranță cu valorile altor dimensiuni ale educației Tip seminar universitar: Seminar – conferință de prezentare a valorilor educației postmoderne	Proiectarea/ realizarea activităților de educație pentru toleranță Tip seminar universitar: Seminar – aplicație de organizare practică a unor etape ale activității educative în sala de curs

Pentru **seminarul 1. Interpretări ale toleranței, comunicării tolerante și a competenței de comunicare tolerantă în perspectiva dezvoltării toleranței pedagogice** au fost proiectate următoarele competențe: explicația corelației dintre conceptele *toleranță*, *comunicare tolerantă* și *pedagogia toleranței*, *educație pentru toleranță*, argumentarea necesității dezvoltării toleranței pedagogice, reprezentarea grafică a conceptului de educație pentru toleranță, prezentarea sintezei surselor consultate la problema toleranței, descrierea comportamentelor intolerante. **Eficiențe pentru dezvoltarea valorilor toleranței pedagogice s-au dovedit a fi activitățile de învățare aplicate:** „*Selectați maxime ce reflectă valorile toleranței și comentati-le*”, „*Citește variate surse de pedagogie a toleranței pentru a alcătui fișe de lectură*”, „*Explicați conexiunea dintre pedagogia culturii emoționale*”, *educația pentru dezvoltare emoțională, cultură emoțională și pedagogia toleranței*”, „*Formulați recomandări studenților pedagogi pentru dezvoltarea culturii emoționale*”, „*Reflecțați asupra problemelor globale soluționarea cărora necesită formarea toleranței*”, „*Describeți situații de comunicare tolerantă*”, „*Propuneți reprezentarea grafică a propriului model de comunicare tolerant*”, „*Elaborează o concluzie privind esența toleranței*”, „*Exemplifică situații și comportamente tolerante din viața privată*”, „*Describe avantajele conduitei tolerante prin exemplificări*”, „*Completează figura ce reprezintă conceptul pedagogia toleranței*” ș. a.

Evaluarea universitară s-a desfășurat prin aprecierea rezultatelor învățării autonome a studenților s-a realizat prin intermediul *Proiectului de dezvoltare profesională pe dimensiunea toleranței pedagogice și Portofoliul electronic al surselor consultate în domeniul Pedagogia toleranței*.

Tabelul 3.12.

Comportamente ale toleranței pedagogice învățate de studenți prin seminariile la Pedagogia toleranței

Seminariile universitare	Comportamente ale toleranței pedagogice învățate de studenți
Seminarul 1. <i>Interpretări ale toleranței, comunicării tolerante și a competenței de comunicare tolerantă în perspectiva dezvoltării toleranței pedagogice</i>	Atitudini: - convingerea că cineva poate gândi și acționa altfel, - acceptarea diferențelor, - exprimarea/dezvoltarea/recunoașterea libertății, - insistență și relevanță în activitatea profesională, - autoreglarea volitivă, încrederea în siguranța propriilor poziții, - respectarea de sine și de alții, - reacționarea adecvată la diferențe de confesiuni religioase, - orientarea emoțională pozitivă, - maturitatea afectivă, - poziționarea morală activă, - conștiință și gândire tolerantă, - autoactualizarea personalității.

Seminarul 2. <i>Determinări și corelații funcționale între pedagogia culturii emoționale și pedagogia toleranței</i> Seminarul 3. <i>Analiza cadrului normativ al pedagogiei toleranței</i>	Cunoștințe: - esența științifică și conținutul conceptului de toleranță, - componentele toleranței, - tipologia toleranței, - categoriile pedagogiei toleranței: conștiință tolerantă, gândire tolerantă, cultura toleranței și valori ale toleranței, - teorii ale toleranței, - paradigma actuală a toleranței pedagogice, - principiile toleranței pedagogice, - obiectul de studiu al pedagogiei toleranței - educația pentru toleranță, - problematica educației pentru toleranță, - mecanismele toleranței pedagogice, - caracteristicile intoleranței, - valorizarea cunoștințelor despre toleranță în practica educațională, - indicatori și descriptori ai toleranței pedagogice, - criterii de evaluare ai toleranței pedagogice, - valorile culturii toleranței.
Seminarul 4. <i>Integrarea educației pentru toleranță în noile dimensiuni ale educației</i> Seminarul 5. <i>Proiectarea activităților de educație pentru toleranță</i> Seminarul 6. <i>Evaluarea toleranței pedagogice</i>	Capacități: - de a evita confruntările, - a preveni și a soluționa conflictele, - de a stabili și întreține comunitate cu elevii/coleții, - de a demonstra flexibilitate la incertitudini, riscuri și stres, - evaluarea rațională și îngăduitoare a dificultăților, - echilibrarea compromisului cu securitatea personală, - de a suporta inconveniențele și a ierta influențele nedorite, - de a exprima deschidere pentru interacțiuni comunicative, - de a concura cu persoane de alte opinii, - de a diminua reacțiile negative și conflictogene la factorii nefavorabili din mediul profesional, - de a reduce sensibilitatea/reacțiile la influența factorilor nefavorabili din mediul profesional, - de a accepta alte modele de conduită și valori, - de a accepta niveluri insuficiente de educație, - de a acționa consecvent în condiții dificile, - de a inhiba/suprima agresivitatea, - de a exterioriza activism profesional și sociabilitate, - de a reacționa pozitiv și a tutela educației, - de a reflecta asupra experiențelor, - de a simpatiza, ascultând și a auzind educației, - de a rezista dificultăților profesionale, - de a menține gradul de adaptare socială, - de a evalua adecvat situația pedagogică, - de a anticipa reacțiile interlocutorilor, - de a lua decizii constructive în circumstanțe imprevizibile, - de a recunoaște situațiile pedagogice cu caracter problematic, - de a conviețui cu oameni de o altă mentalitate și stil existențial.

Activitățile de învățare propuse studenților la orele de seminar au creat oportunități reale de evaluare sistematică a conduitei individuale a colegilor: de exemplu prin sarcina didactică „*Observați, timp de 5 zile, comportamentul unui coleg, student-stagiar, cu toleranță pasivă și negativă. Completați, în baza observărilor realizate, tabelul graficului T referitor la efectele conduitei intolerante*”:

Tabelul 3.13.

Acțiuni de învățare a toleranței pedagogice

Arii de manifestare comportamentală	Efecte pozitive	Efecte negative
Aria cognitivă	acceptare diferențelor	ignorare
Aria emotivă	apropiere și deschidere	limitarea comunicării
Aria comportamentală	umanism	discriminare

Alte sarcini didactice propuse studenților i-au pus în condiția de a descrie situații pedagogice conflictogene rezultate din nedezvoltarea toleranței pedagogice a profesorilor la care au fost martori și să definească soluțiile posibile. Activitățile de seminar au fost realizate prin exerciții discursive pentru dezvoltarea culturii toleranței și a culturii emoționale, de autoevaluare și recuperare din perspectiva dezvoltării conduitei tolerante în comunicarea pedagogică, *proba de evaluare finală* constituind elaborarea traseului individual de dezvoltare a toleranței pedagogice.

Tabelul 3.14.

Strategii didactice universitare valorificate pentru dezvoltarea toleranței pedagogice a studenților

Strategii de activitate didactică universitară	Comportamente tolerante învățate de către studenți
• Strategii euristice • Strategii axate pe acțiunea de cercetare • Strategii expozitive • Strategii ilustrativ-explicative • Strategii problematizate • Strategii algoritmice • Strategii de învățare prin cooperare	- acceptarea diferențelor, - exprimarea/dezvoltarea/recunoașterea libertății, - insistența și relevanța în activitatea profesională, - autoreglarea volitivă, - încrederea în siguranța propriilor poziții, - respectarea de sine și de alții, - reacționarea adecvată la diferențe, - orientarea emoțională pozitivă, - poziționarea socială activă, - conștiință și gândire tolerantă, - autoactualizarea personalității.

Competențe dezvoltate studenților în cadrul cursului universitar vizat sunt: cunoașterea conceptelor de bază vizând pedagogia toleranței, integrarea valorilor toleranței în stilul educațional, descrierea valorilor toleranței, valorificarea principiilor toleranței în comunicarea pedagogică, proiectarea propriului plan de dezvoltare și educație în mediul universitar, dezvoltarea toleranței la stresul profesional, formarea rezistenței pedagogice, evaluarea valorilor culturale și comportamentale ale personalității studentului.

2.2. Prin disciplina Educație pentru toleranță (curs opțional) am urmărit scopul de a forma studenților competențe proiectare și realizare a activității educative cu tematică privind educația pentru toleranță. Strategiile de predare - învățare - evaluare aplicate pentru predarea educației pentru toleranță au condus la formarea anumitor capacități specifice.

Sarcinile de învățare elaborate (Tabelul 3.15) s-au dovedit a fi eficiente din punctul de vedere al contribuției la realizarea obiectivelor disciplinei.

Comportamentele tolerante învățate de către studenții pedagogi corelează cu elementele constitutive ale toleranței pedagogice.

Tabelul 3.15.

Formarea studenților în vederea educației pentru toleranță la cursul <i>Educația pentru toleranță</i>	
Sarcini didactice universitare de învățare a culturii toleranței	Comportamente învățate la curs
• Colectează din sursele recomandate în suportul teoretic expresii științifice utile necesare pentru analiza comportamentului tolerant al elevilor. • Valorificați cerințele actuale față de discursul pedagogic în analiza activității educative tematice. • Memorizează criteriile de evaluare a activității educative. • Precizează anumite aspecte ale activității organizate de colegi adresând diferite tipuri de întrebări. • Apreciază elemente originale din proiectele elaborate de colegi care v-au impresionat mai mult. • Prin comunicarea rotativă în grup faceți schimb de fișe de lectură la tema seminarului, faceți schimb de impresii. • Elaborați 3 fișe cu exerciții (de grup și individuale) la tema ET utile pentru activitățile educative. • Valorificați cerințele actuale față de discursul pedagogic în analiza activității educative tematice. • Apreciați gradul de formare a toleranței pedagogice a 2 colegi în termeni (nivel minim, mediu și înalt). • Scrieți trei enunțuri legate după sens ca răspuns la întrebarea: „Ce pot face eu ca să dezvolt toleranța pedagogică colegilor mei?”	- convingeri despre valoarea toleranței pedagogice pentru dezvoltarea profesională; - cunoștințe privind specificul activității educative cu tema educației pentru toleranță; - cunoștințe despre interdependența dintre nevoile personalității educaților și cultura toleranței profesorului; - capacități de proiectare a activității educative cu tema educației pentru toleranță; reieșind din trebuințele educaților; - convingeri despre necesitatea planificării formării toleranței pedagogice în activitatea profesională;

• Notați și analizați problemele emoționale ale profesorului în comunicarea tolerantă. La fiecare problemă indicați impactul asupra elevilor. • Elaborați și scrieți într-un tabel: A. lista propriilor valori emoționale, B. lista valorilor toleranței ale celui mai bun profesor pe care l-ați cunoscut C. stabiliți pentru dvs. niște obiective de dezvoltare pe termen lung și pe termen scurt. • Studiu de caz (Modele de toleranță pedagogică a cadrelor didactice). • Elaborați propriul model de toleranță pedagogică în termeni de atitudini, capacități și cunoștințe. • Stabiliți pentru dvs. niște obiective de dezvoltare a TP pe termen lung și pe termen scurt. • Selectați din literatură maxime care reflectă valorile toleranței.	- capacități de analiză profesională a situațiilor didactice în planul gândirii tolerante și a transmiterii subtile a conținuturilor afectiv-atitudinale; - capacități de caracterizare a comportamentului deontologic tolerant; - cunoștințe despre componentele T.P. și valorile emoționale; - cunoștințe despre componentele toleranței pedagogice; - cunoștințe privind instrumente de evaluare a toleranței pedagogice; - capacitatea de a opera cu termenii pedagogici ce vizează pedagogia toleranței.
--	--

Competențe dezvoltate studenților în cadrul cursului universitar vizat sunt: definirea conceptelor de bază în domeniul pedagogiei toleranței, explicația cadrului conceptual al educației pentru toleranță, demonstrarea importanței și funcționalității strategiilor de dezvoltare a toleranței, interpretarea conținutului pedagogic specific toleranței, elaborarea proiectelor de dezvoltare a toleranței, dezvoltarea permanentă a propriei culturi emoționale, elaborarea strategiilor de prevenire a dezechilibrului emoțional, valorificarea metodologiei educației pentru toleranță, evaluarea/autoevaluarea metodologică a activității educative proiectate în baza unor criterii propuse, formularea unor concluzii și recomandări privind eficientizarea educației pentru toleranță, promovarea valorilor toleranței în comunicarea pedagogică. Capacitățile enumerate permit evaluarea obiectivă a situațiilor și comunicarea educațională eficientă, formularea deciziilor adecvate pentru anticiparea apariției conflictelor, pentru a rezista tensiunilor profesionale și a menține gradul optim de adaptare socială.

Ca finalități ale predării disciplinelor specifice pedagogiei toleranței s-a constatat dezvoltarea la studenți a atitudinilor tolerante și constructive derivate din sistemul de valori profesionale bazate pe principiile umanismului privind acceptarea diferențelor, exprimarea libertății, poziționarea morală activă, conștiința și gândire tolerantă, autoactualizarea personalității.

2.3. Includerea în curriculumul la Practica pedagogică a obiectivelor vizând exercitarea toleranței pedagogice și proiectarea/realizarea educației pentru toleranță prin intermediul următoarelor obiective: să identifice fenomenele psihopedagogice de comportament intolerant în mediul profesional, să evalueze gradul de formare a toleranței pedagogice a cadrelor

didactice în baza criteriilor și indicatorilor elaborați, să proiecteze educația pentru toleranță cu preadolescenții, să descrie tulburările emoționale cauzate de funcționarea în structura personalității a unor mecanisme de conduită tolerantă pasivă și negativă, să argumenteze valoarea conștiinței tolerante pentru exprimarea unui nivel înalt de cultură profesională prin modele de conduită deontologică examinate în mediul educațional.

Tabelul 3.16

Contribuții ale practicii pedagogice la formarea gândirii și conștiinței tolerante a studenților

Activități de exersare a toleranței pedagogice în context profesional (stagiul pedagogic)	Comportamente învățate de studenți în perioada practicii pedagogice
➤ Elaborați un program de evidență a culturii toleranței în mediul școlar prin evaluarea calității valorilor toleranței (punctaj 1-5): <i>empatie, stăpânire de sine, altruism</i>; ➤ Explicați pe propriul comportament valoarea <i>toleranței active</i> în raport cu <i>toleranța pasivă</i>; ➤ Descrieți valorile toleranței interne și a toleranței externe etc.	- insistența și relevanță profesională, - autoreglarea volitivă, - încrederea în siguranța propriilor poziții, - respectarea de sine și de alții, - reacționarea adecvată la diferențe, - orientarea emoțională pozitivă, - toleranța la stres, - responsabilitate profesională.

Dovadă a continuității cercetării/formării toleranței pedagogice constituie orientarea studenților spre proiectarea și realizarea în perioada practicii a educației pentru toleranță. Studenții au fost ghidați să valorifice sugestiile metodologice propuse în acest scop privind tematica, obiectivele, competențele și strategiile educației pentru toleranță [152].

Tabelul 3.17.

Contribuții ale practicii pedagogice la formarea gândirii și conștiinței tolerante a studenților

Activități de exersare a toleranței pedagogice în context profesional	Comportamente învățate de studenții practicanți înregistrate în perioada practicii pedagogice
➤ Rezistați la solicitări profesionale și tensiuni, ➤ Acceptați viziunile diverse ale altora, ➤ Exprimați responsabilitatea în raport cu alții, ➤ Rețineți impulsurile agresive în relațiile interpersonale, ➤ Demonstrați dispoziție pozitivă în comunicare, ➤ Prezentați elevilor modele de gestionare a	- rezistență psihosocială în mediul educațional, - acceptarea respectuoasă a diferențelor de mentalitate și stil comportamental, - suportarea neignorantă a inconvenientelor profesionale, - receptivitatea volitivă în situații dificile, - poziționarea responsabilă în raport cu educații, - suprimarea explicită a agresivității, - orientarea emoțională pozitivă,

stresului, ➤ Cooperați cu elevii, ➤ exprimați bunevoiență.	- flexibilitatea în condiții de stres, - empatia în comunicare, - sociabilitatea pedagogică, - consecvența umanismului.
--	--

III. Cercetarea pedagogică a studenților în domeniul Pedagogia toleranței a fost proiectată spre realizare prin anumite acțiuni de identificare și mediatizare a problematicii toleranței la cursurile universitare prin variate proiecte de investigație pedagogică, atât la cursurile specifice *Pedagogiei toleranței*, cât și la cursul de *Metodologie a cercetării*, prin elaborarea pentru studenții pedagogi a tematicii specifice cercetării culturii toleranței, prin determinarea dificultăților de dezvoltare/formare a toleranței pedagogice etc.

3.1. Coordonarea cercetărilor studențești în cadrul tezelor de an și de licență pentru asigurarea continuității procesul de formare a toleranței pedagogice în perspectiva decodificării semnificației unor comportamente intolerante ale elevilor în mediul școlar. Tematica tezelor de an și de licență la subiectul cercetării au fost selectate benevol de către studenți reieșind din interesul individual de a înțelege și soluționa anumite conflicte în context profesional .

3.2. Stimularea motivației și monitorizarea studenților pentru participarea cu articole științifice la concursuri universitare anuale și coordonarea cercetărilor studențești.

Pentru a determina nivelurile de formare a toleranței pedagogice a fost valorificată tehnica de calcul al punctajului acumulat rezultate din aplicarea grilei de autoevaluare a toleranței pedagogice (Anexa 7), descrisă în designul experimental al cercetării, paragraful 3.1. Calculul punctajului este prevăzut pentru nivelul înalt căruia I se acordă 290-360 puncte, nivelului mediu - 210-280 și nivelului scăzut - 120-200 puncte (Tab. 3.18).

Tabelul 3.18

Tehnica de calcul al punctajului acumulat pentru aprecierea nivelului de toleranță pedagogică

Nivelurile de formare a toleranței pedagogice	punctajul acordat:
Nivelul înalt	290-360
Nivelul mediu	210-280
Nivelul scăzut	120-200

Programul de formare aplicat asupra grupului experimental de studenți a scos în evidență rezultate sporite în raport cu rezultatele obținute de eșantionul de control. Datele experimentale obținute de către studenții pedagogi la etapa de validare au demonstrat creșterea nivelului de toleranță pedagogică. Plauzibil faptul că studiind comparat rezultatele obținute de grupul

experimental și de control se constată creșterea valorilor EE, ceea ce justifică eforturile de formare a culturii toleranței, dezvăluite conform strategiei elaborate de noi în cadrul cercetării.

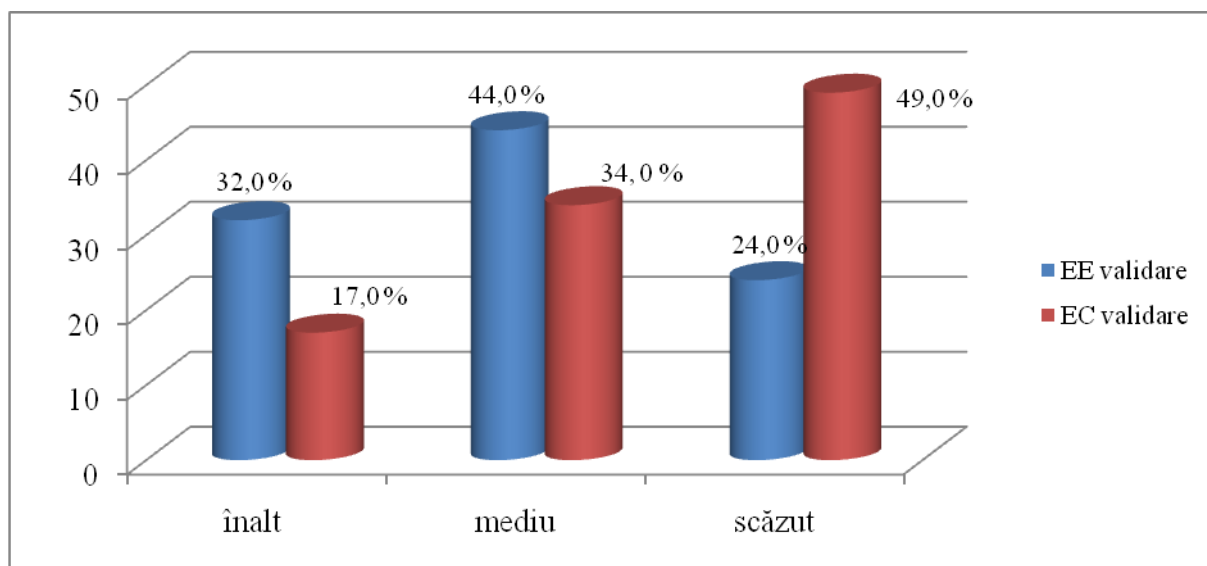

Fig. 3. 6. Valori comparate privind nivelurile toleranței pedagogice ale studenților eșantionului experimental (grila de evaluare, 60 subiecți)

În comparație cu datele experimentale înregistrate de grupul de control la etapa validare, rezultatele obținute de către grupul experimental au crescut considerabil pentru nivelul înalt și mediu (EE – 32,0 %, iar EC – 17,0 %) ce demonstrează importanța dezvoltării instituționalizate a toleranței pedagogice.

Constatările despre eficiența Strategiei de formare devin mai obiective dacă analizăm rezultatele comparate obținute de grupul experimental la etapa constatare și etapa validare, demonstrând creșterea gradului de formare a anumitor valori ale toleranței pedagogice.

Tab. 3. 19.

Date experimentale comparate privind nivelurile de formare a valorilor toleranței pedagogice ale studenților (grila de evaluare, constatare EE- validare EE)

Nr./o	Variabile ale cercetării	Nivelul					
		Înalt		Mediu		Scăzut	
		EE constatare	EE validare	EE constatare	EE validare	EE constatare	EE validare
	Toleranța internă	%	%	%	%	%	%
1.	maturitatea psihologică	30,0	45,0	60,0	50,0	10,0	5,0
2.	rezistența psihosocială	25,0	35,0	45,0	55,0	30,0	10,0
3.	acceptarea diferențelor	20,0	50,0	55,0	45,0	25,0	5,0
4.	suportarea inconveniențelor	25,0	45,0	40,0	50,0	35,0	5,0
5.	receptivitatea volitivă	15,0	30,0	60,0	60,0	25,0	10,0
6.	poziționarea responsabilă	25,0	40,0	55,0	50,0	20,0	10,0

	Toleranța externă						
7.	suprimarea agresivității	30,0	55,0	50,0	40,0	20,0	5,0
8.	orientarea emoțională pozitivă	25,0	40,0	40,0	45,0	35,0	15,0
9.	flexibilitatea	20,0	55,0	35,0	40,0	50,0	5,0
10.	empatia	15,0	50,0	60,0	45,0	25,0	5,0
11.	sociabilitatea pedagogică	25,0	60,0	50,0	30,0	25,0	10,0
12.	umanismul	30,0	55,0	40,0	40,0	30,0	5,0

Reprezentative pentru scopul cercetării sunt creșterea valorilor pentru nivelul înalt la variabila *suprimarea agresivității* de la 30,0 % la 55,0 %, la variabila *maturitate psihologică* de la 30,0 % în constatare la 45,0 % în validare, la variabila *umanism* de la 30,0 % la 55,0 %, la variabila *empatie* de la 15,0 % la 50,0 %. Astfel constatăm că rezultatele grupului experimental pentru nivelul înalt al toleranței externe a crescut mai mult comparativ cu toleranța internă la etapa validare.

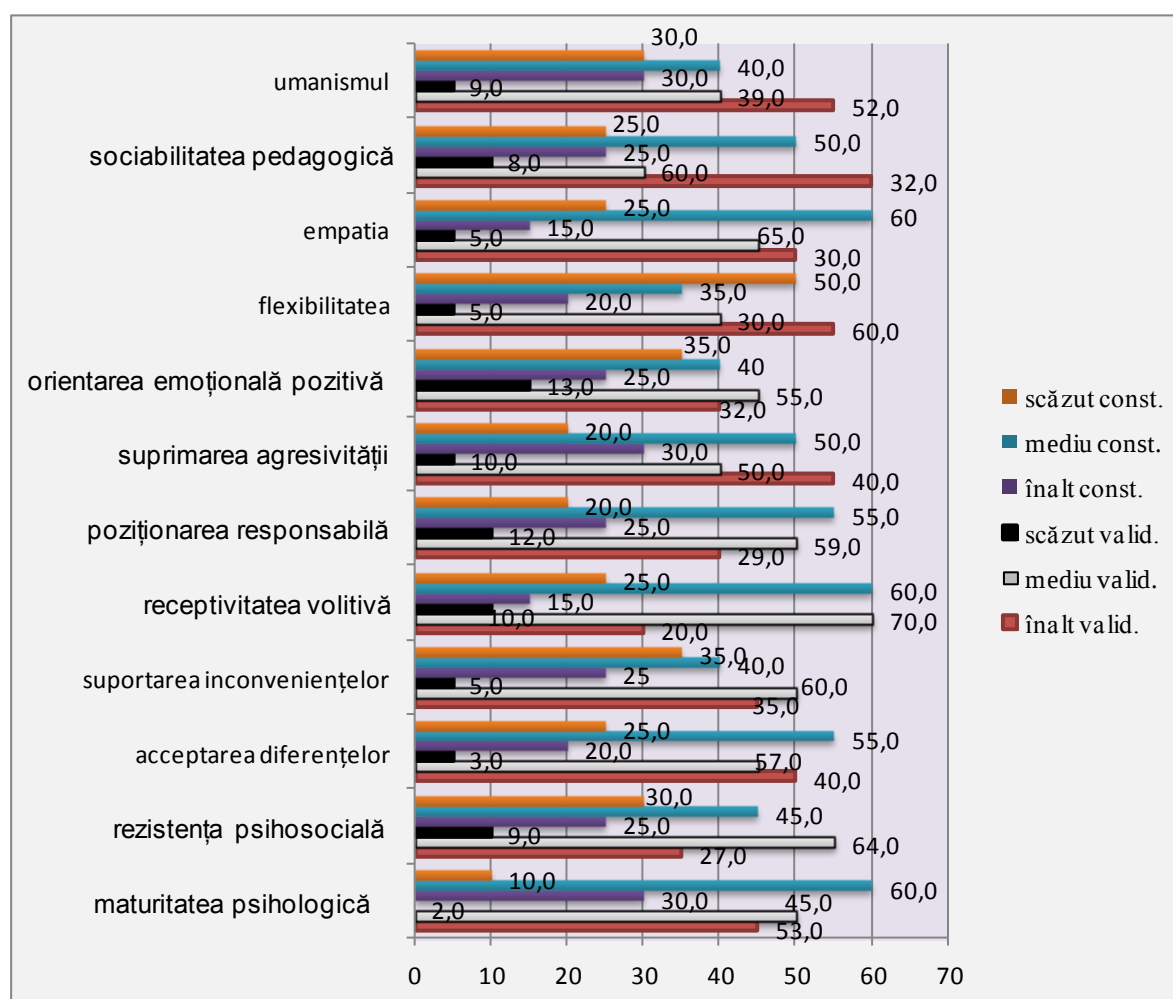

Fig. 3. 7. Nivelul de formare a valorilor toleranței pedagogice ale studenților (grila de evaluare, EE constatare- validare, 20 subiecți)

Datele expuse în Fig. 3. 7. în tabelul generalizator prezintă avansarea progresivă a studenților la alt nivel de toleranță pedagogică, fapt confirmat prin media aritmetică și abaterea standard determinată pentru valorile toleranței pedagogice înregistrate prin grilă reprezentând calitatea dezvoltării componentelor structurale ale toleranței pedagogice interne și externe.

Testul T, a fost aplicat pentru compararea rezultatelor privind nivelul toleranței pedagogice oferind argumente relevante despre eficiența programului de formare.

(3. 1),

$$t = \frac{|\bar{X}_1 - \bar{X}_2|}{\sqrt{\frac{s_1^2}{n_1} + \frac{s_2^2}{n_2}}}$$

T student pentru eșantioane perechi EE - EE validare

(3. 2),

$$t = \frac{\bar{X}_D - \mu_0}{s_D / \sqrt{n}}.$$

Prin formula T- test - determinăm diferența de medii aritmetice. Testul T permite determinarea diferențelor statistice semnificative pentru eșantioane dependente cât și pentru cele independente.

(3. 3),

$$U = n_1 \cdot n_2 + \frac{n_x \cdot (n_x + 1)}{2} - T_x.$$

Mann – Witney – este indicatorul statistic nonparametric care permite determinarea diferenței statistice semnificative pentru $p < 0,05$ pentru eșantioane independente.

(3. 4),

$$Z = \frac{4W - N(N + 1)}{\sqrt{\frac{2N(N+1)(2N+1)}{3} (\pi^+ + \pi^- - (\pi^+ - \pi^-)^2)}}$$

Indicatorul statistic Wilcoxon permite determinarea diferențelor statistic semnificative pentru eșantioane dependente.

Un indicator prioritar al eficienței strategiei de formare reprezintă micșorarea subiecților cu nivel scăzut care pune în valoare impactul progresiv al formării toleranței pedagogice, demonstrând aceasta prin aplicarea T – Student (Tab. 3. 20) care a relevat diferențe statistice semnificative la itemii grilei.

Informațiile statistice prezentate în Tabelul 3.20 demonstrează creșterea nivelului toleranței pedagogice, rezultată din sporirea numărului de subiecți ce au trecut din categoria “nivel scăzut”, în categoria “nivel mediu” și “nivel înalt”.

Tabelul 3.20

Date statistice privind nivelurile de dezvoltare a valorilor toleranței pedagogice a
studenților la itemii grilei de evaluare (EE const. – EE valid.)

Variabile ale cercetării	Media aritmetică		T – student	Probabilitatea
	EE const.	EE valid.		
1. maturitatea psihologică	14,66	21,00	- 7,07	0,001
2. rezistența psihosocială	15,00	18,00	- 3,52	0,001
3. acceptarea diferențelor	17,00	20,33	- 3,01	0,005
4. suportarea inconveniențelor	16,66	20,66	- 3,52	0,001
5. receptivitatea volitivă	16,66	18,33	- 2,40	0,023
6. poziționarea responsabilă	15,00	17,66	- 3,24	0,003
7. suprimarea agresivității	17,66	22,00	- 4,70	0,001
8. orientarea emoțională pozitivă	18,66	23,33	- 3,50	0,002
9. flexibilitatea	17,00	22,00	- 5,38	0,001
10. empatia	16,00	21,33	- 5,75	0,001
11. sociabilitatea pedagogică	15,00	20,66	- 4,01	0,001
12. umanismul	15,33	23,33	- 5,44	0,001

Media aritmetică evident crește la itemul VII suprimarea agresivității - 22,00 % reprezentând toleranța externă, itemul IV suportarea inconveniențelor – 20,66 % reflectând toleranța internă, și la itemul XII umanismul reprezentând toleranța externă – 23,33 % comparativ cu datele experimentului de diagnosticare.

Diferențe statistic semnificative între datele experimentului de constatare și validare privind scorurile obținute de studenții grupului experimental se constată la nivelul punctajului cumulat, T - student constituind 4,70 pentru *suprimarea agresivității* și probabilitatea P – 0,001 la majoritatea valorilor toleranței pedagogice (Tabelul 3.20).

Evaluarea și interpretarea valorilor statistice înregistrate de grupul experimental a implicat sintetizarea datelor experimentale obținute de grupul de control (Anexa 10) pentru analiza comparată a valorilor medii și evidența diferențelor statistice.

Descrierea calitativă a nivelurilor toleranței pedagogice a studenților

Criterii de evaluare a toleranței pedagogice (TP)	Caracteristica nivelurilor toleranței pedagogice		
	Scăzut	Mediu	Înalt
Integritatea cunoștințelor despre toleranța pedagogică ca ideal profesional	- cunoștințe modeste în domeniul teoriei toleranței și a Pedagogiei toleranței, - reprezentări imprecise despre originea fenomenelor de intoleranță.	- spectru larg de cunoștințe privind toleranța, conștiința, gândire, conduita și educația pentru toleranță; - valorificarea insuficientă în discursul pedagogic al limbajului specific Pedagogiei toleranței; - interpretarea fenomenelor de toleranță/intoleranță în termeni specifici.	- stabilitate psihologică și echilibru emoțional în condiții de diversitate de opinii, - conștientizarea profundă a impactului conduitei deontologice bazate pe valorile culturii toleranței asupra creării raporturilor interpersonale, - tendință de perfecționare a comportamentului deontologic.
Atitudini/convingerile despre specificul diferitor culturi, națiuni confesiuni grupuri sociale și reprezentanții acestora	- convingerea că cineva nu trebuie să gândească și acționeze altfel, - nevoia de exprimare/recunoaștere a libertății personale în detrimentul celorlalți. - neîncredere în sine. - orientarea emoțională distructivă, - poziționarea morală activă, - autoactualizarea dificilă a personalității.	- exprimarea interesului pentru integrarea valorilor culturii toleranței în conduita profesională; - diminuarea reacțiilor emoționale negative, - autoreglarea volitivă, - tendință accentuată de respect pentru alții, - încrederea în siguranța propriilor poziții.	- Interes pentru integrarea valorilor culturii toleranței în conduita profesională; - insistență și relevanță în activitatea profesională, - reacționarea adecvată la diferențe de opinii, - acceptarea necondiționată a altora.

Capacități de interacțiune cu persoane ce prezintă alte opinii	- evitarea contactelor comunicative intense cu elevii, - rezistență scăzută la stresul generat de diferență, - comunicare nonempatică, - pertinentă scăzută în argumentarea propriilor opinii. - autoreglare volitivă minimă.	- sensibilitate și admirație față de acțiunile de umanism în mediul educațional, - exprimare în spiritul dreptății pentru alții, - evaluarea subiectivă a propriei condiții, - sensibilitate la dificultățile altora, - gestionare a stresului prin strategii de tolerare pasivă, - indulgență neântemeiată, - deschidere spre ascultare activă.	- înțelepciune în menținerea calității interacțiunilor, - exprimarea exigentă a curiozității pedagogice pentru cunoașterea cauzelor nereușitei, - interpretarea experiențelor de intoleranță, - evaluarea obiectivă a nivelului de toleranță individuală. - stil cooperant exprimând tact pedagogic și principii deontologice constructive.
--	---	--	---

3.2.3. Dezvoltarea profesională continuă a cadrelor didactice

B. Dezvoltarea profesională continuă a cadrelor didactice școlare în planul toleranței pedagogice s-a realizat prin seminarii metodologice proiectate pentru familiarizarea profesorilor școlari cu fundamentele teoretice ale pedagogiei toleranței și dezvoltarea toleranței pedagogice ale acestora în scopul educației pentru toleranță. **Seminariile metodologice pentru formarea continuă a profesorilor școlari** au fost precedate de elaborarea resurselor curriculare, ne referim la sugestiile metodologice pe dimensiunea toleranță pedagogică și educație pentru toleranță a elevilor [174] necesare pentru activitatea de formare: sistem de sarcini și exerciții specifice orientate spre dezvoltarea culturii toleranței în mediul educațional.

Activitățile realizate cu profesorii școlari din învățământul preuniversitar au creat condiții pentru a identifica problemele prioritare cu care acestea se confruntă în practica școlară: *cunoștințe modeste despre pedagogia toleranței, nivel scăzut al toleranței pedagogice având consecință - frecvența conflictelor în relaționarea cu elevii ce generează scăderea autorității deontologice; competențe minime de proiectare/realizare a educației pentru toleranță a elevilor.*

Sistemul de cunoștințe teoretice și metodologice oferite profesorilor în cadrul seminariilor metodologice au constituit un anumit ajutor acestora pe direcția înțelegerii fenomenelor de intoleranță înregistrate în mediul școlar. Sesiunile de seminar au urmărit, în primul rând, scopul de a pregăti teoretic și practic profesorii școlari pentru promovarea valorilor culturii toleranței în raporturile interpersonale cu colegii și a exclude conflictele pedagogice, în al doilea rând de a proiecta și realiza cu succes educația pentru toleranță. Din acest scop au derivat anumite obiective operaționalizate pentru fiecare sesiune în parte.

Valorificarea indicatorilor toleranței pedagogice în sesiunile de formare a
profesorilor școlari

Indicatorii toleranței pedagogice
- cunoștințe despre esența conceptului toleranță, personalitatea ca natură umană care se autodezvoltă despre om și viață ca valori prioritare - cunoștințelor despre dialog ca metodă de construcție a relațiilor interpersonale - autoidentificarea/autoactualizarea de sine ca reprezentat a comunității profesionale; - atitudinea respectuoasă față de oameni formată în baza recunoașterii drepturilor umane; - exprimarea spiritului de răbdare/suportare, - formarea deschiderii, atenției, receptivitate față de educații și solidaritate pedagogică; - rezistență la situații pedagogice contradictorii conflictogene;
- exprimarea atentă și echilibrată a propriei viziuni și opinii; - revenirea multiplă asupra originii ideilor și faptelor proprii; - ascultarea și evaluarea exactă a punctului de vedere a oponenților; - argumentarea corectitudinii ideilor proprii sau înțelegerea de ce este respinsă; - organizarea autocontrolului și autocorecției, - valorificarea strategiilor de autocunoaștere și autoeducație; - dispoziție comunicativă exprimată prin sensibilitate, - tact, bunăvoință și tendință spre cooperare; - facilitarea respectării drepturilor , atitudinilor democratice; - exprimarea punctului de vedere propriu și recunoașterea acestui drept a altor persoane.

IV. Inițierea profesorilor școlari în teoria și metodologia educației pentru toleranță

4.1. Dezvoltarea Curricula la dirigiență. Constatăm cu regret că deși Curriculumul la dirigiență conține obiective specifice educației pentru toleranță, acestea totuși se dovedesc a fi insuficiente pentru promovarea valorilor toleranței în mediul educațional în condițiile actuale ale tensiunilor de ordin cultural, socioeconomic și politic.

4.2. În ideea susținerii cadrelor didactice școlare în proiectarea și realizarea educației pentru toleranță publicăm recomandările metodologice privind educația pentru toleranță la preadolescenți și publicăm sugestiile metodologice pentru profesorii școlari și studenți *Educație pentru toleranță*, care s-au dovedit a fi de real folos metodologic.

4.3. Formarea continuă a profesorilor școlari pentru proiectarea/realizarea educației pentru toleranță s-a desfășurat prin organizarea seminariilor metodologice cu

aceștia în cadrul instituțiilor de învățământ preuniversitar unde a fost desfășurat experimentul pedagogic.

4.4. Integrarea valorilor toleranței în sistemul axiologic al elevilor a devenit posibilă prin formarea profesională continuă a cadrelor didactice în planul educației pentru toleranță.

Cu scop de recuperare a dezvoltării culturii emoționale, a dificultăților de ordin afectiv în comunicarea educațională și formarea continuă pentru dezvoltarea emoțională a elevilor, profesorii școlari și diriginții au beneficiat de **seminarii metodologice vizând formarea TPCD în vederea educației pentru toleranță a elevilor**.

Sarcinile de învățare elaborate și executate pe parcursul seminarului au presupus: (a) evidența achizițiilor prin fișa de autoevaluare prin lucru în echipă. Activitățile de învățare în cadrul sesiunilor au valorificat un sistem de strategii de formare pentru dezvoltarea componentelor toleranței pedagogice, descrise în continuare. Acestea au fost îmbinate cu prezentarea Power-Point propusă anexat și cu diverse exerciții de analiză a curriculumului la dirigenție. Calitatea aplicării acestor strategii a fost determinată de imaginația participanților la seminarii. În cadrul seminariilor metodologice profesorii școlari au lansat provocări ce ne-au servit ca direcții de dezvoltare în cercetarea dimensiunii formării profesionale luate în discuție. Conținutul seminariilor metodologice au avut structura descrisă în Tab. 3.23

Tabelul 3.23

Seminariile metodologice orientate spre dezvoltarea toleranței pedagogice a profesorilor școlari

Sesiunile proiectate/realizate	Obiective	Strategii aplicate	Timp alocat
Sesiunea metodologică I. Dificultăți profesionale generate de formarea insuficientă a toleranței pedagogice	- să determine/explice efectele problemelor generate de nedeveloparea toleranței pedagogice asupra calității educației; - să explice termenii de bază ce servesc pentru evaluarea calității conduitei deontologice; - să analizeze indicatorii și valorile toleranței pedagogice; - să cunoască instrumente de diagnosticare a nivelului de toleranță pedagogică; - să creeze climatul favorabil pentru autodezvoltarea elevilor.	○ videoproiector ○ Power-Point ○ discurs informativ ○ discuție ○ dezbateri ○ reflecția pedagogică ○ jocuri de rol	40 min.

Sesiunea metodologică II. Pedagogia toleranței - domeniu care are ca obiect de studiu educația pentru toleranță	- să analizeze codul deontologică a profesorului în baza unor indicatori ai toleranței pedagogice; - să explice semnificația și componentele TPCD; - să conștientizeze necesitatea autodezvoltării toleranței pedagogice în vederea educației pentru toleranță a elevilor.	suport de curs <i>Pedagogia toleranței</i> studiu de caz videoproiector problematizarea	40 min.
Sesiunea metodologică III. Strategii de dezvoltare a toleranței profesorilor școlari în perspective educației pentru toleranță a elevilor	- să aplice strategii de autoeducație pentru a integra valorile culturii toleranței în conduita profesională; - să promoveze valorile culturii toleranței în mediul educațional, - să inhibe impulsurile distructive prezentând orientare emoțională pozitivă.	mijloace imagistice (scheme, tabele), bibliotecă On Line, videoproiectorul	40 min.
Seminarul metodologic IV. Metodologia automotivației pentru dezvoltarea profesională continuă în planul toleranței pedagogice	- să argumenteze nevoia dezvoltării toleranței pedagogice; - să aplice strategii de autoeducație a toleranței; - să evoce comportamente tolerante.	videoproiector	40 min.
Sesiunea metodologică V. Proiectarea activităților educative pe tematica propusă în recomandările metodice pentru profesorii școlari	- să operaționalizeze obiective ale educației pentru toleranță pentru elevi la diverse etape de vârstă; - să elaboreze strategii de autodezvoltare a TPCD și de educație pentru toleranță; - să selecteze conținuturi ale educației pentru toleranță corespunzătoare particularităților de vârstă.	suport de curs reprezentări audio-vizuale minicazuri tablă concepte modele acționale	40 min.
Sesiunea metodologică VI. Evaluarea proiectelor activității educative cu tematica educației pentru toleranță	- să exprime orientare prosocială; - să formuleze inițiative sociale reieșind din sistemul de valori ale culturii toleranței; - să ducă evidența progreselor individuale, - să aplice teste de autoevaluare a toleranței.	judecăți raționamente fișe individuale de autoevaluare fișe de observație	40 min.

Formele de organizare a sesiunilor metodologice au inclus: discursuri informative; conversații în grup, studiu de caz, mese rotunde, exersări în grup, testări. S-a constatat

interesul sporit al participanților pentru surse bibliografice suplimentare privind dezvoltarea diferitelor aspecte ale toleranței: *securitatea psihologică, toleranța la stres, simțul umorului, încrederea în sine și autonomie*, conștientizând importanța acestor valori în dezvoltarea profesională și eficiența activității educative. **Achizițiile profesorilor în seminariile metodologice de formare în domeniul Pedagogia toleranței:** capacități de caracterizare a comportamentului deontologic al profesorului în planul relațiilor interpersonal, cunoștințe despre componentele și valorile TPCD; capacități de aplicare a instrumentelor de evaluare a toleranței pedagogice; capacitatea de a opera cu termenii din pedagogia toleranței, convingeri despre valoarea toleranței pedagogice ca ideal umanist; capacitatea de a descrie profilul emoțional al personalității; capacitatea de a demonstra empatie; capacitatea de a aplica criteriile de evaluare a toleranței pedagogice; capacitatea de a proiecta activități educative cu tematica educației pentru toleranță.

Prezentăm în continuare rezultatele experimentale comparate obținute prin aplicarea grilei de evaluare a toleranței pedagogice la etapele diagnosticare și validare (Anexa 10).

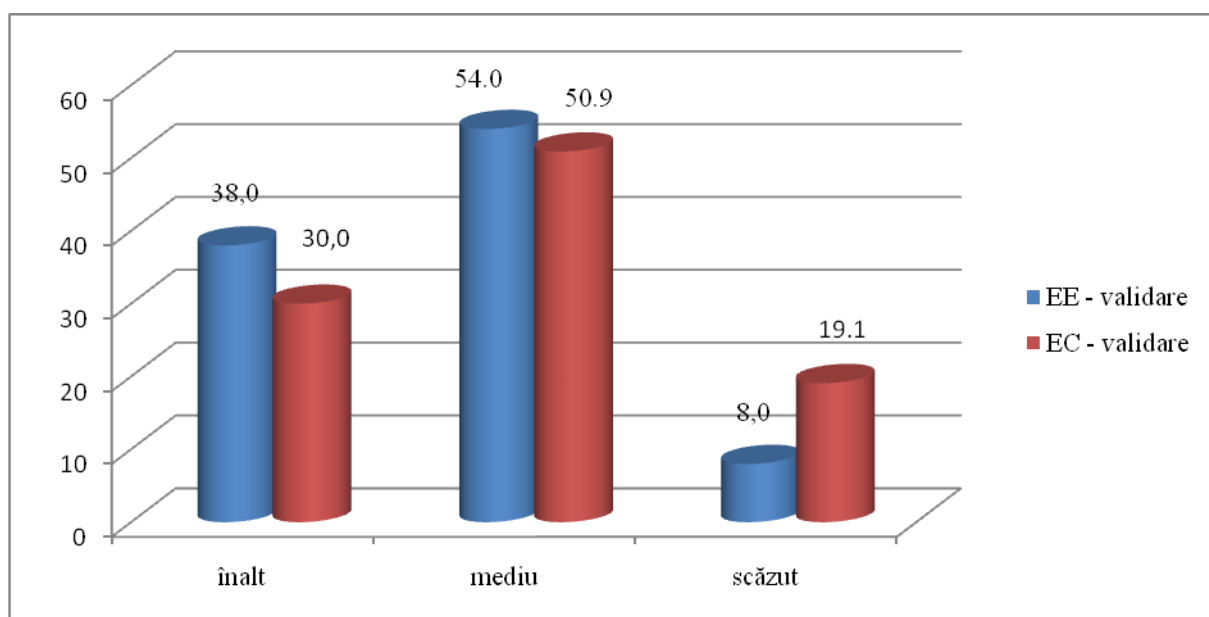

Figura 3.8 Valori comparate privind nivelurile toleranței pedagogice a profesorilor școlari (grila de evaluare a TPCD, validare EE-EC)

Examinarea comparată a rezultatelor înregistrate de profesorii școlari din ambele grupuri EE și EC la etapa de control elucidează date mai ridicate ale EE - pentru nivelul înalt - 38,0 % spre deosebire de EC – 30, 0 % rezultatele căruia deși au crescut nesemnificativ, sunt totuși irelevante pentru a exprima în context profesional un comportament deontologic bazat pe valorile toleranței; pentru EE - nivelul mediu – 54,0 % spre deosebire de EC – 50,9 %.

Menționăm faptul, că nivelul scăzut este reprezentat în EE doar de 8,0 % dintre subiecți spre deosebire de EC - reprezentat de 19, 1 % dintre subiecții cercetării.

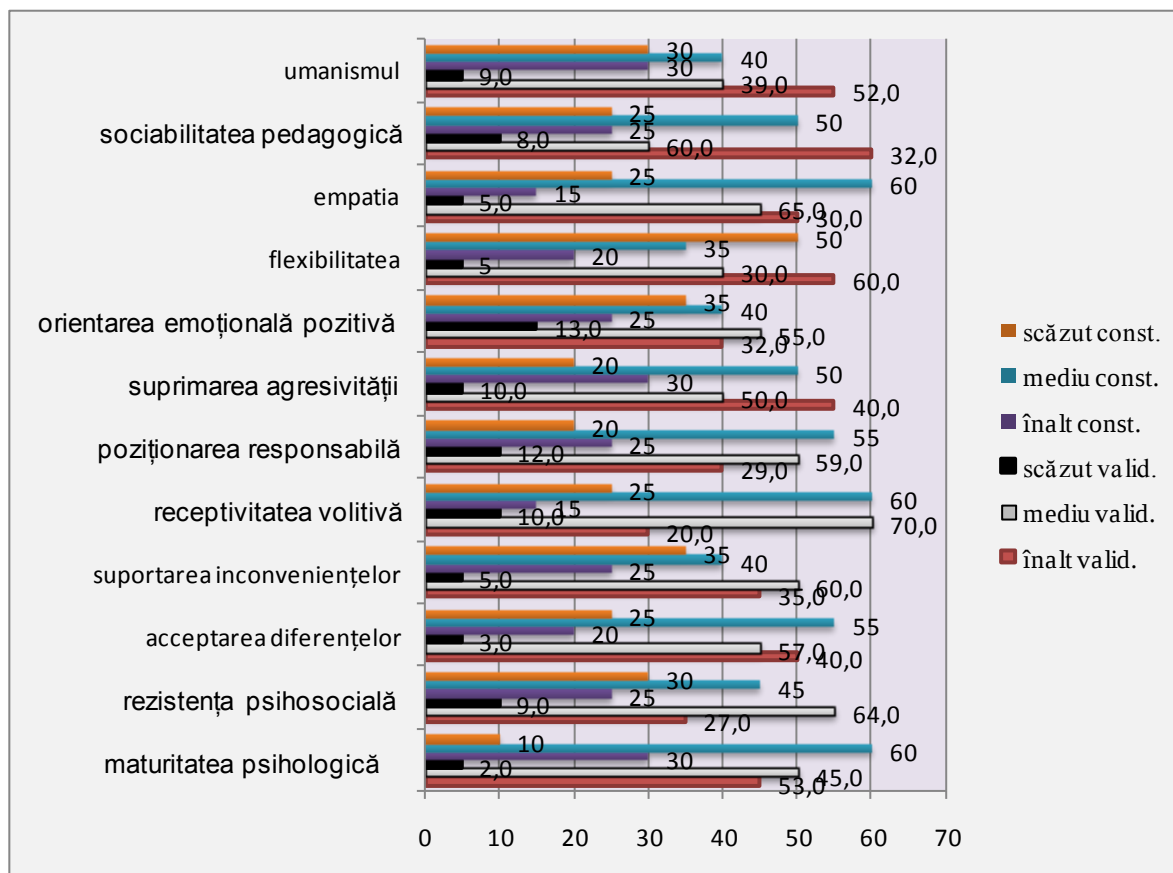

Fig. 3.9. Nivelul de formare a valorilor toleranței pedagogice ale profesorilor școlari (grila de evaluare, EE constatare-validare)

Studiul comparat al valorilor toleranței pedagogice a profesorilor școlari din grupul experimental la etapa de control evocă cele mai înalte rezultate la următorii indicatori ai TPCD: **pentru nivelul înalt** – 52,5, % - umanismul; flexibilitatea – 60,0 %; maturitatea psihologică – 53,0 %; **pentru nivelul mediu** – 70,0 % - receptivitate volitivă; 65, 0 % - empatia; 64,0 % - rezistența psihosocială ; acceptarea diferențelor – 57,0 % etc.

Rămân însă valori ale TPCD cu nivel scăzut și la etapa de validare: poziționarea responsabilă – 12,0 %; orientarea emoțională pozitivă – 13,0 %; rezistența psihosocială – 9,0 %, sociabilitatea pedagogică - 8,0 % care necesită încă eforturi individuale de autoeducație.

Putem afirma cu tărie că sesiunile de formare a profesorilor au avut un impact serios în motivarea acestora pentru examenul de conștiință și autoeducației pe termen lung. Despre aceasta am putut judeca analizând fișele de evaluare a seminariilor metodologice care demonstrează interesul pentru formarea profesională continuă pe dimensiuni mai puțin valorificate în perioada de pregătire inițială prin studii universitare .

Programul de formare a profesorilor școlari prin sesiuni metodologice, cu toate că a avut un caracter sporadic, și-a dovedit eficiența, deoarece a constituit o provocare distinctă pentru formarea continuă a cadrelor didactice în învățământul școlar pe direcția dezvoltării toleranței pedagogice a cadrelor didactice în scopul educației pentru toleranță a elevilor.

Diferențele înregistrate între rezultatele la etapa constatare și validare de către grupul experimental, reflectate în Tab. 3. 24 demonstrează nevoia sistematică de implicații formative prin sesiuni metodologice tematice și prin alte forme de organizare a întrunirilor metodice a profesorilor școlari.

Tabelul 3. 24 prezintă dovezi experimentale privind sporirea evidentă a nivelului înalt al toleranței interne la variabila acceptarea diferențelor - 50,0 %.

Tabelul. 3. 24.

Date experimentale privind nivelurile de formare a valorilor toleranței pedagogice ale profesorilor școlari (grila de evaluare, constatare EE- validare EE)

Nr./o	Variabile ale cercetării	Nivelul					
		Înalt		Mediu		Scăzut	
		EE constatare	EE validare	EE constatare	EE validare	EE constatare	EE validare
	Toleranța internă	%	%	%	%	%	%
1.	maturitatea psihologică	30,0	45,0	60,0	50,0	10,0	5,0
2.	rezistența psihosocială	25,0	35,0	45,0	55,0	30,0	10,0
3.	acceptarea diferențelor	20,0	50,0	55,0	45,0	25,0	5,0
4.	suportarea inconveniențelor	25,0	45,0	40,0	50,0	35,0	5,0
5.	receptivitatea volitivă	15,0	30,0	60,0	60,0	25,0	10,0
6.	poziționarea responsabilă	25,0	40,0	55,0	50,0	20,0	10,0
	Toleranța externă						
7.	suprimarea agresivității	30,0	55,0	50,0	40,0	20,0	5,0
8.	orientarea emoțională pozitivă	25,0	40,0	40,0	45,0	35,0	15,0
9.	flexibilitatea	20,0	55,0	35,0	40,0	50,0	5,0
10.	empatia	15,0	50,0	60,0	45,0	25,0	5,0
11.	sociabilitatea pedagogică	25,0	60,0	50,0	30,0	25,0	10,0
12.	umanismul	30,0	55,0	40,0	40,0	30,0	5,0

În Tabelul 3. 24 descoperim date ce relevă creșterea rezultatelor experimentale și a nivelului înalt al toleranței externe la variabila *empatie* – de la 15,0 % în constatare la 50,0 % în etapa de validare. Au coborât semnificativ datele experimentale pentru nivelul scăzut la variabila *suportarea inconveniențelor* - 5,0 % în validare de la 35, 0 % în constatare, *umanismul* - 5,0 % în validare de la 30, 0 % în constatare, ceea ce ne încurajează pentru a insista pe dezvoltarea

curriculară a programelor de formare continuă și a permanentiza activitățile de formare la cursurile de perfecționare a cadrelor didactice prin module specifice integrate în obiectivele și conținuturile curriculare.

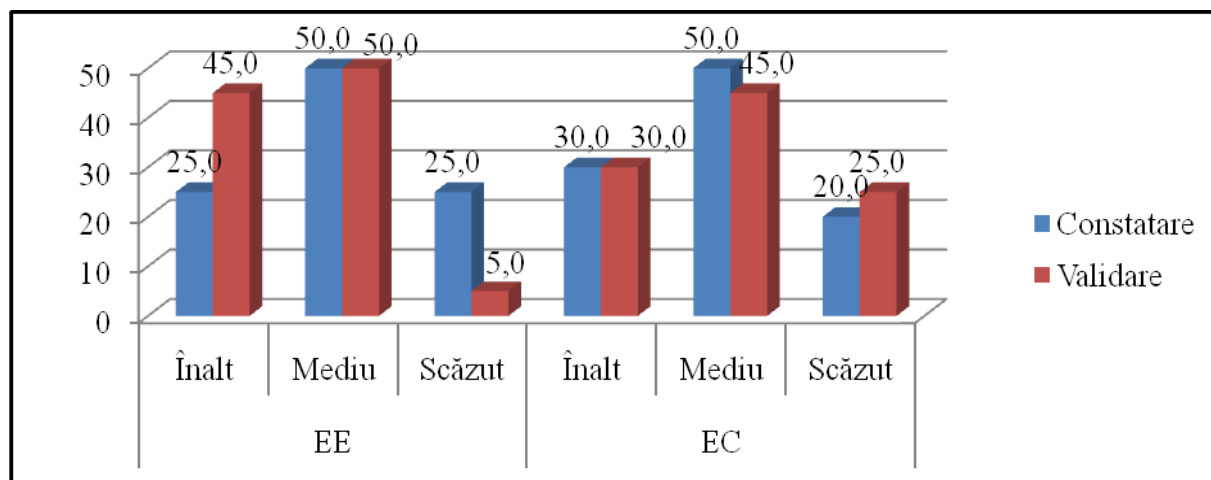

Fig. 3.10. Valori medii comparate privind nivelul de toleranță pedagogică a profesorilor școlari

În Figura 3.10 putem urmări rezultatele experimentale crescute ale nivelurilor de dezvoltare a toleranței pedagogice a profesorilor școlari. Anexa 12 prezintă proiecte ale activităților educative pe dimensiunea Educație pentru toleranță ce dovedesc competențe profesionale de proiectare a activităților educative.

Din anchetarea orală pentru aprecierea reprezentărilor elevilor despre toleranță a rezultat că aceștia după intervenția de formare propun mai multe conotații ale fenomenului, demonstrând un vocabular specific mai dezvoltat comparativ cu etapa de constatare. Astfel, dacă la etapa preexperimentală elevii identificau toleranța doar cu răbdarea și înțelegerea, atunci după organizarea seminariilor metodologice aceștia au propus și alte semnificații: acceptare, respect, înțelegere, generozitate, umanism etc. care dovedesc eficiența proiectării/realizării educației pentru toleranță.

Tabelul 3.25

Diferențe statistice semnificative privind nivelurile toleranței pedagogice a profesorilor școlari

Variabile ale cercetării	Mean		t	Sig, p
	EE const	EE valid		
1. maturitatea psihologică	22,00	24,00	- 1,45	0,163
2. rezistența psihosocială	19,50	22,50	- 2,85	0,010
3. acceptarea diferențelor	19,50	24,50	- 4,35	0,001
4. suportarea inconveniențelor	19,00	24,00	- 2,70	0,014
5. receptivitatea volitivă	19,00	22,00	- 1,83	0,083
6. poziționarea responsabilă	20,50	23,00	- 1,31	0,204
7. suprimarea agresivității	21,00	25,00	- 2,99	0,008
8. orientarea emoțională pozitivă	19,00	22,50	- 3,19	0,005

9. flexibilitatea	17,00	25,00	-	4,29	0,001
10. empatia	19,00	24,50	-	2,77	0,012
11. sociabilitatea pedagogică	20,00	25,00	-	2,93	0,008
12. umanismul	20,00	25,00	-	2,70	0,014

Acțiunile desfășurate în cadrul seminariilor au sensibilizat profesorii școlari la fenomenele de intoleranță ale procesului educațional și învățarea strategiilor de creare a climatului favorabil educației școlare; crearea condițiilor pentru conștientizarea problemelor profesionale, contribuind la prevenirea situațiilor ce amenință sănătatea mintală a agenților educației, iar materialele difuzate profesorilor și diriginților școlari au stimulat proiectarea activităților educative la tematica vizată.

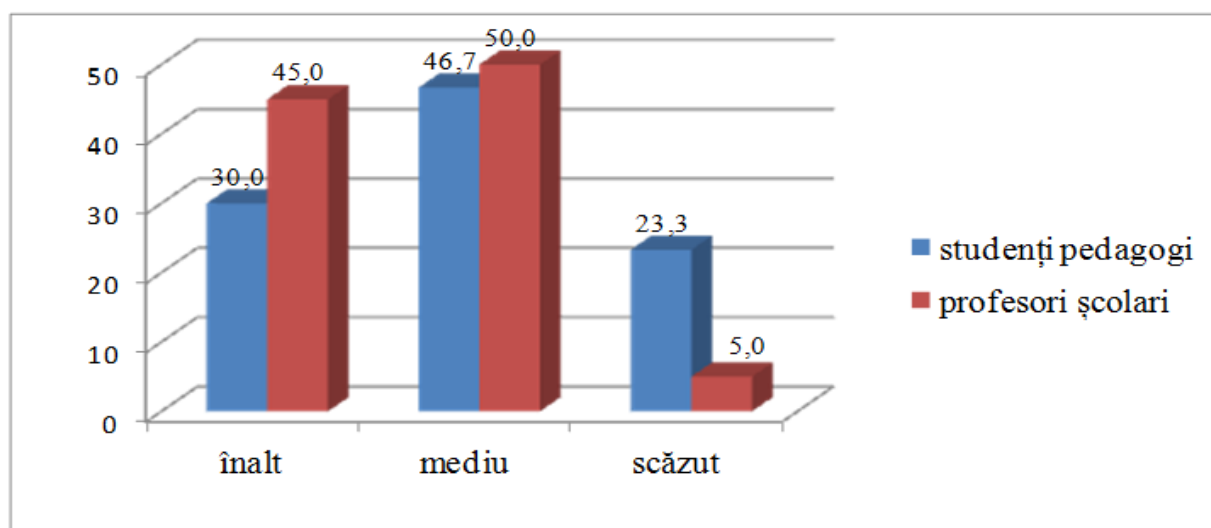

Figura 3.11. Valori comparate privind nivelurile toleranței pedagogice a studenților și a profesorilor școlari (grila de evaluare, validare EE)

Caracteristicile conduitei tolerante a profesorilor școlari explică calitativ diferențele între datele experimentale la etapa validare în comparație cu rezultatele obținute de studenții pedagogi (Fig. 3.10).

Aplicarea grilei de evaluare a toleranței pedagogice a condus la formularea concluziilor despre creșterea valorilor toleranței pedagogice. În vederea evidențierii caracteristicilor conduitei tolerante a profesorilor școlari și a studenților au fost valorificate criteriile și indicatorii toleranței pedagogice care s-au dovedit a fi nu doar utili pentru evaluarea culturii profesionale, ci mult apreciați de către corpul didactic în instituțiile de învățământ preuniversitar.

Experimentul pedagogic a confirmarea ipotezei prin care am presupus că toleranța pedagogică a cadrelor didactice poate fi dezvoltată/formată eficient la etapa de pregătire inițială a studenților pedagogi în condițiile creării unor premise curriculare a dezvoltării de curriculum pedagogic universitar prin includerea în planurile de studii a unor discipline

orientate spre formarea TPCD în scopul educației pentru toleranță și a promovării valorilor culturii toleranței în mediul educațional prin formarea continuă a profesorilor școlari, dar și prin formarea acestora pe dimensiunea vizată în cercetare.

3.4. Concluzii la capitolul 3.

Experimentul pedagogic a condus la evaluarea și determinarea nivelurilor și particularităților dezvoltării toleranței pedagogice care au facilitat determinarea/proiectarea etapelor de formare a TPCD, reprezentate în *Strategia de formare a toleranței pedagogice a cadrelor didactice* necesare pentru organizarea procesului formativ în perioada pregătirii inițiale ca premisă a educației pentru toleranță a elevilor în baza unui sistem de valori ale toleranței.

Eficiența intervenției experimentale în cadrul cercetării este demonstrată prin datele experimentale obținute la etapa de validare, care au pus în evidență diferențe statistice semnificative privind sporirea nivelurilor de toleranță pedagogică atât a studenților pedagogi, care au constituit eșantionul experimental de bază, cât și a profesorilor școlari, ca și grup experimental complementar necesar pentru identificarea dificultăților de exprimare a toleranței pedagogice în mediul educațional.

Instrumentele de cercetare create pentru necesitățile experimentului pedagogic în conformitatea cu variabilele cercetării ce reprezintă, în același timp, și valori ale TPCD s-au dovedit a fi productive în sensul elucidării realităților educaționale la nivelul comportamentului individual al subiecților cercetării. Acțiunile educaționale de formare prin intermediul pieselor curriculare elaborate (ghid metodologic, curriculum disciplinar, teme de cercetare etc.) în cadrul programului de formare sunt oportune pentru formarea TPCD în procesului de pregătire profesională a cadrelor didactice.

Problema formării toleranței pedagogice în mediul educațional stârnește discuții aprinse și contradictorii despre limitele toleranței care de multe ori sunt încălcate atât de profesori, cât și de elevi. Între consecințele negative ale fenomenelor de intoleranță pedagogică, regăsim menționate agresivitatea profesorilor școlari ce provoacă atitudini incerte ale elevilor; creșterea riscului de intervenție pentru clarificări și soluționare de conflicte a părinților; deprecierea continuă a statutului cadrelor didactice, generată de incongruențele acționale în comunitatea pedagogică.

Constatăm astfel că obiectivele cercetării experimentale au fost realizate, iar rezultatele obținute din aplicarea metodelor de calcul statistic au dovedit prin diferențele semnificative înregistrate eficiența strategiei de formare a toleranței pedagogice a cadrelor didactice în perspectiva educației pentru toleranță în învățământul preuniversitar.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

1. Evoluția actuală a societății contemporane se caracterizează prin tendințe de globalizare, informatizare, pe de o parte și prin aprofundarea continuă a crizei spirituale de dezintegrare morală a personalității umane, pe de altă parte, specialiștii în domeniul educației subliniind, că *ființa umană este demnă de respect, spirituală și perfectibilă din punct de vedere moral*". Orientările valorice ale tinerei generații oscilează între *consumul excesiv de valori* și *nevoia de a produce valori*, posibilă doar în contextul unității prin diversitate pentru a atinge valorile culturii toleranței, evocate prin orientare spre transcendență și interacțiuni productive/constructive în condițiile pluralismului codurilor de existență umană. Din aceste rațiuni politicile europene promovează astăzi intens valorile toleranței favorabile integrării, diversității și dialogului intercultural și interconfesional, purtat de cei care prețuiesc înțelepciunea ca și principiu uman, pe care se construiesc fundamentele civilizațiilor și valorile umane, toleranța fiind limba de edificare și transmitere a culturii într-o conjunctură de multiculturalitate, în plan european și de interculturalitate, în plan național.

2. Reieșind din specificul filosofic al dezbaterii științifice asupra fenomenului studiat, menționăm caracterul inter- și transdisciplinar al toleranței și subliniem că literatura științifică prezintă multiple perspective de examinare a acesteia: (a) abordare psihologică ce interpretează toleranța ca necesitate umană; (b) abordare axiologică care tratează toleranța ca valoare, (c) abordare filosofică ce elucidează toleranța ca stil existențial; (d) abordare pedagogică prin care toleranța se definește ca ideal educațional; (e) abordare sociologică ce privește toleranța ca normă socioculturală; (f) abordare umanistă ce interpretează toleranța ca principiu al conviețuirii sociale, care indică asupra necesității de a prevedea în structura toleranței pedagogice elemente structurale ale competenței ce ar putea asigura cadrelor didactice abordarea competentă a situațiilor pedagogice atipice și tensionante ale vieții școlare, deoarece comunicarea are loc în diferite contexte comunicative. Concepția constructivistă pune în valoare perspectiva personală de abordare a mediului socioeducațional ca și context prioritar de examinare a toleranței pedagogice.

3. Educația universitară din R. Moldova își construiește traseul de formare a cadrelor didactice în baza Codului educației (2014), fundamentat pe un sistem de idei inovatoare, derivate din paradigma umanistă. Reieșind din acestea, relevante devin acțiunile de dezvoltare și construcție curriculară în planul promovării culturii toleranței în sensul unității prin diversitate, a pluralității vizualizării realității, a diversității și a diferenței. În acest context, clarificarea esenței teoretice a toleranței pedagogice și integrarea acestui conținut în curriculumul de formare a cadrelor didactice devine în cercetare un obiectiv fundamental. Prestatorii de servicii educaționale universitare dezvoltă un mediu bazat pe valorile culturii superioare în care fenomenul toleranței capătă noi

conotații și își amplifică actualitatea prin valoarea sa aplicativă, deoarece cunoașterea insuficientă sau ignorarea valorilor toleranței crează disconfort psihosocial subminând tendința de democratizare a societății, care se înregistrează atât pe plan național, cât și în context mondial.

4. S-au adus dovezi științifice pentru ideea că una din tendințele majore în domeniul Pedagogia toleranței este avansarea la nivel de structură și conținut științific a modelelor toleranței, în general, și a toleranței pedagogice, în special, care facilitează utilizarea competență a sintagmelor științifice derivate din conceptul *toleranță* și sporește calitatea înțelegerii necesității de educație pentru toleranță în mediul socioeducational. Urmând acest discurs științific în cercetarea noastră ***a fost definită toleranța pedagogică*** ca și competență profesională integratoare a cadrelor didactice manifestată în comportamentul deontologic prin stabilitatea psihologică și socială la influența psihotraumatizantă a factorilor mediului socioprofesional (de incertitudine și conflict, de devianță comportamentală și de încălcare a normelor sociale) prin acceptarea diferențelor, comunicare nonconflictuală, rezistență psihofiziologică și integritate mintală, adaptabilitate și integrare profesională optimă, care determină potențialul acestora de a interacționa activ și pozitiv în situații problematice de criză pentru recuperarea echilibrului neuropsihologic, pentru neadmiterea confruntărilor și pentru dezvoltarea unui sistem de raporturi sociale constructive cu sine și cu alții, creând astfel premise educației pentru toleranță a elevilor.

5. Prin urmare, s-a conchis, de asemenea, că fenomenele pedagogice de intoleranță, pot fi identificate și neutralizate prin aplicarea unui instrumentar de evaluare a conduitei comunicative și din aceste considerente ***au fost formulate*** criteriile de evaluare, indicatorii și descriptorii toleranței pedagogice și ***au fost identificate*** principiile promovării culturii toleranței în mediul educațional. În acord cu rezultatele cercetării, pentru a forma și descrie comportamentul tolerant ***au fost formulate valorile TPCD***.

6. În perspectiva asigurării procesului de implementare a demersului investigational teoretic a fost elaborată și validată experimental *Strategia formării toleranței pedagogice a cadrelor didactice în scopul educației pentru toleranță a elevilor* (SFTPCD) ce vizează anumite etape: (1.) construcție și dezvoltare a curriculumului pedagogic universitar și integrarea rezultatelor conceptualizării teoretice prin includerea în planurile de studii a disciplinelor specifice pedagogiei toleranței, prin elaborarea de resurse curriculare universitare la disciplinele *Pedagogia toleranței* și *Educația pentru toleranță*; (2) pregătire profesională a studenților pedagogi în spiritul culturii toleranței în procesul de formare inițială, (3) cercetare pedagogică în domeniul Pedagogia toleranței în cadrul articolelor științifice ale studenților și a tezelor de licență; (4) inițierea profesorilor școlari în teoria și metodologia educației pentru toleranță care a avut ca efect dezvoltarea reprezentărilor despre toleranță a elevilor. Aplicarea etapizată a

strategiei vizate s-a produs în contextul promovării în mediul profesional al ideilor despre umanismul pedagogic și despre cultura toleranței.

7. Ca rezultat al demersului de identificare a reprezentărilor profesorilor școlari despre educația pentru toleranță **a fost elaborat și fundamentat științific Conceptul pedagogic de educație pentru toleranță** și **au fost propuse recomandări metodologice** la nivelul unor finalități și conținuturi specifice *educației pentru toleranță* destinate preadolescenților, contribuind astfel la dezvoltarea curriculumului de dirigiență. În același cadru de referință, s-a determinat interesul cadrelor didactice școlare de a opera cu elaborările noastre științifice (anterior nominalizate) în activitatea sa profesională pentru a proiecta și realiza activități educative pe dimensiunea educației pentru toleranță. **Problema științifică soluționată în cercetare** constituie: dezvoltarea curriculumului de formare a cadrelor didactice prin integrarea toleranței pedagogice în referențialul profesional al cadrelor didactice în scopul creării premiselor educației pentru toleranță a elevilor; renovarea curriculumului la dirigiență pe dimensiunea educație pentru toleranță; elaborarea instrumentelor de evaluare a toleranței pedagogice în plan axiologic și elaborarea metodologiei de formare a toleranței pedagogice reprezentate de strategia descrisă, în perspectiva sporirii culturii toleranței în mediul educațional.

8. În acest context al analizei conștientizăm faptul, că prin cercetarea realizată nu am epuizat sistemul problemelor ce vizează formarea toleranței pedagogice și admitem că au rămas aspecte mai puțin clarificate în cercetare, creând astfel, perspective ale cercetării fenomenului vizat pentru studiul diferitor tehnologii educaționale valabile în formarea pe anumite dimensiuni ale toleranței pedagogice în sistemul de învățământ superior.

În intenția de a rezuma concluziile cercetării formulăm anumite **recomandări metodologice** pentru cercetări ulterioare (acestea constituind dezvoltarea sugestiilor descrise în 2.3.1. *Dezvoltarea curriculumului la dirigiență*):

(a) **pentru studenții pedagogi**

- interiorizarea și experimentarea valorilor toleranței pedagogice în cadrul practicii profesionale,
- cercetarea pluriaspectuală a toleranței în variate contexte sociale.

(b) **pentru cadrele didactice școlare (CDS):**

- promovarea valorilor culturii toleranței prin educația pentru toleranță a elevilor în perspectiva consolidării acestor valori în cultura socială;
- monitorizarea și evaluarea impactului educației pentru toleranță de către cadrele didactice,
- adoptarea strategiilor de comunicare tolerantă și implementarea obiectivelor educației pentru toleranță prin parteneriat educațional valorificând resursele educației nonformale și informale,
- formarea unei comisii pentru promovarea educației pentru toleranță în învățământ, evaluarea calității formării continue în acest sens,
- crearea relațiilor pozitive în interacțiunea educațională ce va favoriza dezvoltarea persoanei și a relațiilor constructive în grup pentru a respecta sentimentul propriei identități a elevilor.

Bibliografie

În limba română:

1. Aiftinică M. Valoare și valorizare. Contribuții moderne la filosofia valorilor. București: Academia Română, 1994. 224 p.
2. Allport G. Structura și dezvoltarea personalității. București: EDP, 1991. 415 p.
3. Andronache L. Educație pentru toleranță. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 78-86
4. Andrițchi V. Fundamente teoretice și metodologice ale managementului resurselor umane în învățământul preuniversitar. Teză de dr.hab. în pedagogie, Chișinău, 2012. 333 p.
5. Antonesei L. (coord.) Ghid pentru cercetarea educației. Iași: Polirom, 2009. 189 p.
6. Badea E. Flexibilitatea mintală. București: EDP, R.A., 1998. 205 p.
7. Barna A. Autoeducația. Probleme teoretice și metodologice. București: Didactică și Pedagogică, 1995. 180 p.
8. Bocoș M. Didactica disciplinelor pedagogice, un cadru constructivist. Pitești: Paralela 45, 2008. 432 p.
9. Callo T. Configurații ale educației totale. Chișinău: CEP USM, 2007. 116 p.
10. Callo T., Paniș A., ș.a. Educația centrată pe elev. Ghid metodologic. Chișinău: Print-Caro, 2010. 171 p.
11. Cadrul Național al Calificărilor pentru învățământul universitar. Disponibil <http://edu.gov.md/ro/cadrul-na-ional-al-calificarilor/> (vizitat 12.01.2015)
12. Cara A., Guțu VI. Standarde de formare continuă a cadrelor didactice din învățământul secundar general. Chișinău: Cartier, 2007. 88 p.
13. Carp L. Spectacolul ca formă de promovare a fenomenului de toleranță în școală. Teoria și arta educației în școală. Nr 2(11), 2008. p. 45-49
14. Caunenco I. Probleme psihologice ale formării toleranței etnice: Căutări și perspective. În: Didactica Pro ... 2008 № 2. p. 31-33.
15. Cebanu L. Tendințe moderne în formarea inițială a cadrelor didactice. În: Revista Științifică a Universității de Stat din Moldova, nr. 5 (25), 2009. p. 24-26.
16. Chiș M. M. Părinți-Școală-Comunitate, factori ce influențează formarea comportamentului tolerant și empatia față de aproape și de celălalt. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 233 -236
17. Chiș V. Pedagogie contemporană. Pedagogia pentru competențe. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2005. 221 p.

18. Chițu S. Formarea empatiei cadrelor didactice. Chișinău: USM, 2005. 171 p.
19. Ciocoi -Bulz R. Să învățăm să fim toleranți. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 103-105.
20. Ciubotaru M. Toleranța - liantul unității prin diversitate. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 41-46.
21. Cojocaru V. Calitatea în educație „Managementul calității”. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007. 268 p.
22. Cojocaru V. Diagnosticarea pedagogică ca factor de eficientizare a managementului instituțional. Teză de doctor. Chișinău, 2013. 210 p.
23. Cojocaru - Borozan M., **Țurcan (Balțat) L.**, Arbuz I. Cultura de gen în educație. Chișinău: Tipogr. UPS „I. Creangă”, 2014. 179 p.
24. Cojocaru-Borozan M., Țărnă E., Sadovei L. Integrare socioprofesională prin discurs didactico-științific. Chișinău: Tipografia UPS „I. Creangă”, 2014. 236 p.
25. Cojocaru-Borozan M., Zagaievschi C., Stratan N. Pedagogia culturii emoționale. Chișinău: Tipografia UPS „I. Creangă”, 2014. 200 p.
26. Cojocaru-Borozan M. Comunicare relațională. Chișinău: UPS “I. Creangă”, 2009. 67 p.
27. Cojocaru-Borozan M. Concepte fundamentale valorizate în aria pedagogiei culturii emoționale. În: Cultura profesională a cadrelor didactice. Exigențe actuale. Materialele Simp. Șt. Intern. Chișinău: S.N., 2013. 580 p.
28. Cojocaru-Borozan M. Contribuții actuale la dezvoltarea sistemului de formare a cadrelor didactice prin cercetări pedagogice autohtone. În: Facultatea de Pedagogie: Tradiție și modernitate. Dialogul generațiilor. Materialele Conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională, 31 oct. 2014. Vol. 2. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2014, p. 3-10.
29. Cojocaru-Borozan M. Tehnologia dezvoltării componentei manageriale a culturii emoționale a cadrelor didactice universitare. În: Tehnologii educaționale moderne integrative. Vol. XIII. Ch., 2014, p. 26-51.
30. Cojocaru-Borozan M. Tendințe de reconstrucție a paradigmei de formare a cadrelor didactice din perspectiva pedagogiei culturii emoționale în R. Moldova. Generalități și experiențe relevante. În: Cultura profesională a cadrelor didactice. Exigențe actuale. Materialele Simp.Șt. Intern, Chișinău: S.N., (Tipogr. UPS „Ion Creangă”), 2013. 580 p.
31. Cojocaru-Borozan M. Teoria culturii emoționale. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2010. 239 p.

32. Cojocaru-Borozan M. Valori ale culturii emoționale promovate în învățământul superior. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Priorități actuale în procesul educațional”. Chișinău: CEP USM, 2010. p.10.
33. Cosciug G. Toleranța în școală. Masă rotundă. În: Univers Pedagogic Pro 2011, № 12(283) p. 5.
34. Cozma G. Toleranță și intoleranță în mediul școlar. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 137.
35. Cramarenco C. Toleranță - Comunicare - Relaționare. Sibiu: 2010. 160 p.
36. Cristea S. Dicționar de pedagogie. București 2000. p. 32.
37. Cristea S. Educația pentru toleranță. În: Didactica Pro... 2004 № 4(26) p. 66-68.
38. Cristea S. Fundamentele pedagogiei. Iași: Polirom, 2010. 400 p.
39. Cucoș C. Educația. Iubire, edificare, desăvârșire. Iași: Polirom, 2008. 230 p.
40. Cucoș C. Educația: Experiențe, reflecții, soluții. Iași: Polirom, 2013. 318 p.
41. Curriculum la dirigentie, cl. V-XII (coord. V. Pislaru). Chișinău: Editura Lyceum, 2006. 27 p.
42. Cuznețov L. Consilierea și educația familiei. Introducere în consilierea ontologică complexă a familiei. Chișinău: Primex-com SRL, 2015. 488 p.
43. Cuznețov L. Filosofia practică a familiei. Chișinău: Primex-com SRL, 2013. 328 p.
44. Cuznețov L., Banuh N. Filosofia educației. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2004. 230 p.
45. Călin Al. Toleranța și intoleranța. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 210
46. Dandara O. Conceptualizarea ghidării carierei în contextul educației permanente. Teza de doctor habilitat. 2012. p. 280.
47. Dicționar de pedagogie Larousse. București: Univers Enciclopedic, 1998. 315 p.
48. Dicționar de psihologie. București: Humanitas, 2001 425 p.
49. Dicționar de sociologie Enciclopedic. Chișinău: Cartier, 2001 268 p.
50. Dicționar explicativ al limbii române. București 2003. 1900 p.
51. Dictionarul spiritului tolerant: Îndrumar pentru o gândire a mileniului III. Coord.: V. Bîrlădeanu, Mirella Hagiopol, Dan A. Lazarescu, Centrul de Informare și Documentare al Consiliului Europei București. Ed. I. - București: Evenimentul, 1997. 327 p.
52. Dinu M. Fundamentele comunicării interpersonale. București: BIC ALL, 2004. 304 p.
53. Dobrescu E. M. Sociologia comunicării. București, 1998. 275 p.
54. Dodu C.V. Premise epistemologice ale dezvoltării pedagogiei constructiviste. Teza de doctor în pedagogie. Chișinău, 2013. 208 p.
55. Donna G. Introducere în Convenția Europeană a Drepturilor omului. Editura ALL, București, 1995. 130 p.

56. Drăgan E. Educația prin toleranță și respect. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 92-93.
57. Drumea L., Parlicov Eu. Educația în spiritul toleranței. Materiale de reper în ajutorul cadrelor didactice din învățământul preuniversitar. Chișinău: Gunivas, 2004. 104 p.
58. Dulamă M-E. Educația pentru toleranță. În: Didactica Pro... 2004, № 4 p. 56-61.
59. Dulamă M-E. Fundamente despre competențe. Teorie și aplicații. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2010. 435 p.
60. Dumitru. I. Al. Personalitate, atitudini și valori. Ed. de Vest. Timișoara 2011. p. 137
61. Dumitrescu M., Dumitrescu S. Educația pentru sănătate mentală și emoțională. Ghid metodologic pentru pregătirea cadrelor didactice. Ed. ARVES. București. 2005. 146 p.
62. Educarea în spiritul toleranței. Materiale de reper în ajutorul cadrelor didactice din învățământul preuniversitar / UNESCO. Chișinău: Gunivas, 2004. 35 p.
63. Educația din perspectiva valorilor. Idei, concepte, modele. Ediția IV-a. Alba Iulia 26-27 octombrie 2012. 417 p.
64. Educație pentru toleranță. Sugestii de elaborare a unui curs pentru diriginți: Masă rotundă // Didactica Pro... 2004 № 4 p. 7-12.
65. Elvira D. Experiențe didactice de formare a comportamentului tolerant. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 146-150.
66. Enăchescu C. Tratat de igienă mintală. Iași: Polirom, 2004. 404 p.
67. Enăchescu E. Cercetarea științifică în educație și învățământ. Întrebări cu și fără răspunsuri imediate. București: Ed. Universitară, 2012. 218 p.
68. Enăchescu E. Repere psihologice în cunoașterea și descoperirea elevului. București: Aramis, 2009. 224 p.
69. Florin C. Toleranță și intoleranță. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 120.
70. Gagim I., Silistaru N. Regulament cu privire la planificarea și cuantificarea integrată a activității cadrului didactic universitar. În: Oportunități metodologice ale învățământului superior. Chișinău: UST, 2009. p. 78-93.
71. Garștea N., Callo T., Granaci L. Ora de dirigenție. Ghid pentru elevi și profesori. Chișinău: Epigraf S.R.L., 2011. 184 p.
72. Giurgiu E. Intercultural education - a rezolutive model for the question of alterity. În: Analele Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, 2009 Tomul VI. Seria Științe ale educației p. 188-202

73. Goleman D. Emoții vindecătoare. Dialoguri cu Dalai Lama despre rațiune, emoții și sănătate. București: Curtea Veche, 2008. 304 p.
74. Golu M. Condiționarea psihologică a câmpurilor relaționale „psihologia vieții cotidiene”. Iași: Polirom, 1997. p. 230
75. Goraș-Postică V. Precepte pentru edificarea unei pedagogii a toleranței. În: Didactica Pro... 2004 № 4 p. 41-43.
76. Goraș-Postică V. Formarea continuă a cadrelor didactice din domeniul educației timpurii: Curriculum de bază / Centrul Educațional ”Pro Didactica”. Ch.: „Imprint Star” SRL, 2010. 89 p.
77. Grigoraș I. Probleme de etică. Ed. Universității „Al. I. Cuza” Iași, 1999. 130 p.
78. Guțu VI. Curriculum educațional. Chișinău: CEP USM, 2013. 230 p.
79. Guzun M. Toleranța politică și etnică din perspectiva mediatică. Studiu. Chișinău: IMM, 2005. 49 p.
80. Ghidul studentului ciclul I licență. Chișinău: Ed. UPSC, 2013 114 p.
81. Hadîrcă I. Toleranța dintre valuri. În: Didactica Pro... 2004 № 4 p. 2-7.
82. Hadîrcă A. Educația pentru alteritate și toleranță. Disponibil www.tolerance.ro (vizitat la 29.10.2014).
83. Hadîrcă M. Educația pentru toleranță în cadrul orelor de dirigiență. În: Didactica Pro..., 2004, nr. 3/ 85. p. 55-59
84. Hadîrcă M., Cazacu T. Adaptări curriculare și evaluarea progresului școlar în contextul educației incluzive ghid metodologic Chișinău, 2012. 96 p.
85. Handrabura L. Toleranța ca valoare personală și interpersonală (valorificarea proiectelor didactice) În: Didactica Pro... 2006 № 2-3 p. 76-78.
86. Hopkins D., Ainscow M., West M. Perfecționarea școlii într-o eră a schimbării, Trad.: Stela Palii. Chișinău: Ed. Prut Internațional, 1998. 256 p.
87. Hostim L. Strategia succesului profesional. Iași: Ed. Gheorghe Asachi. 2000. 217 p.
88. Iucu R. Formarea cadrelor didactice. Sisteme, politici, strategii. Ed: Humanitas Educațional, București, 2007. 164 p.
89. Iftimie N. Principii și dimensiuni ale dezvoltării curriculumului pedagogic universitar proiectat din perspectiva provocărilor sociale. Teză de doctor în științe pedagogice. Chișinău, 2014.145 p.
90. Jacques C. Introducere în psihologia emoțiilor și a sentimentelor. Iași: Polirom 2007. 196 p.
91. Jderu G. Introducere în sociologia emoțiilor. Polirom. 2012. 320 p.
92. Jinga I. Manual de pedagogie. Ediția a II-a. București: ALL, 2008. 568 p.
93. Joița El. A deveni profesor constructivist. București: E. D. P. 2008. 372 p.
94. Joița El. Știința educației prin paradigme. Iași, 2009. 351 p.
95. Joița E. Metodologia educației. Schimbări de paradigme. Iași: Institutul European, 2010. 288 p.

96. Kuhn S. Structura revoluțiilor științifice. Traducere de Radu J. Bogdan, Studiu introductiv de Mircea Flonta. București: Humanitas, 1999. 296 p.
97. Locke J. Despre toleranță, în Fundamentele gândirii politicii moderne. Iași: Polirom, 2007. 165p.
98. Legea învățământului a Republicii Moldova, Regulamentul cu privire la organizarea formării profesionale continue (HG nr.1224 din 09.11.2004)
99. Macavei El. Toleranță religioasă și ecumenism. În volumul „Armonie comunitară în spirit european”, Ed. coordonator, Ludwig Holzinger, Timișoara, 2004.
100. Maxim S. Toleranța. Dreptul la diferență. București: Ed. Didactică și Pedagogică. 2004. 98 p.
101. Marshall B. R. Comunicarea nonviolentă. Limbajul vieții. Chișinău: Epigraf, 2005. 89 p.
102. Maurice J. Elias, Steven E. Tobias, Brian S. Friedlander. Inteligența emoțională în educația copiilor. Ediția a III-a. București: Curtea Veche, 2012. 302 p.
103. Maxim S. Mentalitatea tolerantă. În: Revista Română de Semio-Logic 1-2 / 2002, p. 144-154.
104. Mih C. Învățarea autoreglată și dezvoltarea metacognitivă. Modele teoretice și aplicații. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2010. 196 p.
105. Mill J.S. Despre libertate în Limitele puterii. București: Ed. ALL, 1994. 95 p.
106. Munteanu C. ABC-ul toleranței în școala Corina Munteanu // Didactica Pro... 2007, Nr 1-2 p. 83-85.
107. Neacșu I. Corelări psihoeducaționale ale emoționalității și afectivității. Capitol în: Psihologie educațională. București: Universitatea București, 2000. 247 p.
108. Neacșu I. Introducere în psihologia educației și a dezvoltării. Iași: Polirom, 2010. 336 p.
109. Neculau B. C. Nevoia de educație interculturală astăzi, calea spre o societate tolerantă. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 34-36.
110. Nemeček Št. Toleranța în filosofia lockeeană. Ed. Realitatea Românească, 2006. 230 p.
111. Olaru V. Repere psihopedagogice pentru formarea continuă a personalului didactic în instituțiile de învățământ secundar general. Teză de doctor în pedagogie. Chișinău, 2014. 242 p.
112. Pacearca Ș., Rey B., Carette V. Competențele în școală – formare și evaluare. București: Aramis, 2013. 176 p.
113. Papuc L., Sadovei L., Cojocaru-Borozan M. Inițierea în cariera profesională: pentru studenții pedagogi. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2013. 156 p.
114. Pâslaru VI. Introducere în teoria educației literar-artistice. București: Sigma, 2013. 198 p.
115. Pâslaru VI. Principiul pozitiv al educației. Chișinău: Litera, 2003. 320 p.
116. Patrașcu D., Rotaru T. Cultura managerială a profesorului. Teoria și metodologia formării. Chișinău: Tipografia Centrală, 2006. 295 p.

117. Patrașcu Dm., Gaștea R. Fantasma mentalității. Chișinău, 2011. 382 p.
118. Petcu D. Toleranța în zilele noastre. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 125.
119. Pichiu D., Albuț C. Teoria valorii și elemente de praxiologie. Iași: Ed. „Gh. Asachi”, 1994. 268 p.
120. Planul-cadru pentru ciclu I, studii superioare de licență, aprobat prin ordinul METS nr. 202 din 01 iulie 2005. p 87.
121. Platon C. Evaluarea calității în învățământul universitar. Chișinău: CEP USM, 2005. 276 p.
122. Pleșu A. Toleranța și intolerabilul. Criza unui concept. Ed. LiterNet, 2005. 51 p.
123. Pâslaru Vl. Noile educații ca stare a conștiinței pedagogice. În: Didactica Pro, Nr.4 (56), 2009. p. 3-9.
124. Racu I. Psihologia conștiinței de sine. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2005. 240 p.
125. Popescu-Neveanu P. Dicționar de psihologie. București: Ed. Albatros, 1978
126. Reardon B. Toleranța - calea spre pace. Chișinău: ARC, 2004. 60 p.
127. Reuven B., James D.A. Parker. Manual de inteligență emoțională. București: Curtea Veche, 2011. 500 p.
128. Rime B. Comunicarea socială a emoțiilor. București: Ed. Trei, 2007. 493 p.
129. Rogojină D. Managementul educației pentru schimbare. Chișinău: SA „Tipografia Reclama”, 2012. 80 p.
130. Salade D. Dimensiuni ale educației. București: EDP, 1998. 232 p.
131. Salinschi G. Toleranța - prima virtute a omului civilizat: Ora de dirigiență // Făclia 2011, № 48(3208) p. 13.
132. Savca L. Strategii de dezvoltare a toleranței la frustrare // Psihologie 2010 № 1 p. 50-56.
133. Schaffer H. R. Introducere în psihologia copilului. Cluj-Napoca: Asociația de Științe Cognitive din România, 2010. 392 p.
134. Siebert H. Pedagogia constructivistă. Iași: Institutul European, 2004. 162 p.
135. Silistraru N. Etnopedagogie. Chișinău: CE USM, 2003 269 p.
136. Socolov T. Comunitatea învață a fi tolerantă. În: Didactica Pro... № 4, 2004. p. 12-14
137. Șova T. Managementul stresului profesional al cadrelor didactice. Chișinău: Tipografia UPS „I. Creangă”, 2014. 277 p.
138. Șova T., Balțat L. **Toleranța la stres. Chișinău: Tipografia UPS „I. Creangă”, 2014. 97 p.**
139. Stan E. Educația pentru toleranță. În: Didactica Pro... № 4, 2004. p. 43-48
140. Stoica C. Conflictul interpersonal: prevenire, rezolvare, și diminuarea efectelor. Iași: Polirom, 2004. 304 p.
141. Szollosi – Moța C. Toleranța atributul educației. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 100

142. Stoica A. Formarea comportamentului tolerant al copiilor în familie. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 137
143. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”
144. Siahil. H. Familia și Școala. Contribuții la sociologia educației. București: Ed. Paideia, 2002 p. 251
145. Țărnă E. Adaptarea studentului în mediul universitar. Chișinău, 2013. 192 p.
146. Toes D. Educația pentru toleranță necesară în învățământul primar. În: Revista secolului. București, 2013. p. 18-24
147. Tucicov-Bogdan A. Toleranța interetnică, teorie și realitate. În: Revista Psihologia nr.5. 2001. p. 9-11.
148. Tiron C. Educația prin toleranță și respect. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 93
149. Țurcan (Balțat) L. **Abordări actuale privind integrarea toleranței comunicative în sistemul valorilor fundamentale. În: Revista de Științe Socioumane Nr. 1(23), 2013. p. 45.**
150. Țurcan (Balțat) L. **Conceptualizarea toleranței pedagogice în referențialul cadrelor didactice. În: Rezistența la educație: Soluții și perspective. Conferință științifico-practică internațională. Bălți: Tipografia din Bălți, 2014. p. 44 -49.**
151. Țurcan (Balțat) L. **Considerații psihopedagogice privind comunicarea empatică și tolerantă. În: Revista de Științe Socio-Umane, 2012. nr.2 (21) p. 132-136.**
152. Țurcan (Balțat) L. **Educație pentru toleranță. Sugestii metodologice. Chișinău: Tipogr. „Garamont –Studio”2014. 62 p.**
153. Țurcan (Balțat) L. **Exprimarea toleranței în mediul studenților. În: Probleme actuale ale științelor umanistice. În: Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor. Vol. XIII. Chișinău: Tipografia UPS, „Ion Creangă” 2014, p. 86- 92.**
154. Țurcan (Balțat) L. **Perspective ale comunicării orientate spre dezvoltarea toleranțe. În: Revista de Științe Socio-Umane, 2012, nr.2 (21) p. 128-132.**
155. Țurcan (Balțat) L. **Modelul teoretic al conceptului educație pentru toleranță. În: Materialele Conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională. Facultatea de Pedagogie: Tradiție și modernitate. Dialogul generațiilor, 2014, Vol. 2. Chișinău: Tipogr. UPS „Ion Creangă” 2014. p. 10-14.**
156. Țurcan (Balțat) L. **Pedagogia toleranței. Ghid metodologic. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2013. 150 p.**
157. Țurcan (Balțat) L. **Pedagogical tolerance – indicator of the teachers` Professionalism.**

Globalization and intercultural dialogue: multidisciplinary perspectives. Târgu-Mureș, Arhipelag XXI, 2014. p. 261-268.

158. Țurcan (Balțat) L. **Poziționări actuale în abordarea toleranței comunicative a cadrelor didactice. În: Cultura profesională a cadrelor didactice. Exigențe actuale. Materialele Simp. Șt. Intern., 16-17 mai, Chișinău: S. N., (Tipogr. UPS „Ion Creangă”), 2013. 540 p.**
159. Țurcan (Balțat) L. **Toleranța comunicativă un imperativ al comunicării eficiente. În: Familia - factor existențial de promovare a valorilor etern-umane. Conferința Științifică Internațională; Chișinău: Centrul Editorial - Poligrafic al USM, 2012. p. 490.**
160. Văideanu G. UNESCO 50. București, 1996. 196 p.
161. Vasile E. **Părinți-Școală-Comunitate, împreună pentru toleranță. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion Internațional. Iași: Ed. Spiru Haret, 2011. p. 251-258.**
162. Viciu D. **Activitatea de învățare prin cooperare, expresie a toleranței. În: Toleranța-cheia ce deschide calea spre o lume nouă, a unității prin diversitate. Simpozion internațional. Iași: Ed. Spiru Hret, 2011. p. 96.**
163. Voltaire. **Tratat despre toleranță. București: Antet Press 2010. 160 p.**
164. Zagaievschi C. **Dezvoltarea inteligenței emoționale a adolescenților prin comunicare. Chișinău: 2013. 204 p.**
165. Zagaievschi C., Cojocaru-Borozan M. **Educație pentru dezvoltare emoțională și sănătate mintală. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2014. 192 p.**
166. Zlate M. **Tratat de psihologie organizațional - managerială. Vol. II. Iași: Polirom, 2007. 482 p.**

În limba rusă:

167. Адэскэлицэ А. **Взаимосвязь толерантности с некоторыми особенностями проявления эмоциональной сферы старшеклассников//Психologie. Pedagogie specială. Asistență socială. 2012. № 1(26). с. 24-29.**
168. Адэскэлицэ В. **Дискуссия как средство формирования толерантности школьников // Психologie. Pedagogie specială. Asistentă socială. 2007 № 3(8) с. 21-26.**
169. Адэскэлицэ В. **Формирование толерантности личности в юношеском возрасте. Дис. на соиск. уч. степ. д. п. Кишинев, 2009. 240 с.**
170. Адэскэлицэ В. **Формирование толерантности личности в юношеском возрасте: Диссертация на соискание ученой степени доктора психологии . Кишинэу : Б. и., 2009. - 256 с.**

171. Андреева И. Н. Возможность развития эмоционального интеллекта в процессе психологического тренинга. // Психология и современное общество: взаимодействие как путь взаиморазвития. Санкт-Петербург: СПБИУИП, 2009. с. 24-26.
172. Аскеров А. Г. Исторические аспекты толерантности. Ярославль: ЯГПУ, 2011. 357 с.
173. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и других. Москва: 1996. 374 с.
174. Буева Л. Культура, культурология и образование. // Вопросы философии, № 2. 2010 35 р.
175. Геворкян М. М. Концептуальные подходы к проблеме толерантности. // Сборник научных статей 1-2 декабря. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.
176. Гурьянов А. Воспитание толерантной личности. // Воспитание школьников 2008. № 2 с. 25-28.
177. Декларация о принципах толерантности. Режим доступа: <http://www.un.org/russian/document/declarat/toleranc.htm> vizitat la 17.08.2014
178. Дробижева Л. М., Хомяков М. Б. Новые подходы в толерантности как результат реализации программы Ур. МИОН. Режим доступа: http://www.iriss.ru/display_analyticsitem?id=000100000297
179. Зинченко В. П. Толерантность к неопределенности: новость или психологическая традиция? // Вопросы психологии 2007 № 6 с. 3-20.
180. Иванова С. Ю. Аксиологические аспекты толерантности в современном мире. Сборник научных статей Международной научно-практической конференции. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.
181. Иоффе А. Н. Манифест мирного сосуществования (ролевая игра по толерантности) // Преподавание истории в школе 2010 № 1 с. 10-15.
182. Исрафилова Г. Формирование толерантности в студенческой среде. Материалы международной научно-практической конференции „Толерантность в современном обществе: опыт междисциплинарных исследований”, 2011. с. 358.
183. Изард К. Э. Психология эмоций. Москва: Питер Пресс, 2008. 460 с.
184. Кара Ж. Ю. Этническая толерантность как взаимодействие культур // Психология в вузе 2011, № 5 с. 63-72.
185. Кашавкина О. И. Коммуникативная толерантность как психологическое качество, обеспечивающее способность студента вуза к конструктивному влиянию в коммуникативной деятельности. Сборник научных статей Международной научно-практической конференции. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.
186. Кашеева А. В. Формирование толерантных взаимоотношений в семье // Начальная школа 2011 № 2 с. 4-7.

187. Кирилук О. М. Содержание понятия „толерантность”. Сборник научных статей Международной научно-практической конференции. Ярославль: ЯГПУ, 2011. 357 с.
188. Кожухарь Г. С. Межличностная толерантность студентов и их групповые статусы // Вопросы психологии 2011 № 5 с. 45-54.
189. Крушельницкая О. И. Опыт формирования толерантности у младших школьников в современной России // Психологическая наука и образование 2012 № 1 с. 75-85
190. Клепцова О. Опыт реализации спецкурса „Этническая толерантность в межкультурном взаимодействии” в процессе подготовки педагогов-психологов // Психология в вузе 2009 № 4 с. 107-112.
191. Леонтьев Д. А. К. Операционализации понятия „толерантность” // Вопросы психологии 2009 № 5 с. 3-16.
192. Нурлигаянова О. Б. Междисциплинарная характеристика толерантности. Сборник научных статей. Международной научно-практической конференции. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.
193. Панченко С. Формирование толерантных взаимоотношений подростков в детском коллективе // Воспитание школьников 2008 № 7 с. 33-38.
194. Пацукевич О. В. Эволюция представлений о понятии „толерантность”. Сборник научных статей. Международной научно-практической конференции. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.
195. Поваренков Ю. П. Психологическая характеристика профессиональной толерантности учителя. Сборник научных статей I Международной научно-практической конференции. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.
196. Полонова Т. С.. Толерантность (урок обществознания в VIII классе) // Преподавание истории в школе 2010 № 1 с. 20-21
197. Психология. Словарь./ Под общей редакцией А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. М., 1990 г., с. 401-402.
198. Разина Л. С. Диалоговые формы взаимодействия как способ развития толерантного поведения у студентов. // Психология в вузе 2009 № 4 с. 37-58
199. Ростиславова О. А. Толерантность как гуманистическая ценность. // СПО, 2006. № 4. 59 с.
200. Самоделова Т. Формирование толерантного поведения в семье. // Воспитание школьников, № 4, 2007. с. 36-40.
201. Сафонов К. Б. Толерантность как категория трудовой этики. Сборник научных статей Международной научно-практической конференции 1-2 декабря. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.

- 202.Скрябина О. Б. Педагогические условия формирования коммуникативной толерантности у старшеклассников. Автореф. дисс. канд. пед. наук. Кострома, 2000 35 р.
- 203.Смолянская Л. Проективные техники и повышение этнической толерантности подростков в полиэтнической среде школы. // Социальная педагогика № 2, 2009, С. 88-92.
- 204.Тариева В. А. Формирование толерантного речевого поведения студентов в ходе дискуссии. // Высшее образование сегодня 2009 № 3 с. 81-83
- 205.Тахохов Б. А. Поликультурная компетентность - фактор развития толерантности студентов. // Высшее образование сегодня 2008 № 3 с. 24-26.
- 206.Тихомирова И. Е. Содержание понятия толерантность. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.
- 207.Фадеева Т. Ю. Педагогическая толерантность: содержание, структура, диагностика. Сборник научных статей Международной научно-практической конференции 1-2 декабря. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.
- 208.Формирование толерантной личности в полиэтнической образовательной среде: учеб. пособие / под ред. В. Н. Гурова. М.: Педагогическое общество России, 2004.
- 209.Халилова А. А. Подходы к пониманию феномена толерантности. Сборник научных статей Международной научно-практической конференции 1-2 декабря. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.
- 210.Харланова Ю. В. История становления педагогики толерантности в отечественной науке. Сборник научных статей Международной научно-практической конференции 1-2 декабря. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.
- 211.Цыренова М. Г. Формирование межэтнической толерантности в поликультурном обществе // Преподавание истории в школе 2010 № 1 с. 6-9
- 212.Чебыкина О. А. Системный анализ подходов к понятию «толерантность» Электронный журнал «Психологическая наука и образование» [www.psyedu.ru /](http://www.psyedu.ru/), 2012. с.10-13.
- 213.Черствая О. Е. Проблема воспитания толерантности в семейном укладе. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.
- 214.Шадже А. Ю. Переосмысливая толерантность в современных условиях. Сборник научных статей Международной научно-практической конференции 1-2 декабря. Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2011. 357 с.
- 215.Шур А. М. Формирование толерантного коммуникативного поведения как область риска // Высшее образование сегодня 2009 № 3 с. 80-81
- 216.Ясвин В. Исследование толерантности в школе // Школьный психолог 2009 № 20 с. 17-32.

În limba străină:

217. Bulletin Scientifique - Lq Série Sciences de L' Éducqtion / Bulletin Științific, Seria Științele Educației. Editura Universității din Pitești. Nr. 1, 2011. 190 p.
218. Burisch M. Das Burnout - Sindrom, Berlin, Springer, 1989.
219. Coon D. (2005). A la découverte de la psychologie. Montréal : Reynald Goulet. 378 p.<http://www.collegedusud.ch/formation/disciplines/psychologie-pedagogie/> (vizitat 22.09. 2013)
220. Fouillet P. Pédagogie de la tolérance. <http://www.pagedeslibraires.fr/dossier-284/pedagogie-de-la-tolerance.html> (vizitat 12.03. 2013)
221. [Freire P.](#) Pedagogy of Tolerance. Paperback, December 31, 2006.
222. Gamble T.K. Gamble M. Communication Works. New York, McGraw-Hill, 1993, p. 6.
223. Hellriegel D., Slocum J., Woodman R. Organizational Behaviour. SUA, West Publishing Company, 1992. p. 431.
224. Hinton, B.; Reitz, H., Groups and Organizations. Integrated Readings in the Analysis of Social Behavior, Wadsworth Publishing Company. California, Inc., Belmont, 1971. p 60.
225. Hopkins, D., Ainscow, M. and West, M. School Improvement in an Era of Change. London; Cassell. 1994
226. Loewen N. Favoriser L'internationalisation dans le cadre d'une pédagogie de la tolérance positive. Pédagogie collégiale. 2013 vol. 26, nr. 3.
227. Lang V. La professionnalisation des enseignants: sens et enjeux d'une politique institutionnelle, Paris: PUF, 1999. 260 p.
228. Perrenoud Ph. Formation initiale des maitres et professionnalisation du metier. <http://unige.ch/fapse/SSE/teachers/perrenoud> (vizitat 11.09. 2014)
229. Ross R. Speech communication. New Jersey, Prentice-Hall, 1986. p. 9.
230. Kahn S. Pédagogie différenciée. Paris. Bruxelles: De Boeck, 2010. 128 p.
231. Thourunde L. La tolérance pédagogique à l'école maternelle. In: Revue française de pédagogie. Volume 119, 1997. p. 39-46.
232. Torralba-Roselló Fr. Forum libertas The pedagogy of tolerance. <http://www.sportmagister.com/reportaje>. (vizitat 11.04.13)
233. Edmonson W., Spoken Discourse. A Model for Analysis. New York, Longman, 1981. p. 126.

Resurse online:

234. <http://edu.gov.md/en/codul-educatiei/> (vizitat 11.01. 2015)
235. <http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/emotional+strength>
236. <http://dexonline.ro/> (vizitat 15.12. 2014)

237. http://en.wikipedia.org/wiki/International_Day_for_Tolerance#Article_4 .E2.80.93 Educati
(vizitat 02.04. 2012)
238. http://www.aqpc.qc.ca/UserFiles/File/pedagogie_tolerance_collegiale/Lowen-Vol_26-3.pdf
(vizitat 25.03. 2014)
239. <http://www.dri.gov.ro/rolul-cadrelor-didactice-in-educatia-pentru-toleranta-eveniment-dedicat-zilei-internationale-a-tolerantei-16-noiembrie-2013/> (vizitat 12.02. 2013)
240. <http://www.lifelong.ro/comunicarea-emotionala-si-comportamentul-non-verbal> (vizitat 07.05. 2013)
241. <http://www.midss.org/content/tolerance-disagreement-scale-tfd%E2%80%8E> (vizitat 20.09. 2013)
242. <https://ru.scribd.com/doc/12402390/Toleranta>, vizitat la 06.12.2014
243. [http://www. Situatia-de-comunicare toleranță /doc/16640984/](http://www.Situatia-de-comunicare-toleranta/doc/16640984/) (vizitat 11.02. 2012)
244. <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/fight-against-discrimination/promoting-tolerance/#topPage> (vizitat 18.11. 2012)
245. <http://www.edu.gov.md/en/conceptia-formarii-personalului-din-invatamantul-preuniversitar/>
(vizitat la 3.05. 2013).
246. <http://www.toleranta-intoleranta-fanatism-educatie.html> (vizitat la 17.05.2013).

ANEXE

Anexa 1.

GLOSAR DE TERMENI

Acceptarea diferențelor - acțiunea de a accepta și rezultatul, consimțământ, aprobare, manifestare a voinței [236]; *acceptarea diferențelor* – capacitatea de a controla, a prevedea și a suporta rezultatele influențelor din exterior [125].

Acomodare socială – proces conștient de adaptare sau ajustare, ansamblul de modificări ale conduitei în funcție de condiții noi de modificare a relațiilor între persoane în scopul reducerii stărilor de încordare și a situațiilor conflictuale, de ajustare a comportamentului individual după cerințele grupului, de cooperare, spirit de toleranță pentru prevenirea stărilor tensionante și a conflictelor [125].

Actualizarea - trecerea de la o stare latentă la o stare activă de realizare a intențiilor și proiectelor individuale prin tendința exprimare și realizare a pulsionilor specific ale eului [Ibidem].

Adaptare socială - potrivirea unei persoane cu mediul, acord între conduita personală și modelele de conduit caracteristice ambianței [Ibidem].

Afirmare de sine – luare de poziție proprie [Ibidem].

Agresivitate – comportament distructiv și violent orientat spre persoane prin atac, ofensivă, ostilitate sau chiar distrugere [236, p. 34].

Altruism – principiu moral constând în acțiunea dezinteresată pentru binele altora prin atitudine de maximă generozitate, a trăi pentru altul având dragostea ca principiu, ordinea ca bază și progresul ca scop [125, p. 40].

Aroganță – atitudine de nejustificată autoafirmare a superiorității proprii și de disprețuire, sfidare a altora, conduită individualistă exprimând supraapreciere a propriei persoane [Ibidem, p. 45].

Atitudine – dispoziție internă față de elementele lumii [125].

Atracție interpersonală - orientare pozitivă asupra celuilalt, care condiționează raporturile dintre individ și mediul lui social, dezvoltarea atașamentului față de celălalt se efectuează prin intermediul interacțiunilor sociale în cadrul cărora atracția ocupă un loc determinant, constelație de sentimente ce condiționează orientarea evaluativă a unui subiect către un altul, fie ca o atitudine care cuprinde, în afara componentei evaluative (calitatea și forța sentimentelor și emoțiilor), o componentă cognitivă (cunoștințe și credințe) și o componentă conativă (intenții comportamentale și proiecte). În calitate de componentă afectivă, ea se află la originea afiliațiilor și relațiilor interpersonale ale individului (relații de muncă, relații amicale și relații

amoroase). Orice relație interpersonală se caracterizează prin natura și forța legăturii afective dintre cele două persoane, care poate îmbrăca două forme conceptuale independente: prietenia și dragostea pe de o parte, admirația, respectul și recunoștința [234].

Autonomia – libertate în luarea deciziilor [125].

Calitatea în învățământ – ansamblu de caracteristici ale unui program de studiu și ale ofertanților acestuia, prin care sunt satisfăcute așteptările beneficiarilor în raport cu standardele de calitate [234].

Descriptori – criterii calitative de evaluare care descriu modul de manifestare a competențelor elevului și permit determinarea gradului de realizare a acestora (minim, mediu, maxim). În conformitate cu nivelul atins, descriptorii permit acordarea de calificative (suficient, bine, foarte bine) [234]; ce corespunde cerințelor și normelor pedagogiei, care respectă regulile pedagogiei; educativ [236].

Climatul psihosocial este starea emoțională care domină, permanent sau ocazional, într-un grup social și exercită acțiune asupra indivizilor, apreciat prin nivelul și calitatea relațiilor interpersonale ale membrilor; satisfacția/insatisfacția membrilor față de statutul lor în grup, față de normele și criteriile de apreciere și promovare, față de schimbările intervenite în scopul principal și în scopurile individuale, disciplina individuală și cea de grup. Climatul psihosocial favorizează formarea trăsăturilor pozitive de caracter, în general, și formarea personalității [236].

Competența interculturală este rezultatul complex al unui proces cognitiv care presupune realizarea a două obiective: - lărgirea orizontului de percepție a ceea ce este străin; - capacitatea de a-l accepta pe celălalt ca fiind diferit de sine [14].

Comportament asertiv crează premise pentru promovarea propriilor interese și exprimarea liberă a trăirilor afective.

Cultura emoțională a profesorului constituie o formațiune dinamică a personalității, reflectată în unitatea dimensiunilor intrapersonală și comunicativ-relațională reprezentate într-un sistem de valori emoționale, elaborate de profesori pentru maximizarea eficienței socio-profesionale; se exprimă prin competențe emoționale, integrate într-un stil charismatic de comunicare pedagogică, catalizator de confort profesional și valori emoționale [31].

Educația pentru toleranță constituie o dimensiune nouă a educației, care prin obiective, conținuturi și strategii specifice asigură dezvoltarea în conduita umană a valorilor toleranței (acceptarea diversității, empatia, rezistența la critici, înțelepciunea interacțiunii etc.) în perspectiva edificării culturii toleranței sociale [152].

Empatia, rezonanță, comunicare afectivă cu semenul. O mamă cunoaște intuitiv trebuințele și sentimentele sugarului ei. cu care ea este în comunicare. Această misterioasă capacitate este

legată, după toate aparențele, de faptul că inițial copilul era una cu mama sa. Ea explică de asemenea de ce copiii, oricât de mici, sunt la curent cu necazurile, cu neliniștile și bucuriile părinților lor. Empatia stă la baza identificării și a înțelegerii psihologice a celorlalți [48].

Evaluare a calității educației – examinare multicriterială a măsurii în care instituția educațională și programele acesteia îndeplinesc standardele educaționale naționale [234].

Evaluare criterială – evaluare a rezultatelor școlare, efectuată prin descriptori, care specifică nivelul performanțelor individuale ale elevului în raport cu competențele urmărite [Ibidem].

Formare profesională – proces de instruire în urma căruia se obține o calificare atestată printr-un certificat sau o diplomă, eliberate în condițiile legii [Ibidem].

Modul psihopedagogic – modul destinat absolvenților care doresc să se încadreze în învățământ în calitate de cadru didactic, care include formarea teoretică în domeniul pedagogiei, psihologiei, didacticii disciplinei și un stagiu obligatoriu de practică [234].

Flexibilitatea - proprietate de adaptare la împrejurări; maleabilitate [236].

Inteligența socială reprezintă ansamblul capacităților de a acționa cu înțelepciune în relațiile umane [73, p. 84].

Maturitatea psihologică - stare de deplină dezvoltare (fizică și intelectuală); calitatea de a fi matur; perioadă din viața omului între tinerețe și bătrânețe; stadiu înaintat de experiență, de însușire a cunoștințelor; seriozitate, profunzime (determinată de vârstă, de experiență) [236].

Munca emoțională presupune autoinducerea unor trăiri afective pozitive pentru menținerea înfățișării exterioare ce ar produce educaților o stare adecvată de spirit [31].

Optimism – concepție despre om, viață, societate ce afirmă posibilitatea desăvârșirii omului îmbunătățind condițiile de viață, progresului social, rezultată din predispoziția de a înțelege lumea pe latura ei bună, de a prevedea și a aștepta binele, opus pesimizmului [125, p. 46].

Orientarea emoțională pozitivă - tendință spre bine, înclinare, convingere, concepție constructivă, întemeiată pe experiență, pe fapte, pe realități; ce are caracter de certitudine; cert, adevărat, real, sigur, cu semnificație justă, valoare; valoros; demn de urmat, de imitat, experiență pozitivă, realist, cu spirit practic [236].

Paradigma este un exemplu, model între elementele căruia nu există subordonare; totalitate de premise teoretice și metodologice, ce determină o cercetare științifică concretă, întruchipată în practica științifică la etapa dată; un univers coerent de principii acceptate de o comunitate științifică; o transformare în reprezentare științifică a percepției realității, adică un ansamblu de

elemente epistemologice, teoretice și conceptuale, care servesc unei direcții științifice drept cadru de referință într-un domeniu, constituind o axă verticală; este un mecanism de selectare și de recompunere destinat să facă o anumită realitate inteligibilă [96, p. 53].

Pedagogia culturii emoționale este știința educației ce analizează conceptele pedagogice operaționale necesare studierii fenomenelor afective prin abordări inter-, multi- și transdisciplinare ale formării formatorilor implicați în proiectarea/realizarea educației pentru dezvoltare emoțională conform unor valori afective raportate la idealul educațional [27].

Pedagogia toleranței facilitează dezvoltarea nivelului de educație pe baza valorilor fundamentale și a virtuților. Pedagogia toleranței este esențială într-un sistem democratic de aceea toleranța permite a controla reacțiile primare de intoleranță, oferind oportunități de acceptare și comunicare în confruntarea cu opinii ale persoanelor care acționează într-un alt mod. Din aceste rațiuni este important a educa cetățenii în spiritul coexistenței interpersonale, internaționale, multiculturale și interreligioase [156, p.6].

Personalitatea tolerantă – include caracteristici de personalitate, ce reflectă direcțiile psihologice ale atitudinilor umane: umanismul, reflexivitate, libertate, responsabilitate, flexibilitate, încredere în sine, autoreglare, receptivitate, variabilitatea, empatia, simțul umorului.

Poziționarea responsabilă - a ocupa o anumită poziție, responsabilitate [236].

Receptivitatea volitivă - însușirea de a fi receptiv, predispoziție de a primi cu ușurință impresii sau influențe din afară [Ibidem].

Responsabilitatea socială este componenta culturii emoționale vizând competența interpersonală de a fi cooperant, implicat și inventiv și presupune capacitatea de a acționa într-o manieră responsabilă, respectând regulile sociale. Oamenii deficitari la acest capitol pot manifesta atitudini antisociale, pot acționa în mod abuziv în raport cu alte persoane [31, p.128].

Sociabilitatea pedagogică - capacitate a oamenilor de a trăi în societate și a fi sociabil [236].

Specialitate – complex de competențe profesionale obținute prin instruire într-un anumit domeniu [234].

Standarde educaționale de stat – condițiile obligatorii de realizare a programelor educaționale la toate nivelurile și ciclurile de învățământ în instituțiile publice și private, precum și cerințele minime obligatorii față de conținutul programelor educaționale, volumul maxim de muncă pretins copilului, elevului sau studentului și cadrului didactic, față de infrastructura și dotarea instituției de învățământ, față de nivelul de pregătire al absolvenților și organizarea

procesului educativ. Standardele educaționale de stat constituie baza pentru evaluarea obiectivă a calității și a nivelului de instruire și calificare a absolvenților, indiferent de forma de realizare a studiilor [234].

Standarde naționale de referință – ansamblu de cerințe care definesc un nivel optim de realizare a activităților furnizorului de educație/instituției furnizoare de educație în baza bunelor practici existente la nivel național, european sau internațional. Standardele naționale de referință sunt specifice fiecărui program de studii și fiecărei instituții [234].

Suportarea inconvenientelor - îndurare, a răbdare, a suferire, admitere, tolerare, îngăduire, susținere, rezistență [236].

Suprimarea agresivității - a face să dispară, a înlătura, a elimina, a anula [236].

Toleranță – lipsă de fermitate față de încălcarea normelor de conviețuire socială, atitudini de acceptare a limitelor străine persoanei pe baza convingerilor, temeiurilor și justificărilor individuale [125, p. 775].

Toleranța comunicativă reprezintă o formă superioară de educație reflectată în înțelegere, înțelepciune, putere și civilizație [39].

Toleranța este competența de a-l accepta pe celălalt că pe un purtător/exponent al altor valori, al altui mod de a gândi, al altor forme de comportament; prin conștientizarea dreptului de a fi altfel, diferit, accentuarea acestei diferențe; prin privirea celui alt „din interior”, prin tratarea lumii din ambele puncte de vedere: al meu și al celui alt [219, p. 48].

Toleranța la stres presupune ansamblul calităților personale, ce asigură soluționarea reușită a situațiilor stresante, adică rezistența și acceptarea suprasolicităților intelectuale, volitive și emoționale, condiționate de specificul activității profesionale, fără anumite consecințe negative asupra sănătății individuale și sociale [138, p. 14].

Toleranța pedagogică este o competență profesională ce include atitudini constructive derivate din sistemul de valori individuale și profesionale, un sistem de capacități ce permit evaluarea obiectivă a situațiilor și comunicarea eficientă, formularea deciziilor adecvate pentru anticiparea apariției conflictelor, pentru a rezista tensiunilor profesionale și a menține la parametri înalți gradul de adaptare socială. Toleranța pedagogică se exprimă în raport cu influențele psihologice distructive în condiții de conflict pedagogic vizând capacități psihopedagogice ce permit a-i înțelege pe educați și a le reproșa accesibil.

Toleranță activă exprimată prin implicare în viața și acțiuni de realizare a intereselor altora, atitudini de cooperare și coparticipare, de respect și tendință binevoitoare de conviețuire [194].

Toleranță externă se reflectă în puterea individuală de a exprima în acțiuni concrete efectele gândirii și acțiunilor tolerante, utilizată pentru aprecierea capacităților de a diminua premisele apariției conflictelor și a crea comunitate prin cooperare [182].

Toleranță internă vizează sistemul atitudinilor orientate spre acceptarea diferențelor de opinii, particularități și caracteristici individuale, capacitatea de a păstra calmul și echilibrul emoțional în situații nespecifice de conflict, neașteptate, de incertitudine, risc și stres, capacitatea de a lua decizii și de a acționa echilibrat și rațional [182].

Toleranță pasivă semnifică partea dezavantajoasă a accepțiunilor toleranței – *suportare, indulgență, acceptarea îndelungată a inconveniențelor* etc. [182].

Umanismul - doctrină care are în centru omul, bunăstarea și demnitatea lui, încrederea în rațiunea umană, entuziasm față de om și natură, atitudine de încredere în valoarea omului [236].

Validare – operație de stabilire a valorii [125, p. 762].

Valoare – proprietate de natură socioculturală a ceva, prezentând semnificație și indicând a prețuire sau apreciere, orice valoare se definește prin raportare la subiect, valoarea este obiectivarea forțelor esențiale ale omului, valabilă la nivelul personalității umane [236, p. 761].

Violență – modalitate de acțiune social, mobilizare și aplicare a forței, conduit agresivă acută cu finalitate distructivă [125, p. 773].

Virtute – calitate pozitivă a persoanei rezultată din încorporarea, interiorizarea și manifestarea constant în comportament a principiilor și normelor morale, acceptate de societate [236, p. 762].

Curriculum disciplinar universitar
PEDAGOGIA TOLERANȚEI

Autoare: Țurcan Lilia, lector universitar

Denumirea universității: Universitatea Pedagogică de Stat „I. Creangă”
Denumirea programului de studii: Pedagogie și limba engleză
Ciclul: licență
Denumirea cursului: Pedagogia toleranței și pedagogii alternative
Codul cursului: S ₁ .02.O.017
Facultatea/catedra responsabilă de curs: Pedagogie / Catedra Științe ale Educației
Număr de credite ECTS: 6
Anul și semestrul în care se ține cursul: anul I, sem. II
Titular de curs: Țurcan Lilia, lector universitar
Descriere succintă a integrării cursului în programul de studii Disciplina <i>Pedagogia toleranței</i> studiază educația pentru toleranță la nivelul principiilor, obiectivelor, conținutului și strategiilor specifice. Cursul <i>Pedagogii alternative</i> actualizează conținuturi vizând sisteme educaționale alternative valorificate pe plan global și oferă oportunități de analiză comparată și integrare a concepțiilor educației alternativă în context național.
Competențe dezvoltate în cadrul cursului: • definirea conceptelor operaționale ale pedagogiei toleranței și a pedagogiilor alternative; • interpretarea teoretică a conceptului pedagogic de educație pentru toleranță; • elaborarea obiectivelor, conținutului și metodologiei educației pentru toleranță; • argumentarea determinărilor psihopedagogice ale dezvoltării toleranței cadrelor didactice • integrarea toleranței pedagogice în referențialul profesional al cadrelor didactice; • descrierea obiectivelor și conținutului sisteme educaționale alternative; • proiectarea strategiilor de dezvoltare a toleranței pedagogice; • valorificarea principiilor și valorilor toleranței în comunicarea pedagogică; • evaluarea culturii profesionale a cadrelor didactice în baza criteriilor și indicatorilor toleranței pedagogice.
Finalități de studiu: • să explice esența noțiunilor operaționale necesare pentru interpretarea științifică a ET și EAlt • să identifice problemele educației tradiționale și alternative; • să elaboreze obiectivele, conținutul și metodologia educației pentru toleranță; • să valorizeze toleranța pedagogică în referențialul profesional al cadrelor didactice; • să descrie concepția sistemelor educaționale alternative; • să demonstreze valoarea pedagogică a sistemelor de instruire alternativă,

- să cunoască metodologia educației în școlile de alternativă,
- să compare sistemele educationale alternative în învățământul contemporan;
- să integreze competențe de cercetare a sistemelor educaționale alternative respectând principiile diversității, alternanței și complementarității în activitatea pedagogică;
- să valorifice preceptele teoretice ale pedagogiei toleranței și a pedagogiilor alternative în practica educațională.

Precondiții: Studenții trebuie să posede cunoștințe generale despre personalitate, structura, evoluția și rolul personalității, să interpreteze diverse aspecte cu referință la dezvoltarea personalității studentului contemporan prin educație și participare.

Teme de bază:

1. Dimensiuni teoretice ale pedagogiei toleranței
2. Educație pentru toleranță - obiect de studiu al pedagogiei toleranței.
3. Principiile, obiective, conținutul și metodologia educației pentru toleranță.
4. Determinări educaționale ale dezvoltării toleranței pedagogice.
5. Toleranța pedagogică în referențialul profesional al cadrelor didactice.
6. Strategii de dezvoltare a toleranței pedagogice
7. Evaluarea toleranței pedagogice. Criterii – indicatori – valori ale toleranței pedagogice.
8. Cadrul teoretic al pedagogiilor alternative
9. Sisteme educaționale alternative – obiectul de studiu al pedagogiilor alternative.
10. Expectanțele sociale și principiile educației alternative.
11. Analiza comparativă a eficienței programelor de alternativă.
12. Referențialul profesional al cadrelor didactice. Exigențe actuale ale educației alternative.
13. Profesorul contemporan în fața nevoii de acțiune alternativă.
14. Transferul inovațional al programelor educaționale de alternativă în context național.
Compatibilizarea cu sistemul național de învățământ.
15. Curs de sinteză.

Strategii de predare & învățare:

Prelegerea, explicația, dezbateră, studiul individual, portofoliul, proiectul, activități în grup etc., elaborarea și susținerea proiectului de dezvoltare personală, consultarea surselor bibliografice de bază.

Strategii de evaluare:

Calitatea participării studenților în cadrul seminariilor: discuții, dezbateri, răspunsuri orale, elaborarea și susținerea prezentărilor, consultarea surselor bibliografice de bază, totalizând și cele două probe obligatorii (proiectul de dezvoltare personală, portofoliu). În scopul formării competențelor de domeniu prezența la curs este obligatorie. Studenții sunt responsabili de studierea conținutului, realizarea sarcinilor și lucrărilor în cazul absențelor motivate și nemotivate. Activitățile solicitate studenților pentru evaluarea pe parcurs intră obligatoriu în nota finală. Portofoliul (proiectele, referatele, testele etc.) predate după termenul fixat nu se iau în considerare. Rezultatele evaluării curente constituie 60% din cota notei finale. Evaluarea finală – examen oral. Nota de la examen va constitui 40 % din cota notei finale.

Bibliografie

1. Adams G., Berzonsky M. Psihologia adolescenței. Iași: Polirom, 2009. 701p
2. Bar-On R., Parker J. Manual de inteligență emoțională. București: Curte Veche. 2011
1. Cojocaru-Borozan M. Valori ale culturii emoționale promovate în învățământul superior. În: Materialele Conferinței Științifice Internaționale „Priorități actuale în procesul educațional”. Chișinău: CEP USM, 2010. p. 10
2. Cramarenco C. Toleranță - Comunicare – Relaționare. Sibiu: 2010. p160
3. Darwin C. The Expression of the Emotions in Man and Animals. London: Murray, Ed. Complexes (trad. fr. 1981, Bruxelles), 1872., p. 18
4. Handrabura L. Toleranța ca valoare personală și interpersonală. În: Revista Didactica Pro... Nr. 2-3 (36-37), Chișinău 2006. p 76
5. Macavei Elena, Toleranța interetnică – principiu politic și mod înțelept de a fi și de a exista. În volumul „Eficiență, legalitate, etică în România mileniului trei”, Brașov: 2002.
6. Macavei Elena, Toleranță religioasă și ecumenism, în volumul „Armonie comunitară în spirit european”, editor coordonator, Ludwig Holzinger, Timișoara, 2004.
7. Marshall B. R. Comunicarea nonviolentă. Limbajul vieții. Chișinău: Epigraf, 2005
8. Nuță Adrian. Abilități de comunicare. București : Ed. SPER. 2004. p.18
9. Tucicov-Bogdan A. Toleranța interetnică, teorie și realitate. În: Revista Psihologia nr. 5/ 2001.
3. Todorescu L. Învățământul centrat pe student. București: Politehnica Press, 2009
4. Țarnă E. Adaptarea studentului în mediul universitar. Autoreferatul tezei de doctor în pedagogie. Chișinău UPS: ”I. Creangă”, 2013, 29p.

Opțională:

1. Cerghit, I., (2002). Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii. București: Editura Aramis
2. Cucos, C., (2001). *Istoria pedagogiei. Idei și doctrine pedagogice fundamentale*. Iași: Editura Polirom
3. Cucos, C., (2002). Pedagogie. Ed.a II-a, București: Editura Polirom
4. Joița, E., (1999). Pedagogia – știința integrativă a educației. Iași : Editura Polirom
5. Joița, E., (2000). Management educațional. Profesorul – manager. Roluri. Metodologie. Iași: Editura Polirom
6. Joița, E.(coord), (2003). Pedagogie – educație și curriculum. Craiova: Editura Universitaria
1. Joița, E., (2006). Instruirea constructivistă – o alternativă. Fundamente. Strategii. București: Editura Aramis
- Neacșu I. Învățarea academică independentă – ghid metodologic. Universitatea din București, 2006, www.uinbuc.ro
2. Neculau A.(coord.) Câmpul universitar și actorii săi. Iași: Polirom, 1997
3. Vințanu N. Educația universitară. București: Aramis Print, 2001
4. www.edu.md

Curriculum disciplinar universitar
EDUCAȚIE PENTRU TOLERANȚĂ

Autoare: Țurcan Lilia, lector universitar

Denumirea universității: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
Denumirea programului de studii: Pedagogie socială
Ciclul: I licență
Denumirea cursului: Educație pentru toleranță
Codul cursului: S.03.A.023
Facultatea/catedra responsabilă de curs: Științe ale Educației
Număr de credite ECTS: 4
Anul și semestrul în care se ține cursul: II, semestrul 3
Titular de curs: Țurcan Lilia, lector universitar Cadre didactice implicate: Cojocar-Borozan Maia dr. hab., prof. univ.
Descriere succintă a integrării cursului în programul de studii Educația pentru toleranță reprezintă un conținut pedagogic specific ce răspunde problematicei comunicării în lumea contemporană și apare ca soluție în condițiile multiplicării efectelor negative ale emoțiilor distructive asupra sănătății mentale. În acest sens, cursul are ca scop orientarea formării profesionale în vederea dezvoltării permanente a conștiinței psihosociale, conturată la nivelul inteligenței emoționale prin competențe afective ce reflectă cultura comunicării sociale.
Competențe dezvoltate în cadrul cursului: – definirea conceptelor de bază în domeniul pedagogiei comunicării și a toleranței; – explicația cadrului conceptual al educației pentru toleranță; – demonstrarea importanței și funcționalității metodelor de dezvoltare a toleranței; – interpretarea conținutului pedagogic al educației pentru toleranță; – elaborarea proiectelor de dezvoltare a toleranței pedagogice; – dezvoltarea permanentă a propriei culturi emoționale; – elaborarea strategiilor de prevenire a dezechilibrului emoțional; – valorificarea metodologiei educației pentru toleranță; – promovarea valorilor toleranței în comunicarea pedagogică.
Finalități de studii realizate la finele cursului: – să cunoască reperele teoretice ale toleranței pedagogice; – să definească conceptele operaționale ale educației pentru toleranță; – să analizeze factorii ce determină comunicarea tolerantă; – să demonstreze competențe de comunicare tolerantă pentru eliberarea de tensiune emoțională negativă utilizând strategii specifice; – să elaboreze proiecte de autoformare a toleranței pedagogice; – să determine problemele de violență în comunicare; – să mediatizeze în mediul educațional conținuturi informaționale privind necesitatea disciplinării emoționale prin dezvoltarea competenței de comunicare tolerantă; – să proiecteze /evalueze activități de educației pentru toleranță.

Precondiții: Studenții trebuie să cunoască fundamentele teoretice ale toleranței pedagogice; să valorizeze conceptele fundamentale necesare în aria pedagogiei toleranței și a pedagogiei culturii emoționale; să integreze toleranța comunicativă în valorile fundamentale ale educației contemporane și toleranța pedagogică în sistemul competențelor profesionale ale cadrelor didactice.

Teme de bază:

1. Evoluția termenului de toleranță în contextul provocărilor lumii contemporane
2. Problematika comunicării pedagogice
3. Conceptul pedagogic *educație pentru toleranță* integrat în noile dimensiuni ale educației
4. Condiții psihopedagogice ale educației pentru toleranță.
5. Obiective, conținuturi și strategii de educație pentru toleranță
6. Valorile educației pentru toleranță
7. Proiectarea educației pentru toleranță
8. Cultura emoțională a profesorului – expresie a formării pedagogice în scopul educației pentru toleranță.
9. Indicatori ai comportamentului comunicativ tolerant
10. Evaluarea activității educative pe dimensiunea educației pentru toleranță

Strategii de predare & învățare:

- studiu de caz, studiul individual, masă rotundă, eseu reflexiv, consultarea surselor bibliografice
- metoda istorică și analitică; referat.

Strategii de evaluare: *evaluare formativă* – punctaj acumulat în cadrul activităților didactice; probe obligatorii (test, proiect de dezvoltare toleranței), calitatea elaborării și susținerii proiectului.

Evaluare finală: Examen.

BIBLIOGRAFIE:

1. Cojocaru-Boroșan M. Teoria culturii emoționale. Chișinău: Tipografia UPS “Ion Creangă”, 2010. 239 p.
2. Cramarencu C. Toleranță - Comunicare – Relaționare. Sibiu: 2010. p160
3. Cojocaru-Boroșan M. Tehnologia dezvoltării culturii emoționale. Chișinău, 2012, Tipografia UPS „I. Creangă”, 239 p. 10,8 c. A
4. Handrabura L. Toleranța ca valoare personală și interpersonală. În: Revista Didactica Pro... Nr. 2-3 (36-37), Chișinău 2006. p 76
5. Macavei E. Toleranța interetnică – principiu politic și mod înțelept de a fi și de a exista. În volumul „Eficiență, legalitate, etică în România mileniului trei”, Brașov: 2002.
6. Macavei E. Toleranță religioasă și ecumenism, în volumul „Armonie comunitară în spirit european”, editor coordonator, Ludwig Holzinger, Timișoara, 2004.
7. Marshall B. R. Comunicarea nonviolentă. Limbajul vieții. Chișinău: Epigraf, 2005
8. Nuță Adrian. Abilități de comunicare. București : Ed. SPER. 2004. p.18
9. Tucicov-Bogdan A. Toleranța interetnică, teorie și realitate. În: Revista Psihologia nr. 5/ 2001.
10. Ianioglo M. Formarea competenței de comunicare asertivă la studenții din mediul academic multiethnic. Teza de doctor. Chișinău, 2012

Teme de cercetare

1. Expresii ale toleranței în grupurile de studenți
2. Abordări actuale ale toleranței cadrelor didactice
3. Exprimarea toleranței în mediul tineretului
4. Corelația dintre toleranța pedagogică și stilurile educaționale
5. Analiza curriculei de formare a cadrelor didactice pe dimensiunea toleranța pedagogică
6. Exprimarea toleranței pedagogice în situații de viață școlară/universitară
7. Conținutul psihologic al toleranței pedagogice
8. Toleranța pedagogică – indicator al profesionalismului cadrelor didactice
9. Toleranța – criteriu de evaluare a nivelului de educație a elevilor
10. Comunicativitatea – element fundamental al toleranței pedagogice
11. Corelația educație morală – educație pentru toleranță
12. Metode de dezvoltare a toleranței pedagogice a studenților
13. Integrarea educației pentru toleranță în sistemul noilor dimensiuni ale educației
14. Premise curriculare ale dezvoltării toleranței pedagogice în universitate
15. Influența rețelelor de socializare în dezvoltarea toleranței
16. Argumente teoretico-practice privind necesitatea dezvoltării toleranței în societatea contemporană
17. Conflicte pedagogice generate de nedeveloparea toleranței
18. Implicațiile toleranței în viața de familie
19. Evaluarea toleranței pedagogice: indicatori și descriptori
20. Exprimarea toleranței în discursul pedagogic

Seminarii didactice universitare la disciplina Pedagogia toleranței [178]

Seminar 1. Interpretări actuale ale toleranței pedagogice

Seminar 2. Determinări și corelații funcționale între pedagogia culturii emoționale și pedagogia toleranței

Seminar 3. Analiza cadrului normativ al pedagogiei toleranței

Seminar 4. Integrarea educației pentru toleranță în noile educații

Seminar 5. Proiectarea activităților educative de educație pentru toleranță

Seminar 6. Formarea profesională a cadrelor didactice pentru comunicarea tolerantă în mediul educațional și educația pentru toleranță.

SEMINAR 1. Interpretări ale toleranței, comunicării tolerante și a competenței de comunicare tolerantă în perspectiva dezvoltării pedagogiei toleranței

Competențe proiectate:

- ✚ explicația corelației dintre conceptele *toleranță*, *comunicare tolerantă* și *pedagogia toleranței*, *educație pentru toleranță*,
- ✚ argumentarea necesității dezvoltării toleranței pedagogice,
- ✚ reprezentarea grafică a conceptului de educație pentru toleranță,
- ✚ prezentarea sintezei surselor consultate la problema toleranței,
- ✚ descrierea comportamentelor intolerante.

Activități de învățare:

CUNOAȘTE!

- Citește variate surse de pedagogie a toleranței pentru a alcătui fișe de lectură,
- Dezvoltă cu alți autori și definiții tabelul evoluția conceptului de toleranță pedagogică folosind suportul de curs (cap.1).

Completați Tabelul „Evoluția conceptului pedagogia toleranței”

Autori / anul	Contribuții teoretice / Definiții

ÎNTREABĂ!

Formulează 3 întrebări asupra textului științific din cap.1

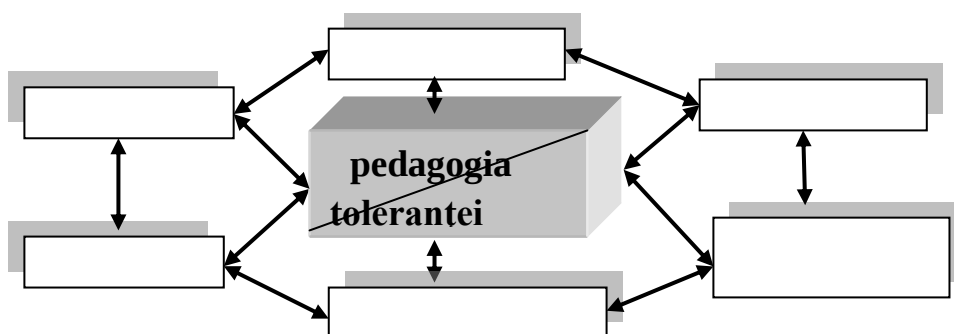
APLICĂ!

- Descrieți situații de comunicare tolerantă
- Propuneți reprezentarea grafică a propriului model de comunicare tolerantă
- Elaborează o concluzie privind esența toleranței

INTEGREAZĂ

- Completează figura ce reprezintă conceptul *pedagogia toleranței*

ACTUALIZEAZĂ CAZURI DIN VIAȚA PRIVATĂ SAU PROFESIONALĂ

- Exemplifică situații și comportamente tolerante din viața privată
- Descrie avantajele conduitei tolerante prin exemplificări

SARCINA DIDACTICĂ ÎN GRUP

- ❖ Selectați 2 maxime ce reflectă valorile toleranței și comentați-le.
- ❖ Explicați conexiunea dintre **Pedagogia culturii emoționale**, *educația pentru dezvoltare emoțională*, *cultură emoțională* și **Pedagogia toleranței** (toleranța pedagogică, educația pentru toleranță, competență de comunicare tolerantă).
- ❖ Formulați recomandări studenților pedagogi pentru dezvoltarea culturii emoționale analizând textul științific *Direcțiile dezvoltării culturii emoționale a cadrelor didactice (Anexa 1)*.
- ❖ Reflectați asupra problemelor globale soluționarea cărora necesită formarea toleranței.

ÎNVĂȚARE AUTONOMĂ:

- Proiect de dezvoltare profesională pe dimensiunea toleranței pedagogice.
- Portofoliu electronic al surselor consultate

SEMINAR 2. Determinări și corelații funcționale între pedagogia culturii emoționale și pedagogia toleranței

Competențe proiectate:

- explicația științifică a conceptelor operaționale ale pedagogiei toleranței;
- argumentarea corelației funcționale dintre pedagogia toleranței și pedagogia culturii emoționale;
- demonstrarea caracterului determinativ al culturii emoționale a cadrelor didactice în dezvoltarea comunicării pedagogice eficiente.

CUNOAȘTE:

- Reprezintă grafic problemele sociale ce pot fi soluționate prin cultură emoțională
- Învăță valorile culturii emoționale și explicând semnificația, compară-le cu cele ale toleranței pedagogice
- Compară educația pentru dezvoltare emoțională cu educația pentru toleranță

ÎNTREABĂ:

- Consultați din cap.1 (1.4 și 1.5) pentru a formula 3 întrebări profesorului și 3 întrebări colegilor.
- Numeste de care competențe afective are nevoie profesorul pentru a proiecta/realiza educația pentru toleranță.

APLICĂ: Descrieți modelul comunicării pedagogice bazate pe valorile culturii emoționale

INTEGREAZĂ: Actualizează experiența vieții școlare și analizează conduita deontologică a profesorilor școlari pe care i-ai cunoscut conform criteriilor de evaluare a culturii emoționale propuse.

SARCINĂ DIDACTICĂ ÎN GRUP: Formulați în echipe (A, B, C) câte 3 teme recomandate educației pentru toleranță în școală.

ÎNVĂȚARE AUTONOMĂ:

- Reflectați „*Omul nu trăiește numai pentru sine. El trebuie să lupte pentru binele altora tot atât de mult ca pentru binele propriu*” (S. Smile).
- Creați-vă propriul proces de disciplină emoțională

SEMINAR 3. Analiza cadrului normativ al pedagogiei toleranței

Competențe proiectate:

- explicația principiilor toleranței (diverse opinii),
- descrierea oportunităților educaționale de aplicare a principiilor toleranței,
- formularea regulilor de comunicare tolerantă derivate din principiile educației pentru toleranță.

CUNOAȘTE!

- Actualizează cunoștințe despre principiile didactice și explică cum funcționează principiile educației pentru toleranță în practica școlară. Demonstrează corelația dintre aceste două categorii de principii.
- Citește din variate surse despre principiile pedagogice și principiile toleranței și explică necesitatea respectării acestora în activitatea educațională.

ÎNTREABĂ!

- Adresează trei întrebări colegilor despre principiile toleranței pedagogice.
- Răspunde la întrebarea: *Care dintre teoriile sociologice descrise în capitolul 1 explică problemele emoționale ale profesorului?*

APLICĂ!

- Amintește-ți rolurile profesionale ale cadrelor didactice și demonstrează necesitatea dezvoltării toleranței pedagogice.
- Formulați reguli de comunicare tolerantă din principiile ET și teoriile sociologice descrise în capitolul 1.
- Formulați concluzii analizând principiile de practică eficientă a toleranței pedagogice

Faza 1: Pregătirea schimbării

1. Evaluați nevoile personale și ale interlocutorilor.
2. Evaluați punctele forte și limitele persoanei la competențele cheie și comunicați rezultatele cu grijă.
3. Evaluați motivația înainte de începerea comunicării.
4. Stabiliți obiective clare, asociați-le cu valorile personale și separați-le în pași realizabili.

Faza 2: Integrarea schimbării

- **Studiu de caz:** Analizați cazurile propuse pentru a identifica greșelile de conduită comunicativă a profesorului. Nerespectarea căror principii au cauzat dificultățile de comunicare?

INTEGREAZĂ

- Actualizați situații din experiența dvs. școlare care reflectă problemele afective descrise mai jos. Determinați cauzele apariției acestor probleme.
- Formulați reguli de conduită pedagogică tolerantă, consultând textul *Comportamentul antisocial* (Marinela Dumitrescu, 2008) Anexa 2.

SARCINA DIDACTICĂ ÎN GRUP

- Discuță în echipă citind în prealabil **textul** *Comunicarea interpersonală*

ÎNVĂȚARE AUTONOMĂ:

Consultă textul *Inteligența socială*, Caută și alte informații suplimentare despre inteligența socială pentru a-ți elabora 5 capacități care reprezintă inteligența socială Anexa 4.

SEMINAR 4. Integrarea educației pentru toleranță în noile dimensiuni ale educației

Competențe proiectate:

- delimitarea valorilor pe diferite dimensiuni ale educației,
- compararea valorilor educației pentru dezvoltare emoțională și ale educației pentru toleranță,
- explicația pașilor în proiectarea educației pentru toleranță.

CUNOAȘTE!

- Comparați termenul pedagogic de ET cu educația pentru dezvoltare emoțională la nivelul valorilor specifice

ÎNTREABĂ!

- Adresează 5 întrebări colegilor privind situații educaționale de conflict în care elevilor nu au fost dezvoltate anumite valori afective și ale toleranței

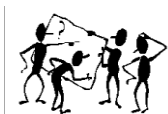
APLICĂ!

- Elaborați 3 teme pentru activități educative vizând educația pentru toleranță la diferite vârste școlare (școlară mică, pubertate și adolescență).

INTEGREAZĂ

- Argumentați în 3 teze scrise importanța promovării comunicării tolerante în mediul studenților.

SARCINA DIDACTICĂ ÎN GRUP

- Explicați corelația dintre educația pentru toleranță, educația morală și educația pentru comunicare.

ÎNVĂȚARE AUTONOMĂ:

- Elaborați un proiect al activității educative pe una din temele propuse anterior

SEMINAR 5. Proiectarea activităților educative de educație pentru toleranță

Competențe proiectate:

- ✚ realizarea activității educative proiectate la seminarul precedent,
- ✚ evaluarea/autoevaluarea metodologică a activității educative proiectate în baza unor criterii de evaluare propuse,
- ✚ formularea unor concluzii (2) și recomandări (2) în scris privind eficientizarea activităților de învățare asistate.

CUNOAȘTE!

- Valorificați cerințele actuale față de discursul pedagogic în analiza activității educative tematice.
- Memorizează criteriile de evaluare a activității educative.

ÎNTREABĂ!

- Precizează anumite aspecte ale activității organizate de colegi adresând 5 tipuri diferite de întrebări.

APLICĂ!

- Apreciază elemente originale din proiectele elaborate de colegi care v-au impresionat mai mult.

INTEGREAZĂ

- Colectează din sursele recomandate în suportul teoretic expresii științifice utile necesare pentru analiza comportamentului tolerant al elevilor.

SARCINA DIDACTICĂ ÎN GRUP

- Prin comunicarea rotativă în grup faceți schimb de fișe de lectură la tema seminarului, faceți schimb de impresii.

ÎNVĂȚARE AUTONOMĂ:

- Elaborați 3 fișe cu exerciții (de grup și individuale) la tema ET utile pentru activitățile educative.

SEMINAR 6. Evaluarea toleranței pedagogice

Competențe proiectate:

- ✚ definirea valorilor toleranței pedagogice
- ✚ aprecierea gradului de toleranță pedagogică prin aplicarea unor instrumente de măsurare a diferitor valori specifice TP
- ✚ evaluarea toleranței pedagogice prin valorificarea criteriilor și indicatorilor TP

CUNOAȘTE: Memorizează criteriile și indicatorii toleranței pedagogice.

ÎNTREABĂ: Apreciați gradul de formare a toleranței pedagogice a 2 colegi în termeni (nivel minim, mediu și înalt).

APLICĂ!

- Scrieți trei enunțuri legate după sens ca răspuns la întrebarea: „*Ce pot face eu ca să dezvolt toleranța pedagogică colegilor mei?*”
- Notați și analizați problemele emoționale ale profesorului în comunicarea tolerantă. La fiecare problemă indicați impactul asupra elevilor.

INTEGREAZĂ

- Demonstrați similitudinile dintre valorile culturii emoționale și valorile toleranței.

SARCINA DIDACTICĂ ÎN GRUP

- Elaborați și scrieți într-un tabel:
D. lista propriilor valori emoționale,
E. lista valorilor toleranței ale celui mai bun profesor pe care l-ați cunoscut și în așa mod stabiliți pentru dvs. niște obiective de dezvoltare pe termen lung și pe termen scurt.
- Studiu de caz (Modele de toleranță pedagogică a cadrelor didactice).

Se apropie de tine un grup de persoane de altă religie pentru a-ți da careva învățăminte. Ce acțiuni interprinzi?

Completează tabelul:

Acțiuni interzise	Acțiuni permise
➤	

ÎNVĂȚARE AUTONOMĂ:

- Elaborați propriul model de toleranță pedagogică în termeni de atitudini, capacități și cunoștințe. Stabiliți pentru dvs. niște obiective de dezvoltare a TP pe termen lung și pe termen scurt.
- Selectați din literatură maxime care reflectă valorile toleranței.

GRILĂ
de observație/evaluare a toleranței pedagogice

1.	Maturitatea psihopedagogică	3 2 1
2.	Rezistența psihosocială în mediul educațional	3 2 1
3.	acceptarea respectuoasă a diferențelor de mentalitate și stil comportamental	3 2 1
4.	suportarea neignorantă a inconvenientelor profesionale	3 2 1
5.	receptivitatea volitivă în situații dificile	3 2 1
6.	poziționarea responsabilă în raport cu educații	3 2 1
7.	suprimarea explicită a agresivității	3 2 1
8.	orientarea emoțională pozitivă	3 2 1
9.	flexibilitatea în condiții de stres	3 2 1
10.	empatia în comunicare	3 2 1
11.	sociabilitatea pedagogică	3 2 1
12.	consecvența umanismului	3 2 1

Test de autoevaluare a toleranței pedagogice

Vă prezentăm enunțuri referitoare la aspecte ale vieții profesionale și vă rugăm să alegeți varianta de răspuns care vă corespunde cel mai mult.

1. Demonstrați echilibru emoțional pentru a înțelege și comunica cu interlocutorii?

a) Întotdeauna	b) Rareori	c) Niciodată
----------------	------------	--------------

2. Rezistați la solicitări multiple și tensiuni ale mediului social?

a) Întotdeauna	b) Rareori	c) Niciodată
----------------	------------	--------------

3. Acceptați cu încredință că viziunile și acțiunile oamenilor sunt diferite de convingerile dvs?

a) Întotdeauna	b) Rareori	c) Niciodată
----------------	------------	--------------

4. Suportați incomodități în relații fără a ignora oamenii?

a) Întotdeauna	b) Rareori	c) Niciodată
----------------	------------	--------------

5. Exprimați clar sensibilitatea față de problemele altora?

a) Întotdeauna	b) Rareori	c) Niciodată
----------------	------------	--------------

6. Vă expuneți coerent responsabilitatea în raport cu alții?

a) Întotdeauna	b) Rareori	c) Niciodată
----------------	------------	--------------

7. Reușiți să vă rețineți impulsurile agresive în relațiile interpersonale?

a) Întotdeauna	b) Rareori	c) Niciodată
----------------	------------	--------------

8. Demonstrați dispoziție pozitivă în comunicare?

a) Întotdeauna	b) Rareori	c) Niciodată
----------------	------------	--------------

9. Gestionați flexibil stresul?

a) Întotdeauna	b) Rareori	c) Niciodată
----------------	------------	--------------

10. Insistați să vă transpuneți în condiția altuia pentru a-l susține moral?

a) Întotdeauna	b) Rareori	c) Niciodată
----------------	------------	--------------

11. Simțiți plăcere în cooperarea cu elevii?

a) Întotdeauna	b) Rareori	c) Niciodată
----------------	------------	--------------

12. Reacționați cu bunăvoință la rugămintea altora?

a) Întotdeauna	b) Rareori	c) Niciodată
----------------	------------	--------------

Chestionar de evaluare a reprezentărilor profesorilor despre educația pentru toleranță

1. Explicați conceptul de educație pentru toleranță a elevilor.

2. Considerați suficiente temele de educație pentru toleranță în curriculumul la dirigentie?

3. Formulați 2 teme de educație pentru toleranță în învățământul gimnazial.

4. Numiți valorile educației pentru toleranță.

5. Argumentați necesitatea educației pentru toleranță în școală.

Anexa 9.

Tabel generalizator al rezultatelor evaluării nivelului de toleranță pedagogic a studenților

EE constatare - (30 subiecți)

studenți - EE			CONSTATARE										punctaj	nivel
Cod stud.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
SEE 1	30	20	10	30	10	30	30	30	30	30	10	20	280	mediu
SEE 2	20	10	10	10	10	10	10	10	20	10	10	20	150	scăzut
SEE 3	10	10	10	20	20	20	10	30	20	20	20	20	210	mediu
SEE 4	10	30	20	30	10	10	30	20	20	10	10	10	210	mediu
SEE 5	10	10	10	10	20	20	20	30	20	20	30	10	210	mediu
SEE 6	20	10	30	30	30	30	30	10	20	30	20	30	290	înalt
SEE 7	10	10	10	30	10	10	10	30	10	10	10	10	160	scăzut
SEE 8	20	20	20	10	10	10	10	10	20	10	10	20	170	scăzut
SEE 9	10	10	20	20	20	20	10	30	30	20	10	10	210	mediu
SEE10	10	10	10	10	30	10	10	10	10	10	10	20	150	scăzut
SEE11	20	30	10	10	10	10	10	30	10	10	10	10	170	scăzut
SEE 12	30	10	30	30	20	20	30	30	10	30	30	20	290	înalt
SEE 13	20	20	20	10	20	20	10	30	30	10	10	20	220	mediu
SEE 14	20	10	20	20	20	10	30	10	20	20	10	20	210	mediu
SEE 15	10	10	20	20	10	20	20	30	20	10	10	10	190	scăzut
SEE 16	20	20	10	10	10	10	10	30	10	10	10	10	160	scăzut
SEE 17	10	20	30	30	30	20	20	20	20	30	30	30	290	înalt
SEE 18	10	10	20	10	10	10	10	10	10	10	10	10	130	scăzut
SEE 19	10	30	30	20	20	30	30	10	20	30	30	30	290	înalt
SEE 20	20	10	10	10	30	10	10	10	10	10	10	10	150	scăzut
SEE 21	10	10	20	10	10	10	20	10	10	10	10	10	140	scăzut
SEE 22	10	20	20	20	10	10	20	20	10	10	10	10	170	scăzut
SEE 23	20	10	20	20	30	20	20	10	20	10	20	10	210	mediu
SEE 24	10	20	10	10	20	10	20	20	10	20	20	10	180	scăzut
SEE 25	10	20	10	10	10	10	20	10	10	10	20	10	150	scăzut
SEE 26	20	20	10	20	20	10	20	20	20	20	20	10	210	mediu
SEE 27	10	10	20	10	10	10	10	10	20	10	10	10	140	scăzut
SEE 28	10	10	10	10	10	10	20	10	10	20	10	10	140	scăzut
SEE 29	10	10	20	10	10	10	10	10	20	10	10	10	140	scăzut
SEE 30	10	10	20	10	20	20	20	20	20	20	20	30	220	mediu

Tabel generalizator al rezultatelor evaluării nivelului de toleranță pedagogică

EC- constatare (30 subiecți)

studenți - EC		CONSTATARE											punctaj	nivel
Cod stud	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
SEC 1	30	20	10	30	10	10	30	30	10	10	10	10	210	mediu
SEC 2	20	10	20	10	10	10	10	20	10	20	10	10	160	scăzut
SEC 3	10	10	10	20	20	20	10	10	20	20	10	10	170	scăzut
SEC 4	10	30	20	30	10	30	30	20	10	30	10	10	240	mediu
SEC 5	10	10	10	10	20	20	20	10	20	20	10	10	170	scăzut
SEC 6	20	20	10	10	30	10	10	10	10	30	30	30	220	mediu
SEC 7	10	10	10	10	10	20	10	10	10	10	20	10	140	scăzut
SEC 8	10	20	20	10	10	10	10	10	20	10	10	10	150	scăzut
SEC 9	10	10	10	20	10	20	10	10	10	20	10	10	150	scăzut
SEC 10	10	20	10	10	10	20	10	10	10	20	20	10	160	scăzut
SEC 11	20	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	130	scăzut
SEC 12	30	10	30	30	20	20	30	30	30	30	30	10	300	înalt
SEC 13	20	20	20	30	20	30	30	30	30	20	10	30	290	înalt
SEC 14	30	10	20	20	20	10	30	10	20	20	10	20	220	mediu
SEC 15	10	10	20	20	30	20	10	10	30	10	30	10	210	mediu
SEC 16	20	20	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	140	scăzut
SEC 17	30	10	30	30	30	20	20	20	20	30	30	20	290	înalt
SEC 18	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	30	20	150	scăzut
SEC 19	10	20	30	20	20	30	30	30	20	20	30	30	290	înalt
SEC 20	20	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	130	scăzut
SEC 21	10	10	10	10	20	20	20	10	10	10	10	10	150	scăzut
SEC 22	20	20	20	20	10	20	20	20	10	20	10	20	210	mediu
SEC 23	20	10	20	20	20	30	20	10	20	10	20	20	220	mediu
SEC 24	10	20	10	20	20	10	20	20	30	10	20	20	210	mediu
SEC 25	20	20	10	10	10	10	20	10	10	10	20	10	160	scăzut
SEC 26	10	30	30	20	30	30	20	20	20	30	20	30	290	înalt
SEC 27	20	10	10	10	10	10	10	10	20	10	10	10	140	scăzut
SEC 28	10	10	10	10	10	20	30	20	10	10	10	10	160	scăzut
SEC 29	20	10	20	10	10	10	10	10	30	10	20	10	170	scăzut
SEC 30	10	10	20	10	10	30	20	20	20	30	20	30	230	mediu

Tabel generalizator al rezultatelor evaluării nivelului de toleranță pedagogică la profesorii școlari

Date experimentale, EE constatare

Profesori școlari - EE				CONSTATARE											
Cod prof.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	punctaj total	nivel	
PEE 1	30	30	10	30	20	30	10	30	10	10	20	20	250	mediu	
PEE 2	30	10	30	30	20	30	20	20	10	10	10	10	230	mediu	
PEE 3	20	30	10	10	20	20	20	10	10	10	20	10	190	scăzut	
PEE 4	20	30	30	10	10	20	10	20	20	10	20	10	210	mediu	
PEE 5	20	10	30	20	20	30	20	10	10	20	10	20	220	mediu	
PEE 6	30	30	30	30	20	30	20	20	20	20	30	30	310	înalt	
PEE 7	20	30	20	30	20	20	30	30	30	20	30	20	300	înalt	
PEE 8	30	20	10	10	20	10	20	30	20	20	30	30	250	mediu	
PEE 9	20	20	20	10	10	20	20	10	10	20	10	20	190	scăzut	
PEE 10	20	10	20	10	30	20	10	20	20	20	20	20	220	mediu	
PEE 11	30	20	20	20	20	30	30	20	30	20	20	30	290	înalt	
PEE 12	20	20	20	20	20	20	30	30	30	30	30	30	300	înalt	
PEE 13	30	20	20	30	30	20	20	30	30	30	20	30	310	înalt	
PEE 14	20	20	20	20	20	10	30	20	20	30	20	10	240	mediu	
PEE 15	20	10	20	20	20	20	20	20	20	20	20	30	240	mediu	
PEE 16	20	20	10	10	10	10	30	10	10	20	20	20	190	scăzut	
PEE 17	20	10	20	20	30	20	30	10	10	20	10	20	220	mediu	
PEE 18	10	20	10	20	20	20	10	10	10	20	10	10	170	scăzut	
PEE 19	10	20	20	10	10	10	20	10	10	20	20	10	170	scăzut	
PEE 20	20	10	20	20	10	20	20	20	10	10	30	20	210	mediu	

Tabel generalizator al evaluării nivelului de toleranță pedagogică la profesorii școlari

EC constatare

Profesori școlari - EC			CONSTATARE																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
------------------------	--	--	------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel generalizator al rezultatelor evaluării nivelului de toleranță pedagogică

Date experimentale, EE- Validare

studenți - EE	VALIDARE													
Cod stud.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	punctaj total	nivel
SEE 1	30	20	10	30	10	30	30	30	30	30	30	30	310	înalt
SEE 2	30	10	20	20	10	10	20	20	20	20	10	20	210	mediu
SEE 3	10	10	10	30	20	20	10	30	20	30	20	30	240	mediu
SEE 4	10	30	30	30	20	10	30	30	20	20	20	10	260	mediu
SEE 5	10	10	20	20	20	20	30	30	20	30	30	10	250	mediu
SEE 6	20	10	30	30	30	30	30	20	20	30	20	30	300	înalt
SEE 7	10	10	10	30	10	10	20	30	20	20	20	10	200	scăzut
SEE 8	30	20	30	10	20	20	20	20	20	10	10	30	240	mediu
SEE 9	10	20	20	10	20	20	10	30	30	30	20	10	230	mediu
SEE10	20	20	20	20	30	20	20	20	10	20	20	20	240	mediu
SEE11	20	30	20	20	20	10	10	30	20	20	10	20	230	mediu
SEE 12	30	20	30	30	20	20	30	30	20	30	30	30	320	înalt
SEE 13	20	20	20	10	20	20	20	30	30	20	20	20	250	mediu
SEE 14	30	20	20	30	20	10	30	20	30	30	30	30	300	înalt
SEE 15	20	20	30	20	20	20	20	30	30	20	30	30	290	înalt
SEE 16	30	20	10	20	10	10	20	10	20	20	10	10	190	scăzut
SEE 17	20	20	30	30	30	20	30	30	20	30	30	30	320	înalt
SEE 18	20	20	10	10	10	10	10	20	20	20	30	20	200	scăzut
SEE 19	20	30	30	20	20	30	30	30	30	30	30	30	330	înalt
SEE 20	30	10	20	10	30	10	20	20	20	10	20	30	230	mediu
SEE 21	20	20	20	10	10	20	20	10	20	10	10	30	200	scăzut
SEE 22	20	20	20	20	10	10	30	30	20	10	10	10	210	mediu
SEE 23	30	10	20	20	30	20	20	20	30	10	20	20	250	mediu
SEE 24	20	30	10	30	20	20	30	30	20	30	20	30	290	înalt
SEE 25	20	20	20	10	10	10	20	20	10	10	20	30	200	scăzut
SEE 26	30	30	30	20	30	20	20	20	20	20	30	30	300	înalt
SEE 27	20	10	20	20	10	20	20	20	30	10	10	30	220	mediu
SEE 28	20	10	10	20	10	10	20	10	10	30	10	20	180	scăzut
SEE 29	10	10	20	20	10	20	20	10	20	10	30	20	200	scăzut
SEE 30	20	10	20	20	20	30	20	20	30	30	20	30	270	mediu

Tabel generalizator al rezultatelor evaluării nivelului de toleranță pedagogică

	studenți - EC													
	VALIDARE													
Cod stud.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	punctaj total	nivel
SEE 1	30	20	10	30	10	10	30	30	10	10	10	10	210	mediu
SEE 2	20	10	10	10	10	10	10	10	20	10	10	20	150	scăzut
SEE 3	10	10	10	20	20	20	10	30	20	20	20	20	210	mediu
SEE 4	10	30	20	30	10	30	30	20	30	30	30	20	290	înalt
SEE 5	10	10	10	10	20	20	20	30	20	20	30	10	210	mediu
SEE 6	20	10	30	30	30	30	30	10	20	30	20	30	290	înalt
SEE 7	10	10	10	30	10	10	10	30	10	10	20	10	170	scăzut
SEE 8	20	20	20	10	10	10	10	10	20	10	30	20	190	scăzut
SEE 9	10	10	20	20	20	20	10	30	30	20	10	10	210	mediu
SEE10	10	10	10	10	30	10	10	10	10	10	20	20	160	scăzut
SEE11	20	30	10	10	10	10	10	30	10	10	10	10	170	scăzut
SEE 12	30	10	30	30	20	20	30	30	10	30	30	20	290	înalt
SEE 13	20	20	20	10	20	20	10	30	30	10	10	20	220	mediu
SEE 14	20	10	20	20	20	10	30	10	20	20	10	20	210	mediu
SEE 15	10	10	20	20	10	20	20	30	20	10	30	10	210	mediu
SEE 16	20	20	10	10	10	10	10	30	10	10	10	10	160	scăzut
SEE 17	10	20	30	30	30	20	20	20	20	30	30	30	290	înalt
SEE 18	10	10	20	10	10	10	10	10	10	10	30	10	150	scăzut
SEE 19	10	20	10	20	20	10	30	10	20	20	30	10	210	mediu
SEE 20	20	10	10	10	30	10	10	10	10	10	10	10	150	scăzut
SEE 21	10	10	20	10	10	10	20	10	10	10	10	10	140	scăzut
SEE 22	10	20	20	20	10	10	20	20	10	10	10	10	170	scăzut
SEE 23	20	10	20	20	30	20	20	10	20	10	30	10	220	mediu
SEE 24	10	20	10	10	20	10	20	20	10	20	20	10	180	scăzut
SEE 25	10	20	10	10	10	10	20	10	10	10	20	10	150	scăzut
SEE 26	20	30	30	20	20	30	20	20	20	30	20	30	290	înalt
SEE 27	10	10	20	10	10	10	10	10	20	10	10	10	140	scăzut
SEE 28	10	10	10	10	10	10	20	10	10	20	10	10	140	scăzut
SEE 29	10	10	20	10	10	10	10	10	20	10	20	10	150	scăzut
SEE 30	10	10	20	10	20	20	20	20	20	20	20	30	220	mediu

Tabel generalizator al evaluării nivelului de toleranță pedagogică

Etapa validare profesori școlari (20 subiecți)

profesori - EE VALIDARE														
Cod prof.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	punctaj total	nivel
PEE 1	30	30	10	30	20	30	30	30	30	30	20	30	320	înalt
PEE 2	30	20	30	30	30	30	20	20	30	30	20	30	320	înalt
PEE 3	20	30	20	20	20	20	20	20	30	20	30	30	280	mediu
PEE 4	20	30	30	30	20	30	20	20	30	20	10	20	280	mediu
PEE 5	30	20	30	20	30	30	30	20	20	30	30	30	320	înalt
PEE 6	20	30	30	20	20	30	30	30	30	30	30	30	330	înalt
PEE 7	20	30	30	30	20	20	30	30	30	30	30	30	330	înalt
PEE 8	30	20	20	30	20	20	20	30	30	20	30	30	300	înalt
PEE 9	20	20	20	10	20	20	20	10	30	20	20	20	230	mediu
PEE 10	30	20	30	30	30	20	20	30	20	30	20	20	300	înalt
PEE 11	20	30	30	30	20	10	30	20	20	20	30	20	280	mediu
PEE 12	30	20	20	20	10	10	30	30	30	20	30	30	280	mediu
PEE 13	30	20	20	30	30	20	20	30	30	30	20	30	310	înalt
PEE 14	20	30	30	20	30	30	30	30	30	30	30	30	340	înalt
PEE 15	30	10	20	20	20	20	20	20	20	20	30	30	260	mediu
PEE 16	30	20	20	20	30	20	30	20	20	20	30	20	280	mediu
PEE 17	20	20	30	20	20	30	30	20	20	30	10	20	270	mediu
PEE 18	10	20	20	20	20	20	10	10	10	10	30	10	190	scăzut
PEE 19	20	20	20	20	10	20	30	10	20	20	20	20	230	mediu
PEE 20	20	10	30	30	20	30	30	20	20	30	30	20	290	mediu

Etapa validare profesori școlari (20 subiecți)

profesori - EC VALIDARE														
Cod prof.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	punctaj total	nivel
PEE 1	30	10	10	30	10	30	20	30	20	10	10	20	230	mediu
PEE 2	30	30	30	30	20	30	20	20	20	30	10	30	300	înalt
PEE 3	10	30	10	10	10	20	20	10	10	10	20	10	170	scăzut
PEE 4	20	30	10	10	10	10	20	20	30	10	30	20	220	mediu
PEE 5	30	10	30	20	10	30	30	20	10	10	30	20	250	mediu
PEE 6	20	30	30	10	20	30	30	20	30	30	30	10	290	înalt
PEE 7	10	30	30	30	20	20	30	30	30	20	30	20	300	înalt
PEE 8	30	10	10	10	20	10	20	30	30	20	30	10	230	mediu
PEE 9	20	20	20	10	10	10	20	10	20	20	10	20	190	scăzut
PEE 10	20	10	20	20	30	20	10	20	30	20	20	30	250	mediu
PEE 11	20	20	10	20	20	30	30	20	10	10	20	30	240	mediu
PEE 12	30	20	20	20	20	20	30	30	30	20	20	30	290	înalt
PEE 13	30	20	20	30	30	20	20	30	30	30	20	30	310	înalt
PEE 14	20	20	20	30	20	20	30	30	30	30	30	20	300	înalt
PEE 15	20	10	20	20	20	20	20	20	10	20	20	10	210	mediu
PEE 16	20	20	20	20	30	20	30	20	10	20	30	20	260	mediu
PEE 17	20	10	10	20	10	10	30	20	20	20	20	20	210	mediu
PEE 18	10	20	10	20	20	20	10	10	20	20	10	10	180	scăzut
PEE 19	10	20	20	10	10	10	20	30	20	20	20	10	200	scăzut
PEE 20	20	10	20	20	20	10	20	10	20	10	10	20	190	scăzut

Anexa 10.

Date experimentale comparate obținute prin aplicarea testului de autoevaluare a toleranței pedagogice (studenți, profesori școlari)

Paired Samples Statistics^a

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	C1	14,6667	30	6,2881	1,1480
	V1	21,0000	30	7,1197	1,2999
Pair 2	C2	15,0000	30	6,8229	1,2457
	V2	18,0000	30	7,1438	1,3043
Pair 3	C3	17,0000	30	7,0221	1,2821
	V3	20,3333	30	7,1840	1,3116
Pair 4	C4	16,6667	30	8,0230	1,4648
	V4	20,6667	30	7,3968	1,3505
Pair 5	C5	16,6667	30	7,5810	1,3841
	V5	18,3333	30	7,4664	1,3632
Pair 6	C6	15,0000	30	6,8229	1,2457
	V6	17,6667	30	6,7891	1,2395
Pair 7	C7	17,6667	30	7,7385	1,4129
	V7	22,0000	30	6,6436	1,2130
Pair 8	C8	18,6667	30	8,9955	1,6424
	V8	23,3333	30	7,1116	1,2984
Pair 9	C9	17,0000	30	6,5126	1,1890
	V9	22,0000	30	6,1026	1,1142
Pair 10	C10	16,0000	30	7,7013	1,4061
	V10	21,3333	30	8,1931	1,4958
Pair 11	C11	15,0000	30	7,3108	1,3348
	V11	20,6667	30	7,8492	1,4331
Pair 12	C12	15,3333	30	7,3030	1,3333
	V12	23,3333	30	8,0230	1,4648

a. GRUP = studenti, EXPERIME = EE

Paired Samples Test^a

		t	df	Sig. (2-tailed)
Pair 1	C1 - V1	-7,077	29	,000
Pair 2	C2 - V2	-3,525	29	,001
Pair 3	C3 - V3	-3,010	29	,005
Pair 4	C4 - V4	-3,525	29	,001
Pair 5	C5 - V5	-2,408	29	,023
Pair 6	C6 - V6	-3,247	29	,003
Pair 7	C7 - V7	-4,709	29	,000
Pair 8	C8 - V8	-3,500	29	,002
Pair 9	C9 - V9	-5,385	29	,000
Pair 10	C10 - V10	-5,757	29	,000
Pair 11	C11 - V11	-4,011	29	,000
Pair 12	C12 - V12	-5,442	29	,000

a. GRUP = studenti, EXPERIME = EE

Paired Samples Statistics^a

		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	C1	22,0000	20	6,1559	1,3765
	V1	24,0000	20	5,9824	1,3377
Pair 2	C2	19,5000	20	7,5915	1,6975
	V2	22,5000	20	6,3867	1,4281
Pair 3	C3	19,5000	20	6,8633	1,5347
	V3	24,5000	20	6,0481	1,3524
Pair 4	C4	19,0000	20	7,8807	1,7622
	V4	24,0000	20	5,9824	1,3377
Pair 5	C5	19,0000	20	6,4072	1,4327
	V5	22,0000	20	6,1559	1,3765
Pair 6	C6	20,5000	20	6,8633	1,5347
	V6	23,0000	20	6,5695	1,4690
Pair 7	C7	21,0000	20	7,1818	1,6059
	V7	25,0000	20	6,0698	1,3572
Pair 8	C8	19,0000	20	7,8807	1,7622
	V8	22,5000	20	7,1635	1,6018
Pair 9	C9	17,0000	20	8,0131	1,7918
	V9	25,0000	20	6,0698	1,3572
Pair 10	C10	19,0000	20	6,4072	1,4327
	V10	24,5000	20	6,0481	1,3524
Pair 11	C11	20,0000	20	7,2548	1,6222
	V11	25,0000	20	6,8825	1,5390
Pair 12	C12	20,0000	20	7,9472	1,7770
	V12	25,0000	20	6,0698	1,3572

a. GRUP = profesori, EXPERIME = EE

Paired Samples Test^a

		t	df	Sig. (2-tailed)
Pair 1	C1 - V1	-1,453	19	,163
Pair 2	C2 - V2	-2,854	19	,010
Pair 3	C3 - V3	-4,359	19	,000
Pair 4	C4 - V4	-2,703	19	,014
Pair 5	C5 - V5	-1,831	19	,083
Pair 6	C6 - V6	-1,314	19	,204
Pair 7	C7 - V7	-2,990	19	,008
Pair 8	C8 - V8	-3,199	19	,005
Pair 9	C9 - V9	-4,292	19	,000
Pair 10	C10 - V10	-2,773	19	,012
Pair 11	C11 - V11	-2,939	19	,008
Pair 12	C12 - V12	-2,703	19	,014

a. GRUP = profesori, EXPERIME = EE

Group Statistics^a

	EXPERIME	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
C1	EE	30	14,6667	6,2881	1,1480
	EC	30	16,3333	7,1840	1,3116
C2	EE	30	15,0000	6,8229	1,2457
	EC	30	14,6667	6,2881	1,1480
C3	EE	30	17,0000	7,0221	1,2821
	EC	30	16,0000	7,2397	1,3218
C4	EE	30	16,6667	8,0230	1,4648
	EC	30	16,3333	7,6489	1,3965
C5	EE	30	16,6667	7,5810	1,3841
	EC	30	15,6667	7,2793	1,3290
C6	EE	30	15,0000	6,8229	1,2457
	EC	30	17,6667	7,7385	1,4129
C7	EE	30	17,6667	7,7385	1,4129
	EC	30	17,6667	8,1720	1,4920
C8	EE	30	18,6667	8,9955	1,6424
	EC	30	15,3333	7,3030	1,3333
C9	EE	30	17,0000	6,5126	1,1890
	EC	30	16,6667	7,5810	1,3841
C10	EE	30	16,0000	7,7013	1,4061
	EC	30	17,0000	7,9438	1,4503
C11	EE	30	15,0000	7,3108	1,3348
	EC	30	16,6667	8,0230	1,4648
C12	EE	30	15,3333	7,3030	1,3333
	EC	30	15,3333	7,7608	1,4169

a. GRUP = studenti

Independent Samples Test^a

		t-test for Equality of Means				
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
C1	Equal variances assumed	-,956	58	,343	-1,6667	1,7431
C2	Equal variances assumed	,197	58	,845	,3333	1,6940
C3	Equal variances assumed	,543	58	,589	1,0000	1,8414
C4	Equal variances assumed	,165	58	,870	,3333	2,0238
C5	Equal variances assumed	,521	58	,604	1,0000	1,9189
C6	Equal variances assumed	-1,416	58	,162	-2,6667	1,8836
C7	Equal variances assumed	,000	58	1,000	,0000	2,0548
C8	Equal variances assumed	1,576	58	,121	3,3333	2,1154
C9	Equal variances assumed	,183	58	,856	,3333	1,8247
C10	Equal variances assumed	-,495	58	,622	-1,0000	2,0200
C11	Equal variances assumed	-,841	58	,404	-1,6667	1,9817
C12	Equal variances assumed	,000	58	1,000	,0000	1,9456

a. GRUP = studenti

Group Statistics^a

	EXPERIME	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
C1	EE	20	22,0000	6,1559	1,3765
	EC	20	22,0000	6,1559	1,3765
C2	EE	20	19,5000	7,5915	1,6975
	EC	20	19,5000	7,5915	1,6975
C3	EE	20	19,5000	6,8633	1,5347
	EC	20	19,5000	6,8633	1,5347
C4	EE	20	19,0000	7,8807	1,7622
	EC	20	19,0000	7,8807	1,7622
C5	EE	20	19,0000	6,4072	1,4327
	EC	20	19,5000	6,0481	1,3524
C6	EE	20	20,5000	6,8633	1,5347
	EC	20	20,5000	6,8633	1,5347
C7	EE	20	21,0000	7,1818	1,6059
	EC	20	23,0000	6,5695	1,4690
C8	EE	20	19,0000	7,8807	1,7622
	EC	20	22,0000	6,1559	1,3765
C9	EE	20	17,0000	8,0131	1,7918
	EC	20	24,5000	6,8633	1,5347
C10	EE	20	19,0000	6,4072	1,4327
	EC	20	19,0000	6,4072	1,4327
C11	EE	20	20,0000	7,2548	1,6222
	EC	20	20,0000	7,2548	1,6222
C12	EE	20	20,0000	7,9472	1,7770
	EC	20	23,0000	7,3270	1,6384

a. GRUP = profesori

Independent Samples Test^a

		t-test for Equality of Means				
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
C1	Equal variances assumed	,000	38	1,000	,0000	1,9467
C2	Equal variances assumed	,000	38	1,000	,0000	2,4007
C3	Equal variances assumed	,000	38	1,000	,0000	2,1704
C4	Equal variances assumed	,000	38	1,000	,0000	2,4921
C5	Equal variances assumed	-,254	38	,801	-,5000	1,9702
C6	Equal variances assumed	,000	38	1,000	,0000	2,1704
C7	Equal variances assumed	-,919	38	,364	-2,0000	2,1764
C8	Equal variances assumed	-1,342	38	,188	-3,0000	2,2361
C9	Equal variances assumed	-3,179	38	,003	-7,5000	2,3592
C10	Equal variances assumed	,000	38	1,000	,0000	2,0261
C11	Equal variances assumed	,000	38	1,000	,0000	2,2942
C12	Equal variances assumed	-1,241	38	,222	-3,0000	2,4170

a. GRUP = profesori

Group Statistics^a

	EXPERIME	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
V1	EE	30	21,0000	7,1197	1,2999
	EC	30	14,6667	6,2881	1,1480
V2	EE	30	18,0000	7,1438	1,3043
	EC	30	15,0000	6,8229	1,2457
V3	EE	30	20,3333	7,1840	1,3116
	EC	30	17,0000	7,0221	1,2821
V4	EE	30	20,6667	7,3968	1,3505
	EC	30	16,6667	8,0230	1,4648
V5	EE	30	18,3333	7,4664	1,3632
	EC	30	16,6667	7,5810	1,3841
V6	EE	30	17,6667	6,7891	1,2395
	EC	30	15,0000	6,8229	1,2457
V7	EE	30	22,0000	6,6436	1,2130
	EC	30	17,6667	7,7385	1,4129
V8	EE	30	23,3333	7,1116	1,2984
	EC	30	18,6667	8,9955	1,6424
V9	EE	30	22,0000	6,1026	1,1142
	EC	30	16,6667	6,6089	1,2066
V10	EE	30	21,3333	8,1931	1,4958
	EC	30	16,0000	7,7013	1,4061
V11	EE	30	20,6667	7,8492	1,4331
	EC	30	19,0000	8,4486	1,5425
V12	EE	30	23,3333	8,0230	1,4648
	EC	30	15,3333	7,3030	1,3333

a. GRUP = studenti

Independent Samples Test^a

		t-test for Equality of Means				
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
V1	Equal variances assumed	3,652	58	,001	6,3333	1,7343
V2	Equal variances assumed	1,663	58	,102	3,0000	1,8036
V3	Equal variances assumed	1,817	58	,074	3,3333	1,8341
V4	Equal variances assumed	2,008	58	,049	4,0000	1,9923
V5	Equal variances assumed	,858	58	,394	1,6667	1,9427
V6	Equal variances assumed	1,517	58	,135	2,6667	1,7573
V7	Equal variances assumed	2,327	58	,023	4,3333	1,8621
V8	Equal variances assumed	2,229	58	,030	4,6667	2,0936
V9	Equal variances assumed	3,247	58	,002	5,3333	1,6424
V10	Equal variances assumed	2,598	58	,012	5,3333	2,0529
V11	Equal variances assumed	,792	58	,432	1,6667	2,1055
V12	Equal variances assumed	4,039	58	,000	8,0000	1,9808

a. GRUP = studenti

Group Statistics^a

	EXPERIME	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
V1	EE	20	24,0000	5,9824	1,3377
	EC	20	21,0000	7,1818	1,6059
V2	EE	20	22,5000	6,3867	1,4281
	EC	20	19,0000	7,8807	1,7622
V3	EE	20	24,5000	6,0481	1,3524
	EC	20	18,5000	7,4516	1,6662
V4	EE	20	24,0000	5,9824	1,3377
	EC	20	19,5000	7,5915	1,6975
V5	EE	20	22,0000	6,1559	1,3765
	EC	20	18,0000	6,9585	1,5560
V6	EE	20	23,0000	6,5695	1,4690
	EC	20	19,5000	7,5915	1,6975
V7	EE	20	25,0000	6,0698	1,3572
	EC	20	23,0000	6,5695	1,4690
V8	EE	20	22,5000	7,1635	1,6018
	EC	20	21,5000	7,4516	1,6662
V9	EE	20	25,0000	6,0698	1,3572
	EC	20	21,5000	8,1273	1,8173
V10	EE	20	24,5000	6,0481	1,3524
	EC	20	19,0000	7,1818	1,6059
V11	EE	20	25,0000	6,8825	1,5390
	EC	20	21,0000	7,8807	1,7622
V12	EE	20	25,0000	6,0698	1,3572
	EC	20	19,5000	7,5915	1,6975

a. GRUP = profesori

Independent Samples Test^a

		t-test for Equality of Means				
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
V1	Equal variances assumed	1,435	38	,159	3,0000	2,0901
V2	Equal variances assumed	1,543	38	,131	3,5000	2,2682
V3	Equal variances assumed	2,796	38	,008	6,0000	2,1460
V4	Equal variances assumed	2,082	38	,044	4,5000	2,1613
V5	Equal variances assumed	1,925	38	,062	4,0000	2,0774
V6	Equal variances assumed	1,559	38	,127	3,5000	2,2449
V7	Equal variances assumed	1,000	38	,324	2,0000	2,0000
V8	Equal variances assumed	,433	38	,668	1,0000	2,3113
V9	Equal variances assumed	1,543	38	,131	3,5000	2,2682
V10	Equal variances assumed	2,620	38	,013	5,5000	2,0995
V11	Equal variances assumed	1,710	38	,095	4,0000	2,3396
V12	Equal variances assumed	2,531	38	,016	5,5000	2,1734

a. GRUP = profesori

DECLARAȚIA
privind asumarea răspunderii

Subsemnata, Țurcan (Balțat) Lilia, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Țurcan (Balțat) Lilia

CURRICULUM VITAE

LILIA ȚURCAN (BALȚAT)

**Numele de familie
și prenumele:**

Data nașterii: 05.01.1986
Locul nașterii: s. Scorțeni, r. Telenești

Studii:

2013 până în prezent studii dedoctorat, specialitatea 533.01.Pedagogie universitară; Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău,
2011 – 2013 Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, studii superioare de masterat, specializarea Educație pentru carieră universitară;
2007-2011 Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, studii superioare de licență, specializarea Limba și literatura română

Activitate profesională:

2011 până în prezent Lector universitar, Catedra de Științe ale educației, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
2010 – 2011 Colaborator Compania Publica „Teleradio Moldova”, str. Miorita, 1, MD – 2028, Chisinau, Republica Moldova,
2010-2012 Coordonator de proiect ONG Uniunea Tinerilor Romi din RM „Tărână Rom”

Stagii de cercetare și formare profesională:

2011/2012/2013 - Școala doctorală de vară organizată de Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

- 15 mai, 2012 - Conferința Științifică Internațională „Familia- factor existențial de promovare a valorilor etern-umane”
- 16 mai, 2013 - Simpozionul internațional „Cultura profesională a cadrelor didactice. Exigențe actuale” 16 - 17 mai, 2013
- 30 octombrie 2014 - Conferința științifico-practică națională „Facultatea de Pedagogie: Tradiție și modernitate.Dialogul generațiilor”. „Modelul teoretic al conceptului educație pentru toleranță”.

- 30 octombrie 2014- Conceptualizarea toleranței pedagogice în referențialul cadrelor idactice. În: „Rezistența la educație : Soluții și perspective”: , conferință științifico-practică internațională (2014; Bălți).

2008 – I Școala de vară „Dezvoltarea profesională a tinerilor universitari”

Grad didactice obținute:

2012 - Lector universitar, Catedra de Științe ale educației, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Lucrări științifice publicate:

Monografii

1. Cojocar - Borozan M., Țurcan (Balțat) L., Arbuz I. Cultura de gen în educație. Chișinău: Tipogr. UPS „I. Creangă”, 2014. 179 p.
2. Șova T., Balțat L. Toleranța la stres. Chișinău: S.n. Tipografii a UPS „I. Creangă”, 2014. 97 p.

Articole în revistele științifice, categoria C

1. Țurcan (Balțat) L. Abordări actuale privind integrarea toleranței comunicative în sistemul valorilor fundamentale. În: Revista de Științe Socioumane Nr. 1(23), 2013. p. 45
2. Țurcan (Balțat) L. Considerații psihopedagogice privind comunicarea empatică și tolerantă. În: Revista de Științe Socio-Umane, 2012. nr.2 (21) p. 132-136.
3. Țurcan (Balțat) L. Perspective ale comunicării orientate spre dezvoltarea toleranței. În: Revista de Științe Socio-Umane, 2012, nr.2 (21) p. 128-132.

Articole în culegeri științifice

1. Țurcan L. Exprimarea toleranței în mediul studenților. În: Probleme actuale ale științelor umanistice. În: Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor. Vol. XIII. Chișinău: Tip. UPS, „I. Creangă” 2014, p. 86- 92.

Materiale la forurile științifice

1. Țurcan (Balțat) L. Conceptualizarea toleranței pedagogice în referențialul cadrelor didactice. În: Rezistența la educație: Soluții și perspective. Conferință științifico-practică internațională. Bălți: Tipografia din Bălți, 2014. p. 44 -49.
2. Țurcan (Balțat) L. Modelul teoretic al conceptului educație pentru toleranță. În: Materialele Conferinței științifico-practice naționale cu participare internațională. Facultatea de Pedagogie: Tradiție și modernitate. Dialogul generațiilor, 2014, Vol. 2. Chișinău: Tipogr. UPS „I. Creangă” 2014. p. 10-14.
3. Țurcan (Balțat) L. Pedagogical tolerance – indicator of the teachers` Professionalism. Globalization and intercultural dialogue: multidisciplinary perspectives. Târgu-Mureș, Arhipelag XXI, 2014. p. 261-268.
4. Țurcan (Balțat) L. Poziționări actuale în abordarea toleranței comunicative a cadrelor didactice. În: Cultura profesională a cadrelor didactice. Exigențe actuale. Materialele Simp. Șt. Intern., 16-17 mai, Chișinău: S. N., (Tipogr. UPS „I. Creangă”), 2013. 540 p.
5. Țurcan (Balțat) L. Toleranța comunicativă un imperativ al comunicării eficiente. În: Familia - factor existențial de promovare a valorilor etern-umane. Conferința Științifică Internațională; Chișinău: Centrul Editorial - Poligrafic al USM, 2012. p. 490.

Ghiduri metodologice

6. Țurcan (Balțat) L. Educație pentru toleranță. Sugestii metodologice. Chișinău: Tipogr. „Garamont –Studio” 2014. 62 p.
7. Țurcan (Balțat) L. Pedagogia toleranței. Ghid metodologic. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2013. 150 p.

Competențe lingvistice și de comunicare:

- Limba română (maternă);
- Limba franceză (mediu);
- Limba engleză (mediu).

Date de contact:

Adresa: RM, or. Chișinău, str. Eugen Coca 29/ 3A 3, ap. 810

Telefoan de contact: mobil: 068546860

E-mail: lilianaturcan25@yahoo.com